KAROLINA SVĚTLÁ

Vesnický román

AUDIOKNIHY CZ · AUDIOKNIHYCZ.CZ

Karolina Světlá

Úvod

Je mi tě věru líto, ty starý Ještěde![1] Opěvají-li naši básníci hory české, nikdy nezazní jméno tvoje v písních jejich; líčí-li nám krásy naší otčiny, nikdy se při tom nezmiňují o zelených tvých stráních ni o tvých lesích, kde se prohání štvaní[2] za bouřlivých nocí, ni o stříbrookých tvých studánkách, kde tančívají pod večer malí vodníčkové vedle bledých lesních panen, česajících si tam dlouhé zlacené vlasy při svitu vycházejícího měsíce. Připomínají-li nám mezníky chránlivě vztyčené mezi námi a živly cizími, vždy zapomenou na tebe; a přec se statečně držíš, Ještěde! Od věků bráníš cizinci cestu přes lesnatý hřbet k srdci svému, kde chováš láskyplně rodné děti svoje. Vztyčily si tam maják, spanilou ves Světlou. Zdaleka vítá bílý kostelíček její poutníka a zvěstuje mu, ještě tu že se modlí a zpívá Čech, za horami že je již proň cizina. Nedej se mýlit nevděčností tou, Ještěde, a zůstaň nám navždy hradbou! Kéž by i v tobě, kostelíčku světelský, nikdy nedozněl ni český zpěv ni modlitba česká, aby oko věrné, hledající tě na obzoru co posledního na severu strážce národnosti naší, nikdy od tebe žalostně odvrátit se nemusilo! Kéž by se, ó Světlá, světlo tvoje povždy pečlivě střežené kněžstvem i učitelstvem nad jiné vlasteneckým a občany pokroku milovnými, nikdy nezatemnilo, nýbrž každým rokem jasněji a mocněji vzplanulo, ozařujíc i nadál celé okolí! Lid ještědský je ještě méně znám než jeho malé pohoří. „V Ještěde“ říká se ve všech vesnicích k Světelské faře náležejících. Tam panují mluva i způsoby od okolních valně se lišící. V povaze lidu ještědského je cosi jižního, pohyblivého; honosí se velkým důvtipem a schopností i humorem nevyčerpatelným. Ženštiny

jsou skoro vesměs tak silný a pevný, jako muži; to tím, že je musejí ve všech pracích zastupovati. Muži jsou obyčejně domova vzdáleni, chodí do světa za výdělkem, neb Ještěd bohužel neuživí svých přečetných dětí. Ženě tudy -připadne celá starost o hospodářství, i pečuje o ně vzorně. Z největší části zavede si občan ještědský jakýsi obchod, nerad se učí řemeslu, nerad se dá do služby, nechť si je sebe výnosnější. Miluje volnost nade vše; hornatý jeho domov je v očích jeho pravým rájem. Všude jinde se mu zasteskne a život znechutí.

Obecným pokrokem a zmáhající se osvětou pozbyl však i Ještěd, jako mnohá jiná krajina, značně co do původnosti. Zapuzeny jsou pověry škodlivé i předsudky nejapné, ale zároveň tím setřeny nejjemnější barvitost a nejzajímavější rysy s fysiognomie lidu. Lidumil plesá, ale básník tesklivě pohlíží, jak zapadává slunce dávné poesie na obzoru národa našeho, i spěchá, by pérem svým zachytil aspoň ještě několik zlatých nití starobylé řízy, ?. níž se svléká duše lidu českého, by se přioděla nachovým pláštěm nových, volných myšlenek.

Následující obrazy z pohoří nadzmíněného opírají se o skutečnou událost, jest v nich kus dějin jeho. Není v nich změněno než jméno muže v popředí stojícího. Již mnohá léta spočívá v zemi, ale dosud neuhasla upomínka naň. Ještě si o něm zhusta vypravují občané, opakují si jeho výroky a nazývají jej příkladem a vzorem. Zdali je hoden vzpomínky tak vřelé a láskyplné, pozná se z těchto archů, v nichž žití jeho vnitřního odlesk. Kdožkoli Antoše Jírovce jednou spatřil, pamatoval si ho zajisté navždy. Všude, kam zavítal, měl přátel dost. Bohatý, chudý, pán, nepán, každý si ho stejné oblíbil. Všickni muži si ho přáli za bratra a všecky ženštiny za manžela. Jak se Člověk ponejprv naň podíval, hned viděl, že je nad jiné vtipný, poctivý, upřímný, hledělo mu to z očí. Vedle toho byl podoby tak pěkné, že mu nebylo v celém Boleslavsku rovno. Měl hladkou tvář jako dívka, vlasy jeden prsten, držel se rovně jako svíčka a vyšlapoval si jako kníže. Dával na sobě také záležet, jako by skutečně pocházel z krve knížecí. To měl po matce. Jirovcová

vždy na sebe hleděla jako některá vznešená panička. Nikdy nebylo na ni nejmenšího slyšet. Na syna také ne. Nikdy nezůstal v hospodě do noci, nikdy tam nehrál v karty, opilým nebyl jakživ. Čeládka nezaslechla od něho nikdy slova hrubého neb surového; káral-li, káral vždy v dobrotě.

1. Vrch v severním Boleslavsku.
2. Štvaní: duchovitá smečka psů.

Vesnický román

Antoš Jírovec byl svého času, to jest asi před sedmdesáti lety,[3] nejbohatším v Ještěde sedlákem. Když se postavil na svoje „zahunienĺ“ a podíval-li se k západu, tu bylo vše jeho, co obsáhl pohledem: lesy na horách, luka na stráních, pole a sady v dolinách. Páni s ním zacházeli, jako by patřil mezi ně. Choval se k nim jako k sousedům svým. Nezakládal si na tom, že se s ním zastavoval i hrabě, potkal-li ho náhodou, že mu podával správce již zdaleka ruku, i že si musil s písaři tykat jako s bratry. Kdo by si to byl o něm pomyslil, když ho matka jeho chovala!

Antoš nepocházel ze statku, kde byl teď pánem; dostal se tam podivným způsobem. Byl se z prachudých rodičů narodil v maličkém na horách baráčku. Otec jeho byl lamačem, neměl, než co si rukama vydělal. K baráčku nebylo jiného než kousek sadu, žádných polí, mohl mít jen jedinou na to kozu. Myslíval si, že si přece snad k něčemu pomůže, byl přičinlivý a žena jeho také. Zajisté by si byli za nějaký rok něco pořídili, kdyby nebyl přišel v lomu k úrazu. Zemřel, než ho syn poznal. Vdova chodila po smrti jeho podělkovat mezi sedláky. V létě přinášela si z práce vždy ještě vařiva a chleba domů, neměla s dítětem hladu V zimě bylo hůř. Přádávala pro selky a z prádla šel již tenkráte mizerný jen výdělek. Najedla se s dítětem jen jednou za den dosyta.

Jirovcová si však nikdy nestěžovala na těžké živobytí. Neměla stýskání a bědování ve zvyku, nenadělala vůbec mnoho řečí. Tím pilněji hleděla si práce své. Takové dělnice neunavené a spolehlivé nebylo široko daleko. Ale i kdyby byla přišla Jirovcové chuť zaplakat si někdy před sousedkami nad osudem svým – nebyla by směla. Byly by jí zajis-

té odpověděly, že by v tom mohla býti zcela jinak, kdyby neměla svou hlavu. A to byla pravda.

Antoš měl i krásu po matce. Jirovcová byla svého času nejkrásnější na celém panství děvče; bílá jako sníh, při tom černých očí a vlasů. Rodiče její byli chudí podruzi, ale proto měla dcera, jejich přece dost nápadníků zámožných s chalupami a pozemky. Ona však nechtívala s majetnými záletníky svými ani mluvit. Zvolila si za manžela nejchudšího ze ženichů svých, aby jí prý neměl co vyčítat. „Stejné vždy k stejnému," odpovídala na všecky domluvy a výtky. Ovdověla s dvacátým rokem, nápadníci hlásili se znovu, byla dosud sličná jako z jahody květ. Ba měla jich teď ještě více, ač měla již děcko. Dokázalať ve svém krátkém manželství, že je při své kráse i nad jiné hodná a pilná. Ale Jirovcová nechtěla o vdávání ani slyšet, zapýřila se do krve, když lidé o tom začali. „Nechť si každý smýšlí, jak chce," říkala, „ale u mne jest hanbou, pozná-li žena za živobytí svého dva manžely po sobě. Nevím věru, jak bych předstoupila jednou před Boha, kdybych se každou rukou držela muže jiného!"

Lidé se jí vysmívali za takové neslýchané „mudrování". Mnozí si i myslili, že snad proto nechce se vázat, aby mohla vést co vdova život volnější. Ale ona jim brzo dokázala, jak velice jí křivdí.

Pan vrchní viděl Jirovcovou o posvícení v kostele, nepustil s ní po celou hrubou mši očí. Slyše, že je vdovou a v poměrech nuzných, vzkázal jí za málo dní, že potřebuje do dvora šafářky a že si vyhlédl ji. Jirovcová popadla však místo odpovědi a díkuvzdání váleček a vyhnala posla nejen ze dveří, nýbrž hnala se za ním s hor dolů až do vesnice. Tam teprv ji lidé zastavili i zabránili, aby ho dále nepronásledovala.

Někteří však tomu chtěli, že nebylo Jirovcové při každém zamítnutém návrhu tak volno, jak se tvářila. Frantík Šímův, nejmilejší její soudruh, dokud chodila do školy, který ji vždy věrně chráníval před útoky svévolných dětí, vrátil se z vojny domů. Když ho kdys odváděli, neloučil se s nikým tak těžce jako s ní. Také ona plakala mnoho neděl po

odchodu jeho. Frantík se dostal spíše domů, než se nadál, zlámal si náhodou ruku, nemohl v ní již udržeti zbraň, a byl tedy propuštěn. Činil se však těch několik let, co byl ve světě, přinesl si hezkých pár grošů s sebou domů. Měl po rodičích pěkný kus pozemku, chtěl si tam postaviti řádný barák a začít řemeslo. Byl totiž vyučeným truhlářem. Vypravoval Jirovcové dopodrobna, jak to s ním stojí a co zamýšlí, i svěřil jí, že na ni stále myslil po ten celý čas, co byl na vojně. Plakal prý několik nocí po sobě, uslyšev, že je vdána. Když řekl vdově ale o slovo, tu ho odbyla jako každého jiného. Tenkráte sice již neřekla, jak může žena poznat dva muže po sobě, ale co mu odpověděla, nebylo mnohem uspokojivější. „Nebožtík si toho ode mne nezasloužil, aby říkalo dítě jeho cizímu člověku ‚otče', pro mne nezpronevěří se hoch můj vlastnímu tatíkovi v hrobě. Uživím a vychovám si ho bohdá bez pomoci jiných."

To bylo každému přec jen trochu mnoho. Frantík odstěhoval se pak na dobro z vesnice, nemohl žít Jirovcové lhostejně na blízku. Lidé se na ni velmi horšili, že ublížila člověku tak spořádanému z pouhé přemrštěnosti. A co byl odpor její také jiného?! Jirovcová nevšímala si však ni hany ni pošklebků, žila klidně dále. Leč každý pozoroval, že bledla po Frantíkově odchodu více ještě než po pohřbu mužově. Frantíka ale nepovolala proto přec nazpět.

Ač milovala Jirovcová hocha svého velice, nevodila ho přec dlouho holdem. Za jinými dělnicemi běhávají hoši desíti- i dvanáctiletí do práce. Antoše dala však matka do služby, jakmile si uměl' kudlou sám uříznout bičiště. Sám rychtář přijal hošíka za pasáka, aby dokázal, že si váží rozšafnosti chudé vdovy. Vzhledem k Antošově mladosti dovolil však matce jeho, aby si ho na neděli vždy vzala domů.

Rychtář nikdy toho nelitoval, že se hocha ujal. Nedal se k žádné práci pobízet, vše, co se mu nařídilo, vykonal na vlas, nevěděl, co je lež, nikdy nevypustil z úst slova ošklivého a za každou maličkost děkoval vřele a uctivě. Nebylo věru divu, že padl čiperný klučina rychtářovi

i rychtářce do srdce. Manželé mu přáli za krátko jako synovi. Sami byli jen o jedné holčičce, narodila se jim právě, když přišel Antoš na statek. Tenkráte měli asi dva roky od svatby, nedělali si tedy z toho nic, že jim přišlo děvče místo hocha, myslili, že budou mít hochů ještě několik. Ale když zůstala ve světnici kolébka vedle lože s modrými nebesy rok co rok prázdna, počali na Antoše velmi bolestně pohlížeti. Přáli si potajmu, aby byl jejich. Více ještě než rychtář přála si toho rychtářka. Nemohla se naň téměř ani bez slz podívat, když vůčihledě rostl a v krásného dospíval mladíka.

Rychtářka toužila po synovi ještě více než manžel její, statek pocházel totiž od ní, rychtář se byl do něho jen s přínosem přiženil. Byl však rychtářčiným vlastním bratrancem, stejného s ní jména, živnost nevyšla tedy sňatkem jejím z držebnosti rodiny. V celém příbuzenstvu nebylo ale teď nikoho, na něhož by si mohla s dcerou myslit. Synovci její byli bud již ženati neb dosud v plénkách. Rychtářka bývala tedy zhusta velmi truchlivá, že bude muset starý vážený její rod na statku za krátko snad již ustoupit rodu jinému. Netajila se se zármutkem svým a lidé jí ho velice zazlívali. Slyšíce ji takto bědovati, pravili nejednou mezi sebou, že si zrovna počíná, jako by patřilo rodu jejímu věčné na tomto světě panování. Šeptali si, že beztoho dělá, co by dělat neměla, aby se dostal statku dědic. Krosňáci jdouce pozdě v noci domů, potkávali ji často asi hodinu cesty za vesnicí na křižovatce. Zašla arci hned do křoví, jak je zdaleka slyšela, ale oni ji poznali přec. Několik sousedek zas, jež si vyšly o půlnoci na pout do Turnova, aby tam byly na ranní, viděly ji v lese, jak kráčí pozpátku, majíc při tom palce u obou rukou zaťaté. Dřevaři a travařky spatřívali ji pod večer i před svítáním pod samým Ještědem, jak vchází do hajnovny k starému Mikusovi. Co ten byl zač, vědělo každé dítě. Nikdo ho nikdy neviděl v kostele, říkalo se, že tam ani nesmí a k přijímání již teprv ne.

Rychtářka byla mnohem méně oblíbena než její muž. Byla hrdá a pánovitá, vedle toho prudká a svéhlavá. Na koho se rozhněvala, toho

pronásledovala věčnou nenávistí, koho si oblíbila, toho zahrnovala dary. Málo kdo však věděl, jak přišel u ní do lásky, ni čím si zasloužil její zášti. Dávala sice hojně chudým, čeládka se měla u ní dobře, i sousedům pomáhala ochotně, ale tvrdilo se vesměs, že to činívá spíše, aby byla chválena a vynášena, než ze srdce dobrého.

Rychtářka bývala jako dcera její jedináČkem rodičů bohatých, tím asi vzala na sebe tu svou rozmarnou povahu, při níž zůstala, i když se vdala. Muž její o tom nepřemýšlel, jak by ji zjinačil; byltě takovým dobrákem, jakých je málo mezi námi. Nechával ženě vše platit, neuměl se jí postavit, a ještě méně na ni se rozhněvat. U rychtářů svítilo tedy pořád slunce ku podivu všem, kdož rychtářku blíže znali. Zatáhlo-li se nebe někdy nějakou chmurou, přišlo jen k dešti (rychtářka ulevovala si totiž ráda pláčem, nešlo-li hned v tu chvíli podle hlavy její), k bouřce a hromobití jako v domech jiných, kde vládne žena neústupná a tvrdošíjná, nikdy však nepřišlo. Antoš přicházel tedy každou sobotu večer k matce na hory a v neděli večer vracel se zas k hospodářům svým. I když dorůstal, zůstalo při tomto pořádku. Rychtář si totiž povšiml, že bývá hoch po návštěvě u matky ještě hodnější než obyčejně.

Jirovcová si hocha vždy pořádně umyla, učesala, převlékla, ještě přísněji však než k jeho zevnějšku přihlížela k nitru jeho. Podrobila ho pokaždé přísnému výslechu. Hoch se jí musil dopodrobna zpovídat, co po celý týden robil, kde pásl, s kým mluvil, ba i co se mu zdálo. Vyslechla ho vždy klidně, nikdy se s ním nevadila, slyšela-li od něho něco, co se jí nelíbilo, nikdy naň nevložila ruky, ale vyčtla mu vždy chyby jeho tak dojemně a důrazně, že se hoch při kázání jejím až do hlubin duše zachvěl. Rány její by byl snad střásl, slova její šla však hloub, těch střásti nemohl. Jednou se matce vyznal, že ho skotáci, s nimiž pase, přemlouvají, aby s nimi přelezl večer zeď u farské zahrady a tam na vzácném ovoci si pochutnal. Panu faráři to prý neuškodí, má toho prý v zahradě dost a nikoho k podělení. Bylo na hochovi vidět, že tomuto vyzvání jen s tíží odolává. Matka zbledla, neřekla však niče-

hož, počala s ním o jiných věcech rozmlouvati. Jak večer odcházel, doprovázela ho proti obyčeji svému dolů do vesnice, kde byl statek rychtářův. Cesta jejich je vedla okolo rybníka.

Jirovcová se zastavila, pojala hocha za ruku a ukázala mu na tu temnou mlčelivou hladinu vodní řkouc: „Pamatuj si dobře tuto vodu, abys přec věděl, kde mne máš hledat, až se dovím, že přezdívají lidé synu mému zlodějů!“

Hoch zůstal slovy jejími, jako když ho omráčí, ona však pokračovala neuprositelně:

„A zlodějem budeš, utrhneš-li potajmu z cizího stromu jediného jablka, z cizího záhonu jediného kvítí. Ba trojnásobným budeš zlodějem, jednou na cizím statku, po druhé na matčině životě a po třetí na jejím podílu na království nebeském . . .“

Jirovcová se náhle zamlčela, hoch sklesl beze smyslů na prsa její.

Od tohoto večera vzal si Antoš ovoce v takovou ošklivost, že nemohl žádného požívati. Když mu vysypala rychtářka do čepice třešní nebo švestek, vždy je rozdal mezi děti. Šel-li náhodou okolo jabloně, zbledl jako křída a odvrátil hlavu.

Antoš, jsa matkou k vděčnosti veden, lnul k hospodářům svým téměř každým rokem s větší vřelostí. Byl by bez rozmýšlení život za ně položil. V jeho přítomnosti netroufal si nikdo z čeládky pronésti o nich hanlivého slova, dali se hned do hořkého pláče, i nebyl ani k upokojení. V jeho náklonnosti k nim nebylo ale nic podlízavého ani vypočítavého. Přesvědčili se nejednou, že mu nejde o jiné, než aby pánům svým dobře sloužil a jejich spokojenosti si získal. S domácí dceruškou se málo stýkal, bylo to dítě choré, nepohledné i nevtipné. Držela se ustavičně sukně staré chůvy, bylať jí tato milejší nad vlastní matku.

Rychtářka nevšímala si mnoho dítěte svého, kupovala mu sice pilně drahé hračky, pamlsky i pěkné šaty, ale po celý rok nevidělo u ní jasného oka. Hnětlo ji, že je tak málo hezké, tak málo čiperné, jí ve všem

tak nepodobné, a mrzelo ji, že není chlapcem. Na Antoše pohlížela mnohem vlídněji než na svoje děvče, byl vůbec jejím miláčkem mezi domácími. Pochlebovalo jí, že běhal za ní jako psíček, od první hodiny, co přišel na statek. Ctil a poslouchal ji jako druhou matku. Rychtář přál Antošovi sice velmi, ale do školy ho přec neposýlal. Nebylo tehdáž ještě v obyčeji, aby se staral hospodář, by se skotáci něčemu přiučili. Sedláci posýlal vlastní dítě neradi do školy, nad to pasáky svoje! Antoš naučil se přece číst, psát a počítat, aniž do školy páchl Nevěděl ani hrubě sám, jak k těmto vědomostem přišel Měl však zvláštní nadání přisvojit si rukou obrácením čemu se učí jiné děti celé dny. Jeho malí soudruzi při našívali někdy na pastvu svoje slabikáře, tabulky a kamínky, aby si s nimi mezi pasením pohráli. Antoš se těchto věcí vždy ihned chopil a již je nedal z ruky. Vyptával se jich pilně, jak se jmenují písmenka v slabikáři tučně vytištěná a jak se vyslovují, jsouce spojena. Musili mu ukázat, jak se píše kamínkem na tabulce, jak se počítá a tak dále, nemohl se nasytit poslouchání. Hochům lahodilo, že ho mohou také jednou v něčem poučit, bez toho je Antoš v každém jiném ohledu překonával; pověděli mu tedy ochotně, co věděli, a ukázali mu, co uměli. Antoš si vše dobře v hlavě zaznamenával; když byl sám, opakoval si, co od nich slyšel, psal proutkem do písku a vydlabal si abecedu do pně starého smrku, aby ji měl stále na očích. Brzo věděl, co věděli školáci vesničtí, s tim však rozdílem, že oni znenáhla zapomínali, čemu se přiučili od kantora, on však si pamatoval navždy, čemu se přiučil od nich.

Antoš nevyptával se ale jen svých kamarádů; každý, koho si chytil, musil mu o něčem vypravovati, pacholci o polním hospodářství, děvečky o svých kravičkách, jaké má každá z nich zvláštnosti, přednosti a vrtochy. O takových věcech slýchal tak rád, jako jiní hoši jeho stáří o loupežnících a o strašidlech. Poslouchal ani nemrkaje a věděl ještě za rok každé slovo.

Šťastný to býval pro Antoše den. směl-li hospodářovi v sadě pomáhat, když tam štěpoval stromky, neb rychtářce v zahradě, když tam sázela zeleninu neb květiny. Chválili si vždy velice obratného pomocníka, jevil při všech pracích zvláštní důmysl. Nepohodlné však byly jeho neustálé při tom otázky. Ustavičně bylo slyšet: „Proč se to dělá tak a ne jinak?“ „Jaký z toho jde užitek?“ „Mně se zdá, že by to bylo takhle mnohem lépe!“

Někdy si i dovolil při práci o vlastní ujmě nějakou změnu; podařila se mu zhusta. Práce šla skutečně tak, jak on si k ní stoupl a k ní ruku přiložil, rychleji a lépe ku předu než dle starého zavedeného způsobu. Míval vždy nesmírnou radost z takového vynálezu, mnohem větší než z nových šatů. Hospodář mu nechával jeho výmysl vždy dobrotivě platit, i pochválil ho mnohdy za jeho snažnost, ale Čeládce nepřicházel tím vhod, že chtěl ustavičně něco měnit a zlepšovat.

„Nevymýšlej, mudrlante,“ slýchával pak mrzutě stranou, „nechtěj mít jako matka tvoje ve všem něco zvláštního! Dělej, jak dělávají lidé Od jakživa! O tvoje novoty se tě nikdo neprosí.“

Antoš se nechal plísnit, ale neposlechl. Když Antoš sesílil, postoupil na statku u rychtářů za pacholka. Tím se stal váženou osobností pro celou ves. Pacholci u rychtářův šli hned za selskými synky, měli po nich první právo a první místo. Rychtář daroval Antošovi při jeho nastoupení tvrdý tolar a rychtářka bič s bílou kostěnou násadkou práce tak umělé, že se jí každý podivil, kdo bič u něho viděl. Antoš si vážil biče, jako kdyby byl ze zlata býval, bral jej jen tenkráte, když svoje pány někam vezl. Antoš byl radostí téměř celý spleten, když ponejprv zapřáhl a sám na pole si vyjel. Matka jeho přišla schválně s hor, aby se na syna podívala, jak mu nová hodnost sluší i jak se do ní vpravuje.

Zvláštní uchvátila Antoše bujnost, když vyjel ze statku. Děvečky mu koně ověnčily, on sám měl velkou kytku za kloboukem i v kazajce. Podobal se skoro ženichovi, který si jede pro nevěstu. Ze všech stavení vybíhaly děti, aby se za ním podívaly, muži mu kynuli čepicemi, žen-

štiny bílými šátky. Byl dnes více než včera. I jemu se zdálo, že je dnes něco lepšího a vyššího, co se nemusí hnát za dobytkem, nýbrž co si může pěkně vykračovat, veda švarného koně za uzdu. Dorazivšímu na pole nechtělo se mu tam ani do práce, krev v něm podivně vřela. Hladil koně po krku, opravoval mu věnce, sobě kytku, rozhlížel se po krajině, jako by si byl s ním vyjel jen pro kratochvíli. Bylo mu, jako by měli oba svátek veliký, kde neslušno se namáhati. Konečně vypráhl koně z pluhu, vyšvihl se naň a prohánĕl se na něm tak dlouho po poli, až zůstali oba bez dechu.

Mezi jízdou rojily se hochovi podivné myšlenky v mladé hlavě. Co živ nemíval ještě takových. Myslil si najednou, že poslouchal dost dlouho jiných; když je teď pacholkem, že je tedy také sám pánem svým. Umínil si, že teď začne život veselý, že bude chodit s ostatními čeledíny k muzikám, tam že bude zpívat, pít, se prát, jak to dělávají oni. Chtěl si koupit také dýmku a celý den z ní kouřit, i na pušku dostal chuť, aby si mohl někdy potajmu vyjít v noci do lesa a tam něco si bouchnout. Svoboda vstoupila hochovi do hlavy jako mladé víno; neznal se již, byl jako opilý. Tenkráte nechtěl mít něco zvláštního, jak mu bývalo dosud vždy vyčítáno; jak to dělali jiní, tak, právě tak to chtěl dělati také.

Celý rozpálený a se zrakem planoucím skočil s koně a zastavil se u matky. Chtěl jí zhurta odpověděti, kdyby ho počala z toho kárat, že se veselí, co by měl pracovat.

Jirovcová ho však nekárala, plakala.

„Co by ti asi řekl nebožtík otec," pravila synovi, „kdyby tě viděl, jak se tak vesele pod širým nebem projíždíš. On chudák této radosti nikdy nepoznal; po celý život pachtil se za bídnou mzdu v dusném lomu, kde smrt pořád nad ním visela. Nebylo mu ani jedinou hodinu tak dobře, jako tobě po všecka léta, která trávils u svých hodných hospodářů . . ."

Antoše jako by byla matka náhle polila studenou vodou, zmínivši se o klopotném životě otcově.

„Byl to muž řádný a poctivý, ten nebohý otec tvůj," doložila Jirovcová, než se synem se rozloučila, „nikdy jsem ho neviděla zahálet, nikdy zabíjet čas daremnými věcmi. Přičiňoval se do krve, aby se ti jednou lépe vedlo než jemu. Nedočkal se toho. Měl smutný osud na tomto světě, těžké živobytí a těžkou smrt. Kéž by se byl aspoň dočkal, do jakého jsi se dostal onakého místa! Snad mu dopřeje Bůh, aby tam nahoře zvěděl, jak se dobře držíš a jakou by mohl z tebe míti radost."

Všecka bujnost spadla s Antoše při matčiných slovech. Zdali by byla asi tak mluvila, kdyby mu byla mohla nahlédnout v duši? Byl by měl otec skutečně z něho radost, zíraje naň s té jasné nebes báně? Co asi řekne matka, až úmysly svoje uskuteční? . . . Před Antošem se to náhle zakmitlo jako temná mlčelivá hladina vodní . . .

Antoš se neohlédl za odcházející matkou. Zapřáhl rychle koně do pluhu a dal se do orání. Nekrátil si čas a práci písní, nerozhlížel se, zdali nespatří někde na blízku některého známého, aby si naň zavolal a s ním si chvilenku zahovořil. Nedopřál si ani okamžiku pokoje, podobalo se, že chce desetkrát nahraditi čas bujnou projížďkou zmeškaný. Pracoval s touže horlivostí až pozdě do noci. Musili ze statku proň přijít, aby přec již šel k večeři. Unaven, spocen, s krvavými na rukou mozoly vrhnul sebou na seno. Chtěl palčivou upomínku zaspat a zapomenout. Zaspal ji, ale nezapomněl jí po celou mladost. Od té doby myslíval častěji ještě na otce a vždy ho polily slzy, když si zobrazil jeho namáhavý, poctivý a bezradostný život, ozářený jedině nadějí, že se mu vyvede syn. Památka otcova stávala se mu tím denně světější a významnější, někdy ho tak rozechvěla, že by snad byl tomu dal půl duše, kdož by si jí byl od něho jménem otcovým žádal.

V rozhodném okamžiku promluvila k němu matka, jako strážný jeho duch. Nezvěděl nikdy, zdali náhodou, zdali puzena citem mateřským, tušíc, co se v něm děje v první hodinu svobody – ale pokušení nemělo k němu již přístupu. Soudruzi jeho se mu mohli smát a ho napalovat dle libosti, on zůstal ve své míře. Pokojně si dal přezdívat, že je

ženskou podšívkou, zkaženou holkou, babou a tak dále. Neúčastnil se nikdy ni jejich pitek ni jejich bitek. Za krátko zacházel Antoš s koňmi mu svěřenými jako nějaký kočí zkušený. Každý se mu divil, měl je, jako když je míšeňskými jablky posází. Kdo ho potkal, zastavil se, hledě dlouho za ním a za jeho pěkným spřežením. Měl v sobě pro ně takovou lásku, že je nazýval nejlepšími svými kamarády. Mluvíval k nim tak laskavě jako k bratrům. Když jim dost málo scházelo, již byl pln starosti, vařil a pražil hned pro ně léky. Měl v tom šťastnou ruku, udělalo se jim po jeho koření obyčejně lépe. Rozneslo se brzo po okolí, že umí Antoš koňům pomáhati, a rychtář byl často požádán, nejen od sousedů ale i od statkářů vzdálenějších, aby dovolil, by se jim čeledín jeho podíval do maštale.

Ostatní pacholci mu toho nepřáli; pravili, že v tom musí něco být, co býti nemá; kdeže by se bylo v něm najednou vzalo takové umění? Čeládka na statku ho návodem cizích Čeledínů pilně pozorovala, ale nemohla se ničehož dopátrat. Obzvláště o Velký pátek býval Antoš střežen ze všech stran, zdali nevstává se slunce východem a nejde do lesa, aby si tam střelil sovu. Kdo totiž si střelí o tento den sovu, z ní játra usuší, na prach je roztluče se zubem lidským, který však musí mít čtyři kořeny a od nebožtíka pocházet, a vše koňům do obroku zamíchá, ten je má po celý rok jako jeleny.

Antoš vstal sice o Velký pátek před sluncem, vstával ale v tu dobu každý jiný den. Nevyšel ze dvora dříve než odpůldne. Svezl obyčejně o Velký pátek rychtářku s dcerou do Dubu, aby se tam pomodlily u božího hrobu.

Nejvíc podivení však vzbuzovalo, že uměl Antoš koňům překousnout i průboj (malou to kůstku nad kopytem vyrůstající, která velmi překáží a řezat se nesmí). Vždyť nebyl narozen v noci Filipojakubské! Také to dělal veřejně, každý se mohl naň koukat, a nikoli tři noci po sobě zcela potajmu, aby ani domácí o tom nevěděli. Tak aspoň to dělávali posud všichni, kteří měli k tomu v sobě moc. Smál se, když býval

tázán, jaké on asi při tom provozuje čáry. Tvrdil, že k tomu nenáležejí než dobré zuby a obratnost, a pravil, že ani v žádné čáry nevěří, To se mu z mnohých stran velmi zle vykládalo, obzvláště rychtářka nemohla prý takových všetečných řečí ani vystát. Pokárala ho vždy velmi přísně, když se přiznával, že nevěří v nic neviditelného a nevyzpytatelného než v Boha, pod nímž všichni chodíme. I to měl od matky. Dokud ho měla ještě doma, chodila s ním z práce pozdě v noci neohroženě okolo hřbitova, po křižovatkách, okolo močálů a studnic, kde prý strašilo. Nikdy nic neviděli a nepotkali. „Nemusíš se báti než toho neviditelného Pána nad sebou," pravívala mu pak matka, a hoch se skutečně jiného nebál, což se zdálo rychtářce skoro rouháním. Ona zas věřila v čáry více než se na křesťanku slušelo, nemohla se bez nich ani obejíti, každá práce měla u ní svoje slovo. To bylo vždy okolků, než něco podnikla! Čekala, až bude měsíci bud ubývat neb přibývat, zpytovala let ptáků, poslouchala kdákání slepic a tak dále, a teprv, když se všecka příznivá znamení shodovala, vykonala, co zamýšlela.

Rychtář tvrdíval však někdy v žertu, že čaruje Antoš přec, ač toho zapírá. Dobrý muž tím mínil, že čaruje pilností, přičinlivostí a dobrou vůlí. Jemu se aspoň tak zdálo, hoch byl teď jeho pravou rukou. Bez Antoše znenáhla již skoro ničehož nepodnikal. Obzvláště, co ho skličovala ob čas podivná slabost, spojená s kašlem bolestným, zacházel s Antošem více jako se šafářem než jako s čeledínem. Antoš radíval při setí i při sklizení, při koupi i při prodeji dobytka a tak dále. Jak velice mu byl Antoš milým a potřebným, vysvítá zajisté z toho, že zaň položil značnou částku peněz na úřadě, když přišla hochovi vojenská léta, aby mu nebyl odveden. To nadělalo velkého hluku v celém okolí, byl to řídký případ, že si pán čeledína svého tak velice oblíbil. Jirovcová byla rychtářovi tak vděčná, že jejího syna vojny sprostil, že chtěla, aby mu Antoš sloužil beze mzdy. Nebyla by toho snad přečkala, kdyby jí ho byli odvedli mezi tu cizí čeládku, kde mu hrozila pohroma tělesní i duševní při každém téměř kroku. Ale rychtář toho nepřijal.

Každý si chválil Antoše, jen mladé dívky si ho chválit nechtěly. Líbil se všem, nebylo, jak pravily, hezčího hocha na celém panství. Usmívaly se na něho z daleka, nadcházely si ho všemožně, o muzikách braly ho samy k tanci, a on si jich ani nevšímali Aspoň ne tak, jak by si toho byly přály. Zatančil si, zadováděl i zažertoval si s nimi, naskytla-li se k tomu právě příležitost, ale nikdy této příležitosti nehledal. Dále než k žertu nepřivedla to s ním žádná. Nebylo dívky, jež by se mohla chlubit, že jí Antoš do ucha pošeptal zamilované slovíčko, neb dokonce, že si na ní žádal políbení. Dívky si u rychtářky často naň stěžovaly.

„Proč jsi tak hrdý?“ tázávala se ho jeho hospodyně Byla by sama ráda věděla, co to asi vězí za hochovou netečností, věru neslýchanou v jeho letech. „Všecka děvčata stojí o tebe, a ty nestojíš o žádnou.“

„Opravdu nestojím,“ lhostejně svědčíval Antoš a chodíval nadál sám z muzik domů. Nevydobyla na něm nikdy jiné odpovědi, ač dobývala zle. Marjánka rychtářova nenabyla dorůstajíc ni lepšího zdraví, ni příjemnějších způsobů, ni větší krásy. Zůstala stále krňavou i nepohlednou. Všecky kmotry tvrdily, že je to jen proto, poněvadž chtěl Bůh rodiče její za to potrestati, že se vzali jsouce tak blízcí pokrevní příbuzní. Rychtářce bylo již nějaký rok přes třicet, když počala dceru do světa vodit, aby si s ní prohlídla ženichy a ženichové aby si zas prohlídli je – vypadala však vedle ní jako sestra o málo let starší. Arci rychtářka bývala za mládí pěkná jako obraz, dosud měla tváře jako pivoňky, oči jako jed. zuby jako mléko; kdo ji neznal, měl ji za mladou žínku neb dokonce za svobodnici. Rychtářka to počalo nemálo mrzet, že přijíždí s dcerou ze všech jarmarků a poutí vždy bez ženicha domů. Myslila, že se jich bude hlásit na kopy, třeba nebyla dcera její hezká. Vždyť to byla přec dcera její, rychtářova Marjánka, domnívala se, že to dostačí přilákat jí hojnost nápadníků, i kdyby nebylo jmění jejího. Považovala postrčení dceřino za osobní urážku. Po takových vyjížďkách nebývalo s ní hrubě ani řeči. Marjánka jí nesměla nadobro na oči, hněvala se na ni, jako by bylo děvče svou nepatrnost samo zavinilo. I rychtář musil

k vůli dceři leccos nemilého poslouchat. Jen dívka, jíž se tato záležitost nejvíce týkala, zůstala při matčině hněvu i při pohrdání ženichův zcela lhostejná. Když měla plnou kapsu pocukrovaných mandlí, byla úplně spokojena, to se mohlo dít, co chtělo. Chroustala je po celý den jako veverka, nemajíc pro jiného téměř smyslu.

Rychtářka si konečně umínila, že udělá neutěšenému tomu stavu brzo konec. Nabyvši přesvědčení, že neuloví dcera osobností svou žádného ženicha, jí rovného co do jmění i do rodu, musila jí ho tedy zaopatřit jiným způsobem. Počala potajmu vyjednávat s dohazovači, jež byla dosud vždy velmi urážlivě odbývala. Chtěla mít aspoň jednou přednost, že totiž dceru svou přec dříve vdá než sousedky hezčí svoje děvčata. Přemlouvala rychtáře, až svolil k tomu, čeho si přála. Nemusila však dlouho přemlouvat, nemíval nikdy jiné vůle než její. Neměl jí tenkráte také, ač jaksi smutně se díval, připouštěje ženě, aby si dělala, jak tomu nejlépe rozumí, že je matkou.

Marjánce scházelo ještě několik měsíců do šestnácti roků, a již slavila veselku s nějakým mlynářem z kraje. Měl prý mlýn jako hrad, na němž nebylo ani krejcaru dluhu. Bohatství jeho bylo sice nepopiratelné, ale tím více věděli proti němu samému. Proslýchalo se ze všech stran, že je lakotný, zištný, srdce nad míru tvrdého. Nedal se prý ani otci vlastnímu, jenž žil u něho na výměnku, pořádně najíst. Stařec zemřel prý hořem nad nevděčným synem. I Rychtářka zamítala však podobné zprávy způsobem velmi urputným. Nechtěla, aby se potvrzovaly a snad dceřiným oddavkám byly na újmu; pročež každému odpověděla, kdo jí s takovou přišel, že to jen závist po lidech jezdí, jelikož se má Marjánka dostat za manžela, jemuž se nemůže nikdo v celých horách vyrovnat. Vedle toho není prý žádným mrhačem, žádným zhejřilcem jako ostatní synkové na panství, kteří nejen že v hospodách utrácejí, nýbrž ještě za jiné platí, aby je všude roztrubovali. Mluvila zrovna, jako by si byla mohla mezi nimi vybrat, jenže žádného neuznala za hodná vstoupit s ní ve svazek přátelský. Varovatelé tedy umlkli vidou-

ce, že přicházejí naprosto nevhod a svatba se slavila s hlučnou okázalostí. Trvala celý týden, po čemž odjeli novomanželé do rodiště mlynářova, nikoli však bez staré chůvy. Mladá paní nemohla se bez ní obejíti.

Minulo několik měsíců, co se Marjánka do kraje odstěhovala, tu se roznemohl rychtář náhle a povážlivě. Musil ulehnouti. Rychtářka mu zaháněla kašel a bolesti u srdce všemožně domácími prostředky, ale nechtěly mu tenkráte jaksi sloužit. Poslala tedy pro lékaře do města. Lékař přijel a zarazil se patrně, když k nemocnému přistoupil. Vyptával se ho na všecky podrobnosti nemoci jeho, a rychtářka pozorovala, jak se obličej jeho při každé odpovědi více zatemňuje. Srdce se jí křečovitě stáhlo, co živa neměla takového pocitu, vše posud se jí dařilo, nepoznala lítosti, zármutku, úzkosti, a najednou jako by se jí u nohou otevírala propast. Přemluvila se však, že se strachuje nadarmo, když lékař mužovi něco předepsal, slibuje mu dobrý účinek. Ale provázela ho přec ke kočáru, aby mu pověděla, že nechce šetřit peněz, jen budeli muž její zas brzo chodit. Místo odpovědi tázal se jí však lékař, má-li manžel všecky záležitosti svoje spořádány.

Rychtářka pochopila, co tato otázka znamená, i klesla leknutím na zemi, jako by ji byl náhle zasáhl posel boží. Služky ji jen pracně vzkřísily. Ale sotva se vzpamatovala, již se jim také držet nedala. Uklouzla jim, než se toho nadály, a co měla muže znenáhla na to připravit, aby se smířil s Bohem i s lidmi, vrazila k němu vášnivě do světnice a hlasitě bědujíc, padla před ložem jeho na kolena. Tam zůstala klečet ve dne v noci, až rychtář třetí den oči navždy zvrátil. Umírající musil těšit ji a jí v poslední hodince domlouvati, aby se nerouhala bolestí tak bezměrnou Bohu samému, který vše nejlépe řídí.

Na první zprávu, že je s rychtářem zle, přijel mlynář nazpět do hor. Neobmeškal se ani čtvrt hodiny na statku, přesvědčiv se na svoje oči o povážlivém stavu tchánově. Odebral se okamžitě do města k advokátovi. Dal si zhotoviti zápis na statek a položiti do něho, co si přál. Vrá-

til se s ním ještě tentýž den k umírajícímu a četl mu ho nahlas u přítomnosti dvou svědků, po čemž si jej dal od něho a od nich řádně podepsati. Tázal se i rychtářky, je-li se vším spokojena, co dal do zápisu postavit; odpovídala jen srdcezrývajícími výkřiky. Kdo chtěl, mohl je považovati za svolení. Mlynář chtěl, svědci chtějíce si bohatého muže již napřed nakloniti, chtěli také. Nenamítali aspoň ničehož, když mlynář ohlásil, že odevzdá podepsaný zápis opět advokátovi, aby jej dal po smrti rychtářově vtělit do knih.

Sotva byl rychtář v zemi, nastoupil zet místo jeho na statku. Mlýn svůj v kraji odevzdal až na další spolehlivému stárkovi. Hned v prvních dnech však již do i kázal, že měli pravdu, kdož nechválili ani jeho srdce ani jeho skutky. Počal panování svoje tím, že uzmul čeládce značně na mzdě, žebrákům dal ohlásit, že se bude u něho jen dávat na Velký pátek. Vedle toho se chystal poraziti velký kus lesa, aby těmi penězi zapravil platy z dědictví. Nechtěl sáhnout do vlastní kapsy neb na peníze z pozůstalosti, chtěl mít z hospodářství hned užitek hotový.

Nikdo se nevzpouzel tomuto jednání. Žena jeho byla nerozumné děcko, a tchyně chodila jako smyslů zbavena. Neočekávaná rána osudu ji nadobro ohromila. Nedotýkala se jídel, která jí služky s pláčem na stůl výměnkářský v koutě naproti kamnům stavěly, a žila jen od několika kapek mléka Antošem přes moc do ní vnucených.

Antoš byl uvnitř tak zoufalý jako rychtářka a snad by si byl tak krutě počínal jako ona, kdyby se naň nebyly hrnuly ještě starosti jiné. Byl novému hospodáři jako dým v očích. Vždy škaredě hledíval, že se tchán s ním radí jako se synem a rychtářka že naň přívětivěji pohlíží než na něho samého. Bylo patrno, že se ho chtěl zbavit, nemohl však na hochovi nalézti chloupku, ač si dal dosti za touto příčinou práce. Co on vládl na statku, choval se Antoš jen jako čeledín, nemluvil do ničeho, dal si od něho vše poručit, a pracoval za tři. Ale tím nezmírnil zášť mlynářovu. Slyšel pod rukou, že mluvil nový hospodář již s vrchním, ubezpečuje ho, že si nedá nohu za krk, bude-li mu čeledín odve-

den. K tomu prý doložil, že by byl z něho švarný dragon. Antoš nezamhouřil oka od smrti druhého otce svého lítostí nad jeho ztrátou i hořem nad zlomyslností člověka, před nímž nikdy vody nebyl zkalil. Přemýšlel dnem i nocí o tom, co si má teď počít, má-li zůstat a vyčkat, co se s ním bude díti, aneb raději v čas uprchnout. Nemohl se matky tázat o radu, bál se jejího leknutí. Byla tak jista, že má v tomto ohledu každé nebezpečí za sebou. Pokaždé žehnala rychtářovi, že osud ten od něho otcovsky odvrátil, a teď ji měl Antoš tak náhle vyplašit z jejího míru? Kdyby byl mohl aspoň promluviti s rychtářkou, měla v těchto věcech značnou zkušenost. Za živobytí rychtářova neminul týden, kde by se nebylo u něho jednalo o nějakém odvodu, znala všecky spády a vytáčky. Ale kdykoliv ji oslovil, vždy byl tupý pohled jedinou odpovědí její; viděl patrně, že mu nerozumí, ba že ho ani neslyší. Nesnáze jeho vzrůstaly každým dnem; jak slyšel v noci na dvoře nějaký šramot, jak viděl ve dne z daleka několik mužů, jichž hned nepoznával, již se lekl, že to jdou z úřadu pro něho. Myslil, že to déle nevydrží, stálé napjetí duševní ubíralo mu sil a zdraví, myšlenky mu někdy tak podivně v hlavě vířily, že se toho až zhrozil; – tu se vše jedním rázem obrátilo. Šest neděl minulo od smrti rychtářovy, a rychtářka chodila dosud jako tělo bez duše. Neměla nikdy ani za možné, že by ji mohl Bůh navštíviti takovou bolestí a vzíti od ní muže, jemuž byla tak velice uvykla, že si nemohla život bez něho ani představit. Scházel jí všude, kam se podívala, nač pomýšlela. S vášnivým žalem pohřešovala kolem sebe jeho laskavou tvář, jeho mírná slova, jeho klidné, přívětivé působení. Ted teprv oceňovala jeho dobrotu, jeho smířlivost, i počala tušiti, že by snad nebyla se světem tak dobře vycházela, kdyby on nebyl stál mezi ní a ním, hledě vždy k tomu, aby v tichosti upevnil a napravil, co byla náruživou myslí svou zviklala. Cítila, že byl dobrým jejím duchem, a bála se další pouti pozemské, co on od ní odstoupil. V její modlitby za věčný jeho pokoj mísilo se smělé reptání proti Bohu, že jí ho tak krutě a neočekávaně odňal, i proti muži samému, že uposlechl, opus-

tiv ji, jak smrt naň zavolala. Celý den až pozdě clo noci sedávala na manželově hrobě a okolojdoucím usedalo srdce nad pláčem zoufalé vdovy. Kdo na rychtářku něco věděl, umlknul teď náhle, dojat její žalostí.

Jednou se vracela rychtářka o polednách ze hřbitova domů. Nesla si v klíně několik hrstí „líčka panny Marie“. Její oči náhodou utkvěly na této travině, když odpočívala na cestě k domovu na pokraji louky. Uškubla ji pro krávu, v níž míval nebožtík její muž zvláštní zalíbení. Nevolal na ni jinak než „hraběnko“, poněvadž nosila vždy hlavu vzhůru, jako by byla něco lepšího než ostatní.

Přišedši domů vešla především do chléva, ale „hraběnky“ tam nebylo. Skotačka jí pověděla, že ji nynější hospodář před několika dny prodal.

Toho bylo rychtářce velmi líto.

„Kdybych byla věděla, že hodláš ‚hraběnku’ prodat,“ pravila zeťovi, vstoupivši do světnice, kde sedal s čeládkou právě k obědu, „byla bych bývala první na ni kupcem.“ A při tom zaplakala.

„Proč?“ drsně tázal se zet, „nedostáváte svoje mléko a svoje máslo, jak se patří? Nejen vy, ale pět osob by s vaším výměnkem stačilo. Z toho, co vám dávám, můžete dobrou polovici rozdat nebo prodat, k Čemu chcete tedy ještě krávu?“

„Neříkám, že se mi něčeho nedostává,“ odvětila vdova a přestala plakat, „byla bych si krávu jen proto koupila, že jí přál nebožtík muž. Jemu jedině na památku byla bych si ji krmila.“

„A kam byste si ji chtěla postavit?“ znovu otázal se zet s úsměvem jízlivým, pokládaje při tom na stůl železnou lžíci, jíž lovil tak horlivě chlebová sousta z řídké vodní polévky, že si musili ostatní velmi přispíšit, chtěli-li také něco pro sebe chytit.

Vdově vstoupila krev do bledé tváře. Vzpřímila se ponejprv zas od té chvíle, co věděla, že musí muž do země, a podívala se zeťovi zostra do tváře.

„Snad jsou u nás chlévy dosti velké," odpověděla se starou pánovitostí; „kde stojí třicet krav, vpraví se, trvám, bez velkých obtíží i jednatřicátá."

„Nemohu vám bránit, chcete-li si krávu držet, ale chlévy jsou moje. Kdybych tam nalezl cizí krávu, přerazil bych jí nohy, nechť si je čí je. Přejete-li si mermomocí krávu, nuže – kupte si ji a přivažte si ji tam naproti u sousedova vína! Aspoň ji budete mít hezky na očích," s úsměškem doložil mlynář i ukázal při tom tchyni oknem naproti k zahradě sousedově. Byla obehnána plotem angreštovým, kterémužto ovoci říkají v Ještědě víno. Rychtářova zbledla jako ten bílý šátek, který v ruce držela. Podívala se na dceru, ta hleděla netečně před sebe, jak to bývalo obyčejem jejím, a chrastila rukou v kapse cukrovinkami. Ohledla se po čeládce, nikdo si netroufal ozvat se v prospěch bývalé hospodyně, ač bývaly za ní jiné ve statku časy než teď. Každý upíral zrak rozpačitě do mísy. jako by tam napjatě počítal sousta, jež tam hospodář milostivě ponechal.

Rychtářka odvrátila zrak od stolu a koukla na záhrobí. Seděli tam dva sousedé, přišli k mlynářovi mezi obědem „do vsi" (na návštěvu). Kouřili. Jeden se jal vyklepávati dýmku, když cítil, že oko její tázavě na něm spočívá, a druhý hledal vedle sebe rozpačitě pytlík na tabák, který mu čouhal z kapsy. Nehlesl ani jeden ani druhý, když si mlynář tak surově na ni vyjel. A přec byla jednomu z nich často pomohla z nesnází, když neměl právě na daně, a s druhým si stála v kmotrovství. Přišly-li jeho děti k ní jako k „putě" (kmotře) koledovat, dostalo každé z nich rok co rok jablka a ořechy v hedvábném šátku svázané, a o pomlázce podala každému malované vejce, v němž byl zastrčen tvrdý tolar.

Rychtářce bylo v této chvíli, jako by jí muže po druhé pochovávali. Ještě jednou rozhlédla se po světnici, jako by tam někoho hledala. Pátrala po Antošovi. Nebylo ho však ve světnici, oral někde na vzdáleném poli, kamž byli oběd za ním donesli.

Vdova neřekla jediného již slova. Nesedla však k stolu výměnkářskému. Upřela naň jen pohled temný a hrozebný, nedotýkajíc se jídla tam postaveného, po čemž vyšla volně ze dveří. Každý z přítomných ale tušil, že vře v hrdé ženě hněv a ten že se asi nepřežene jako z jara kroupy.

„Co by si taková baba všecko nevymyslila," přerval mlynář po jejím odchodu nemilé mu mlčení. „Člověk se tu beztoho jen dře zdarma, vše pojde na výměnek a na daně, krom živobytí nemá za svou práci téměř ničehož. Ona si chodí jako zemanka celý den po procházce, sedne si k hotovému a ještě není spokojena. Věru, lépe jest býti cestářem než na tomto statku hospodářem."

„Jen ne tak zostra, mlynáři," krotil ho soused, jehož dětem byla rychtářka kmotrou, „bába nebába, tchyně vaše je přec jen onaká ženská. J,ik já ji znám, nebyla by si toho z .jisté žádala zdarma, abyste jí vzal krávu do chléva. Je tuze pyšná, než aby se doprošovala." „Musil jsem jí ukázat, kdo je zde teď pánem," odůvodňoval mlynář hrubost svou; „jinak by nepřestala rozkazovat a poroučet. Vždyť je to vidět jinde, jak to s výměníky dopadá, nezatne-li jim člověk v čas žílu; samé sváry s hospodářem, samé klevety s čeládkou. Tu by mělo být to, tu zas schází jiné, vše má jít jen dle jejich rozumu. To já však trpět nehodlám, netrpíval jsem to otci vlastnímu. Výměnkář má svůj kout, a svůj stůl ve světnici, nahoře svou komoru; co mu patří, to mu dám, když k tomu přijde čas, neošidím ho ani o jediné vejce, ale za to mi nesmí ani pípnout."

„Rychtářka by si zasloužila, abyste jinak o ní mluvil," ujal se soused znovu kmotry. „Není se co divit dětem, jimž pustí rodiče živnost za drahé peníze, stěžují-li si pak na výměnek, ale u vás je to jiné, vždyť jste dostal statek zdarma. Udělal jste si zápis sám a dal jste si do něho položit, co se vám líbilo. Rychtářka byla se vším spokojena, ač nemusela. Statek pochází z její strany, mohla si poručit. Ba nemusela vám jej ani ještě pustit, kdyby nebyla chtěla; muž ji k tomu přinutit nemo-

hl, ani kdo jiný; kdyby byla dceři vyplatila neb pojistila otcův přínos, mohla si na něm hospodařit do smrti. A což kdyby se vám byla takhle vdala? Byl byste jí mohl bránit? Je dosud jako z másla, oči jako jiskry, ruce jako válce a ohýbá se jako vrbové proutí, za tou by se byli ženichové jen přebíhali."

„Nu mohla tedy, mohla; ale teď již nemůže," netrpělivě se utrhnul mlynář na přítele tchynina, „zápis je dávno na úřadě zadán a teď zajisté již vtělen – je tedy navždy po slávě. Na nový týden porazím kus lesa, abych měl na advokáta, na kolky a na jiné takové trety Nebudu mít ze statku na mou věru pět let nejmenšího užitku, tak velké jdou teď platy z dědictví. Ti páni by člověka nejraději za živa odřeli …"

Sousedé svědčili mlynářovi a počali vypravovati, jak na úřadě natáhli toho a jiného, o němž věděli, že může dvacetníky klopit. Nebylo mezi nimi dnes již řeči o rychtářce.

Druhé ráno vstala rychtářka před sluncem. Ustrojila se černě, jak se na vdovu slušelo, ale do samého čistého hedvábí. Služka přinášející jí na komoru snídaní skoro se jí zalekla; tak vznešeně a zároveň nepovědomě jí připadala v bohatém smutečním kroji s černou damaškovou loktuškou okolo hlavy.

„Jdu do Liberce, abych tam objednala pěkný kříž mužovi na hrob," pravila zaraženému děvčeti, ale nikoli již volně a roztržitě, jak v poslední době mluvívala, nýbrž zcela určitě bez vzdechu a slz, jak hovořívala před smrtí manželovou. „Chci se tam dostat ještě za chládku, zdržela bych se, kdybych snídala doma, pojím kdesi na cestě."

Pravila, že jde do Liberce, a brala se skutečně přes vrch do Němec, ale jakmile zašla za hájek, kde ji nemohl již nikdo z vesnice spatřit, sešla rychle s cesty, obrátivši se v právo do údolí k Dubu.

Vrátila se teprv pozdě večer domů, aniž ji byli na statku hrubě pohřešili. Hospodář se na ni netázal, myslil, že je bud na hřbitově neb na komoře, a že se pro jejich včerejší hněv snad naschvál neukazuje, a čeládka si netroufala o ní se zmínit, aby ho znovu nepopudila. Žena

v nejlepších letech, plna síly a ducha, okolo níž se před málo nedělemi vše otáčelo, nenáležela tam již jaksi mezi živé tvory; byla teď, jak se zet její vyjádřil, jen „věcí nepohodlnou“.

Rychtářka obrátila se ku hřbitovu. Kroky její byly pružný a hbitý, pyšně nesla hlavu vzhůru.

Na prahu hřbitovním se zastavila, a její oči pronikaly pátravě soumrak noční; hledala někoho u hrobu mužova, to bylo patrno. Jindy se jí zarosil zrak, když ten kopeček hlíny zdaleka spatřila; dnes ale se jí radostně zasvítil – u hrobu někdo seděl, byl to Antoš. Hoch měl hlavu položenou na hrobě, na němž se již počal zelenati drn. Opíral se naň tak nepohnutě, že se rychtářka domnívala, že asi spí. Ale jak se k němu naklonila, aby mu položila ruku na rameno, by procitl, viděla, že nespí, nýbrž že zde v tichosti a o samotě pláče. Nebylo to dnes ponejprv.

Rychtářka se ho neptala, proč zde tak velice truchlí, zdali jen pro pěstouna. Pohlížela na hocha dlouho zkoumavě i se starou bystrostí. Konečně ho oslovila, ale nikoli jako jindy s mateřským a laskavým výrazem, nýbrž ostře a vyzývavě, jako když chce děvče poškádlit chlapce.

„Nebyla bych si myslila, že si to budeš tak brát, že mlynář pánům domlouvá, aby tě oblekli do dvojího sukna a na pěkného tě posadili koně! Slyšela jsem teď cestou o tom, žes nad tím celý zpitoměl. Nevěřila jsem to lidem a bránila jsem tě zle, a hle, teď vidím na svoje oči, jak to s tebou dopadává. Co to tropíš, hochu, že pláčeš jako malé dítě, jen co se ti o šavli zdá? Vždyť jsi byl přece vždy jako oheň? Nejednou si tě zavolal hospodský, počali-li se mu hoši o muzice prát, abys mu je trochu spořádal. Jak tomu dlouho, cos jich vyhodil šest po sobě oknem? Arci, byli podnapilí, ale byli to Suští,[4] Němci z rodu Gahlertova; každý ví, že jsou mstivi jako sám Ancikrist. Nikdo se nechtěl s nimi pálit, až přišels ty a jejich kejklím konec udělals. Arci nejels od té doby

Suchou, abys nemusel s nimi se potýkat, ale nikdy jsem neslyšela, že bys byl na to si stěžoval – a teď, . .“

„Jste na omylu, myslíte-li, že se štítím vojny z bázně,“ vyjel hoch, a oči jeho zaplanuly, „nepoznal jsem dosud, co to je strach, a snad bych ho ani tenkráte nedoznal, když by mi koule okolo hlavy fičely! Matka mne učila, že jsme všichni v božích rukou, a bez jeho vůle že se nám nezkřiví vlasu na hlavě, k čemu tedy se bát? Hnusí se mi však, když slyším od starých vojáků, jaký je ten život vojenský. Voják nesmí mít svou vůli,’ nesmí se potýkat a se bránit, jak by sám chtěl a toho viděl potřebu, nýbrž musí čekat, až mu to poručí. Musí stát jako dub a dát na sebe mířit a do sebe střílet, a při tom nesmí ani mrknout, ani slovíčkem se ozvat. Jak se kdo hne proti komandu, hned zařinčí pouta, jak se kdo protiví rozkazu představeného – hned kulka do hlavy!“

Rychtářka poslouchala hocha dychtivě, ale nikoli s takovou útrpností, jak by se bylo mohlo očekávat při náklonnosti, již hochovi vždy projevovala. Kdo měl ve zvyku myslit si o bližních svých nejhorší, byl by snad i shledal, že je v tváři její, vedle napjatosti, i tajné zalíbení.

„Každý večer chodím sem k tomuto hrobu a prosím pěstouna svého, aby mi seslal nějakou radu,“ pokračoval hoch. „Kdybych věděl, že si pomohu, hned bych to udělal jako Strakův Jan, položil bych prst na špalek a usekl bych si ho. Vsadili ho sice na několik neděl, ale na vojnu přec nemusel.“ Rychtářčina tvář se zatemnila, jako by se jí nebylo hrubě líbilo, že se hochovi naskytuje cesta z nesnází. Skočila mu rychle do řeči:

„Nezapomeň, že se Janovi rána v šatlavě zapálila, a když vyšel, že musel mu doktor ruku po loket uříznout.“

„Nezbývá mi tedy, než abych utekl. Ale kam? Nemám ni peněz ni přátel na světě – a pak, co by si počala moje matka? Zbláznila by se snad, kdybych najednou zmizel, nemoha jí po mnoho neděl dáti o sobě zprávy, jestli jsem zdráv čili chycen, uvězněn, neb dokonce mr-

tev . . . dosud neví, co mi hrozí, krk se mi stahuje, kdykoli chci o tom začít …“

Antoš zavadil pohledem zpytavě o tvář pěstounčinu. Doufal, že mu řekne, že za přítele má ji a o peníze k útěku že se mu také postará. Stávalo se tenkráte zhusta, ba bylo skoro pravidlem, že se hoši, kteří se měli stavět, na nějaký čas někde skryli, až na ně na úřadě zas pozapomněli. Tak to dělali někdy pětkrát po sobě, až jim prošla vojenská léta. Odvod neděl se tenkráte ještě tak pravidelně jako teď; tehdáž stálo vše na pánech a záviselo na mnoze na libovůli jejich. Nebylo jako teď, kde si může každý občan koupit knížku, v níž vytištěno, co být má a co nemá, a z níž může úředníkovi černé na bílém dokázat, když se mu děje křivda, a ho i žalovat, ubližuje-li mu zlomyslně.

Rychtářka vrtěla však znovu netrpělivě hlavou.

„Utéci – to nejisto, zhanobiti si tělo – nebezpečno; ty zapomínáš na prostředek – jeden nejlepší ze všech . . .“ Rychtářčin hlas při těchto slovech se zachvěl, pohnula rukou, jako by si byla chtěla stáhnout loktušku hluboko do očí. Neučinila toho však, naopak hodila tak prudce hlavou, že se jí svezl šátek až na ramena. Její tvář se náhle před Antošem odkryla, poznával ji jen stěží. Líce její zármutkem ubledlá podivně se bělala v kmitavém svitu hvězd, jsouc stísněna hustými pletenci vlasů, proudícími jí přes prsa a šíji až skoro k zemi. Ponejprv spatřil Antoš úžasné bohatství vlasů jejích; byla je dosud vždy pod plachetkou skrývala, jak se na poctivou ženu sluší. Ale v této chvíli měla jiné věci na mysli než zachování stydlivého toho zvyku. Její oči metaly blesky takové, jež zřídka vídáme sršet ze zraku dívek dvacítiletých. V Antošovi, pohlížejícím na ni, zabuchalo mocně srdce, cítil, že se v ní děje cosi zvláštního, neslýchaného, co má i proň významu.

„Na jaký to zapomínám prostředek?“ tázal se skoro bezzvučně.

„Na ženění,“ vyrazila rychtářka pracně ze sebe.

„Na ženění?“ žasl hoch a při tom se zapýřil hněvivě: „nezasloužil jsem si toho od vás, abyste se mi v takové chvíli smála. Nemám žádné

holky, a ostatně víte sama, že mi není chudá nic platná, a bohatá, aby mne mohla z vojny vyplatit, ta že si nevezme čeledína."

„Vezme . . . vezme, já sama o jedné vím –jenže není mladá a hezká."

Hoch se zamyslil; cítil, že rychtářka skutečně nežertuje.

„Ne mladá a ne hezká?" opakoval po ní, „která to asi je z dívek našich? Ale co si trmácím hlavu, vždyť je ani všecky neznám, dosud jsem si málo z nich dělal a jich málo si všímal. Netěší mne jako jiného, krása a mladost mnou nehne. Kdybych věděl, že je ta, o níž jste se ?mínila, rozšafná a rozumná jako vy na příklad, věru ani chvíli bych se nerozmýšlel. Svoboda by mi byla stokrát vítanějším věnem než největší krása mladé ženy . . ."

„Mluvíš opravdu?"

„Ba že opravdu! Krev se mně bouří hněvem, že mne chtějí odvést. Ale ještě se to nestalo, a stane-li se přec, sáhnu dříve na život toho, který je všech mých muk příčinou, a pak – na život vlastní. Já před ním vody nezkalil, pracuji mu věrně, poslouchám ho na slovo, a on mne chce připravit o mladost, spokojenost, volnost a matku mou o jediného syna. Život tedy za život! ..."

Antoš vyskočil, oči se mu zajiskřily jako rychtářce, tatáž zášť sršela v této chvíli z obou pohledů.

Rychtářka vzala hocha prudce za ruku, a stiskla ho zas do trávy vedle hrobu, aby ho nebylo vidět přes plot hřbitovní, a skrčila se vedle něho.

„Nezbývá nám, než abychom se spolčili, Antoši," zašeptala; „tentýž ošemetník, který tě chce připravit o mladý věk, o svobodu, chce mne oloupit o stáří bezstarostné a pokojné, chce mi poroučet v domě, jejž vystavěli rodiče mých rodičů, v němž jsem se narodila a o nějž mne ošidil v okamžiku, kdy jsem nic jiného na mysli neměla, než že stojí můj muž na mukách božích. Požívá chleba, nad nímž jsem já ho udělala pánem, a chce mi ho udělovat jako žebračce ..."

Rychtářka si musila oddechnouti. Antoš ji poslouchal tak nepohnutě, jako kdyby se byl náhle v sochu proměnil.

„Řekla jsem dnes ráno na statku, že jdu do Liberce objednat mužovi na hrob kříž, ale zatím jsem šla do Dubu na úřad. Ohlásila jsem tam pánům přímo, že nechci statek zeťovi ponechat, i pověděla jsem jim, proč. Připojila jsem, že se s ním dám do soudu, třeba bych při tom prosoudila poslední kus peřiny pod sebou. Nikdo ode mne neslyšel, že mu statek pouštím; nevěděla jsem o sobě, když muž můj podpisoval zápis. Ba muž neměl ani právo kšaftovat nad tím. co je mého – a statek je můj! Snadno si představíš radost mou, když mi páni ohlásili, že tu není soudu potřebí, poněvadž zápis není dosud vtělen do knih. Mohu si to prý žádat zcela jednoduše jen nazpět. Běžela jsem ihned k advokátovi, jemuž byl odevzdán. Měl jej skutečně ještě u sebe. Hněvá se na mlynáře, že ho nechává tak dlouho čekat na povinný plat za to, že mu jej tak rychle a ochotně byl zhotovil. Ještě se ho prý ani nezeptal, co mu je dlužen; pročež neučinil žádných nových zaň kroků. To bylo mým štěstím. Oznámila jsem advokátovi, co hodlám, neslibovala jsem, že budu vděčná, když mi bude zápis co nejrychleji doručen, nýbrž vytasila jsem se hned s hotovými. To pomohlo zázračně, do tří dní bude prý vše v pořádku. Až budu mít zápis v rukou, vyplatím dceři přínos otcův do krejcaru, a nechť si jde ta nevděčnice i s mužem svým, kam se jim bude líbit. Do nejdelší smrti nesmějí mně již na oči. Ale nejen že je vyženu, že se nebudou smět nikdy ke mně hlásit, ani po mé smrti jim nepřijde živnost – provdám se a statek dám hned psáti na muže. Ty, Antoši, byl jsi nebožtíkovi vždy milý jako vlastní syn; často pravil, že by viděl statek nejraději v rukou tvých; oba jsme toho želeli, že ničehož nemáš, abychom ti mohli dát dceru. Teď však se můžeš dostat do statku jiným způsobem. Udělám z tebe manžela svého. Tak ujdeš navždy vojně a pomstíš se najednou škůdci mému i svému . . .“ S Antošem šla hlava kolem, nevěděl, na kterém je světě při podivném a neočekávaném návrhu rychtářčinu. Než se mohl vzpamatovat, se

rozmyslit, lhůty si vyžádat k lepšímu uvážení, ku poradě s matkou, vězela již ruka jeho v rukou pěstounčiných. Nevěděl v zmatku svém ani, zdali jí ji podal, či zdali se jí uchopila sama. Tiskla mu ji tak pevné, že ho to bolelo.

„Od té chvíle jsme před Bohem svoji," pravila mu hlasem přísným.

Rychtářka dostala zápis skutečně nazpět, vyplatila dceru, vykoupila čeledína svého navždy z vojny a vzala si ho za muže. Zet její i dcera musili se s hanbou vzdáti jmění, o které se připravili neupřímností svou. Odstěhovali se v noci ve vší tajnosti a v spěchu ze statku nazpět do mlýna. Nebylo človička v celém Ještědě, kdo by byl odchodu jejich litoval. Po mnohá léta dávali rodiče dětem svým tento příklad za výstrahu. První léta šlo na statku vše tak dobře, že to ani lépe jíti nemohlo. Antoš vzpamatovav se z prvního překvapení, že se stal náhle ženichem a manželem ženy, již dosud považoval za druhou matku, nahlížel vděčně velkou důvěru rychtářčinu k osobě své. Věděl dobře, že by byla mohla volit zcela jinak, byla by dostala ženicha jiného než čeledína svého a také mladého a světu podobného. Slyšel to aspoň se všech stran od lidí, kteří bývalému pacholkovi, synu to prosté nádenice, nepřáli, že se stal náhle pánem největšího statku v okolí. Vědomí, že měla rychtářka největší víru v jeho povahu a nejvíce náklonnosti k osobě jeho, naplňovalo ho pýchou a povznášelo ho ve vlastních jeho i očích, když se mu někdy zdálo, že se věci děly, jak se snad díti neměly. Bylo mu, jako kdyby se byl znovu narodil, co měl blaženou jistotu, že je mu osobní volnost navždy zabezpečena. Cítil se teď teprv člověkem. Rychtářka zacházela se svým mladým mužem jako s drahou mastí. Dělala mu pomyšlení! Odpovídala hrdě na všecky výčitky jí od sousedů činěné, proč si nevzala muže jí rovného co do stavu a do jmění: že jen k tomu hleděla,'aby jí byl roven co do zachovalosti. Lichotilo jí, že má manžela, po němž dříve všecky holky „střahly", nemohouce z něho vylákati jediného zamilovaného slovíčka. Bývala tak často důvěrnici jejich hněvu a stesku! Věděla, že jí všecky krásného muže

k smrti závidí, třeba nad tím nosy krčí, že si vzala služebníka svého. Pochlebovaná marnost s uspokojenou pomstychtivostí přehlušily ve vášnivé ženě náhle zármutek nad ztrátou prvního manžela, a kvílící vdova proměnila se za málo dní v žínku usměvavou a veselou. Aby se Antošovi zavděčila, chtěla rychtářka vzít i matku jeho do domu. Ale Jirovcová nehodlala opustit pohorského svého baráčku, kde sídlila uprostřed oblak a nejprudších větrů, pro pohodlné obydlí, které jí bohatá snacha upravila ve svém pěkném statku, dole v tišině mezi ovocnými sady a bujnými lukami. Byl to pravý ráj u porovnání se studenými, kamenitými, sychravými horami, ale Jirovcová odpověděla přec na všecky návrhy její: „Já jsem horám uvykla, na nich jsem se zrodila, na nich chci umřít."

Jirovcová chovala se k rychtářce vůbec zcela zvláštně. Mluvila s ní jen, co musila, nikdy o slovo více. Nepřijala od ní nejmenšího daru a zamítla každou podporu. Ani loktušku (velký šátek), již daruje nejchudší nevěsta v Ještěde tchyni, Jirovcová od ní nepřijala. Ani pomyšlení již o oné vřelosti, jíž jí jindy při každém s ní se setkání děkovala za vše dobré, co synu jejímu prokazuje. Živila se v létě nadál polní prací, v zimě prádlem. Ani synovy prosby a domluvy, aby přec ženě jeho vyhověla, ničeho u ní nezmohly.

„Co mne zveš do domu, kde sám jsi cizincem? Jak mi můžeš nabízet, čehos ani svou rukou nevydělal, ani věnem nepřinesl a co nikdy nenahradíš dědictvím?" příkře odbývala Antoše, stěžoval-li si na její neústupnost. –

Antoš netušil, ohlásiv matce neočekávané a podivné námluvy svoje, jak velice ji dojmou. Domníval se, že bude tomu povděčna, až jí poví, jaké mu hrozilo nebezpečí, z něhož navždy vyvázl zasnoubením svým, ba doufal, že ji i potěší nadějí na stáří bezstarostné, šťastné a klidné – ale mýlil se. Jirovcová by se byla málem leknutím na zem zvrátila, když syn, vylíčiv jí dopodrobna výstup na hrobě rychtářově, přešel k svému se zaslíbení s vdovou Viděl, že jí spočívají trpká slova, snad těžká ob-

žaloba neb neblahá věštba na rtech, i že je jen s největším sebepřemáháním potlačuje. Ani stín radosti neb spokojenosti, že je syn navždy stkvělo opatřen, nad jiné ve vsi v bohatství postaven a ona s ním. Konečně mu pravila hlasem chvějícím se:

„Pravdať, že jsem se bála a děsila, aby tě nevzali páni na vojnu, ale věz, že bych tě viděla desetkrát raději v šatech vojenských než nášlapkem hrdé, bohaté ženy. Uvázl jsi v horším otroctví. Co to pravíš? Couvnout že tedy chceš, když se mi nechce rychtářky za nevěstu? Takové řeči bych se nebyla věru do tebe nadálá! Tys jí slíbil, že budeš jejím, a k danému slovu musíš stát, i kdybys hned věděl, že nebe za to na tebe spadne, jinak nejsi synem mým. Teď ti jako muži poctivému jiného již nezbývá, než abys snášel, co Bůh na tebe sešle, a setrval …“

Na svatbu synovu Jirovcová nešla.

„Vy jste si syna mého namluvila beze mne,“ odpověděla rychtářce, „můžete si ho tedy také beze mne vzít.“ Rychtářka bodalo velmi pohrdání chudé ženy. Myslila si, že nebude Jirovcová ani vědět, jak ji má radostí oslovit, aby jí děkovala za štěstí synovo. Zatím koukala zkormouceněji, než kdyby jí ho byli odvedli. Nedala však svou mrzutost znát. Se smíchem se o tom zmiňovala, že měla Jirovcová odjakživa zvláštní moudrost, při níž ji musí člověk již nechat. Tvářila se, jako by považovala za přemrštěnou skromnost a nesmělost, že se k ní stěhovat nechce a od ní ničehož nepřijímá. Antoš ji horlivě potvrzoval v domněnce té, byl rád, že si žena matčino chování takto vykládá a uraženou se necítí vyhýbavou chladností její.

Když porodila rychtářka Antošovi do roka syna tak krásného, že chodili se lidé zdaleka naň dívat, a za rok možná-li ještě krásnějšího, nebylo snad v žádném stavení v celých horách tak veselo jako na statku, kde nepřestávali ani teď lidé říkat „u rychtářů“, ač měli dávno již hospodského zvoleného za nového rychtáře.

Jirovcová přišla pokaždé na křest do kostela a pokaždé tam plakala, až jí srdce usedalo; Antoš nemohl vyzvěděti, zdali radostí nebo žalem.

Na hostinu do statku se nedostavila ani ponejprv ani podruhé.

„Myslí chudák, že je nám sprostá," omlouvala ji rychtářka pokaždé hostem. Ale v srdci jejím počala vznikati zášť proti „mudrlante", která jí byla tak málo za to povděčna, že syna jejího k sobě povýšila. Rychtářka se z toho sobě nevyznala, ale cítila dobře, proč asi jí projevuje nevážnost a nespokojenost; vždyť byly její náhledy a zásady dost známy ve vsi. Myslila někdy, že musí tchyni něco za to udělat, že s ní nakládá, jako by již nebyla tím, čím bývala, aspoň ne v očích jejích, ale neoddávala se nikdy dlouho takovému trapnému rozjímání. Měla ted o jiném co přemýšlet, o něčem důležitějším, líbeznějším a příjemnějším – jak by se líbila mladému muži svému. Rychtářka omladla svými syny, kvetla jako karafiát. Strojila se teď, že se musily všecky dívky před ní schovat, počala s nimi vůbec v každém ohledu závoditi. Kdo ji znal za živobytí rychtářova, nebyl by ji teď zajisté poznal; byla změněna do podoby, do chování, do povahy. Usedlost a povážlivost od ní valně odstupovaly. Jindy se na nikoho téměř nepodívala; bylo-li jí po návsi jíti, dávala na sobě každým krokem a pohledem záležeti: ted koukala po všech lidech, jestliže ji každý vidí a jí se obdivuje. V kostele b)la vždy nejpřednější, pokaždé měla něco nového na sobě. Takové látky, takové fábory, takové krajky, jaké mívala rychtářka na sobě, nebyly dosud v horách vídány. Nejeden člověk zkušený viděl však v této nádheře rouhání se a přál jí, aby to s ní jednou zle nedopadlo. Když stála vedle Antoše, nebyl by nikdo řekl, že jsou deset roků od sebe; každý by byl zajisté hádal, že jsou v jedněch letech. K tomu arci napomáhalo, že Antoš bezstarostným životem za krátko sesílil a zmužněl. Antoš'nepustil z mysli, že ho považuje matka za vetřelce na statku, do kterého se přiženil s prázdnýma rukama, bez čáky na nějakou peněžnou pomoc neb dědictví. Ještě více mu však vrtalo někdy mozkem, že se má dle proroctví jejího za touto příčinou státi nášlapkem ženiným. Chtěl matce dokázat, že křivdila nejen jemu, ale i ženě jeho, domnívajíc se, že on se stane jejím otrokem. Rychtářka byla od dětinství proň vzorem

všech dobrých vlastností, nemohl matčinu příkrost vzhledem k ní ani pochopiti. Považoval ji za mateřskou řevnivost, že má teď jiné ženě více náležeti než jí, a choval se k manželce s touž slepou důvěrou jako k někdejší pěstounce. Netušil, jaká se to udala druhým sňatkem jejím v ní změna, jíž dosud nepozoroval, jíž si nebyla ona sama ještě vědoma, kterou počali lidé však na ní již stopovati a pro ni ji nemálo kárati.

Oženiv se, dělal Antoš, jak říkáme, celého člověka; hospodářství ho těšívalo, dokud býval ještě čeledínem; teď co byl sedlákem, oblíbil si je teprv. Pracoval tak pilně jako dříve a při tom si všímal všeho s takovou obezřelostí a horlivostí, že musil mít každý z něho radost, kdo ho pozoroval. Kde se vyskytlo něco nového, tam se šel Antoš také podívat a shledal-li, že z toho jde nějaký prospěch, hned to zavedl doma, nelituje ni práce ni namáhání. Pořád o něčem přemýšlel, pořád něco kutil, měnil a zlepšoval. Snaha, vyznačující čeledína před jinými, zůstala při něm, i když se stal pánem. Za krátko bylo v okolí známo, že má Antoš nejkrásnější koně, nejužitečnější dobytek a drůbež, i nejpěknější na polích pořádek. Těšil se tomu patrně, když mu pravili staří hospodáři, že budou muset chodit k němu do školy. Při takové chvále hledaly oči jeho pohled manželčin, všimla-li si těchto slov. Neměl toužebnějšího přání, než aby žena jeho uznávala, že statek co nejlépe a nejsvědomitěji spravuje, a aby jiným osvědčil, že se nehodlá dát zdarma krmit od zámožné choti, jak by byl na místě jeho snad každý jiný učinil. To se mu také podařilo. I ti, kdož byli na počátku proti sňatku v tolikerých ohledech nerovnému, přihnali se konečně, že mohla dostat rychtářka sice muže zámožnějšího, ale nikoli bedlivějšího a rozumnějšího, kdyby byla kraj světa schodila. Jen Jirovcová mlčela stále, když lidé před ní vynášeli synovo štěstí, a začal-li Antoš o tom sám, jak je spokojen, vždy odvrátila tvář vzdychajíc. Říkáváme, že člověk v štěstí pamět tratí, ale u Antoše to neplatilo. Nezapomínal v blahobytu, co to za hořký kořínek ta chudoba, a služba že je vždy jen tužba. Chudí dostávali na statku teď častěji a více než jindy, a jeho služebníci měli

v něm bratra a nikoli pána. Dokud sloužil, navštěvoval matku jen v neděli, teď býval u ní každý den. To se mohlo chumelit či cedit jako z konve, on musil stařenu vidět a za jejím stolem chvíli si posedět. Nikdy se ho netázala na ženu ani na živnost. Na děti však přeptala se denně. Jak začaly běhat, musil jí je často přivádět. Vždy měla pro ně něco uchystáno, dnes na ořechovém lupenu hrstku jahod, zejtra proutek lískových oříšků, misku kyselinek[5] se smetanou a tak dále. Hošíkům chutnaly babiččiny lahůdky mnohem lépe než doma matčiny.

I páni si brzo povšimli, co to za onakého člověka ten Ještědský Jirovec. Přicházel často na úřad ne ve vlastních, nýbrž v záležitostech cizích. Lidé si ho brali rádi za svědka při smlouvách, a při soudech objevoval se velmi zhusta co zástupce vdov a sirotku. Nikdy nezamítl poručnictví, jak to činí jiní sedláci z pohodlí. S příkladnou horlivostí zastával se svých svěřenců. Kdo přišel k němu za radu a pomoc, nevážil vůbec nikdy cesty zdarma. Každou při si dal trpělivě vypravovat a co bylo v možnosti jeho, učinil bez pobídky pro poškozeného a potlačeného. Obětovným tím působením nabyl Antoš i v jiných věcech, než pouze v hospodářství, rozhledu a zkušenosti, obeznamoval se důkladně s poměry a předměty, o nichž měli jeho sousedé vědomost jen povrchní. Jeho znalost v písmě mu při tom ovšem nemálo prospívala. Jsa nyní pánem času svého, dotvrdil se v umění, jemuž se na pastvě hravě přiučil. Co pučelo v hochovi, přišlo v muži k pěknému vývoji.

Za málo let byl Antoš považován za jednoho z nejpřednějších v Ještědě občanů a v celém okolí nebylo oblíbenějšího člověka, jak jsme již na počátku vypravování pověděli. Dosud litují lidé, kteří ho ještě znali, že se nenarodil o třicet let později. Teď, kde si může obec vše dle libosti a potřeby zaříditi, byla by jeho bystrá hlava a poctivá mysl zajisté věci jinak obrátila, než stojí nyní.

Každý chválil rychtářce druhého manžela, nejvíce však ho chválili jeho skutkové; kdo jí může zazliti, že v něm přestávala vidět oblíbené-

ho schovance, jehož pojala za muže, aby potrestala nevděčné děti, nýbrž že si ho zamilovala vší prudkostí povahy své?

I u Antoše přešla oddanost u vřelou náklonnost. Necítil značný rozdíl v jejich stáří, větší zralost jejího ducha byla mu při vážné jeho povaze předností. Nevěděl nikdy, kterak mluvit s děvčaty; když se s nimi chvíli poškádlil, již koukal, jak by jim zas uklouzl, Jejich dětinské hovory a žerty ho nezajímaly, S rychtářkou však měl si pořád co povídat, nikdy jim nevyšla nit, při tom dobře pozoroval, že od ní získá. Ale nejen řeči, také osoba její se mu líbila. Když sedala vedle něho na vůz v šubě z černého aksamitu, za niž vyplatila kožešníkovi v Žitavě tři sta zlatých v stříbrných dvacetnících, zdálo se mu, že neco může být statečnější nad ni ženy. Zajisté by bylo vše i nadál dobře chodilo, kdyby byla rychtářka zůstala ve své míře. Ale tomu rozumí málokterá žena – žene, žene, až dožene.

Na počátku byla rychtářka potěšena zjevnou nelíčenou příchylností mladého manžela, znenáhla jí však uvykla, a konečně jí ani již nedostačovala. Čím dále tím více si žádala od něho citu zvláštního, prudkého, neslýchaného a zpozdilého jako vlastní láska její. Přišel i čas, kde ho chtěla mít pořád vedle sebe, neměl mít oči než pro ni. Odešel-li na pole, již doma po něm vzdychala, mluvil-li k ní teď o hospodářství neb bral-li knihu do ruky, aby jí z ní jako jindy četl, již se naň „bočila“[6] a neposlouchala, co praví a co jí čte. Neměl k ní o jiném mluvit, o jiném snad přemýšlet než o ní a zas jen o ní. Když volal děti k sobě, odstrkovala mu je žárlivě z klína; když je chtěl políbit, musel to učiniti potajmu, aby mu nevyčítala, že děti více miluje než ji. Bylo-li nutno, aby někam jel, chtěla pokaždé s ním a nemohlo li to být, dala se do pláče. Plakávala obyčejně až do jeho návratu. Nepřišel-li na vlas v dobu určitou, běžela mu naproti někdy i na hodinu cesty. Vrhla se mu pak okolo krku, jako kdyby z mrtvých vstával a nikoli jen se vracel z cesty půldenní.

Sousedé se rychtářce smáli a naváděli muže, aby se jí přec nedal tak zbytečně mučit, že to bude s ní Čím dál tím hůře. Antoš se jí však vždy zastal. Nejen že ho nikdy nedomrzela, naopak býval velmi dojat velikou její citlivosti Teprv když viděl, že netrápí nejen jeho zbytečně ale zároveň i sebe, hleděl k tomu, aby její přílišnou dráždivost umírnil. Ale bylo již pozdě, nepořídil u ní ničeho rozumnými důvody. Rychtářka se horšila, když jí počal domlouvati, aby si nekazila věku daremnými vrtochy, jsouc uražena, že na ní něco kára, co mu mělo dle náhledu jejího pochlebovati. Stěžovala si, že není jako jindy, nazývala ho chladným a tvrdým a také měla hned množství znaků po ruce, jimiž mu to nezvratně dokazovala. Antoš nepřicházel téměř z omluv, a přec mu nebylo nic tak protivné, jako tyto plané řeči denně bez výsledku se opakující. Vida, že se mu žena nechce dát přesvědčit, nechal ji tedy mluvit, nedávaje jí žádné již odpovědi. Domníval se, že jí bude snad lépe, když jí dopřeje, aby si takto ulevila. Ale tu si Antoš teprv dal. Rychtářka považovala jeho mlčení za pohrdání, rozplakala se, jak přestal hovořit. K steskům družila znenáhla již výčitky, každým dnem trpčí a nespravedlivější. Často opouštěly služky sednici, přišlo-li v jejich přítomnosti k takovým rozmluvám mezi hospodáři. Byly to holky jen prosté, ale věděly přec, kam rychtářka bije se svými výčitkami. Styděly se před mladým sedlákem za zamilovanou ženu jeho. Ale obyčejně volával je Antoš rychle nazpět, aby přispěly hospodyni ku pomoci. Rychtářky počaly se totiž teď chytat křeče jako nějaké paničky z města. Již byla zkažena přílišnou dobrotou mužovou. V takovýchto záchvatech pak vzpomínala toužebně na nebožtíka manžela, opakovala neustále, že jí nikdy ani vzdechnutím neublížil, a chtěla ho špendlíkem z hrobu hrabat.

Takovými vzpomínkami žíhala nebohého Antoše ovšem jako železem řeřavým. Měl její žal za zcela oprávněný, vždyť se skutečně nepamatoval na jediný takový výstup, dokud rychtář žil. Zkoumal smutně svědomí svoje, v čem vlastně chybuje. Nemohl se ničeho dopátrati; byl

si vědom, že koná dosud poctivé povinnost svou, že ničehož nezanedbává i že má pro ni touž lásku jako dříve. Nenadal se že vlastně jiné chyby nemá, než že ji celý den nedrží v náručí i že neprovozuje se ženou v letech pokročilou komedii jako mladík osmnáctiletý s milenkou ve věku mu rovnou. I když se mu počalo konečně svítat, co je vlastně příčinou její nespokojenosti, odpuzoval dlouho domnění to co nehodné' jeho i jí.

Proměna ženina počala Antoše brzo bolestně tížit. Také on se stal znenáhla citlivým a dráždivým. Jak k němu promluvila, již cítil ránu, třeba ho ani ranit nechtěla. Jeho dotklivost dostupovala skoro již popudlivosti její. Když pak nastaly přece dni, kde přišla rychtářka trochu k rozumu, zůstal Antoš přec málomluvným a zamyšleným, nevěřil její vlídnosti a nepoddával se jí se starou upřímností. I nejsladší a nejhladší slova, která k němu pronášela, skrývala proň nůž. Se strachem očekával, až ho zas bodne. Rychtářka nepovažovala však zdrželivost jeho za přirozený následek chyby své, nenahlížela, že to tak mezi nimi přijít musilo. nebyla vůbec s to pochopit, jak působilo její chování na útlou, poctivou mysl jeho; z vyčítání dávala se teď i do vády, myslila, že musí mluvit zhurta, pak že to snad přijde, jak si toho žádá. Vyplísnila manžela, kdykoli se jí zlíbilo. Tím aspoň poněkud se jí ulehčilo. I tu si zůstal Antoš důsledným. Choval se k ní stejně šetrně, nechť si mluvila, co mluvila; ale již pochopoval matčin žal, když jí ohlásil sňatek svůj. Zrak její dostřehl dále než zrak jeho, předvídala, jak to asi s nimi dopadne.

„Teď je pozdě," opakoval si Antoš smutně po ní; „neubývá mi, než abych snášel a setrval." Rychtářka si vedla čím dále, tím hůře, zrovna jako děcko rozmazlené, jež rodiče opomenuli v Čas trestati. Antoše již každý litoval, ač jediného slova z úst nevypustil proti ženě své. Ani matce si nestěžoval, aby jí nezarmoutil. Čeládka se však o to postarala, aby lidé brzo a důkladně zvěděli, jak to u rychtářův stojí. Roznášela pilně spory mezi manžely, i příčiny jejich. Každý držel k Antošovi a di-

vil se jeho trpělivosti. Rychtářce se lidé nemálo posmívali a mrzeli se na ni, že kalí hodnému muži svému zbytečně mladý život.

Ale jak se měla rychtářka polepšiti, když se jí každá metla vyhýbala? Neměla ničeho na práci, žádných starostí, všeho dost, počala hněvati z dlouhé chvíle a svévole lidi i pána Boha, bujněla víc a více zahálkou, dobrým životem a shovívavým mužem. Když se konečně přesvědčila, že se Antoš žádným způsobem nepoddá zamilovaným jejím výmyslům že se jí nepodaří podmaniti jeho pevnou, stálou povahu libovůli své, vymýšlela si naň denně něco nového, čím by ho aspoň pozlobila. Ale i v tom pozbyla brzy vší míry, zkoušela toho tolik, že by bylo nudno o každém pokusu zvlášť se zmiňovati, zkoušela ale tak dlouho, až připadla na nejhorší. Sám zlý "duch jí asi vnuknul tuto myšlenku. Ublížila sobě tím nejhůře.

Zprvka mluvila pro Antoše tak nesrozumitelně, že nikterakž nechápal, kam svými narážkami bije. Pohledl mnohdy zpytavě na ni, zdali se jí neplete rozum jako řeči její. Ale konečně si přec již mysliti nemohl, že neví, co mluví; musil na to přijít, že podezřívá věrnost jeho.

Od té chvíle, co přivedla rychtářce pouhá jen lehkomyslnost toto obvinění na jazyk, odstěhoval se mír navždy od rychtářů. Antoš vyjel, jako by ho byla uštkla, a zbledl tak strašlivé, že se toho i ona zalekla. Opanoval se vší mocí, aby nevyřknul, co mu vnuknul první hněv. Nemohl si nikterakž představit, kterak v ní vznikla tato myšlenka? Tolikrát ho vyplísnila jako hocha, že si z děvčat tak málo dělá, a teď, co byl mužem jejím, se naň zas nemálo horšivála, že tak nerad s ní chodívá k muzikám. Vytáhla-li ho přec do hospody, nikdy netančil, ač děvčata k němu přibíhala, aby s nimi šel do kola. Mrzela se naň, že s nimi nejde; nebo nemohla také tančit, nechtěla-li, aby ji lidé za to pomluvili. A přec by byla ráda v kole ukázala svoje pěkné šaty i že se umí ještě otáčet jako mladé děvče. Při takových výčitkách najednou takové obvinění! Antoš nevěděl, má li se více divit její zpozdilosti nebo její zlomyslnosti. Nahlédl konečně, že ho asi trápí jen pro své vyražení. Rychtář-

ka ale znova dopálilo, že muž i tyto nájezdy mlčelivě snáší. Chtěla, aby se s ní pustil do hodné hádky, považovala spory s ním skutečně za kratochvíli. Nechť se s ní aspoň škádlí, když s ní nechtěl laškovat! Aby ho více popudila, zlíbilo se jí vidět v něměm jeho pohrdání důkaz svědomí ne zcela čistého. Opakovala obvinění svoje při první příležitosti s větší ještě jízlivostí, ale nedočkala se ani tenkráte ani později od něho odpovědi.

Při této odvážné hře zapomněla rychtářka více ještě než jindy, že každý déšť, i největší příval po kapkách začíná. Hrála tak dlouho komedii, že nemohla již z přetvářky dostat se do pravdy. Žehrala s mužem s takovou opravdivostí na licho, tvrdila tak často a tak pevně, že kouká po jiných, až se do této myšlenky vžila. Počala svým výmyslům znenáhla sama věřit, jak se často děje lidem ducha živého, nezaměstnaného. Avšak tenkráte jí šel spravedlivý trest v patách. Domněnka, že je podezření její snad přec podstatné, když se mu Antoš tak málo brání, počala ji znenáhla hnětsi. Jala se ho do opravdy špehovati, a brzo se jí zdálo, že má skutečně příčiny naň žehrati. Najednou si povšimla, že není již tak veselým, že nevypadá tak zdravě jako jindy Pracoval a jedl s mnohem menší chutí, často se mu vykradl těžký vzdech z prsou. Tyto známky nespokojené mysli, k nimž zavdávala jedině ona podnět, bláhově přičítala rychtářka lásce k jiné v něm se vzmáhající. Myšlenka tají byla strašlivá; živic ji v sobě, chřadla vůčihledě. Celé noci klonila se nad spícím mužem, špehujíc tlukot jeho srdce, šepot jeho rtů. Ale vždy to bylo jen jméno její, které zaslechla. To ji však již neupokojilo. Její poklid byl zviklán, sama se ho byla dotkla rukou rouhavou, nebylo již v moci její, aby zabránila, by se nesesul. Vše, co Antoš podnikl, každé hnutí i slovo jeho potvrzovalo ji teď v přesvědčení, že ho užírá touha po jiné. Rozdíl v jejich letech, jeho chudoba, její bohatství jevily se jí teď v barvách nejkřiklavějších. Nevěřila, že ji kdy měl rád, považovala teď vše za vypočítavost. Snad přijímaje její ruku, byl již myslil na její smrt . . . slavě oddavky s ní, představil si již snad druhou svou veselku

. . . Rychtářka si teď připomínala, že vycházejíc po svatbě své z kostela, zahledla nejdříve vránu a nikoli holuba, toho věštce věrné lásky.

Nevědouc, s kým by Antoše vlastně spletla, neb prese všecko špehování nezastihla ho na jediném neslušném pohledu na jinou ženštinu, pomáhala si tím, že vypořádala všecky ženy a dívky v okolí do padesáti let, každý den mu dala milenku jinou. Antoš je přijímal všecky s touž zjevnou lhostejností a vnitřní rozhořčeností, každou hodinou však šířila se propast mezi nimi. Konečně praskla struna příliš napjatá. Bylo to o posvícenskou neděli, vše na statku chystalo se po obědě k muzice, hospodáři i čeládka strojili se do nejlepších šatů. Tu počal zlý duch rychtářka znovu pokoušeti. Uvazujíc si fábory svého hedvábného, zlatem květovaného fěrtochu, povšimla si s leknutím, jak v poslední době zhubla. Zpomněla si, jak se každý dnes ráno na ni díval, když s mužem šla kostelem do jejich stolice. Vše mu tak dobře slušelo, ten nový modrý kaput z tenounkého sukna, ty vysoké leštěné boty, ta aksamitová vesta, na níž stkvěl se zlatý řetěz od hodinek – jen ona mu neslušela – to aspoň vyčtla lidem z očí. Scházela, žloutla, stárla – a on? On teprv počal jak se patří žíti, minulo mu třicet let a jí – čtyřicet . . .

Toto rozjímání naplnilo rychtářku takovou zoufalostí, že nemohla jinak, i kdyby bylo šlo o spásu její; musila bodr.out toho, jenž byl nevinnou příčinou těchto útrap, nemohla v této chvíli trpět sama.

„Co jsi povídala?“ temným hlasem tázal se jí Antoš. Nechtěl tomu naschvál rozumět, co prohodila, aby se nemusil zlobit v den tak slavný. Myslil, že se opraví; ale ona opakovala, co před tím vyslovila, jenže ještě urputněji:

„Pravila jsem, že bych potřebovala do domu nějaké děvče, jemuž bych mohla svěřit domácnost a děti, když odejdu na celý večer a na celou noc jako dnes na příklad; ale . . .“

„Nuže co ale? Statek tvůj to snad vynáší, abys’ si držela o službu více, máš-li jí, jak pravíš, právě potřebí.“

Antoš neříkal již nikdy „statek náš“, co s ním tak nespravedlivě nakládala. Rychtářka ho však nikdy neopravovala, jak činívala jindy.

„O to mi není, vím, co dělat mohu a co nemohu. Ale nerada bych měla v domě ostudu . . .“

„A kdo by ti ji dělal?“

„Na to ty se právě neptej!“

Antoš se skutečně dále neptal, ale přestal se strojit. Tušil, že má být již zase zle. Rychtářka se však nedala mýlit, ač viděla, že mění barvy.

„Nějaká hrubá holka, která nedá na sobě záležeti, mi není nic platná, mám jich dost v domě a žádná se mi nehodí. A děvče dobrého vychování, které by mne v domě i u dětí slušně zastalo – tomu bych nerada zkazila svět . . .“

To bylo Antoši přec jen mnoho, nemohl dělat, jako by jí nerozuměl, nešlo to již. Byl se svou trpělivostí u konce. Pravil jí hrozebně:

„Podobá se, jako bys pomýšlela pokoušet mne žertem. Ale nezapomínej, ženo, že pošlo mnohé již zlo ze žertu nevčasného!“

„Nežertuju,“ odsekla mu vzdorně.

Antoš se zdvihnul zprudka se židle, pustil při tom hochy svoje z’klína, kamž byli vylezli, aby se otce ještě nabažili, než jim odejde. Napolo ustrojen vyšel do sadu, aby si schladil krev. Děti tušíce, že se v něm děje něco kromobyčejného, daly se do pláče, a matka jejich ulevila hněvu svému na otce, že je zavřela do tmavého kumbálku, odkud je dříve nepustila, až se Antoš asi za hodinu vrátil. Vypadal, jako by byl přestál za krátkou tu dobu těžkou nemoc.

„Proč jsi děti trestala?“ tázal se ženy, když děti celé uplakány a matčinou přísností poděšeny zalezly do postele, kde usnuly, přemoženy pláčem a dojetím.

„To je moje starost,“ neoblomnou ho odbyla příkrostí.

Opět zbledl Antoš, ale opět se vzpamatoval.

„Dostroj se zčerstva,“ pravil jí s největším sebe přemáháním, nemaje jiného na mysli, než aspoň aby dnes ušel pohoršlivému výstupu;

„teď právě jsem potkal v síni posla. Hospodský nám vzkazuje, že se sousedé již po nás ptají, máme si přispět k muzice."

Nebyla to pouhá výmluva; hospodský, vzdálený to příbuzný rychtářčin, skutečně pro ně poslal, poněvadž se každý po nich tázal. O posvícení musí každý hospodář s hospodyní k muzice, i kdyby kdo ví co bylo. Přijde-li jeden bez druhého, neb nepřijdou-li dokonce, musejí mít důležitou příčinu, jinak se o tom všude povídá. Je to tolik, co roztržka veřejná, důkaz vnitřních sporů, které se více skrýti nedají neb nechtějí. Jak se udělala tma a rychtářovic manželé k muzice nepřicházeli, počali tedy sousedé strkat hlavy k sobě a sousedky dobývaly na čeládce, co se to tam asi děje. Služky se nedaly dlouho prosit, vypravovaly, co byly slyšely. Za krátko věděla celá sednice o dnešní rozepři mezi Antošem a ženou jeho. Lidé se tomu nemálo divili, že maluje rychtářka tak lehkomyslně čerta na zeď, vyčítajíc Antošovi stále milenky, jichž neměl, a mladé dívky si mezi sebou šeptaly, že by to té rychtářce přály, kdyby si vyhlídl Antoš vedle ní nějakou švarnou mladici, aby jí pukla konečně žluč a ona na věčnost odešla. Setkav se s poslem, vzpomněl si Antoš, jak budou asi lidé dnes o něm a o ženě jeho tlachat. Přemohl se tedy znovu mluvě k dobrému, ač byl tak rozhořčen jako ještě nikdy. Ale i rychtářka byla rozhořčenější než jindy. I ona věděla, jak si to budou lidé vykládat, že nepřichází s mužem k muzice, i že budou mít závistnice její radost z těchto řečí. Přec ale odbyla Antoše, pobízejícího ji, aby si pospěla.

„To se tě nemohou nejspíše ty tvoje milostenky v hospodě dočkat, a ty to svádíš na sousedy. Ty pro tebe poslaly, žádný jiný. Nejsem tak hloupá, jako bys mne rád měl." Antošovy oči zaplanuly v této chvíli mnohem strašlivěji než tenkráte, když rychtářce na hřbitově pravil, že sáhne na život nepřítelův a pak na život svůj. Jeho ruka se prudce natáhla do kouta, kde stála jeho hůl.

Rychtářka křikla a skočila na pec.

Jejím křiknutím nabyl Antoš opět vlády nad sebou, pustil hůl a vyřítil se znovu ze dveří.

Dlouho stál v sadě nevidě a neslyše, tak silně mu bušila krev v hlavě. Nebylo v něm žilky, jejížto tepot by nebyl v této chvíli cítil. Bez síly, bez myšlenky položil si hlavu na strom, upíraje oči pitomě do dálky. Utkvěly na dvou světélkách třpytících se k němu houštinou zahradní. Z té strany šuměly také zvuky radostné a veselé, málo podobné těm, ježto mu bouřily v prsou. Bezděčně se vzpřímil, řídě kroky směrem k nim, blížil se jim jako léčivé studánce. Byla to okna hospody, která k němu tak lákavě nocí zářila.

Antoš kráčel ku předu, nedbaje toho, že neměl ni kabátu ni klobouku, že mu visely vlasy nepořádně okolo hlavy. Neodolatelně ho to táhlo do toho víru radosti, k tomu zdroji plesu, mezi tu mládež, z jejížto středu se vyrval sňatkem svým. Podivná závrať ho uchvátila mezi touto chůzí, podobná té tenkráte na poli, když si ponejprv vyjel s koňmi. I dnes si pravil, s větší však příčinou, že již dosti poslouchal, dosti se namáhal, teď že mu musí nastat konečně jiný čas, doba to svobody. Ach, chtěl jí užit plnými doušky, nahraditi si, čeho zmeškal, všeho okusiti, děvčat, karet, vína! Chtěl peníze plnými hrstmi rozhazovat, z rozmaru udělat zákon, ničehož již nešetřiti, ani vlastního zdraví. I chtěl se stát hlavou nejveselejšího, nejnevázanějšího spolku mladých brachů, kteří myslí jen na dnes, nikdy na zejtra, jen na sebe, nikdy na jiné – dosud se od nich odvracel s nechutí, život jejich se mu zdál daremný, ničemný, nemohl ho ani pochopiti, teď najednou ho pochopoval; najednou měli jen tito veselí hoši v očích jeho pravdu, rozum a náhled zdravý. Vše ostatní by la nucená, hloupá věc, vždyť žije člověk jen jednou! – Netrpělivě jim spěchal v náruč bratrskou.

Najednou však se zastavil, zdálo se mu, že něco naň zavolalo. Věděl, že ho klame sluch, ale přec se musil ohlednout. Mlčelivě a smutně odráželo se jeho stavení od temnošedého nočního nebe, na němž nebylo jediné hvězdičky. Právě odtamtud zahvízdl k němu ledový štiplavý vítr,

metaje mu prudce do obličeje celé chomáče vlhkého, zvadlého listí, urvaného se stromů dechem surovým. Posmívavý to vzkaz od ženy! Tak si myslil Antoš, ale nemohl přec oči odtrhnouti od domova. Pronikal vnitřním zrakem jeho temné zdi, nikde jiskřičky světla, všude pusto, smutno, všude ticho hrobové! Čeládka se vytratila, aby užila veselé noci; děti spaly v tmavé sednici, stenajíce snad ze sna, zdálo-li se jim o matčině dnešní přísnosti, a matka jejich . . . jeho žena . . . ona . . .

Antoš si nechtěl na ženu zpomenout, ale musil. Nechť si dělal cokoli, nechť si připomněl všecky její urážky, musil se v této chvíli obírati jí. Viděl ji, jak se stiská v koutě u kamen, chvějíc se dosud leknutím nad prudkostí jeho a jak pláče . . . Byla sama v tom celém stavení se spícími dětmi svými, zcela sama . . . ona jediná byla dnes sama doma v celé vsi . . . a to v takový den, kde se veselil i nejnuznější žebrák ... ba byla sama a plakala.

Srdce Antošovo se bolestně stáhlo, a kůra z ledu a z trní jeho prsa svírající pukla náhle, když si představil neutěšený tento obraz. Zapudil mu z duše každý jiný. Již nevěděl o radostech, jimž spěchal tak horlivě před okamžikem vstříc, propadly se proň do jedné.

Jak bývala rychtářka jindy veselá v tento den! Jak tančívala o muzice, všecka děvčata se mu zdála nepatrná vedle ní. Dokud býval na statku čeledínem, netroufal si přijíti pro ni, aby ji provedl, ale ona si přišla pokaždé sama pro něho. Vyvedla si čeledína do kola, jako by jí byl roven býval, a přec měla vždy tolik jiných tanečníků, nejvzácnějších to občanů z okolí. Říkávali o ní, že je brda, on se jí však vždy zastal, bývala k němu dobra jako matka, přívětivá jako sestra. Takové hospodyně neměl nikdo krom něho! Jak mu vždy naškrobila k tomuto dni košili, již mu rok co rok darovala. Dala mu ji pokaždé až v městě vyšit, jednou červeným hedvábím, po druhé modrým, a poslední rok i zlatými nitmi. To měl diváků na ni, jak se postavil mezi hochy pod lípu před kostel! Ještě ji viděl, jak se naň pousmála, jdouc z hrubé kolem něho; měla z toho radost, že má pro košili tolik závistníkův.

Nikdy, nikdy, co byl sluhou jejím, neslyšel od ní špatného slova. Spáchal-li něco z nerozumu, vždy se ho zastala u rychtáře, nikdo z pacholků nesměl naň vložiti ruky, a děvečky se musily obejít bez něho, nesměl jim nikdy sloužit, jak to musejí jinde činit skotáci. Vše proň činila, a teď, co ho k sobě povýšila, co mu zjednala život bezstarostný, co mu darovala pěkné děti – teď seděla sama v slavný tento den a plakala. Ještě jednou si to opakoval, že se dnes veselí každá žebrácká, slavíc posvícení, jen rychtářka, nejbohatší to selka v celém okolí, jest sama – a to vinou jeho! Co mu udělala, že tak krutě na ni zanevřel, čím se provinila? Byla špatná, nedbala, marnotratná? Jaká ji přec hyzdila chyba? Nevěděl v této chvíli o žádné, než že ho příliš milovala. Ano, láska přílišná, toť byla jediná její vina, jen z lásky ho trápila, urážela, pokořovala, jen z lásky žárlila.

Antoš nešel již dále, s prahu hospody se vrátil. Stará náklonnost, již choval k rychtářce co hoch, jíž k ní přilnul co muž, probudila se v něm novou silou. Cítil, že je k ní připoután sty posvátných svazků, byla jeho pěstounkou, dobroditelkou, manželkou, matkou jeho dětí, jí chtěl zůstat věren do smrti.

Jako na perutích letěl nazpět do statku.

„Odpustím, zapomenu na věky, a ona musí také zapomenout a odpustit. Chci považovati za zlý sen, že jsme si kdy ublížili. Domluvíme se a začneme nový život. Nahlídne zajisté jako já, že to tak dále jíti nemůže; vždyť by mne byla málem vzdory svými dohnala k surovosti, již bych si nebyl do smrti odpustil. Učiním ode dneška vše, abych ji uspokojil, a přijmu od ní stejný slib. Vlastně jsem jen já těchto sporů původcem, vždyť vím dobře, čeho si přeje, proč jí nejsem tedy po vůli? Je jako každá jiná ženština chtivá chvály, milování a pochlebenství, a já ji chci mít pevnou a vážnou jako muže, chci mít v ní spíše přítele než ženu, v tom vězí velká chyba moje. Proč jí neříkám, že mi je milá a v očích mých že nikdy nesestárne, když je toho tak tuze žádostivá? Proč s ní mluvím o věcech jiných než o ní, když vím, že toho žebravé

srdce její nesnáší? Nechci být otrokem lásky její a stávám se nevděčníkem. Když jsem nebyl příliš hrdým přijati dobrodiní její, nesmím ted také být příliš hrdým odměniti ji za ně, jak si toho přeje. Chci, aby byla jiná, proč nejsem já jiným? Vyčítám jí, že nezachovává domácího míru, proč já ho nezachovávám, když předobře vím, jak do toho, aby u nás vždy slunce svítilo? Hanba mně, zapláče-li žena ode dneška ještě jednou vinou mou! ...“

S takovýmito myšlenkami vrátil se Antoš domů. Vinil sebe, aby mohl odvinit ženu. Jeho dobré srdce zvítězilo v něm znovu. Přestoupil práh domova s nejšlechetnějšími záměry.

Vešel do sednice, bylo tam dosud tma a ticho, jen děti oddychovaly nepokojně na posteli. Rychtářka sebou nepohnula, když vešel. Antoš rozžehl rychle louč, rozhlédl se a vida, že je dosud schoulena na falousku, jak ji byl opustil, přistoupil kajícně k ní. Zaslechla z jeho úst slova tak jemná a upřímná, prosby tak pokorné, sliby tak krásné, že by byly musily srdcem jejím pohnouti, kdyby nebylo pýchou a svévolí dávno v ní zatvrdlo. Jen tenkráte si měla rychtářka rozuměti a mohla být s manželem navždy šťastna. Jiný se musí k spořádanému a poctivému životu teprv nutit. Antošovi byl však potřebou. Radostně byl by stál ke všem slibům svým, spokojen jsa spokojeností její.

Ale rychtářka již jinak nemohla, musila při své zpupnosti setrvat, třeba věděla, že ji to bude později mrzet. Cítila, že v této chvíli mnoho nad mužem zmůže, hodlala toho také použiti, k ničemu jinému však, než aby zviklané panství svoje nad ním upevnila. Urputně odstrčila Antoše od sebe, nedala mu ani úplně domluviti, a přec v ní bylo srdce radostí zabuchalo, když k ní promluvil. Po celý čas, co byl vzdálen, chvěla se, aby nepomýšlel na nic zlého, neviděla ho ještě nikdy tak zuřiti. Ale když slyšela, že prosí, bylo v ní po bázni a želu, neměla na mysli, než aby ho za přestálý strach notně pokutovala a zároveň mu na mysl uvedla všecky povinnosti a závazky jeho. Chtěla se v očích jeho povznésti, zničila se však navždy.

Co slyšel Antoš v této chvíli od své ženy, neslyšel od ní nikdy. V její řeči nebylo stínu rozumu, povážlivosti, dobrosrdečnosti. Výčitky naň jenjen sršely. Počala od jeho příchodu na statek; vše, co tam zažil co hoch, co mladík, co muž, mu vypočítala. Jeho činnost, pilnost, střídmost, přičinlivost nebyla u ní ničím, praničím. On celý nebyl vlastně ničím; čím byl, tím byl jen jí. Ona ho živila, šatila, ona ho vzdělávala, bez ní by snad nebyl dovedl ani dýchat.

Antoš ji poslouchal i tentokráte mlčky, jak to bylo již dávno jeho obyčejem Založil si ruce, sklopil hlavu na prsa, jako by každé slovo její vážil a hloubku nerozumu a zlomyslnosti její měřil . . .

Aby rychtářka dovršila dojem své řeči, přistoupila k spícím dětem, vzala je do náruči, chystajíc se s velkou okázalostí, že opustí sednici, kde s Antošem od svatby společně přebývala.

Myslila, že začne Antoš teď poznovu prosit a ještě pohnutlivěji než předtím. Ale on ani sebou nepohnul, ani se za ní nepodíval, když volně ze dveří vyšla, očekávajíc, že se bude ze všech sil vzpouzet jejímu odchodu. Nechal ji pokojně stoupat po schodech nahoru do komory, kde byly vystlány pohostinské postele; ale najednou sebou trhnul – slyšel, jak poroučí dětem, které, probudivše se mezitím, po tatínkovi se tázaly, aby se o něm nezmiňovaly, jinak že je strčí opět do kumbálku . . .

Dobře že komoru za sebou zamkla – tentokráte to mohlo zle dopadnouti. Antoš zaťal pěsti, zdvihl je k nebi s hrozebným posuňkem a pustil se za ní. Ale ve dveřích se zas vrátil. Opět nad sebou zvítězil. Vrhnul sebou na lože a zaryl tvář hluboko do podušek.

Nezamhouřil oka po celou noc. Temné zvuky hudby z hospody k němu neurčitě zaznívající provázely divoký rej jeho myšlenek.

Byla to strašlivá noc, v měkkém Antoši zrodil se cizí, tvrdý, neústupný duch, kladl si zcela chladně a určitě otázky, na které si nesměl jindy ani vzpomenout, aby se srdce lítostí v něm neobrátilo.

Jaké šetrnosti zasluhovala žena, která muže svého nesčíslněkrát urazila nařknutím křivým, chováním svým skoro až k prostopášnosti

ho doháněla a trestem vyhrožujíc dětem, budou-li se ptáti po otci, od něho se odloučila právě v okamžiku, kdy jí otvíral prese vši její nespravedlnost srdce plné lásky?

Antoš si odpověděl, že žádné.

Antoš v rychtářce již neviděl dobroditelku svou, nýbrž mstivou jen ženu, která mu sobecky zavázala svět, aby potrestala nepřítele svého. Dopomohla mu k volnosti, za to jí daroval deset nejkrásnějších let mladého života svého – byli mezi sebou nadobro, navždy vyrovnáni! Již nemohlo být mezi nimi řeči o dluhu ani o vděčnosti. Zaplatil jí poctivě prokázanou mu službu.

Kdo ho mohl nutit, aby s ní dále žil po tom, co se udalo?

Zákony lidské, které nedovolují, aby muž opustil manželku, leda poruší-li mu věrnost neb rozmrhává jmění jeho?

V této chvíli cítil Antoš, jak jsou zákony ty nedostatečný: surově vydávají člověka v moc člověka jiného, hájíce jen práva a vlastnictví jeho hmotného. Kam se smí obrátit ten, jemuž se děje škoda na duši, v němž se vraždí srdce, spokojenost, mír?

Podle zákona nebyla žena ta vinnicí, a přec se dopustila na něm hříchu hroznějšího, než kdyby byla mrhala statkem jim společně náležejícím, kdyby se byla láska její obrátila k muži cizímu – šlapala jeho lidskost v prach, zahrávala s jeho srdcem, nechtěla, aby byl člověkem, mužem, chtěla mu odníti i práv otcovských; měl býti méně než strom v jejím sadě, jemuž nemohla ni poroučet ni zakázat, kdy a jak má kvésti – neměl být než jejím mi lánem . . .

Antoš vyskočil jako šílený, v hlubinách duše uražen touto myšlenkou, v téže chvíli ještě chtěl opustit její dům, přetrhnout každou pásku, sprostit se jha nenáviděného . . .

Kdo mu to mohl zakázat, kdo? Celému světu se chtěl postavit a vysmát se každému, kdo by se byl chtěl vzpouzet jeho úmyslu, nazývaje ho protizákonným, nemravným, hříšným ... s

Ale znovu klesl Antoš nazpět na lůžko . . .

Vzpomněl si na děti svoje, na ty drahé, drahé děti, na starou matku, na nebožtíka otce . . .

Opět se ponořil nešťastný muž do propasti muk . . . když z nich vybředl“, v úmyslech do budoucnosti se ustálil, novou dráhu života si naznačiv, odlučovaly se již obrysy stromů venku v sadě od stínů nočních a krvavý úsvit jitra podzimního rozléval se po sednici. Když se rychtářka druhé ráno s Antošem sešla, pohlížel na ni jako na zcela cizí osobu. Toho se nenadálá; myslila, že učiní útěk její ze společné sednice hlubší na něho dojem. On se však o něm ani jediným nezmiňoval slovem. Celé ráno Čekala nadarmo, až ji osloví, ale nemohla se toho dočkat. Zvědavost zvítězila tenkráte nad hrdostí, obrátila se k němu konečně sama lhostejnou otázkou. Ale jak ji zasáhl pohled jeho, jako když ji poleje studenou vodou. Setkala se v jeho očích s něčím, co v nich posud nikdy nebylo, i co ji dojalo více než hněv, nenávist a zášť – setkala se v nich s pohrdlivou netečností. Při tom se jí zdálo, že Antoš za tuto noc sestárnul o deset let, čelo měl plno vrásek, oči vpadlé a po tvářích byl siný jako umrlec.

Koukl se sice na ni, když ho oslovila, ale neodpověděl jí; podobalo se, že přeslechl otázku i zapomněl odpověd nad těžkými myšlenkami. Netroufala si oslovení opakovati.

Včera ráno ji vybídl Antoš sám do kostela; dnes mlčel, jako by nevěděl, že je pondělek posvícenský a že se odbývá zlatá hodinka. I ona mlčela a šla do kostela sama a z kostela na chvílinku k muzice, aby si lidé Bull ví co nemyslili. Kdo se jí ptal, kde byla včera s mužem, tomu odpověděla, že churavěla a on také. Vypadali dnes oba tak, že by byli mohli lidé tomu věřit, kdyby již nebyli věděli, na čem jsou. Rychtářka víc a více bledla, když Antoš ani do hospody za ní nepřišel.

Antoš si zašel k matce na hory. Mluvil s ní dlouho a důtklivě, ponejprv, co byl ženat, otevřel jí srdce. Vyslechla ho na oko pokojně, ale ruce její chvěly se při tom vůčihledě. Zůstala pokojná, i když počal syn o tom mluvit, co do budoucnosti zamýšlí, a přec to bylo něco neslý-

chaného, nač by nebyl zajisté nikdo jiný připadl krom „syna mudrlantky“.

„Nemohu ti k tomu, co hodláš, ani radit ani tě zrazovat,“ pravila mu, když se měl k odchodu; „jsem stará, zpozdilá jen žena, a ty muž mladý, zkušený, který světu lépe rozumí než já. Jednej, jak ti káže svědomí, modlitba má tě bude při všem provázet. Držím se přikázání, co Bůh spojil, aby Člověk lehkomyslně nerozlučoval, ale při tom přec nahlížím, že je i v tom, co ty pravíš, mnoho pravdy. Snad že se žena tvoje vzpamatuje, až uvidí, že se jí nedáš. Pro děti tvoje bude na všechen způsob lépe, nebudou-li každý den slyšet hádky vaše. Již jim počínají rozumět. Na barák ten si vypůjč, co chceš, otec tvůj jej postavil, není ti tedy potřebí u mne omluvy ani prosby . . .“

Když se „u rychtářův“ na statku čeládka po obědě opět rozutíkala po radovánkách, teprv obrátil se Antoš k ženě své. Dnes však zaslechla od něho jiná slova než včera.

„Dej mi nahoře na pavlači vyklidit prostřední komoru, do večera nechť tam vynese služka odsud všecky věci moje!“

V rychtářce se zatajil dech. „Nepohodlno by pro tebe bylo, kdybysi se musela každý večer nahoru harcovat. Odstěhuji se tedy odsud raději sám.“

Rychtářka se měnila v sloup.

„Považuješ mne za člověka špatného, s takovým však člověkem nelze žít v spolku; nezazlím ti tedy, že se mne straníš. Ale i ty za tou příčinou mi zazlit nemůžeš, že se tě straním, neb já zas tě považuji za ženu tvrdou a zlou. Uklidil bych se ti nejraději navždy s očí a děti bych vzal s sebou; byly by přiřknuty mně, kdyby přišlo mezi námi k soudu, jsou to hoši – ale nechci, aby lidé ukazovali na ně i na matku jejich prstem. Usmyslil jsem si věc jinak, aby bylo nám oběma vyhověno a dětem při tom nejméně ublíženo; pokusím se co nejdříve o provedení – další zvíš časem.“ A Antoš vyřknuv tato slova, odstranil si zkamenělou ženu šetrně z cesty a opustil opět stavení.

Snad kdyby byl viděl, jak zoufale klesla rychtářka na kolena, jak bolestně zalomila rukama, jak zaplakala, svíjejíc se na zemi, že by se byl k ní opět vrátil. Ale dobře, že se nevrátil; rychtářka nezůstala dlouho zničena na podlaze ležet, slzy vyschly jí brzo v očích i v srdci. Zoufalost ustoupila zášti, bolest nenávisti, a někdejší láska její nezůstavila po sobě jiných stop než onu zkázonosnou řevnivost, na niž si z dlouhé chvíle byla vzpomněla, s níž si svévolně hrála, aby muže poškádlila, která se jí však pomstila, pohltivši konečně celé štěstí její. Nejdivnější směsice citů v ní zaburácela; pravý zázrak, že jí úplně nepodlehl chorý rozum její. Ale hrdost její zůstala neoblomnou, Antoš se jí odříkal, vyčítal jí jako milost, že jí ponechává děti, že ji nevydává posměchu veřejnému, jehož se více bála než všech hříchů svých, dařil ji šetrností jako zvláštním dobrodiním, a ona jí pohrdnouti nemohla, musila ji přijati k vůli světu – ale to jen pro dnes! Musil se k ní opět kajícně vrátit, musil! A kdyby byla měla za to dát svůj podíl na nebi! Přemýšlela jen o vítězství, o jeho pokoření a o své nad ním pomstě; ani jediná myšlenka jemná a smířlivá, ani stín žele a lítosti nad tím, co spáchala, nezavítal v duši její. Antoš zamířil z domova do hospody k nynějšímu rychtáři.

„Potřebuji pro jednoho z poručenců svých ihned pět set zlatých," pravil hospodskému, „nechci ženě o ně říkat, trošku se mezi sebou hatíme, přicházím tedy k vám, abyste mi vypomohl. Ručím, jak se samo sebou rozumí, za jistinu i za úroky. Dejte mi papír a inkoust, dám vám to černé na bílém."

Hospodský přinesl ochotně sáček s dvacetníky z vedlejší komory; byl váženému příbuznému rád k službám. Bránil se vší mocí úpisu, Antoš jinak nedal; než si peníze do šátku zavázal, musil hospodský přijati potvrzení, že si je od něho vypůjčil.

„Kdyby se mi něco lidského přihodilo," doložil Antoš se zádumčivým úsměvem, „ale pak nechoďte s úpisem na statek k ženě. Za tento

dluh ručí vám moje matka barákem svým. Stojí asi za tolik. Chcete, abych i to do úpisu položil?“

Hospodský se znova bránil, považoval výrok Antošův za pouhý vtip. Ale Antoš se chopil vzdor jeho bránění přec péra, připojiv k úpisu ještě tento článek. Hospodský se počal hněvati do opravdy, leč Antoš si spokojeně oddechl, odkládaje péro a vstávaje od stolu.

„Co se to děje?“ překvapeně zvolal, rozhlížeje se teď teprv po šenkovně, „vždyť tu není dnes ani človíčka!“

Hospoda byla skutečně v této chvíli, jako když ji vymete, nebylo v ní jediného hostě.

„Nu, co se děje?“ podivil se hospodský zas Antošovi, „vy děláte vskutku, jako byste nevěděl, že stínají právě teď za vsí kohouta. To si nesedne přec nikdo do hospody! Celá ves je tam již dávno. Právě jsem bral kabát, abych se tam také trochu podíval, když jste ke mně vešel. Musíte se mnou, abyste se tam poněkud rozveselil. Koukáte jako přátelé u hrobu. Čekali jsme na vás včera marně u muziky. Ze si nechce dát tahle rychtářka pokoje: takového muže, jako vás, aby svíčkou hledala. Mohla by mít věru již rozum, stará je aspoň k tomu dost …“

Antoš neodpovídal na tyto otázky, ale dal se hospodským přec odvést. Byl zcela zapomněl, že se dnes provozuje hra, na kterou se lidé v Ještěde po celý rok těší, hádajíce již napřed, jací budou asi zápasníci a kdo z nich bude vítězem.

Když dorazil hospodský s Antošem k veliké louce za vsí, kde se měl kohout stínat, mačkaly se tam již zástupy vystrojených lidí. Nemohli se davem ani protlačiti, musili se postavit na stráň nad louku. Antoš měl zcela jiné věci na mysli než divadlo, které každý okolo něho s největší dychtivostí očekával, ale přec vzhlédl i on, jak zaslechl radostné volání: „Již jdou, již jdou!“

V dřívějších letech býval i on vždy mezi hochy, kteří tu hru strojili. Několikrát po sobě stal on kohouta a dostal od každého děvčete pěkný šátek, který naschvál s sebou přinesla, aby vítěze obdařila. Později

však nevystupoval již mezi zápasníky; ženu to mrzívalo, že mu děvčata více přála než jinému, aby vyhrál; také měla pak právo, po něm bez ostýchání se koukat. To snésti nechtěla, musil toho tedy nechat.

I dnes stál celý houf dívek kolem louky a každá měla na proutku barevný šátek jako korouhvičku přivázaný. Kývaly jimi na uvítanou podivnému průvodu od vesnice k louce se beroucímu.

Dvanáct silných mužů táhlo trakař, dělali při tom, jako by ho nemohli utáhnouti, ač nebylo na něm nákladu jiného mimo černého, ke kolíku přivázaného kohouta, který čepejře se hněvivě, každou chvíli úzkostlivě zakokrhal. Muži ti měli na sobě kazajky, spodky a čepice, každou půli z jiné křiklavé barvy. Šest jiných mužů šlo před trakařem. Jeden z nich, jsa oděn jako předešlí, nesl lucernu beze skla, v níž hořela svíčka z koudele usoukaná; musil ji každou chvíli znova zapalovat. Druhý byl přestrojen za kněze, třetí za čerta, čtvrtý za komedianta a ti dva poslední za ministranty. Za trakařem šla banda vesnická, každý muzikant měl kabát na ruby na sobě a čepici štítem do zadu posazenou. Hráli smuteční marš. Průvod ten dorazil teprv po velikých schválných oklikách a zastávkách na louku. Byl tam uvítán smíchem a jásotem nedočkavých diváků. Na pokraji louky stál půl sud červeně natřený, na němž ležela šavle. Muzikanti po stavili se k jedné straně, ostatní k druhé. Ministranti odvázali kohouta od trakaře, poodešli s ním doprostřed louky, zarazili kolík s vězněm pevně do země, avšak tím způsobem, aby mu čouhala hlava nade dřevo, po čemž se vrátili zas k soudruhům svým.

Teď vystoupil na půlsud kněz jako na kazatelnu. Znova rozlehl se smích kolkolem, neb hoch za pana patera přestrojený byl znám jako největší ferina na celém panství. Začal s vážnou tváří a se sklopeným zrakem pohnutlivý výklad, byl však každou chvíli přerván bouřlivou veselostí. Oznamoval po dlouhém úvodu ctěnému shromáždění, že kohout, dopouštěje se po celý rok jen hříchů k nebi volajících, jako na příklad rvaček krvavých, bezpříkladné lenosti, křiklounství a konečně

i mnohoženství, má dnes souzen, a uzná-li toho mnohovážené posluchačstvo potřebu, i odpraven býti pro výstrahu jiným.

Odpověděno mu ze všech stran radostným pokřikováním, že si kohout jiného nezasloužil než smrti.

Když se hluk poněkud utišil, vytáhl kněz z kapsy arch, sděluje občanům s mnohými slzami, že odsouzenec, tuše osud svůj, ihned s životem se loučil, jakmile si proň přišli. Udělal v posledních prý okamžicích volnosti kšaft, v němž poroučel svoje tělo kus po kuse sousedům, jimž zavdal za života svého tolik pohoršení.

Nový nekonečný se strhnul smích, když počal kněz závěť článek za článkem číst. Kohout odkázal totiž „spáry" občanu, o němž bylo známo, že je největším na panství bázlivcem, hřeben sousedovi, o němž si vypravovali lidé, že se česává jen o Boží hod, peří Tómovi, synu nynějšího rychtáře, největšímu to furiantovi v okolí, a jazyk kmotře, jejížto zlý jazyk natropil ve vesnici nesčíslných do roka svárů.

Ale ti, na které si byl nebohý hříšník v poslední hodince své vzpomněl, projevovali málo vděčnosti nad jeho odkazy. Přihrnuli se jeden za druhým na kněze a chtěli ho shodit s vědra. Příbuzní a přátelé jejich se k nim přidali, i bylo by snad přišlo k rvačce, kdyby nebyl čert rychle zaklepal loučemi, které v ruce držel, a kdyby nebyl komediant zazvonil velkým zvonem, který mu visel od pasu. Vyzývali při tom ctěné shromáždění, aby vyslalo někoho ze středu svého, kdož by chtěl na sebe vzíti úřad katovský a odsouzence stíti.

Tím se obrátila pozornost náhle jinam, na buřiče se křiklo, aby dali pokoj, a knězi bylo lze utéci.

Muzikanti počali znova hrát, ale teď veselou polku, a hoši k úřadu tomu se hlásící mezitím losovali, kdo z nich půjde první na kohouta. Tóma, jemuž odkázal odsouzenec svoje peří, vytáhl si nejdelší stéblo z ruky jednoho z ministrantů.

Hrdě, jak to bývalo jeho obyčejem, přistoupil k půlsudu, rozhlíželse po lidech, jestli ho také každý vidí a jemu se obdivuje. Zároveň hodil

na půlsud stříbrný tolar pro muzikanty, po čemž se chopil šavle. Komediant k němu přistoupil, zavázal mu oči bílým šátkem, a čert ho vedl třikrát okolo vědra. Postaviv ho přímo před kohouta, pustil ho.

Tóma se vydal tak pyšně na cestu, jako by byl měl vítězství již zabezpečené. S jedné strany provázel ho čert, klepaje neustále loučemi, s druhé zas šel komediant a zvonil v jednom kuse. Přebíhali před hochem sem tam, aby ho spletli a z pravého ho svedli směru. Tóma však se splésti nedal, kráčel pořád přímo ku předu právě proti kohoutovi, jako by byl na to již dříve udělal zkoušku. Již myslil každý, co si myslil on sám, totiž že má vyhráno, v tom však mu přeběhl čert na novo přes cestu. Tóma se zarazil, spletl se: dal se v levo a ťal takovou silou do povětří, že pozbyl rovnováhy. I převalil se celou délkou na zemi. Netřeba povědĕti, jak se mu každý smál a jak mu všichni pohromy jeho přáli. I Antoš se musil pousmáti. Tóma se sice zas rychle vzchopil, avšak utíkal z kola, jako když mu hlava hoří. Strhnuv si šátek s očí, viděl, že nejen kohouta nestal nehoráznou ranou svou, ale kam až zabloudil.

Pak přistoupil k vědru jiný hoch a hodil naň stříbrný dvacetník. Podali teď jemu šavli, zavázali mu oči a zatočili ho okolo vědra. Sotva ho pustili, již se hnal větrem na kohouta. Antoš se za ním koukal se vzmáhající se pozorností.

Ale již na půl cestě zmátl se hoch jako před tím Tóma a běžel s napřaženou šavlí právě na lidi. Čert ho musil zachytit, jinak by se bylo zajisté stalo nějaké neštěstí. I on musil s nepořízenou odstoupit.

Objevil se hoch třetí, ale ani ten nebyl šťastnější předchůdců svých, ač lidé naň křičeli, radíce mu, kam že se má obrátiti. Nejvíce však mezi všemi křičel Antoš. Již byl zcela oživl. Připadalo mu v této chvíli, jako by dosud náležel mezi tu mladou chasu.

Ale hochovi nebyla rada nic platná; nevěděl, kam by šlápl, co měl zavázané oči. Udělal jen několik kroků ku předu a již byl tak spleten, že se zas vrátil k vědru. Domnívaje se, že stojí před kohoutem, mlátil

do něho, že z něho lítaly třísky. Byl by deset koní skolil těmito ranami, nad to jednoho kohouta.

Čtvrtý, pátý chlapec počínal si možná-li ještě neobratněji. Antoše již bolelo v krku od samého pokřikování a smíchu.

Přibývalo divákům veselosti a muzikantům peněz na půlsudě, za to ale ubývalo dne vůčihledě. Studený, ostrý vítr počal váti od hor, k nimž dojížděla z kraje noc na černém koni. Siným pláštěm za ní vlajícím pokryla již nížiny a doliny, několik kroků jen a zastřena byla i poslední slunce zář na temenech vrchů, rudým plamenem dohořívající. Ale diváci toho nedbali, že se zavře co nevidět jim nad hlavami tma, nikdo z nich dosud nevolal, aby byl konec hry, nikdo nebyl ještě unaven smíchem a koukáním. Mezi hrou byli se mnozí lidé často ohledali na Antoše. Také oni si připomínali časů, kdy on se jí účastníval. Voláno naň, on že se v tom znal lépe než nynější chlapci. Když neměl nikdo ze svobodníků již chuti pustit se do kohouta, křičeli tedy na Antoše, aby on se přec o to pokusil. Bylo by prý věčnou hanbou pro celou osadu, kdyby měli muzikanti kohouta živého dostat, aby si ho dle starého obyčeje zejtra uvařili v nudlích.

Antoš se dlouho zdráhal, ba hněval se na ty, kteří ho nejvíce pobízeli; ale když se k němu skoro všichni sousedé obrátili a sám hospodský pořád do něho šťouchal, aby si přec dal říci; i jak se počali konečně i sem tam ozývat posměváčkové, ubezpečujíce ho, že se u ženy za něho přimluví, aby nepřišel u ní za to do pokuty: tu sběhl přec na louku, chopil se zbraně a vydal se jako předchůdcové jeho se zavázanýma očima na cestu k vítězství. Ale smysly jeho byly dnes vnitřním rozčilením méně bystry než jindy a ruka byla nejistá. I on zbloudil z pravého směru, i on ťal do povětří, stoje skoro již přímo před kohoutem. Musel se jako ostatní s nepořízenou k půlsudu vrátit.

Jsa nemálo mrzut, že se dal přemluviti, aniž čeho dokázal, stáhl si Antoš šátek s očí: tu mu vzal někdo zprudka šavli z ruky. Hněvivě se ohledl, kdo si troufá tak zhurta s ním nakládat, ale hněv ustoupil podi-

vení, když zahledl nového zápasníka. Drže šavli v ruce a zkoušeje prstem, je-li dosti ostrá, dával si právě od ministranta oči zavázat. Nová bouře se shlukla mezi diváky, nejprudší ze všech, které se za dnešního půldne odrážely od skalnatých boků hor, doznívajíce dutě v rozsedlinách jejich. Nebylo však divu, že počal každý výskat a se smát, i že Antoš soupeři svému s němým úžasem ustoupil, neb nový hrdina – byla dívka.

Antoš již se nevrátil na stráň k hospodskému, stál u půlsudu, hleděl na počínání dívčino tak napjatě a zvědavě, jako ten celý ostatní dav. Byla to mrštná, vysoká postava, ta jeho sokyně. Šněrovačka červená jako krev obepínala její vzrůst, černá sukně zlatou portou lemovaná dosahovala jí až ke kotníkům, žlutý hedvábný šátek poutal její vlasy. Měla jich však tolik a tak kudrnatých, že se do něho nevešly, kroužily se všude pod ním i nad ním, žluté hedvábí zatřpytilo se mezi nimi jen sem tam jako zlatý pruh.

Dívka si dala sice oči zavázat, ale dokola se vodit nedala. Otočila se sama na patě asi dvacetkrát okolo sebe. Každému se zatočila hlava, jen co se na ni koukal, ale děvčeti se patrně nezatočila. Velikými jistými kroky blížila se kohoutovi, kráčela tak pevně a bezpečně jako jiný s očima otevřenýma. Neuchýlila se cestou ani v právo ani v levo, nedala se ničím másti ani svésti, ač si dávali průvodcové její největší práci, aby zabloudila jako předchůdcové její. Teď jim nešlo již o to, aby byl kohout skolen, teď zas nechtěli, aby ženština dokázala, čeho nedokázali nejčipernější hošíkové.

Přímo před kohoutem zastavila se dívka, napřáhla šavli, zamáchala jí několikrát nad hlavou a jediným hbitým rázem srubla kohoutovi hlavu.

Nesmírný ji odměnil jásot za její obratnost. Diváci tleskali, vláli šátky a čepicemi, a ministranti přikvapili k vítězce s vědrem. Ona je nechala chvíli čekat. Hledala v trávě hlavu kohoutí, naleznuvši ji, napíchla si ji na šavli, vyskočila beze vší pomoci na vědro, podepřela si

jednu ruku o bok, druhou, v níž měla šavli, zdvihla vysoko nad hlavu a tak se dala třikrát nosit kolem louky.

Teď když stála dívka vysoko nad ostatními, bylo teprv vidět, jak je hezká. Obličej její byl sice barvy poněkud „tvrdé“, ale oči se jí v něm třpytily jako granáty, rty jako korále, zuby jako perly. Z každého tahu zářila smělost a radost.

„Co to za děvče?“ tázal se Antoš Tomy, vedle něhož právě stál.

„To není žádné děvče, tot sám rarášek,“ odpověděl mu hoch, patrně rozmrzen jejím vítězstvím.

„V kterém stavení se vylíhl?“ usmál se Antoš jeho nevrlosti, ač i jeho trochu hnětlo, že děvče porazilo tolik mužských.

„Přezák Martin na Proseckých horách[7] je strýcem jejím. Vzal si ji za svou, nemá vlastních dětí. Nemusí toho však litovat, ta holka má síly za dva chlapce, uspoří mu službu i čeledína.“ „Ze jsem jí nikdy dříve neviděl?“

„Tomu se divíte? Vždyť máte oči vždy v jinou stranu, než kde stojí naše dívky. Ostatně je dost možno, že jste se s ní ještě nesešel, nepřichází zhusta dolů do vesnice. Je skoro ustavičně na cestách, skupuje po saských a pruských horách přízi, a strýc ji pak veze do prádelen. Holka rozumí obchodu jako on, přistrojí vůz, zapřáhne koně jako mužský, jede třeba o půlnoci sama nejčernějším lesem. Neřekl jsem nadarmo, že vězí v té Sylvě das . . .“

„Jakže jí říkají?“

„Sylva!“

„Co to za podivné jméno?“

„Každý se mu diví. Slyšel jsem, že se narodila poslední den v roce, a kněz ji tedy pokřtil podle kalendáře .. .“

Tóma by byl Antošovi zajisté ještě leccos o Sylvě pověděl, kdyby se nebyli ministranti právě s ní vrátili. Děvče odhodilo šavli, seskočilo s půlsudu, ale co se mělo obrátit s průvodem právě k odchodu se se-

stavivším k vesnici, snažilo se proklestit si lidmi cestu směrem opačným.

„Což nepůjdeš s námi k muzice?“ tázal se jí Antoš. Neobyčejná dívka počala ho zajímat, její smělost se mu líbila, slušela jí.

„Co bych já tam dělala?“ odbývala ho. Při tom si ho však prohlížela zvědavě a, jak se mu zdálo, i posmívavě.

„Co tam dělají jiní!“

„Neopičím se ráda po jiných.“

„Dnes bys se neopičila. Ty jediná mezi dívkami máš dnes jako vítězka právo volit si tanečníky sama.“

„O takové právo je co stát! S mužskými, kteří nemohou ani kohouta přemoci, netančila bych ani za svět. Ty si lepím na opatek.“

Vyřknuvši tato všetečná slova, zasmála se Sylva, jako když z rána křepelka zavolá, a při tom se tlačila znova mezi lidi.

Ale Antoš nebyl jediným, kdož zaslechl, co pravila. Tóma stál posud vedle něho, i zaslechl jeho rozmluvu s dívkou slovo za slovem. Chvíli arci stáhla mu zlost chřtán, ale sotva zmizela v tlačenici, již se vzpamatoval.

„Hoši, hoši ještědští!“ volal hlasem silným, že se to široko daleko rozléhalo. „Sylva pravila, že si nás lepí na opatek, jsme jí k tanci prý tuze špatní. Jste s tím spokojeni?“

Lze si představit, že nebyli. Shlukli se okolo Tomy, křičeli, co mohli, i pustili se za dívkou, vlekouce Antoše za sebou.

Ale nemusili Antoše tuze pobízet, aby s nimi všetečku pronásledoval. Utíkal s nimi, co mu nohy stačily. Běžel tak rychle, že měl brzo louku, lidi i hochy daleko za sebou.

Ještě včera byl by se zajisté jen zasmál prostořekosti bujného děvčete, ale dnes ho popudila slova její k nepochopitelnému hněvu. Zdálo se mu, ba byl toho jist, že neplatil výsměch její než jemu. Znala ho, třeba ji neznal, neb kdo neznal v okolí Antoše Jírovce? Netupila ho jen za jeho neobratnost, nýbrž i za jeho domácí neštěstí. Přesvědčil se za

dnešní půldne, že není již nikoho tajno. Jak posměvavě dodávali mu lidé kuráže, když se mu nechtělo do zápasu, jak jizlivě mu slibovali, že se za něho u ženy přimluví, aby ho nepokutovala! Bylo každému již povědomo, že není v domě pánem, že není ani mužem, nýbrž ženiným nášlapkem. Narážka Sylvina mu to zřejmě dokazovala. Toho nemohl za žádnou cenu snésti.

Rozčiloval se takovými domněnkami, běže za dívkou, co měl dechu. Sylva letěla před ním na měkkém drnu jako šipka, tu splývajíc s večerní mlhou, tu od ní se odlučujíc. Věděla již, že je pronásledována; ohlížela se každou chvíli, snažila se patrně, aby doběhla lesa opodál se černajícího, kde by jí bylo snadno bývalo se skrýt. Snad by se jí byl záměr její i podařil, neměla k cíli než asi padesát kroků: tu však poznal Antoš její úmysl. Sebral všecky síly, nadběhl jí a než se toho nadálá, zaskočil jí šťastným obratem hrozebně cestu. Vítězný křik zahlaholil za ním, hoši viděli soumrakem, že Antoš děvče zachytil za ruku.

„Držte ji, Antoši, pevně ji držte, tu svévolnici," volali naň jako jedním hlasem, „aby poznala, že nejsme takové baby, jak si myslí!"

Nebylo potřebí jejich napomenutí. Antoš držel Sylvu jako v kleštích železných. Zlomyslnost rychtářčina jako by byla náhle přešla na něho. Přál dívce ze srdce pokuty, již jí hoši chystali, a smál se jejím marným pokusům, aby se mu vymkla. Ale najednou trhnul Antoš sebou, jako kdyby ho byl zažehl blesk. Bera dívku v náručí, aby mu neuklouzla, pocítil náhle, jak buší srdce její na prsou jeho. Mimovolně jí povolil, jat záhadným zmatkem, ona však užila tohoto okamžiku rychlostí myšlenkovou, vyškubla jednu ruku z vazby, vjela za pás a zamumlala:

„Nepustíte-li mne v tu chvíli, – uvidíte . . ."

Ale Antoš ji držel jen tím pevněji. Nebyl by ji pustil, kdyby mu to byl snad sám císař poručil. Jeho zmatek ustoupil náhle podivnému plesu, byl tomu rád a na to hrd, že je v této chvíli pánem jejím. V tom však dotknul se ruky jeho jako plamen a krev se mu z ní vyřinula proudem Sylva ho ťala nožem, který měla za pasem schovaný. Bezděčně sebou

trhl, cítě palčivou bolest, a bylo po panství. Sylva vyrvala mu i ruku druhou, odstrčila ho vší silou, švihla sebou jako pstruh, a než se mohl Antoš vzpamatovat, byla již přes hory a doly. Zmizela jako vidění v houštině lesní, před ním jako hradba neproniknutelná strmící.

„Tohle nemáš darováno," křičeli hoši, když Antoše dohnali a shledali, že je nejen sám, ale i poraněn.

Nahlédli, že je dnes konec s pronásledováním. Snad by byli v hustém temném lese spíš nalezli veverku než ji. Umínili si však, že jí nebude její rozpustilost na žádný způsob prominuta. Nejhůře mezi nimi vyváděl Tóma.

„Ona nás musí všecky odprosit," zuřil, „a nebude li chtít, Tu . . . tu . . . tu ji budeme žalovat, ba budeme ji žalovat. Máme k tomu právo: za jedno utrhala nám všem na cti urážlivým „přislípkováním" a pak jednoho z nás do krve poranila. Za to jí musejí něco na úřadě udělat, vím to, jsem rychtářův syn, rozumím soudním věcem." Hoši se vrátili do vsi, ale dnes do nich u muziky pranic nebylo. Pořád jen měli řeč o té Sylvě a jak by se jí mohli nejcitelněji pomstit. Žádnému z nich se nechtělo ani do tance.

„Však ona s ní bujnost spadne," těšili se vespolek. Mrzeli se nemálo, když jim Antoš ohlásil, že má před sebou delší cestu, již mu odložiti nelze. Vylákali však z něho slib, že smějí v této záležitosti i ve jménu jeho jednat.

Nad Sylvou zapomněli podiviti se této náhlé cestě, o níž nebylo ještě včera ani zmínky. Tím více zajímala starší sousedy. Spojili ji s jeho včerejší hádkou se ženou a s dnešní jeho skleslostí, i hádali, hádali, kam hodlá a co asi z cesty té pojde. Antoš odešel druhého rána skutečně. Nedal si však zapřáhnout do bryčky, jak to jindy dělával, vydal se na cestu pěšky. Rychtářce oznámil zkrátka u snídaní, že se na několik neděl vzdaluje, aby si na ten čas najala nějakého spolehlivého čeledína, by se za nepřítomnosti jeho neobmeškali na statku s polními

pracemi. Zmizel tak rychle, že neměla ni času k odpovědi, ni k otázce. Zahlédla ale přec, že má ruku zavázanou.

Netušíc nic dobrého po včerejším jeho vyznání, počala si hlavu lámat, jaký asi má úkol nenadálá cesta ta, i co asi sousedům poví, až se jí budou na ni tázati; v tom slyšela od čeládky, co se včera udalo při stínání kohouta.

Zpráva, že byl Antoš dívkou překonán, potupen a konečně i poraněn, byla v této hodině pro ni pravým balzámem. Jak mu přála, co se mu přihodilo! Objala Sylvu v duchu jako nejlepší přítelkyni svou. Smála se tomuto příběhu po mnoho dní, každému svěřujíc, že se Antoš za touto příčinou domova vzdálil. Chtěl prý ujít veřejnému posměchu, že byl dívkou tak velice ponížen. Lidé jí to udělali k vůli, že tomu na oko věřili, ale kdož Antoše jen poněkud blíže znal, věděl, jak málo si asi dělá z porážky při hře, jiného významu nemající, než aby lidi pobavila.

Když si Antoš věci svoje na cestu shledával a ke všemu jen měl jednu ruku, přál Sylvě ze srdce, aby hoši na ní vykonali umluvenou mstu. Když však se ubíral ráno po noci bezesné, na osamělé komoře strávené, okolo louky, která byla včera jevištěm hry s kohoutem, připadalo mu jeho včerejší chování tak dětinské, jeho zlost na dívku tak malicherná, že se teď skoro sám před sebou zastyděl. Měl jen jedinou omluvu – nepřirozené napjetí duševní. Sylva nebyla již v očích jeho zvláštním děvčetem, jehož smělosti a zručnosti se musil obdivovati, nýbrž obyčejnou mužatkou, jakýchž se vyvede v horách při tvrdém živobytí mnoho. Již se chtěl vrátit a hochy požádat, aby nechali dívku na pokoji, že za to nestojí, aby jí ukázali, jak je svévolnými řečmi svými urazila, ale v tom mu připadla stará pověra, že se nemáme vracet, přejeme-li si, aby měla cesta naše zdar. Na jeho dnešní cestě závisela tvářnost jeho budoucnosti, téměř celého jeho života – podrobil se tedy, ač skoro proti vůli své, předsudku tomu. Nevrátil se již do vsi.

„K čemu bych se nadarmo obmeškával?“ vymlouval se sám před sebou; „hoši se beztoho jinak rozmyslí, až se na to vyspí. Umínili si ně-

kdy u muziky jiných věcí, důležitějších než je tato, a druhého rána již o ničem nevěděli. Bude to s tou Sylvou zrovna tak."

Spoléhaje se na vrtkavost mladých myslí, vykračoval si Antoš ostře ku předu, jako by se nemohl dočkat, aby měl hory za sebou. Ani jedenkrát se neohlédl, pohroužen jsa do myšlenek málo veselých. Ubíraje se okolo lesa, kde včera Sylva zmizela, nepřipomínal si již ani stínání kohouta ani dívky.

Ale hoši vyspavše se, nerozmyslili se jinak, přes noc se jim vlastně pořádně v hlavách rozleželo, jaká je to před celým světem pro ně potupa, že musilo přijít děvče, aby sťalo kohouta. Věděli, že z toho budou mít všude na okolí smích. Když ho měli mít oni, měla ho aspoň mít Sylva také.

Ještě téhož dne vydal se Tóma, jako nejpřednější mezi hochy ještědskými, ve jménu všech s tváří velmi důležitou na Prosecké hory, aby zbůjnici ohlásil, že nepřijde-li v neděli k nim do vesnice k muzice a neřekne-li každému z nich zvlášť o tanec, aby dokázala skutkem, že nebyla slova její k Antošovi v urážlivém smyslu míněna, půjdou prý hoši na úřad, aby ji tam žalovali, za jedno prý pro úmyslné na cti utrhání a za druhé pro schválné poranění.

Když vylezl Tóma celý udýchaný příkrou skalnicí na hřeben hory, kde stála o samotě chalupa přezákova, Sylvina to strýce, zastal dívku šťastně doma, což bylo výjimkou: bývala – jak včera Antošovi pravil – obyčejně na cestách. Dnes však chystal se strýc se zbožím nakoupeným sám do prádelny, což poznal Tóma okamžitě, vida, že rovná Sylva v kanduši (v šatech bez rukávů) z režného plátna na dvorku před stavením přízi na velký řebřinový vůz.

Zaslechnuvši vrzání kroků na křemení, ohledla se Sylva. Bylo to cosi velmi řídkého, vážil-li kdosi cestu na neschůdné pusté hory, které byly domovem jejím. Kdo nemusil, zajisté toho neučinil; posečkal si na přezáka, měl-li s ním nějaké jednání, raději někde na cestě. Sylva se s přízí pilně oháněla, ale spatřivši zdaleka Tomu, kterak stoupá k cha-

lupě vážným „rychtářským“ krokem, domyslila se asi, co ho sem vede. Jeho opravdivost jí přišla tak k smíchu, že musila práce zanechat a na práh stáje se posadit, chechtajíc se jako diblík. V tom však vycházel již přezák ze dveří v širáku, v modré haleně, s opaskem okolo těla. Byl již zcela na cestu připraven. Vida, že není Sylva nejen ještě hotova, ale že si hoví na prahu, tak zhruba na ni se obořil, že se Tóma rychle ukryl za sloup u plotu dvorka, aby ho nezahlídl a v něm snad nepokutoval příčinu liknavosti tetčiny. Tot se rozumí, že tím Sylvě vynutil nanovo hlasitý smích. Strýcova urputnost jí více nedojala, než kdyby byl náhle vedle ní zahučel vítr, byla jí patrně zvyklá.

Ale jak se počal přezák hrozebně rozhlížet, čemu asi se směje, vyskočila Sylva přec a vběhla do stáje. Nechtěla, aby to strýc uhodl, vyražení jí pokaziv. Vyvedla odtamtud koně lesknoucího se jako aksamit, vesele říhajícího. Zalichotivši mu laskavě, jala se ho tak obratně zapřáhat do vozu, že toho zajisté Antoš lépe nedovedl, dokud býval ještě čeledínem. Tóma krče se za plotem, mohl na ní oči nechat, vida, že si s vozem a koněm jen hraje. Starý přezák hleděl na tetku zcela lhostejně, jako by konala práci úplně jí přiměřenou. Zabručel jen mrzutě, že se s prací loudá, že se nemůže na to její „mrnkání“ ani dívat, že se k vůli ní dnes aspoň o hodinu obmešká, a tak dále.

„Ba dobře máte, strýce, že tak pospícháte,“ odsekla mu konečně dívka, odevzdávajíc mu bič a opratě, „dokud vy tu jste, nemůže zde ani tráva růsti. Zarážíte ji kyselým pohledem: podívejte se, jak je kratičká!“

Strýc švihl po ní za její vtip hněvivě bičem, ona se mu však obratně uhnula, hvizdnouc při tom tak pronikavě na prsty, že si zadržel Tóma bezděčně uši. Kůň na toto znamení zastříkal ušima, trhnul sebou, zatáhl ze všech sil, a několika skoky byl povoz z dvorka na skalnici. Strýc musil chtěj nechtěj zaklusat, co mu nohy stačily. Neopomenul však zahroziti Sylvě zdaleka ještě jednou a slibovati jí výplatu za všetečnost její, až se jen vrátí. Tóma, zapomínaje více a více na svou důležitou

úlohu co vyslanec sboru na cti uražených druhů i co spoluurazený, smál se teď tak hlasitě jako Sylva, vida podivné posuňky a skoky rozkaceného, vedle vozu klusajícího starce, ale najednou sebou škubl. Sylva stála před ním, tázajíc se ho s pohledem velmi bojechtivým, co jí nese dobrého?

Tóma přišel jejím přísným a nenadálým oslovením zcela z míry. Zapomněl náhle dobře rozmyšlenou řeč svou a počal něco koktati o tom, jak se hoši dole ve vsi hněvají a Antoš také, o svém hněvu ale ani nemukal. Musil pořád očima mhourati, tak upřeně naň hleděla Sylva, byl by rád i trochu před ní couvl, ale nemohl pro plot. Začal také něco o podmínkách míru, ale rychle se zarazil, vida, že si sahá Sylva za pás. Nebylo věru radno ji popuzovati, tak aspoň uznával v této chvíli. Neviděl na pustých horách široko daleko človíčka a byl se o síle její vydatně přesvědčil. Čím jí byl vůz i s koněm?

Sylva poslouchala jeho koktání velmi pozorně, mnouc si při tom vesele ruce.

„Jen hochům domluv, aby mne žalovali!“ dorážela naň; „věděla bych tuze ráda, jak se to chodí na úřad, když se toho každý tak velice strachuje, a kterak to tam asi vypadá. Způsobíš mi tím velikou radost, tak velikou, že z vděčnosti na tebe neprozradím, jak jsi se za plotem stískal, když začal strýc hubovat. Nepřála bych si jiného, než aby mne páni za to zavřeli, že jsem vám upřímně pověděla, co o vás myslím, i že jsem toho vašeho pyšného Antoše trochu škrábla, když se tak rozzlobeně za mnou přihnal, nechtě mne pustit. Zasloužil si toho ode mne, vždy chodí kolem mne s očima do země „vraženýma“, jako bych ani nestála za podívání. Teď aspoň o mně zvěděl a bude si mne pamatovat. Nemusela jsem mu však mnoho udělat, když mohl hned na to odcestovat, jak pravíš. Tím nožem, jímž jsem píchla jeho, zalektala jsem již mnohého všetečníka. Koná mi dobré služby na cestách, neobstála bych v hospodách mezi tou rozpustilou chasou. Nyní mne však

již všude znají a vědí, jakými vyplácím. Chceš nůž vidět, abys jej poznal, kdybys se s ním jednou seznámil?“

Při těch slovech vytáhla Sylva z pasu nůž a zablyštila jim Tómovi tak rychle před očima, že se opět v plotu skrčil a odtamtud k blízkému stromu odskočil. Ale ani tam nebyl jist. Bujné děvče se za ním s vytasenou zbraní přihnalo, chtějíc mermomocí na něm, aby si nůž prohledl. Tómovi však zdála se její žádost nebezpečna. Připomínaje si ránu Antošovu, vzal raději nohy na ramena, uháněje co mohl s hor, skrývajících takového šotka Teprv v údolí se zastavil, zaražen i zahanben svým útěkem. Aby se ve svých očích poněkud povznesl, zastavil se a obrátiv se k horám, počal smělé diblici tím hlasitěji láti, čím byl bezpečnější, že ho již slyšet nemůže.

Jak se vrátil Tóma k hochům, vypravoval jim o Sylvě pravé divy. I ti, co byli dříve radili k míru, dopálili se na ni, slyšíce, jak urážlivě se byla chovala k vyslanci jejich. Tóma byl opět k obecné žádosti poslán na úřad. Ubezpečoval hrdě druhy své, že se Sylva nadarmo netěšila na šatlavu. Při tom cinkal významně rukou v kapse, měl ji plnou stříbrných dvacetníkův.

Snad by byli na úřadě Tomu i s jeho žalobou a stříbrňáky domů poslali, kdyby se tam nebyl náhodou dostavil v hodinu, kdy nebylo v kanceláři jiného než písaře, který se všeho s největší chápal dychtivostí, z čeho koukal dost malý užitek. Písař ten vyslechl Tomu pozorně od začátku až do konce, zeptal se zevrubně na to a na jiné, zamíchal a spletl vše, co byl slyšel, tak dokonale, až z toho byla hodná kaše. Pak napsal Tómovi sáhodlouhou žalobu, udávaje mu, jak ji má zadat a kterak při výslechách mluvit. Tóma se vrátil domů s lehkou sice kapsou, ale také s lehkým srdcem, neslibovalť hochům darmo, že má Sylva po smíchu. Netrvalo to ani tři dni po zadání žaloby a žalobníci i obžalovaná měli stání.

Celá krajina byla vzhůru. Bylo neslýcháno, aby se hoši soudili s děvčetem pro posvícenský žert. Všude bylo o tom povídání a každý myslil,

že z toho na úřadě nepojde než trochu smíchu. Ale písař byl vše v žalobě tak vylíčil, že z toho pranic směšného nekoukalo. Sylva byla se vší opravdivostí viněna z utrhačství, i že Antoše úmyslně do krve poranila. Neopomenuto, že způsobem urážlivým zamítla narovnání v dobrém.

Hoši se cestou na úřad nemálo těšili na Sylvu, jak se bude asi dnes třást, jak bude prosit a plakat, až uvidí, že to jde do opravdy; nejvíce se těšil Tóma.

Znali Sylvu špatně.

Sylva se dostavila na úřad v svátečním obleku. Vstoupila do soudní síně s tváří tak veselou, jako kdyby přicházela na svatbu. Nezapírala nic, ni urážlivý pro hochy výrok o tanečnicích, jež si lepí na opatky, ni úmysl, že chtěla Antoše skutečně poranit, ni že zamítla každé v dobrém narovnání. Jak přišlo k tomuto puntíku, zapálil se Tóma do krve, měl strach, aby Sylva ze msty naň nepověděla, jak hrdinsky si na horách počínal, ale ona dostála slibu svému, že ho neprozradí. Ani zdání o prosbě a o pláči, vše v ní hrálo čtveráctvím.

Sylva byla tedy na základě vlastního vyznání odsouzena k týdennímu vězení. Ohlásila s usmívavými ústy, že trest svůj ihned nastoupí. Byla prý doma vše v tomto smyslu opatřila, jsouc napřed jista rozsudku. Dala se také hned do šatlavy odvést. Takového vězně neměli zajisté, co šatlava stála.

Hoši vrátili se sice domů co vítězi, ale měli ze svého vítězství více hany než slávy. Taková msta pro trochu výsměchu, který byl ještě k tomu zasloužený! Což to nebyla skutečně hanba, že nebyl žádný muž s to, aby skolil kohouta? Sylva byla jen ve svém právu, že se nad ně vynášela, všecky ženštiny držely k její straně. I v tom měla pravdu, že Antoše poranila. Což neměla právo bránit se, vidouc, že jí chce někdo ublížit?

Tak nerozumovaly jen ženštiny, nýbrž i oni mužští, kteří měli na ještědské hochy trochu svrchu. Ještědští si od jakživa mnoho o sobě

myslili a hleděli na jiné s půdy; neměli mnoho přátel v okolí, čím méně jich měli hoši, tím více se jich přidalo k Sylvě. Co byla ve vězení, měla celý den hody, se všech stran jí posýlaly buchty, koláče, pečeně, hochům na vzdory. Když přišel den, kdy měla z vězení vyjít, přijelo pro ni asi dvacet povozů. Přes její bránění posadili ji do jednoho a ostatní jely za ní až k horám. Přijela domů jako nevěsta a nikoli jako trestanka.

Strýc nesmýšlel však jako lidé ostatní. Starý mrzout neviděl v tom, co dívku potkalo, veselý kousek, jemuž se každý, kdo o tom slyšel, s chutí zasmál, obdivuje se neohroženosti, jíž se postavila dívka tolika sokům. Považoval za nesmírnou hanbu, že byla schovanka jeho zavřena, kde zavírají zloděje. Po jejím návratu z vězení kabonival se na ni ještě více než kdy jindy, mluvíval s ní jen na půl slova. Každou chvíli mu uklouzl stesk, že si ji vzal do domu. Vadíval-li se s ní dříve pro žabí chlup, vyčítaje jí všecka dobrodiní jí prokázaná, nemohl teď teprv nikdy nalézti konec v hubování.

Toho nesnesla Sylva však na dlouho. Zprvku se jeho kázání jen smála, myslíc, že se v nich přec konečně unaví, ale když bylo pořád s ním hůře, co mělo být lépe, tu se rozhodla zkrátka. Radila mu, aby si hledal k sobě jiného pomocníka, ona že si bude hledat jiné místo. Přezák přijímal, jak pravil, návrh její s radostí.

Oba nehledali dlouho. Strýci se naskytl nějaký vzdá leny příbuzný, který dera se na místo Sylvino, starce nejspíše již dlouho proti ní byl popichoval, a Sylvě se naskytlo místo. Rychtářka vzkázala dívce, chceli k ní vstoupit do služby. Antoš nevracel se do hor, ač byl již skoro dva měsíce domova vzdálen. Rychtářka nemohla se jiného pod rukou o něm dopíditi, než že si najal vozík v Dubě i že vyzdvihl průvodní list do zemí tak dalekých, že musili páni poslat list do Prahy k podpisu. Mohl naň prý cestovat do Uher, do Polska, ba prý až k samému moři. Rychtářka se nemohla domyslit, co má muž její za záměry, ač si mozek až do unavení tím trmácela. Kdyby jí nebyl zcela určitě pravil, že nechce, aby lidé na děti jeho ukazovali prstem, b)la by si myslila, že se

chce někam odstěhovat do vzdáleného kraje. Ale prese všecky zlé předtuchy její musil se přec zas do hor vrátit; byla se přesvědčila, že neschází v truhle jediného dvacetníku, bez peněz nemohl se přec dlouho ve světě obmeškat. Divila se vůbec, kde nějakých vzal na cestu již několikatýdenní. Věděla o každém krejcaru, který přišel do domu. Co se s mužem svářila, nedala klíč od špejcharu z ruky; prodalo-li se něco, brala peníze vždy sama. I svoje zlaté hodinky a pečetní prsten, svatební to dary od ženy, byl Antoš před svým odchodem do police položil, aby žena na ně přišla; nemohl tedy z toho žít, co za ně vytěžil. Kde vzal nějaké peníze? Snad si je nevypůjčil?

Rychtářce šla hlava doslovně kolem. Aby se trochu povyrazila, jala se o tom přemýšleti, co by Antošovi udělala asi naschvál, až se přec konečně vrátí. Počala tím, že na dětech pořád něco viděla, co se jí nelíbilo, mistrovala je ustavičně. Každá chybička u nich byla dědictvím po otci. Co byl Antoš pryč, nemohla je ani na očích vystát, odháněla je od sebe, když se chtívaly k ní přitulit, zapovídala jim přísně každou zmínku o něm a trestala je při nejmenší příležitosti. Věděla, jak velice ho to domrzí, až mu budou hoši na přísnost její žalovati. Jeho láska k nim bývala jí vždy solí v očích, teď děti pro ni skorém nenáviděla. Ale zacházet s dětmi přísně a trestat je, když se jí v něčem znelíbily, k tomu měla konečně přec jen právo. Antoš si mohl myslit, že si toho zasloužily, chovajíce se k nespokojenosti její. Musila pomýšlet na něco jiného, z čeho by úmysl její, že si z něho nic nedělá, chtíc ho naschvál domrzet, hned neomylně vysvítal. Musilo to být něco hodně bodavého, tak bodavého jako každá její o něm myšlenka!

Takové přemítání jí bylo jedinou úlevou při trapném stavu tolikerými vášněmi rozervané mysli. Dlouho však nemohla na nic dosti ostrého připadnouti. Tu zaslechla náhodou, že si hledá Sylva službu. Měla to najednou a mžiknutím.

Čím mohla vrátivšího se muže více dopálit, než když shledá, že je nepřítelkyně jeho údem domácnosti, že musí desetkrát za den s ní se

setkat, ji mít při jídle na očích, od ní přijímati posloužení? Berouc si Sylvu do domu, mohla se zároveň před lidmi tvářit, jako by chtěla dívce nahraditi, čím jí bylo soudem ublíženo. Bylo známo, že se jen za touto příčinou se strýcem rozkmotřila, pozbývajíc dosti značného po něm dědictví. Co věděla rychtářka o Sylvě, potvrzovalo ji v domyslu, že se asi ráda o to postará, aby nezažil soupeř její mnoho příjemných hodin pod jednou s ní střechou.

Strýc nechal schovanku růsti jako kůzle neb hříbě, co se mu v chlévě vylíhlo. Sylva strávila dětství na osamělých horách, mladost na silnicích. Znala školu jen dle pohledu, nikdy neslyšela, co být má neb nemá: strýc sám to nevěděl. Ale přes to prese všecko nemohl přec nikdo na Sylvu nejmenšího říci. Právě tvrdé její vychování vyvinulo v ní vlastnosti podivné sice, ale vzácné u dívky, nad níž nikdo nikdy nebyl bděl. V letech, kdy se již každé děvče vodívá s hochem, nevěděla ona ještě o žádném. Přivábila sice mnohého pěknou podobou, ale odpuzovala každého divokostí. Jak se s ní dal některý svobodník do řeči, aby poznal, jaký to rozum vězí za její hladkou tváří, ihned ho vybídla, aby s ní šel do křížku, nebo chtěla se s ním vsadit, kdo dál doběhne neb doskočí neb kámen dohodí. Začal-li o tom mluvit, že se mu líbí, tu se mu vysmála na vrch hlavy a utekla mu. Nemohla-li utéci a stal-li se záletník vtíravým, nemilosrdně se s ním poprala, odnesl si obyčejně od ní památku, s níž se zajisté nikomu nepochlubil. Nebylo tedy divu, že jí říkali hoši, bud že je rarášek neb divoch, považujíce ji za tvora, který byl sice hezkému děvčeti na vlas podoben, chlapcem ale co do povahy. Přišla-li mezi nimi řeč o děvčatech na vdávání, nikdy nejmenovali Sylvu, bylo u nich vyjednáno, že je neschopna mít někoho ráda a příliš divoká, než aby se mohla kdy za někoho vdáti.

Taková dívka musila rychtářka ovšem lákati, obzvláště uvážila-li, že bude mít Sylva teď asi na Antoše hodně svrchu. Byla jista, že se jí dá nevědomky ke všemu asi nastrojit a všude nastrčit, kde se bude o tom jednat, aby se mu děly nějaké vzdory.

Sylva přijala službu z podobných skoro příčin, pro něž jí byla nabídnuta. I ona chtěla Antoše pozlobiti, vyskytnuvši se náhle a zajisté proti vůli jeho u něho v domě. I těšila se zároveň, že může hochům nanovo dokázati, jak málo si z nich dělá, přijímajíc právě v středu jejich službu. Mohla se dostat do míst mnohem výnosnějších než k rychtářce, k přezákům její obratnost v obchodu znajícím. Nabízeli jí veliké mzdy, ba jeden mezi nimi, vdovec to zámožný, chtěl si ji ihned vzíti, ač neměla praničeho mimo šaty na těle. Mohla mít pěkné stavení, veliké pozemky, mohla se stát hotovou s ním paní, ale ona že ne a že ne! Nemohla se ani dočkat chvíle, až se k rychtářce postěhuje a zaražené tváře soupeřů svých uvidí.

„Až budeme z jara poprvé dobytek vyhánět a o pomlásce budu se musit na celý den někde zavřít, abych nepřišla o život," se smíchem pravila rychtářce, když se k ní se svou malovanou truhlou přiharcovala. Při tom se tvářila po hoších, jak škaredě po ní koukali, když šla vesnicí, jsouce zvědavi, kam asi se to se svými věcmi hrne.

Rychtářka kynula rovněž s úsměvem, že má pravdu. Bylo jí to vhod, že mluvila Sylva hned o šarvátkách, zdálo se jí to dobrým znamením. O pomlásce i v den, kdy se dobytek poprvé vyhání, šlehá se totiž mladý lid až do krve a při vyhánění dobytka polívá se ještě k tomu studenou vodou, aby zůstal po celé léto při práci čiperným. Celý den až pozdě za noci rozléhá se po vesnici křik a smích. Hoši číhají na děvčata, děvčata na hochy, někdy přijde až ke rvačkám opravdivým.

Sylva dělala na statku hned jako doma. Nedala si práci teprv vykázat, chápala se každé, nechť si příslušela muži neb ženštině. Byla v každé stejně sběhlá a obratná. Rychtářka viděla s potěchou, že zná nejen pracovat, nýbrž i práci zařídit podle času a potřeby.

Od té doby, co byl Antoš vzdálen, vidělo se teprv na statku, čím je. Všude scházela jeho ruka, jeho rozhled, jeho rozum. Žádný čeledín nebyl s to, aby jen částečně ho nahradil. Jindy bývali u rychtářů se všemi pracemi napřed, letos pokulhávali značně za sousedy. Obmeš-

kali se se setbou podzimní, s kopáním bramborů, s mlácením a tak dále. I na dobytku bylo za těch několik neděl znát, že nad ním již nebdí hospodář opatrný, nýbrž jen lidé najatí a placení. Rychtářce bylo velmi nepříjemno, že se Antošova nepřítomnost všude tak citelně jeví; kdo šel okolo statku, musil si toho povšimnouti. Představovala si se zlostí, jakou bude mít asi radost, až uvidí, že tu ve všech koutech schází. Namáhala se dosti, aby vše udržela při starém pořádku, ale nechtělo se jí to nikterakž podařiti, hlava jí nesloužila jako jindy. Když si umínila, že půjde dohlédnout na čeládku na poli zaměstnanou, zapomněla cestou účel chůze své. Zadumavši se v některém odlehlém koutě, kladla si otázku: „Kde asi meška ten ošemetník? Kdy přijde? Vodí-li se pak přec s nějakou holkou? Jakým způsobem dostanu ho asi zas pod moc?“ Než se z nich probrala, šla čeládka obyčejně již z pole; práce, k níž chtěla dohlédnouti, byla dokonána. Tak se jí dělo při všem, zmeškala vždy vhodný čas, chtěla li nutnou věc nařídit, nějaký vzmáhající se zlořád odstranit. Přicházela pozdě s rozkazem, s výstrahou i s napomenutím. Pozbyla bedlivosti, vytrvalosti i snahy nad manželskými trampotami.

Sylvina čilost přišla rychtářce tedy nad míru vhod, její stálá veselost působila na čeládku velmi prospěšně; pracovalať při jejím čtveráctví s větší chuti. Dobré nápady její budily i v ostatních důmysl. Teď vykonávali při žertech Sylviných hračkou, čemu se před jejím příchodem s nelibostí vyhýbali. Silou a zručností u dívky arci nevšední ponoukala jiných, aby se s ní měřili, teď bylo na statku ustavičné závodění. Pořád slyšela rychtářka ze dvora do sednice: Kdo víc unese? Kdo víc uzdvihne? Kdo bude dřív hotov? Čeládka přicházela k obědu a k večeři celá zmlácená, ale vždy v dobré míře a plna smíchu Již dlouho nebylo u rychtářů tak hlučno jako teď; co byl Antoš pryč, nepracovalo se s takovou chutí. Mezery vyskytnuvší se jeho nepřítomností počaly se znenáhla vyrovnávat. Sylva dokázala statečnost nejen při hře ale i při práci.

Sylva byla sice divoká, neměla posud v hlavě než samé šelmovství, ale povšimla si přec, že je rychtářka vždy neobyčejně pošmurná. To jí nebylo podle mysli, nemohla vedle sebe snésti člověka smutného. Také jí to nedalo, musila se o to pokusiti, aby do rychtářky připravila trochu více veselosti. Nebylo jí sice tuze volno v její přítomnosti, ač se rychtářka vždy velmi vlídně k ní měla; štítila se poněkud jejích temných, přísných očí; ale jednou večer obmeškala se přec naschvál v sednici, aby se jí na to optala, proč hledí na ten svět stále tak zamračeně.

Taková důvěrnost u služky nebyla nikterakž podle mysli rychtářčiny, byla by ji zajisté zostra odbyla, kdyby si nebyla rychle připomněla, že je více jejím spojencem než služkou. Potlačila tedy nelibost nad choulostivou otázkou, děkujíc Sylvě dosti vlídně za její soustrast. Tím však nebyla Sylva spokojena, tázala se jí při první příležitosti zas, co ji hněte, když má přec všeho dost, pěkné děti a muže, kterého každý chválí?

Rychtářka se zarazila, ten chvályhodný muž se jí v ústech Sylviných nelíbil; divila se, že může po tom, co se udalo, tak příznivě o něm soudit. Nahlédla, že musí Sylvu asi lépe připravit na úkol jí potajmu vykázaný. Svěřila jí tedy v příhodném okamžiku pod rouškou největšího tajemství, že je s mužem svým velice nešťastna.

„Ale to ti povídám, Sylvo," končila rychtářka svou zpověď, nesmírně jsouc spokojena s výrazem jevícím se v tváři posluchačky její, „jako bych byla zde té zemi pověděla, co's ode mne slyšela. Nechci, aby ještě někdo krom tebe věděl, že muž můj lidi jen hodností svou šálí."

Sylva odešla od rychtářky všecka zamyšlena. Vždyť panoval mezi lidmi náhled právě opačný o poměrech těch dvou manželův. Kdykoli slýchala o nich vypravovati, vždy bylo praveno, že si hrdá a zlá žena takového muže zajisté od Boha nezasloužila. I čeládka takto mezi sebou o hospodářích svých mluvila, želíc nepřítomnosti pánovy. Všecka děvčata si naň stěžovala, že nevidí než ženu svou, ona sama se naň

nejednou dopálila, když jdouc kolem něho, ho pozdravila a on ani nevzhlednuv krátce jen se jí děkoval bez povinného při pohorském pozdravu šprýmu. To vše bylo tedy jen na oko, za rouškou poctivcovou skrýval se nevděčník, nevěrník a pokrytec?

Sylva zahořela hněvem, kdykoli si teď na Antoše vzpomněla. Nepřipadlo jí, aby vyčkala jeho příchodu, by se na svoje oči přesvědčila, jestli se věc skutečné tak má, jak tomu rychtářka chtěla. Věřila paní své na slovo, jsouc sama neschopna lži, odsoudila a zatratila Antoše nadobro. Nesouhlasila se šetrností rychtářčinou, že tajila lidem špatné chování mužovo; umínila si svatosvatě, že se vynasnaží, aby jí přišlo, co jí patří, a Antošovi také. Lidé neměli býti déle klamáni. Kdo ted před ní o rychtářce jen nepříznivě špetl, s tím se pustila Sylva ihned do boje – o Antošovi nesměl nikdo před ní ani promluvit. Lidé myslili, že je to ze zášti po posvícenském pondělku, ale o té Sylva skutečně nevěděla. Ona Antoše „škrábla“ a on se jí za to pomstil, rána za ránu. Pře jejich byla dle jejího náhledu zcela spravedlivě vyrovnána, nebylo příčiny k hněvu ani s té ani s druhé strany. Za deštivého, mrazivého večera pozdě již na podzim vrátil se Antoš konečně z tajemné cesty své. S tichým pozdravem vešel z nenadání do sednice. Nikdo mu ho nevrátil. Děti již spaly, čeládka poklízela v chlévech, a rychtářka, i kdyby byla chtěla, nemohla vypravit ze sebe jediného slova. Pohnutí ji na všech údech ohromilo, jak se před ní objevil muž, jehož byla jednou tak vášnivě milovala. Byl ještě tak statečný a krásný jako tehdáž, kde se zamilovaní její zrakové s rozkoší na něm pásli. Jak se asi ženštiny po cestě po něm ohlížely; vždyť věděla rychtářka, jak to znají! Mohly ho vždy očima pohltit, kdekoli se s ním objevila, jakž teprv, když byl sám! Zajisté že mu to i pověděly, jak velice se jim líbí . . . zajisté, že to vyslechl s ústy usmívavými . . . snad se jim i jinak odměnil za jejich obdiv … v rychtářce se ozvala žehravost takovou mocí, že by byla skoro omdlela . . . Sylva, sedíc s kolovrátkem vedle ní, zůstala také mlčky na svém místě. Nehnula se, aby sedlákovi posloužila, jak by bylo povinno-

stí její bývalo. Rychtářka si toho povšimla přes svoje dojmutí a Sylva upevnila se nadobro v její přízni. Obstála stkvěle první zkoušku.

Antoš musil si sám svléci těžkou, deštěm prosáklou šubu i pověsiti ji na tyč za kamna. Byl prostydnut, unaven, hladov, jak to bývá po cestě v špatném povětří konané. Ale žena jeho neporučila služce, aby mu přinesla aspoň chleba a trochu mléka, jako každému jinému cizímu vandrovníku.

„Nejedl jsem od oběda, nemáš pro mne nic teplého k večeři?“ konečně ozval se Antoš vida, že nekoná pražádných příprav, aby mu něco podala.

„Nemám,“ odsekla mu krátce. Sylva však věděla, že má v troubě ještě hodný hrnek polívky od poledne. Byla by mu přišla zajisté ted k chuti. Sylva věděla ze zkušenosti, jak člověku bývá, když se celý boží den v blátě a v zimě po silnicích tluče. Chtělo jí být sedláka skoro líto, že se mu nemá před spaním něčeho teplého dostat. Opravila se však rychle a řekla si, že má rychtářka zcela dobře, nakládá li s člověkem, který se tak velice proti ní prohřešil, hůře než s cizím.

„Snad máš aspoň trochu vlahé vody, abych se mohl umýt,“ po nepříjemné přestávce opět se otázal Antoš.

„Nemám,“ možno-li ještě drsněji odpověděla rychtářka, ač mohl Antoš dobře slyšet, jak syčí voda v kamnovci napolo jen prázdném.

Zas šla na Sylvu soustrast. Bylo jí dobře povědomo, jaké je to dobrodiní, když se může člověk po cestě umýt: unavenost jako když s něho pojednou spadne. Ale zas se rychle vzpamatovala.

„Patří mu to,“ pomyslila si urputně.

Antoš pohledl pošmurně na ženu, když ho podruhé tak nevlídně odbyla. Měl dosti času připravit se na její uvítání, věděl, že asi jiné nebude, a přec ho teď nemile překvapilo. Teď však si povšimnul, že to nesedí vedle ní žádná z domácích děveček, nýbrž osoba cizí i poznával v ní znenáhla Sylvu. Hodila po něm právě tak pohrdlivě očima jako tenkráte na louce, když se jí ptal, proč nejde s sebou do hospody. Při

tom se zdvihla, aby došla rychtářce na dvůr ke korytu pro žejdlík čerstvé vody. Viděla, že v ní každá žilka hraje od té chvíle, co vešel sedlák do sednice.

Antoš slyšel cestou, že udělali ještědští hoši přec jen ze žertu pravdu: Sylva byla od nich žalována a pokutována. Mrzel se velice, že §e tenkráte přec jen nevrátil, aby hochům vymluvil pošetilý nápad jejich. Rovněž se mrzel na dívku, jejížto vinou bylo jméno jeho zapleteno v bláznivý kousek masopustní, o němž se všude v okolí dosud se smíchem mluvilo.

„Co tu dělá tahle holka?“ uklouzlo Antošovi v prvním překvapení nad nemilým zjevem.

Tenkráte nemusil tak dlouho čekat na odpověd jako při otázkách předešlých, také nebyla tak stručná jako dříve. Rychtářka se nenadálá, že dá Antoš hned v prvním okamžiku tak přímo na jevo, jak mu je Sylvina přítomnost tu odporná.

„Co tu dělá?“ škodolibě opakovala po muži, „nu, slouží u mne Přála jsem si k sobě již dlouho osobu slušnou, jíž by mi bylo lze svěřit děti a domácnost v čas potřeby, ale nemohla jsem na žádnou přijít, která by se mi byla hodila. Tohle děvče je však pravé pro mne zlato. Než by se k mužským ‚lísala,‘[8] raději by se dala zavřít; než by se dala od některého pohladit, raději by ho tála nožem …“

Již věděl Antoš, co dělá Sylva na statku; žena mu v ní pěstovala nepřítelkyni, aby se mu domov ještě více zprotivil. Nedal se však popuditi tolikerými důkazy zášti její. Okamžik, kdy sáhl v největším hněvu po holi, stál dosud před vnitřním zrakem jeho. Ještě mu doznívalo ženino vzkřiknutí v duši, a pokaždé, co si na to vzpomněl, vystoupil mu hanbou pot na čele. Co medle záleželo mu již na kapce méně neb více nepřízně její teď, kdy byl s ní i sám s sebou hotov?

„Odjel jsem,“ pokojně jí pravil místo odpovědi, „nepověděl jsem ti však, jaký má cesta moje úkol. Nevěděl jsem ještě, bude-li mít zdaru. Teď však, když dopadla zcela k přání mému, musím se s tebou domlu-

viti. Až dáš zejtra čeládce snídaní, přijď ke mně nahoru do komory: promluvíme tam klidněji než zde v sednici, kde vejde každou chvíli někdo cizí.“

Při těch slovech vzal si Antoš se stěny klíček od komory, kde byl strávil noc před svým odchodem, sebral šubu, vak i hůl, dal rychtářce „dobrou noc’ i odešel, než se Sylva s vodou vrátila

„Musilas odejíti?“ hněvala se rychtářka na děvče, když se ve dveřích objevilo, překvapeně se ohlížejíc, kam se soupeř její poděl, „byla bys aspoň slyšela, jak mne ten pacholek zval k důležité s ním poradě. Počínal si při tom jako nějaký kníže. Ten zpanštělý skoták si snad myslí, že mne krmili vařečkou.[9] O čem se chce se mnou radit, ne-li o tom, kdy mu hodlám nadobro ukázat dvéře a mu nařídím, aby do nejdelší smrti nezavadil o můj práh? Řekla jsem mu, že ho mám právě dost na očích, aby se strkal na komoru. Ten může Čekat, až se dostavím k ně jaké poradě . . .“

„Pravdu máte! Není-li to nic zlého, co vám chce, může vám to říci přede všemi,“ mínila Sylva nevinně, věříc rychtářce na slovo, že sedlák odešel k jejímu rozkazu a nikoli z vlastní vůle. Rychtářka nechala Antoše skutečně celé ráno na sebe čekat, sešel tedy k polednímu sám do sednice, aby ji ještě jednou vyzval k společné úmluvě. Tu však slyšel, že již před obědem někam s dětmi odejela. Nemohl se nikteraKž dopíditi, kam, a proč asi vzala diti s sebou. Čeládka mu to nemohla říci a Sylva odpověděla mu na každou otázku vzdorně: „Nevím!“

Antoš si umínil, že se dříve ze sednice nehne, až se rychtářka vrátí, a kdyby mu tam bylo sedět rok. Viděl, že mu ujela naschvál. Zůstal tam na vzdor Sylvě, která celé půldne kolem něho šukala. Kam se podíval, všude se setkal s jejíma bodavýma očima. Špehovala s patrným potěšením každý netrpělivý posuněk jeho, aby – jak si Antoš myslil – o něm dala na patřičném místě zprávu. Domrzela Antoše tak mlčelivou neodbytností svou, že jí v té chvíli srdečně přál, že ji dali hoši vsadit; teď, co poznal, že je nejen bujná, ale i zlomyslná, nebyl by tomu na

žádný způsob bránil. Ale neudělal jí té radosti, aby jí ukázal rozhořčenost. Čekal na oko tiše, až se rychtářka k večeru konečně vrátila. Přijížděla bez dětí, čeho si Antoš v první chvíli nepovšiml. „Žádal jsem tě včera, abys mi popřála několik okamžiků slechu," vážně jí pravil před Sylvou; „vyhýbáš se mi však naschvál. Nezbývá mi tedy, než abych došel k rychtářovi a jemu svěřil, jak se mají věci mezi námi, i jak je hodlám nadál uspořádati. Jen ze šetrnosti k tobě nechtěl jsem rozmíšky naše pověsiti na zvon, ty mne však k tomu donucuješ …"

Hrozba ta zatřásla přec poněkud rychtářkou. Jak by se těšil zavržený zet, dovídaje se, že žaloval muž její na ni u rychtáře?! Bez toho se jí asi smál, slyše, jak to s nima dvěma dopadává. Bylo sice známo, že se to na statku „hatí", ale hatilo se to skoro všude jinde, téměř v každém stavení. Tu bylo to, tu zas jiné. Takové domácí hádky neměly zvláštní důležitosti, povídalo se o nich chvíli, pak se zas nad jinými novějšími zapomenuly. Neslýcháno ale, že by byl někde musil zakročit rychtář, aby manžely srovnal, ještě k tomu na vybídnutí mužovo. Rychtářka zaváděla sice velmi ráda novou modu, v tomto ohledu však nechtělo se jí být první; pročež nařídila Sylvě, aby šla za Antošem. Měla se ho optat, co to tedy má s tou rozmluvou býti. „Není-li to nic zlého," opakovala dnes rychtářka Sylvina včerejší slova, aby jí dodala lepší chuti dělat prostřednici, „tu to může říci tobě jako mně."

Při tom ovšem vztekem skoro plakala, že musí posýlat za ním.

I Sylvu zarazila Antošova pravdivost, jak rychtářka oslovil. Uhodla, že mu jde o více než o provedení pouhého rozmaru, přeje-li si se ženou rozhovoru Jeho způsob ji nemálo překvapil. Představila si podle hovorů rychtářčiných, že se ženou asi mluvívá, jak mluvíval strýc s ní, hrubě totiž a surově; Antoš hovořil však jen důrazně, nikoli urputně. Umínila si, že se paní své při prvním útoku zastane; jak otevřel Antoš ústa, také hned k ní bojechtivě přistoupila, ale nevěděla, čeho by mu namítala, když domluvil. Ač byla Sylva proti Antošovi předpojatá, přec měla příliš zdravý rozum, aby nebyla nahlédla, že si nežádá sedlák na

ženě nic nespravedlivého neb dokonce urážlivého. Šla s chutí za ním, aby s ním ve jménu hospodyně vyjednávala. Byla žádostivá znova ho poškádliti přítomností svou.

Antoš stál u okna komory své, zamyšleně pohlížeje na večerní před sebou krajinu, když Sylva k němu vešla. Volně se k ní obrátil, jak mu počala ohebným jazykem vyřizovati vzkaz rychtářčin. Vyslechl ji zcela pokojně. Když však poselství svoje ukončila, napomínajíc ho, „aby bylo již jednou těm kudrlinkám konec“, tu okázal mlčky a klidně, ale takovým posuňkem na dvéře, že Sylva mimovolně umlkla a bez další námitky uposlechla.

Vykradla se zmateně ze dveří, nevědouc ani, jak se dostala ven. Takové zablesknutí hněvu nebyla ještě v žádných očích spatřila. A strýc uměl přec dosti škaredě koukat a rychtářka také, mluvila-li o svém muži. To však nebylo nic, pranic vedle Antošova pohledu. Ani tenkráte, když ho ťala, takhle po ní nekoukl.

Sylva se nemohla ani vzpamatovat, bylo jí z tohoto osudného pohledu brzo horko, brzo zima. Myslila, že ji Antoš uhranul, utírala se tedy bílým šátkem, podívala se na své nehty a s nich na nebe, zkoušejíc ještě množství jiných stejně spolehlivých prostředků, ale nebylo to pranic plátno, nemohla dojem nemilý se sebe střásti. Nevýslovně nepříjemný v ní utkvěl pocit, který ve své dětinskosti uhranutím nazývala, jenž však jiného nebyl než tajné vědomí, že něco konala, co konati neměla. Ponejprv dnes nabyla o tom pojmu, co asi slušno a co neslušno, tuše, že jí rychtářka k něčemu užila, co nebylo v pořádku a k čemu se nikterakž propůjčit neměla.

Neodpověděla rychtářce ani v pravdě ani v žertu, když se jí hněvivě tázala, kamže se poděly před Antošem její vzdory, že se dala beze slov a odporu vyhnat jako nějaká skotačka.

„Sama to nevím,“ bylo jedinou její omluvou; „jak ukázal muž váš na dvéře, bylo mi, že tam nepatřím, ba že jsem k němu ani vejít neměla – musela jsem odejíti.“

Rychtářka se jí po celý večer posmívala, tupila a hanila ji, až Sylva zlostně ze sednice utekla. V duchu musila však rychtářce přisvědčiti, zasluhovala skutečně jejího posměchu a hany, ač se jí zle bránila.

Tento večer nemohla Sylva dlouho usnouti, pořád musila přemýšleti o výstupu se sedlákem.

„Proč jsem ho jen uposlechla, proč?“ tázala se sama sebe tak dlouho, až jí počalo marným a napjatým přemítáním v hlavě bušit jako kladivem. „Ten Antoš musí přec jen být člověk nad jiné zlý, že jde z jediného jeho kouknutí již taková hrůza. Dosud jsem se ještě nikoho nelekla, nikoho nebála, ani jeho, když se tenkráte jako bouřka za mnou přihnal, ba ani pánů, ani šatlavy. Proč mne dnes tak zarazil, že jsem uposlechla, ani nehlesnuvši?!“

Sylva rozčilila se tak velice samými takovými otázkami, že musila uprostřed noci vstát a sejít na dvůr, aby se u koryta studenou vodou umyla a rozpálenou krev si ochladila. Při tom si umiňovala svatosvatě, že to bylo dnes nejen ponejprv, ale také naposledy, že se nechala sedlákem zastrašiti. Když však pozvedla oči k hvězdnému nebi, aby se podívala, jak je asi již pozdě, tu viděla v okně Antošově posud světlo. Zarděla se, jako by byly znova o ni zavadily přísné oči jeho, a po prstech se sklopenou hlavou kradla se do komory na lůžko svoje. Již nevěděla věru, co si má o sobě myslit . . . V prvním hněvu nad manželčinou nešetrností, že k němu poslala v záležitosti tak choulostivé za jednatelku cizí služku, o níž dobře věděla, že je osobní jeho nepřítelkyní, zamířil Antoš skutečně k rychtáři. Byl příbuzným jejím, povaha její byla mu povědomá. Antoš nemusil tedy teprv dělat žalobníka, mohl hned začít o věci samé.

Zamířil k němu několikrát, ale nikdy k němu nedošel, Nechtěl skutečně dát ženu více než potřebí do lidských úst a ublížit její pověsti. Obešel jen hospodu, ale nikdy k rychtáři nevstoupil, vždy se vrátil s nepořízenou do své komory. Tam pilně psával a počítával, což Sylva rychtářce rovněž tak pilně donášívala.

Sylvě se přec podařilo shoditi se sebe podivný stud po mnoho dní ji skličující, kdykoli si na Antoše vzpomněla neb zdaleka ho zahlídla. Hanbila se zaň před sebou i před rychtářkou, smála se sobě, zlobila se na sebe, krátce rvala se s tímto novým a neobvyklým citem tak dlouho a upřímně, až jej v sobě přemohla. Aby rychtářce dokázala, jak velice se polepšila a zmoudřela ohledně Antoše, špehovala ho jejím návodem beze všech nesnází a odporu skulinou ve dveřích. Nic, cokoli podnikl, jí neušlo. Zprvku pociťovala tajnou škodolibost, jsouc bez jeho vědomí, kdykoli se jí zachtělo, přítomna jeho jednání. Ale brzo v tom nalézala záhadné zalíbení pozorovati jeho žití, vídati ho, jak se po celé hodiny zamyšleně kloní nad nějakými účty neb knihami, jak nepohnutě opírá se o okno, pohroužeje se v pohled na hory. Počítala jeho vzdechy, sledovala nejnepatrnější jeho hnutí a hádala, o čem asi přemýšlí. Divila se, jak to může celý den i večer vydržet tak sám, tak prasám!

Ještě více se však Sylva divívala, že nemohla sedláka na ničem nepěkném zastihnout, ač si dávala všemožný pozor a práci. Rychtářka jí byla svěřila, že Antoš o samotě pije, i že sám s sebou hraje v karty, aby vyzkoumal, jak padají, by mohl jiných snadněji obehráti. I tomu chtěla, že k němu chodí potajmu jeho milenky. Sylva nespatřila ale nikdy cizí u něho osoby, aniž ho kdy zastala s kartami neb s láhví v ruce, a přec byla přes den asi dvacetkrát u jeho dveří a někdy se od nich celý večer nehnula. Vždy jen psal a počítal, jak již praveno.

„Ale co to pořád píše a počítá?“ dychtivě na ní vyzvídala rychtářka. Dala Sylvě klíč, o němž se domnívala, že by se právě do zámku u Antošovy komory hodil, pobízejíc ji, aby se tam jednou za nepřítomnosti jeho vkradla a jí dost malý aršíček z těch jeho „lejster“ přinesla. Tomu však se Sylva tak rozhodně opřela, jak se jí jinak ochotně podávala. Aby sama k muži vstoupila, toho si přec rychtářka netroufala, bojíc se překvapení. Zvědavost její zůstala tedy neukojena.

Když však minul den po dni, aniž se hospodský dostavil u rychtářky, aby s ní ve jménu Antošově promluvil, počala považovati i tajem-

nou cestu manželovu i slova jeho za pouhé strašáky. Nabývala každým dnem více jistoty, že vzdory svoje obmezí na několikatýdenní svou vzdálenost, na zvláštní obydlí i na netečnost k hospodářství. Doufala však, že ho i to konečně omrzí. Vždyť to bylo dle náhledu jejího věcí tak slastnou, hrát si na pána, nařizovat, poroučet, jak to dosud na statku po právu činíval: zajisté že to bez toho dlouho nevydrží. Věděla, že je činnost živlem jeho, nemohl být bez zaměstnání, musil se přece jednou tím čtením a psaním unavit. Již viděla vše nejen v starých kolejích, ale Antoše zúplna a navždy podmaněného. Nemohlo to ani jinak přijít, musil konečně nahlédnout, že se může ona velmi dobře obejít bez něho, ale on nikoli bez ní, bez jejího jmění. Čím byl, tím byl jí; že byl mužem jejím, to mu dodávalo váhy, její statek důležitosti v obci. Roztržka byla v ústech jeho skutečně slovem směšným. Rychtářka se teď sama sobě divila, že se nechala jeho výhrůžkami tak splašiti. Již si v duchu malovala, jak se jí opět blíží, slyšela ho, jak prosí za prominutí, jak žebroní za všecka práva, jichž se teď tak bláhově vzdával . . .

Kochajíc se v takovýchto nadějích, stávala se rychtářka k muži co den urputnější. Nikdo nevolal Antoše k jídlu, nikdo mu nedohledí na jeho prádlo. Musil si sám stlát, sám si oděv cídit. Chtěl-li se najíst, musil k matce své na hory. Ani dětí svých se nemohl nabažit, rychtářka je byla tenkráte odvezla k nějakým přespolním přátelům. Brala si za výmluvu, že panuje ve vesnici jakási nakažlivá dětská nemoc, ale v pravdě panovala jen v hlavě její. Vzdálila děti skutečně mužovi na příkoř, vědouc, jak velice ho tím zarmoutí. Práhl po nich vší touhou sklíčeného srdce svého, pohledem na ně byl by se zotavil a posilnil. Žíznil však marně. – Sylva podporovala rychtářku ve všech těchto kouscích stkvěle. Nač nepřipadla hospodyně, k tomu ji navedla služka.

Ale konečně dověděla se rychtářka přec, že je Antoš mužem a nikoli tím svévolným a nerozhodnutým chlapcem, zač by ho byla tak ráda považovala.

Za jedno odpůldne přišel Antošovi náhle dopis. Napjatě naslouchala rychtářka v sednici, slyšíc ho na dvoře s poštovním poslíkem rozmlouvati. Nezaslechla však jiného, než že ho žádal, aby v městě zamluvil povoz. Do rychtářky se dal znova nevýslovný nepokoj. Již myslila, že má napolo vyhráno: snad se vše neobracelo k zlému? Co ten Antoš znova obmýšlel? Chtěl skutečně opět pryč? Odkud mu přišel ten dopis a kam ho povolával? Na štěstí byla Sylva na blízku, mlátila v stodole. Rychtářka se zdvihla, vyšla jako náhodou na dvůr, obešla ho, zastavujíc se zcela lhostejně u mlatců, ač to mocně v ní bouřilo. Sylva porozuměla tajně danému jí znamení. Dělala, jako by se jí byl přetrhl úvazek u cepovky, a odešla ze stodoly prý pro jiný. Aby jí čeládka nepohřešila, kdyby se obmeškala, počala rychtářka dlouhý o tom hovor, jak obilí letos sype na horách a jak dole v kraji, což zavdalo pří- Činu k poznámkám tak rozmanitým, že si mlatci skutečně nepovšimli, že se Sylva s úvazkem nepoměrně dlouho nevrací. Mezitím vyzula si Sylva střevíce a kradla se ztichounka nahoru na schody k Antošovým dveřím. Vysoké dřevěné zábradlí u pavlače bránilo ze dvoru každému zvědavému pohledu, mohla se úloze své vyzvědačské zcela pohodlně oddati.

Ale sotva přiložila dnes ke dveřím tvář, tu se zprudka rozlítly a hodily jí o zeď. Antoš stál před děvčetem zcela k cestě připraven. Znova bylo Sylvě před ním sklopit oči a do krve se zapáliti.

Antoš ji chvíli překvapeně měřil, konečně se mu rozbřesklo, co u dveří jeho chce i že to není asi dnes ponejprv, co ho špehuje. Nebylo těžko uhodnouti, čí návodem to činí.

„Hle, holka tak pyšná, že šla raději do šatlavy, než by byla dala žalobníkům svým dobré slovo," pousmál se sedlák trpce, „a tu stojí na zvědách! Jak se to shoduje? Nevěřil bych, kdybych na svoje oči neviděl. Podivná je to věc, ta pýcha tvoje. Co ti rychtářka za to dává, přineseš-li jí hodný o mně klep? Brzo-li pak ze svého řemesla zbohatneš?"

Sylva se zarděla ještě temněji. Nemohla mu odpověděti na úsměšek, cítíc, že je zasloužen. Při tom jí bylo tak úzko, ale tak úzko, že by se byla hnedle rozplakala.

„Nedivím se ti, že máš na mne zlost," vážněji pokračoval Antoš, vida její patrné nesnáze; při tom si prohledl ještě jednou kožený cestovní vak, než si jej přes rameno přehodil. „Myslíš zajisté, že jsem se spolčil s hochy, abych se ti mstil zde za ten červený pruh na své ruce – ale ubezpečuji tě, že se mýlíš. Měl jsem od té doby jiných lil věci na mysli a na práci, než aby byla skrocena bujnost tvoje. Nevěděl jsem již druhý den po stínání kohouta o hněvu, ba nevěděl jsem skoro již o tobě. Mrzel jsem se velmi, dovídaje se po svém návratu, že tě hoši žalovali i ve jménu mém. Nebyl bych toho nikdy připustil, kdybych nebyl býval toho času právě vzdálen. Arci dokázat ti to nemohu a i kdybych moll, ty bys mi přec nevěřila, vid? Nakládáš se mnou jako s nepřítelem a dáváš mi v každém ohledu na jevo, že jsi i ty nepřítelkyní mou. Štveš rychtářku na mne, podněcuješ ji v její ke mně zášti i zabraňuješ, abych se s ní domluvil. Prohledl jsem brzo, milá holko, co je zde vlastně hlavní prací tvou i k čemu si tě vzala rychtářka do služby. Pročež jsem se také tak rozhorlil, když tě onehdy ke mně poslala co prostřednici. Nemusila jsi se tomu sama smát ? Co bys jí byla asi ode mne vyřídila? Každé slovíčko byla bys překroutila a v nejhorší obrátila smysl . . ."

Sylva mlčela, dokud ji sedlák spravedlivě vinil, ale poslední výčitky jeho nesnesla.

„Překroutila! . . . obrátila! ... ne, to bych nebyla," horlivě vyjela; „přiznávám se, že vás ráda zlobím a škádlím, ale lhát! Ne, toho nedokážu, i kdybych měla na některého člověka sebe větší zlost. Můžete se o tom u rychtářky přesvědčit. Mohla jsem jí toho Bůh ví co na vás nalhat, když mne sem za vámi posýlala, abych se potajmu na vás dívala a jí zprávu podávala, co zde v komoře děláte. Vyptávala se mne dost, nepijete-li, nemáte li tu nějaká děvčata na zapřenou, nehrajete-li v karty – ale já jí vždy poctivě pověděla, že jen píšete a počítáte a ně-

kdy že u okna stojíte . . .“ Sylva nemohla dál; hlas se jí chvěl rozhorleností, že ji má sedlák za lhářku.

Antoš se znova trpce pousmál. Odhalila mu v povaze ženině stránku, jíž dosud neznal. K takovému skutku měl ji přec za tuze hrdou. S překvapením však viděl, jak dojímá Sylvu podezření jeho, že by byla schopna lži. Její rty se zlostně chvěly, v očích jí stály velké hněvivé slzy. Nenutila se do rozhořčenosti, to bylo patrno, její lítost nebyla přetvářkou, Antoš to cítil. Zahleděl se do ní zkoumavě dlouhou chvíli, řka:

„Chci ti milerád věřiti, že se ti lež ošklivi, neb i mně se na světě nic tak nehnusí. Abych ti dokázal, že nevidím v tobě lhářku, o něco tedy tě požádám. Je nutno, abych přišel s paní tvou k nějakým koncům. Vyřídíš-li jí pak – ne mně, nýbrž jí k vůli – co ti pro ni uložím? Vidím, že’s důvěrnicí její, měla’s již jednou mezi námi vyjednávat: od tebe zajisté nejraději přijme vzkaz můj.“

Sylva kynula hlavou, při tom upřela svoje velké černé oči pevně na jeho tvář. Již bylo po nesnázích. Nebyloť však v pohledu jejím ni zvědavosti ni všetečnosti, jaké v něm vídal jindy, nýbrž nelíčená pozornost.

„Netřeba, abych ti teprv pověděl, jak to stojí mezi mnou a ženou. Víš to zajisté dopodrobna, i slyšíš o tom každý den. Nepatří mi, abych ti dokazoval, má-li pravdu čili nic, chci si hledět pouze věci. Krátce, jsem u rychtářky špatným člověkem ; sprostil bych ji rád navždy manžela, dle náhledů jejích, nehodného – kdyby dětí našich nebylo, starou kdybych neměl matku a kdybych nechtěl vždy tak jednat, aby byl se mnou spokojen nebožtík otec. Slíbil jsem jí však, že budu o tom přemýšlet, jak by bylo nám oběma vyhověno a dětem při tom nepříliš ublíženo. Také jsem na to šťastně přišel, i počal jsem již myšlenku svou uskutečňovati …“ Antoš chtěl pokračovati, ale síla ho opouštěla. Sylva slyšela na urychleném jeho dechu, jak to v prsou jeho pracuje. Klesl hlavou na sloup pavlače a tak mluvil s ní dále.

„Před světem zůstaneme spojeni, ale v pravdě se rozejdeme. Co je její, není již moje, a co je moje, na to nemá ona práva. Odešel jsem od-

sud s penězi vypůjčenými, abych si založil samostatnost. Nedlužil jsem se však na statek, nýbrž matka ručí za mne vlastnictvím svým. Zajel jsem si do Uher pro koně a zavedl jsem si o vlastní újmě s nimi obchod. Měl jsem hned naponejprv zvláštní štěstí. Koupil jsem dobře a ještě lépe jsem prodal; rozumím koním, vím, co jim svědčí a nesvědčí, jako málo kdo; to mi přichází teď velmi vhod. Obchodníci tamější se na mne přeptali, dověděli se, že jde o mně dobrá pověst, a v dopise, který mne právě teď došel, nabízejí mně znova dobrý obchod. Myslím, že bude druhá cesta moje ještě požehnanější než první. Jsa na cestách za obchodem svým, budu domova vzdálen, a přec mi to nebude moci nikdo vyčítat a rychtářku za to tupit. Je mnoho lidí hodných v našich horách, kteří jsou doma jen hostmi, poněvadž musí do světa za výdělkem. Nebude se moci o nás jiného říci, než že jsme příliš žádostiví peněz, příliš hltaví po bohatství, že při statku tak velkém ještě chodím do světa vydělávat. Tuto výtku budeme ovšem muset na sobě nechat. Nehodlám však rychtářce samé zůstavit starost o děti a o domácnost, chci děti šatit a jim poskytnout školní potřeby, ona ať je stravuje. Také jí budu platit šafáře, když v statku již pracovati nebudu I to jí svědomitě nahradím, co spotřebuju, přijdu li do hor ob čas na návštěvu, abych se na děti podíval; pak si je ale odvést nedám jako tentokráte, to ji ubezpečuji. Zde tyto bankovky jí odevzdej na srážku našeho účtu. Vedu jej přísně od té chvíle, co opustila s dětmi sednici, v níž jsem s ní od svatby společně bydlil, v níž se oba hoši naši narodili. Opustila ji, vyhrožujíc jim trestem, když pro mne plakali, opustila ji, když jsem před ní téměř na kolenou ležel, prose ji jako žebrák za lásku, jíž jsem přisámbůh bez nejmenší viny pozbyl . . . nikdo mi nemůže pokládat za hřích, že jsem chtěl být vedle ní mužem a nikoli jen zamilovaným chlapcem, jak ona tomu chtěla. Od té chvíle jsem ji přestal považovat za ženu a nikdy . . . nikdy jí již nebude . . .“

Antoše to znova přemohlo, když si vzpomněl na tento strašlivý večer, kdy zničila rychtářka lehkomyslně navždy jejich domácí štěstí.

S jakým to žalem, s jakou to láskou byl se k ní vrátil, jak se byl těšil na blaženější budoucnost . . . bránil se ze všech sil, aby ho nepolily před Sylvou slzy.

Sylva však ho poslouchala nedýchajíc. Ani zdání již o posměchu ani o svévoli; nevěděla, bdí-li nebo sní-li. To tedy byl ten zlý Člověk, to ten pokrytecký nevděčník, který se mocně přemáhal, aby nezaplakal při vzpomínce na ženu, která ho ze všech sil pronásledovala a o jiném nepřemýšlela, než jak by ho zarmoutila a ponížila? To ten vypočítavý sobec, jenž zavrhoval dobré, pohodlné živobytí, aby se trápil za nejistým výdělkem při obtížném obchodu, aby nemusil ničehož již přijímati od ženy, která si ho nevážila?

„Byl jsem sice mladý a nezkušený, když mne pojala rychtářka za muže," dodal Antoš, maje se k odchodu, „ale miloval a poslouchal jsem ji jako syn. Její osoba, její vůle mně byly posvátny. Byl bych jí splácel neskonalou vděčností, kdyby byla měla jen poněkud se mnou shovění, i mohli jsme být šťastni až do smrti. Ale pýcha, pýcha ji omámila. Že jsem se nechtěl stát jejím porobem, vyštvala mne bezlítostně do světa, připravila starou matku o syna, syny moje o dohled otcovský, a sebe? . . . Sobě jedině asi vyhověla. Zaplesá snad, uslyševši, že se mne zbavila. Nechce jiného, nebyla by mi jinak ztrpčovala každý okamžik, co jsem se vrátil pod střechu její. Ale nechme toho – nežádám si již od ní jiného, než aby dětem špatně o mně nemluvila. Zasloužil jsem si toho od ní, neb kdybych chtěl, musila by mně je vydat, ty zlaté kluky moje, a zůstala by sama, osiřelá a ovdovělá. Vímt však napřed, že si i této spravedlivé věci na ní žádám marně – nezbývá mi, než abych vše Bohu poručil a se těšil dobrému svědomí ..."

A Antoš se rychle vzchopil i pokynuv hlavou, zmizel. Řekl Sylvě, co si říci přál, a teď mu již hořela země pod nohama. Nemohl se dostat dosti rychle pryč od místa, kde zažil nevinně tolik křivdy; přál si, aby byl již na mnoho mil za horami. Prchaje vrhnul pohrdlivý kolem sebe pohled na ty pozemky, lesy a sady od stavení až k obzoru se táhnoucí.

Sluly dosud vlastnictvím jeho, na sta lidí mu jich záviděly, tímto pohledem však vzdával se navždy panství nad nimi. Zaplatil si je draze za tu krátkou dobu, co mu je žena nad nimi přiřkla.

Sylva zůstala jako přikována k místu, kde byla sedláka vyslechla. Nikdy, co byla na světě, neslyšela ještě tak hovořiti takovými slovy, s takovým bolem a zápalem. Až do té chvíle považovala jen za neštěstí, zemřel-li ně komu příbuzný, přišel-li někdo k úrazu, vyhořelo-li někomu stavení; najednou však zvěděla, že je ještě neštěstí jiné, jež mnohdy více ještě skličuje než ztráta jmění neb přítele. Sylvě zachvělo se srdce . . .

Jako omámena hleděla za Antošem, ač ho nemohla již dostřehnouti pohledem. Dávno byl zašel za pahrbek, za nímž se skláněla cesta do města, a ona stála ještě na pavlači, zapomínajíc úplně rychtářky a nařízení jejího. Viděla Antoše v duchu, jak kráčí se smělým čelem a s usměvavými ústy nejistému osudu vstříc. Lidé ho potkávali, zastavovali se s ním, hovořili a smáli se, on jim to splácel. Nevěděli, jakou to tíž hostí v prsou – jen ona to věděla, jí byl ukázal tu velkou, hlubokou ránu v srdci . . . kdo by mu ji byl mohl zahojiti?

Sylva žila vlastně posud, jako by nežila; nepocítila než bolestí tělesných, nepřemýšlela než o tom, co se jí právě namanulo, vykonávala jen povinnou jí práci, dále nešla snaha její. Síla v ní ulevovala si jen v dovádce; když se hodně vyskákala, vybouřila, bylo jí volno; když se jí podařilo někoho poškádlit, veselo. Její cit byl pohroužen v spánek hluboký, nepřilnula dosud ještě k nikomu a k ničemu srdcem. Rodičů svých neznala, sester a bratrů neměla, dívky se jí stranívaly pro podivnou povahu, a strýc byl zlý a nespravedlivý. Ze všech tvorů na světě byl jí nejmilejší kůň, s nímž se byla jindy tak vesele v světě projížděla, a ted na statku starý chundelatý pes, strážce domu, který jí ani na krok neopustil. Snad by to bylo navždy tak zůstalo, kdyby nebylo bývalo této hodiny. Antošova k ní slova byla však proutkem kouzelným, před nímž se rozstupují v šťastné hodině skály, odkrývajíce nám poklady netuše-

né. Bez proutku byly by tam věčně rezavěly zaklety, nepoznány, nepoužity, nikdo by se nebyl těšil zlatému jich blesku, nikdo by nebyl čerpal z bohatého jejich zřídla.

Jde pověst, že porozumí člověk mluvě přírody, hlasu všeho ptactva i bylinstva v oné hodině svaté noci, kdy bylo zrozeno světu světlo, jeho Spasitel. Světlo se zrodilo v Sylvě – nejvřelejší to soucit s mužem, jehož pomáhala tak horlivě mučit – a náhle porozuměla srdci lidskému, nejvznešenější to mluvě přírody.

Položivši těžkou hlavu na sloup, kde odpočívala před několika okamžiky ještě hlava Antošova, začala Sylva rázem prociťovat ze sna neuvědomělé, bezstarostné mladosti, s úžasem nořic pohled v temnou propast lidských vášní; byla to zcela nová, posud od ní netušená říše. Myšlenka na rychtářku naplňovala ji ošklivostí, prohlížela ji ted a shledala se studem, k jakému ošemetnému jednání ji dohánela pokryteckými lžemi. Kolik ran, krvavějších než tenkráte nožem, byla návodem jejím Antošovi zasadila! Čím více se hnusila Sylvě vášnivá a zlomyslná její hospodyně, tím více oceňovala mužné chování Antošovo; jeho statnost a velkomyslnost naplňovala ji úctou dosud pro nikoho nepocítěnou. Právě jako on byla by na místě jeho jednala, ale zdaž by to byla dovedla? Antoš zdál se Sylvě náhle velikánem; čím více však vystupoval v mínění jejím, tím více se před ním styděla. Jak jen k ní mohl mluvit bez zjevné nenávisti, jak jí mohl přec ještě věřit po všem, co na něm spáchala zlého? – Chtěla mu dokázat, že svých přečinů lituje, umínila si, že okamžitě vystoupí ze služby rychtářčiny a že mu dá vědět, proč tak učinila. Bylo to však dostatečné? Nemohla mu dokázati žel svůj jinak, méně nápadně sice, ale platněji? Nebylo skutečně lze nahraditi jinak křivdu mu tolikrát učiněnou? Snad přec . . .

Rozjímajíc takto, nevšímala si Sylva, že jí žíhá poslední paprsek zapadajícího slunce do očí, dosud snivě obrácených v stranu, kde Antoš zmizel. V tom se proměnil paprsek v ohnivý šíp, šíp v plamennou kouli, z koule té se jich vyrojilo deset, dvacet jiných, zelených, rudých,

modrých, černých, pořád větších, pořád rychleji a divočeji se točících, až Sylva vykřikla, zakrývajíc si rukama zrak. Dvojím způsobem oslněna, vrátila se dívka k rychtářce, která netrpělivostí jižjiž umírala. Vypravovala jí rozmluvu se sedlákem zcela lhostejně, bez obyčejných příměšků. Přec však kladla zvláštní důraz na místa, kde jí ve jménu jeho ohlašovala, že se odříkává navždy jejího bohatství, její lásky, ale nikoli svých povinností k ní.

Rychtářka zuřila v pravém smyslu slova, roztrhala na kousky bankovky Sylvou jí odevzdané, škubala na sobě oděv, byla by nejraději celý svět roztrhala, kdyby byla mohla. Sylva hledíc na ni s němým podivením, nemohla pochopit, že se nechala tak dlouho šálit nešlechetností její. Rychtářka, strhnuvši v hněvu roušku pokrytecké bolesti o muže zbloudilého, podobala se vzteklici nejlítější. Konečně upadla do hrozných křečí.

Sylva neopustila hospodyni po celou noc, ač musila ošklivost svou mocně přemáhati, a sebepřemáhání nebylo, jak víme, právě nejsilnější stránkou její. Ale v hlavě její počal se rodit záměr jakýsi, k čemuž jí bylo rychtářčiny přízně nadál potřebí. Nejen že jí nevypověděla službu, rychtářka neslyšela od Sylvy ani jediné výčitky neb narážky, že ji ohledně sedláka klamala: tvářila se nadál jako oddaná důvěrnice její. Divoká Sylva, která dosud vždy vystřelila, jak nabila, jediné myšlenky zatajiti nedovedla, přiučila se za málo okamžiků vší lsti a obratnosti, jíž slyne od počátku světa plémě Evino. Antoš si umínil, že se postaví zcela na vlastní nohy, ale od pomyšlení k uskutečnění bývá obyčejně velký ještě a namáhavý krok. První pokus se mu sice nad očekávání podařil, ale nešlo to nadál ani tak zlehka, ani tak zhurta, jak se byl domníval, když Sylvu na pavlači obeznamoval se záměry svými. Mnoho, velmi mnoho mu bylo překousnouti, než se dostal tam, kam chtěl a kam nyní i dostati se musil, aby nepropadl ženinu výsměchu a navždy se neponížil před ní i sám před sebou. Byl však vůle pevné, vytr-

valosti neoblomné, raději by se byl rozloučil se životem, než se navrátil pod staré jho.

Velké z toho bylo pohnutí po celém kraji, když se rozneslo, že si zavádí bohatý sedlák Jírovec obchod s koňmi. Koníři nemálo se zalekli nového soka tak znenadání se vyskytnuvšího, bylo všude známo, jak výborně koním rozumí, mohlo se tedy i předvídat, že při obchodě dobře pochodí. Koníři tvořili tehdáž v severním Boleslavsku jediný jen spolek, který měl v městečku Osečně, na úpatí Ještěda položeném, hlavní stanici. Odtamtud obesýlal české, saské i pruské trhy. Bylo téhož času právě po francouzských válkách; koně se valně prodávali a kupovali; obchod šel velmi dobře, spolek měl pěkné výdělky: tu t) počal Antoš kazit. Koníři se domnívali, že vládne Antoš velkým kapitálem, že jim bude velice na škodu; pročež si umínili, že mu nedají ani vzniknout, třeba přišli při tom sami k ztrátě. Nebyl by on prvním býval, jemuž by byli zahnali tímto způsobem chuť lézti jim do zelí. Snižujíce náhle ceny, nutili každého nepohodlného vetřelce, aby i on se škodou prodával, což provozovali tak dlouho, až stálými ztrátami unaven neb zastrašen, ba někdy i úplně zničen obchodu se vzdal. Na Antoše měli však ještě více svrchu než na dřívější soupeře; vždyť měl doma statek, k čemu se jim pletl do řemesla! Byl to pravý hřích, že chtěl lidi mnohem méně zámožné, než byl on sám, ještě ve výdělku zkracovat. Takové hltavosti po jmění nebyl by ho měl nikdo ze známých za schopna. Ale ostatně mu nikdo nepřipisoval pomysl, státi se najednou obchodníkem; každý měl za to, že se zrodil v hlavě ženy jeho. Věřeno všude, že manžela donucuje k obchodu, aby si teď, kdy bylo u ní po lásce, nějaký přínos vydělal. Nikdo z těch, jižto Antošovi nejvíce láli, netušil, kterak věci stojí, i že má teď méně než nejchudší mezi nimi. Musel si každé sousto chleba kupovat penězi vypůjčenými, za něž platil hospodskému stále velké úroky, ponechávaje ho při tom, že si je pro někoho jiného vy dlužil.

Koníři spikli se tedy několikrát velmi krutě proti Antošovi, prodávajíce na trzích, kde s ním se setkali, tak lacino, že by byl Antoš skutečně přišel do velké ztráty, kdyby nebyl vždy ještě v čas prohledl, oč jim vlastně běží. Ale vida za krátko, že skutečně proti nim ničehož nepořídí, připadl na prostředek jiný, aby drahé zboží svoje odbyl. Sebral se v tichosti a potlačiv pýchu mocně v něm bouřící, obcházel si sám poblízké zámky a dvory, kde věděl neb slyšel, že drží vlastníci na pěkné spřežení. Bylo mu ovšem na počátku při tom dosti horko, když ho lidé podivně měřili, že vede obchod jako cikáni. Nedal se však odstrašit zvědavými otázkami a urážlivými poznámkami. Kde ho znali, pomáhala mu jeho dobrá pověst, a kde ho ještě neznali, jeho výmluvnost, pěkné vzezření, ale hlavně poctivé jednání. Kdo koupil od něho jednou, koupil zajisté i podruhé, schváliv ho vedle toho ještě sousedovi neb příteli. Jeho nepřátelé hnali se několikráte z trhu bez koní i bez peněz, jsouce tomu však rádi, že Antoše zaplašili, a on se s nimi na cestě setkal, také bez koní sice, ale s váčkem plným, maje vedle toho ještě několik smluv na nové dodání. Vrátiv se do městečka, které byli právě opustili, skoupil pak za levné peníze, co byli jeho odpůrci jemu na příkoř daleko pod cenou prodali. Ovšem že se mu smáli, jak se dověděli, kterak si pomáhá; krčili nad ním nosem, pravili, že se ani mezi pořádné obchodníky počítati nemůže, vodě sám koně od stavení k stavení, jak to Činí prodavači plemena egyptského. Ale posměchem ho nezničili. Arci, Antošovi nepřálo také pokaždé štěstí, ale při jeho znalosti koní byla ztráta vždy spořejší než zisk, nemusil pro ni nikdy pozbyti mysli. Spokojíval se jen výdělkem skrovným. Nešlo mu o jiné, než aby se nemusil před ženou osvědčit co lhář a vychloubač. Mnohdy ovšem se stalo, že si po více neděl ani nezakouřil, že ani nevypil jediné sklenice piva, jen aby mohl rychtářce vždy v určitý čas zaslati jistou částku peněz na děti i na náhradníka svého.

V boji s nepříznivými poměry i se zjevnými nepřátely, jimž šlo skutečně o zkázu jeho, osvědčila se Antošova povaha stkvěle. Uměl si po-

máhati, ale vždy bez nejmenšího nedovoleného uskoku, beze lži sebe nepatrnější. Nikdy neužil jako sokové jeho prostředků nízkých k dosažení cíle, nikdy se jim nemstil, nechť se mu naskytovala k tomu příležitost. Musili si toho povšimnouti a také si toho konečně s velkým podivením povšimli. To je poněkud obměkčilo, k čemu arci značně přispívalo, že vedl obchod, jak jsme již pověděli, jen v rozměru velmi skrovném. Neměl zvláštních stájí, přiváděl a odváděl svoje koně sám, volíval nejlacinější noclehy a pracoval jako jejich kočové. Kdo ho viděl v některé mizerné krčmě,'jak pod kolnou hřebelcuje koně jako nejposlednější nádvorník, nebyl by zajisté do smrti řekl, že je to pán manského statku, nejpřednější sedlák v Ještěde. Ponenáhlu ustupovala tedy zášť a závist konířů'lepším pocitům, počali Antoše spravedlivěji posuzovati a dobré vlastnosti jeho opět oceňovati. Mluvili-li o něm, tu mu již nejen nepřezdívali, nýbrž řekli si často, že by nebylo zle, kdyby měli ve spolku jemu rovného, který by znal se každým, se vznešeným i sprostým jednat se stejným úspěchem, maje při tom jeho schopnosti a vědomosti. Sešli-li se tedy s Antošem někde v hospodě, již se ho nestranili, nýbrž dávali se s ním do řeči. Antoš se k nim měl tik vlídně, jak to bylo jeho způsobem, nesplácel jim dřívější urputnost jejich. Obě strany za nedlouhý čas tak dalece se sblížily, že se dostalo Antošovi od konířů nabídnutí, nechce-li do jejich spolku vstoupiti. K Čemu si prý na vzájem škoditi? Raději společně vydělávati.

Tento neočekávaný návrh sprostil Antoše náhle nejhlodavějších starostí; nedal však na sobě znáti, jak velice mu přichází vhod, ba bránil se mu dlouho, namítaje, že mu nelze položit dostatečného vkladného do společné kasy. Ale koníři ho ubezpečovali horlivě, že jim jde jen o jeho hlavu a nikoli, jak on se domnívá, o rychtářčiny peníze. Pravili, ať si je nechá, když se o ně tak bojí, že ani vlastnímu muži nedopřeje tolik, aby mohl vést obchod, jak by se na něho patřilo. Teď svolil Antoš ovšem radostně, slibuje, že nahradí činností, čeho se mu nedostává co do hmotných prostředků, což bylo ochotně přijato.

Teď se dostal Antoš do pravého svého živlu, ten velký svět mu svědčil lépe než doma ohraničený statek. Jeho duch, brouse se v nových, volnějších poměrech, nabýval více síly, jeho obzor rozsáhlosti, jeho myšlenky hloubky, jeho úsudek nestrannosti. Viděl, slyšel, vnímal téměř letmo a čeho vyzískal, toho uměl okamžitě s největším prospěchem na patřičném místě užiti. Brzo se stal Antoš hlavou i duší spolku, jeho působením a úsilím znamenitě vzkvétajícího. Jeho soudruzi uznávali bez závisti, jak velice se obchod přičiněním jeho pozdvihl; neb Antoš si počínal tak skromně, měl se ke každému tak přátelsky, podřizoval se každému lepšímu náhledu s takovou ochotou a znal přec tak pevně na svém stát, viděl-li toho potřebu, že si ho každý zamiloval. Ač míval o výdělek největší zásluhu, spokojoval se přec s nejmenším na něm podílem; každý nahlížel, že mu jde vždy více o zisk společný než o vlastní. Jeho správnost byla vzorná. Když cestoval v zájmu spolku, zaznamenal si vždy každý krejcar výdaje; nikdo nevycházel s tak nepatrnou částkou peněz jako on: žil mnohem skromněji, než když cestoval o vlastní újmě. Dosud jednali společníci právě naopak, přáli si, nešlo-li to ze sáčku jejich, nýbrž na účet všech. Kupovali si cestou, čeho by si nebyli nikdy koupili za vlastní prostředky. Od té doby však, co dával Antoš takový příklad, zastyděl se každý, hledě k tomu, by i on svou útratu obmezil na potřeby nejnutnější, utrácel-li z peněz spolkových. Mnohá láhev vína, která bývala jindy bez ostýchání počítána, padla teď pod stůl. Jindy bývalo potřebí mnoho vína a piva, než byla uhašena žízeň takového cestovatele, a aby žízniv cestoval, toho nemohl přec spolek na něm žádat. Spolek si toho nežádal ani dříve ani teď, a přec vzala tato neplecha teď náhle za své, což mělo ke všemu ještě výhodu i tu, že se s jasnějšími hlavami lépe počítalo. Nevyskytovalo se teď již tolik nemilých omylů jako jindy, kdy vedlo každé kladení účtů obyčejně k hádkám. Antoš učil svoje druhy nevědomky pravému občanství, kde jdou zájmy celku vždy před zájmy jednotlivců, kde se rovná zneužívání neb porušení důvěry hříchům největším. Jeho náhledy

o poctivosti a o povinnosti zdály se sice někdy tak příkrý, že mu jeho společníci nejednou potajmu spílali „bláznů“, obzvláště, když se jim stal jimi nepohodlným. Veřejně si však netroufali ničehož proti nim namítati; nahlíželi příliš dobře, jak velice jim ta přemrštěná jeho poctivost prospívá. Vždyť si byli Antoše za touto příčinou jednohlasně zvolili za pokladníka, spravoval teď jmění společné; byla to výhoda nemalá, že mohl každý, kdy se mu zlíbilo, nahlédnout do účtů, jak to stojí. Antoš je vedl v takovém pořádku, že mohl vždy na trojník říci, co má kdo požadovati neb dopláceti, mnoho-li je na dluzích, jaké očekávají spolek výplaty a kdy, a tak dále. Antošovo jednání nemělo však jen vlivu na spoluobchodníky a na výkvět obchodu, působilo i na úvěr spolku. Lidé sami přicházeli k němu nabízejíce mu peníze a byli rádi, když je přijal za nejmírnější úroky. Byli přesvědčeni, že je mají u něho nejlépe schovány. I pacholci, jichž si vydržoval spolek veliké množství, počali se teď valně měnit. Dříve to bývala pověstná chasa, spustlá, málo kdy střízlivá; kdo s nimi jednat nemusil, šel jim rád z cesty. V hospodách bývali rádi, když odcházeli, ač dělali vždy velkou útratu. Antoš k nim přihlížel se zvláštní pozorností. Když s nimi cestoval pro koně, vždy jim vykázal v hospodách vedle sebe místa, nedával sobě častěji nalévat než jim a vždy si dal stejné s nimi jídlo. Nikdy nepřipustil, aby zalezli někam s kartami, jak to bývalo jejich obyčejem. Vždy se dal s nimi do hovoru i bral s nimi často radu. Častěji však radil jim on sám, vyptávaje se na jejich domácí poměry. Znal je tak zaměstnat rozmluvou zajímavou, že si ani na karty nevzpomněli. I ostatní v hospodě lidé, kteří bývali hovorům jeho přítomni, poslouchávali ho s napjetím. Na mnoha místech obeznámil se tak velice s občany, že pro ně hospodský vždy poslal, jakmile ho viděl přijíždět. Nechávali vše stát a ležet, i přikvapili, aby se zkušeným mužem si pohovořili. Sluhové vidouce, že nevyhledává ten, v němž ctil každý hlavu spolku, největší slávy v jídle a pití jako předchůdcové jeho, stali se jeho příkladem střídmější a skromnější. Pozbývajíce však potřeb, zanechali šmejdů

s ovsem a se slámou. Slyšíce od něho vždy jen řeči rozumné, přestali znenáhla si libovati v hovorech nejapných a rozpustilých, jak bývalo u nich obyčejem. Stavše se rozumnějšími, konali lépe a svědomitěji svou povinnost. Antoš shledal brzo, jak zcela jinak to teď s nimi stojí, a těšil se tomu vřele. Nejpřednější jeho snahou bylo, aby každým skutkem, každým slovem hodil semínko užitečné do půdy kypré. Jiné potěchy teď neznal. Antoš namáhal se dost, aby ohlušil červa na srdci stále mu hlodajícího, ale nadarmo. Nepodařilo se mu to ani myšlenkou příjemnou, že bude budoucnost synů jeho založena nejen na dědictví matčině, nýbrž i na ovoci otcovy pilnosti, neb již viděl, že za krátko stane se mužem zámožným. Jak byl chvílinku sám, hned se ponořil v bludiště nejtemnějších upomínek, jeho spánek byl jen nepokojným a smutným snem o minulosti. Snil o bývalém domovu, o staré matce, o svých synech, jež nenazýval jinak než nebohými sirotky. Nemohl přinést staré vděčnosti k ženě obět větší, než že jí zůstavil svoje hochy. Nemohl na jiné děti nikdy pohlížet bez tajných slz. Někdy ho uchvátila taková o ně starost, že by byl nejraději vším hodil a k nim spěchal, vzdávaje se rychtářce na milost a nemilost. Nezdálo se mu již dobrosrdečností, že jich ponechal matce, aby najednou neosiřela a neovdověla, nýbrž pouze lehkomyslností k nebi volající. Jakého se mohl pro ně nadíti návodu k dobrému od ženy vše obětující vášni své? Zdali pak ho nesníží v očích jejich tak velice, že bude, až dospějí, jeho na ně vliv marný? Zdali neměl raději vše snésti a zůstat jim na blízku?

Antoš mocně si pak musil připomenouti vše, co předcházelo odchodu jeho i co ho potvrdilo v úmyslu vzdáliti se domova navždy, než si mohl zas říci k dobrému svědomí, že uprchnout musil, aby jim nezavdával přítomností svou ustavičného pohoršení.

Dosud však nepozoroval na dětech vzhledem k sobě neblahé působení se strany rychtářčiny. Za krátkých jeho návštěv ob čas v horách vykonávaných zdáli se mu hoši nejen přítulnější, ale i mnohem způsobnější než jindy. Vysvítalo ze všeho, že se musí někdo velmi laskavě

s nimi obírati. Mluvili slušně, měli se velmi rádi a rádi chodili také do školy, kde dělali velmi dobré pokroky. Rychtářka nepostrkovala a nezanedbávala tedy dětí jemu naschvál, k čemu jevívala jindy velkou chuť. V tomto ohledu byla přec lepší, než se mu zdála, děkoval za to vroucně Bohu. Někdy by se byl rád dětí zevrubněji optal na matku a na působení její, ale kdykoli o ní začal, vždy jevili patrnou ostýchavost. Měl za to, že jim asi zapovídá, aby o ní s ním nemluvili, netázal se jich tedy nikdy na nic, co mu sami nepověděli, nechtěje jich uvést v pokušení, aby se stali neposlušnými k jejím rozkazům.

Když strávil Antoš teď několik dní na statku, neměla čeládka nikdy příčiny klevetiti o nesvornosti mezi manžely. Rychtářka již neodjížděla a dětí také před mužem neodstraňovala. Poznala, seč Antoš je, i že nebezpečno, aby ho dráždila dále, k nejhoršímu snad ho dohánějíc. Chovala se k němu zcela klidně a lhostejně od té doby, co jí dal Sylvou oznámit, že roztrhnul smělou rukou každou mezi nimi pásku, jako by byla zcela tím spokojena, kterak uspořádal poměr jejich; každý od ní slyšel, že vede Antoš obchod k přání jejímu. Ani Sylva neslyšela od ní již stesku a žaloby na něho, ba rychtářka činila vše, aby děvče zapomenulo, kterak přijala tehdáž jeho vzkaz. Smála se později svému rozčilení po druhém odchodu jeho, žádajíc Sylvu, by jí prominula, že ji tenkráte polekala křečemi a pláčem, i sváděla vše na tělesní chorobu. Rychtářka nechovala se však jen k muži lhostejně, chovala se vůbec teď k celému světu s odmítavou chladností, o níž by nebyl nikdo soudil, že je jen strojena. Nechodila než do kostela, neobcovala než s lidmi, nábožností slynoucími. Kde se odbývala na okolí nějaká slavnost církevní, tam musila ona být první. Lidé divíce se tomuto převratu, říkali o ní, že se vybouřila i že přichází k rozumu. Nikdo by nebyl věřil, že je teď méně ještě při rozumu než kdy jindy. Celé večery stála při zastřeném okně u zrcadla, líčíc si tvář drahými mastmi a oleji, aby si ji zachovala bílou a něžnou, neb česajíc si svoje dosud bohaté vlasy a zkoušejíc šperky, v nichž se Antošovi jindy líbívala. Ještě méně by

byli však lidé věřili, že pilněji než kostely navštěvuje starého Mikusu v hajnovně pod Ještědem. Vyšla si k němu však jen za nejtemnějších nocí; tenkráte byla opatrnější, nikdo ji nepotkával jako tehdáž, kdy k němu chodívala co mladá žena. Musila s ním teď brát radu o věcech tajnějších a důležitějších, že se s těmi schůzkami tak tajila jako s hříchem jakýmsi. Ani Sylva nezvěděla o těchto vycházkách, z nichž se vracela jako smyslů zbavena. Chvěla se pak na loži jako list, mumlala nesrozumitelná slova k neviditelným osobám, bránila se jako v krutém zápase a někdy se svíjela jako v psotníkách. Nejkrutější takové záchvaty předržívala vždy sama, nevolala nikoho k sobě na pomoc.

Co se stala rychtářka tak svatou, vložila na Sylvu celou domácnost. Pozemské starosti byly jí teď příliš malicherný. Nejraději sedávala v zahradě neb ve své komoře s nějakou nábožnou knihou. Sylva byla mezi ní a tímto hříšným světem téměř jedinou páskou. I Antoš vyjednával s rychtářkou jen prostřednictvím Sylviným. Nenadělal však při tom s dívkou mnoho řečí, ač si teď na žádné nezpůsoby u ní stěžovati nemohl. Ale nechtívalo se mu do hovoru s ní, i ona se mu vyhýbala patrně. Nebylo mezi nimi již zjevného nepřátelství, ale ani dost málo přátelství. O rozmluvě na pavlači nezmínil se žádný z nich ani jedenkrát. První a druhý Štědrý večer po roztržce s rychtářkou strávil Antoš mezi cizími lidmi, ale když se počaly nejvýznamnější v celém roce svátky blížiti po třetí, tu nemohl odolati touze, aby i on dětem svým sám nenadělil. Všude, kamkoli na cestách svých přišel, konaly se přípravy k slavnosti té, rodiče i děti se těšili, jak se budou o Štědrý večer vespolek veseliti, každý mu jako naschvál o tom po vídal Antoš přemohl tedy v sobě nemilý pocit, že bude rychtářka mezi ním a mezi radostí jeho státi asi jako strašidlo, při jehož pohledu přimrzne člověku slovo k jazyku; nakoupil hraček a m arci pánu, co se mu do kapes vešlo, i vydal se skutečně do hor.

Po celou cestu maloval si nejrůžovějšími barvami, jak se s dětmi shledá, i jak je překvapí dárky svými. Těšil se na domov, dokud ho byl

vzdálen; jak ale dojížděl k večeru k horám, jak se zabělela večerním soumrakem věž kostelní rodné jeho vísky, z níž se k němu chvěly přes sněhové spousty zvuky svatvečera, jako by mu byly chtěly hodně bolestně připomenouti veselé mládí, bezstarostné jinošství, vše, co bylo a co již nikdy býti nemohlo a nesmělo – tu pozbýval mysli a byl by se nejraději zas vrátil, odkud přijížděl. Pojalo ho tušení, že naň tam nahoře čeká nějaké nové zlo.

Stal se náhle tak nepokojným, že ho to déle ve voze nevytrpělo. Slezl s kočárku svého a poslal kočího i s povozem nazpět do městečka, aby na statku více nepřekážel, než musil. Ulehčilo se mu poněkud, když byl sám, ale bylo to jen na okamžik. Nová šla naň truchlivost, když se počal rozhlížeti po milé, povědomé krajině. Hory před ním strměly k nebi jako hrady ze stříbra a křišťálu, osvěcujíce šero kolem něho volně se hostící. V každém stavení, i v tom nejchudším baráčku, kterého dostřelil zrakem, rozžehali již světlo a sedali k společné večeři. Kolkolem na stezkách a pěšinkách nebylo človíčka, jen jeho kroky rušily ticho posvátného podvečera, jen on se potácel mezi ledem a sněhem na veřejné cestě sám a sám, nevěda, komu náleží, kam má vlastně právo vstoupit, kde bude vítán. Připadlo mu, že není na celém světě opuštěnější nad něho duše. Nikdy ještě nepocítil osud svůj tak bolestně jako v této chvíli, každá o něm myšlenka přidávala mu trpkosti. Byl občanem bez práva domovského, manželem bez ženy, otcem bez dítek – zdaž bylo v celém světě tvora postaveného do poměrů trapnějších?! A nebylo, nebylo z nich vyváznutí, nechť to točil jakkoli! Byl o domov připraven a nesměl si založiti nový, byl klamán v lásce a nesměl si hledat náhrady, byl otcem a musil se dětí svých vzdalovat . . .

Antoš nahlas se zasmál uprostřed smutného rozjímání svého, ač mu smích ten rozrýval duši. Na jaký to podivný svět ho přec ten Pánbůh postavil? Co si to v něm vymýšleli lidé za spletená pravidla vedle svatých přikázání jeho? Co si asi myslil ten starý hospodář, patře s ne-

bes výše na zemi, již dětem svým tak rozkošně připravil, že se podobala ráji. že si z ní dělali v zaslepenosti hříšné pravý očistec? Kde byla ona láska, jíž posvětil jejich srdce, aby se k němu povznesli, mu porozuměli a ho'velebili za dar života? Špatně mu porozuměli, nebylť život mezi nimi potěchou, nýbrž krušnou úlohou. Což dávali lidé pravdě zvítěziti? nebyla u nich lež ctností? Trestali skutečně jen toho, kdož trestu si zasloužil? Netrpěl na místě jeho mnohdy nevinný? Čím se provinil on, že byl vyhostěncem? Jaká pokuta stihla rychtářku, že mu ztrpčila věk a zkazila život? Neměl nejlepší vůli, nejpoctivější snahu konati vždy jen povinnost? Musil si sám svědectví dáti, že co živ nikomu neublížil, mnohým že prospěl, že vždy věrně a upřímně miloval – a přec byl teď sám v noci a zimě a neměl práva složit k odpočinku tělo umdlené ... až za to zaplatí! Vše si musil kupovat penězi, potravu, přístřeší, důvěrnost, příchylnost, nic nebylo jeho, on nenáležel nikomu ... On musil pykat za ženinu zlomyslnost, ne ona . . . podivná to věc ta spravedlnost na světě . . . V tom se zakmitlo právě naproti němu na čeřenu hory mlhou zastřené, zarudlé a mdlé světýlko jako hvězdička bojácně prokmitující chmurou bouřenosnou – Antošův pohled zvlhnul náhle.

Jak jen mohl zapomenouti na ni, na tu svou věrnou rodičku? Právě, když se zval nevděčně vyhostěncem, tázaje se, kde kvete jemu štěstí, rozžehla mu tam v otcovském baráčku stará ruka její to skromné světýlko jako hvězdu naděje, ukazujíc mu vyčítavě, kde je domov jeho, jeho pravý, dávný domov, kde naň vzpomíná láska, jíž si kupovati nemusí, kde se shledá s ctností, jíž se klaněti může. Tam, tam byla poduška vždy připravena pro unavenou jeho hlavu, tam rádce nejosvícenější, těšitel nejlaskavější – srdce mateřské. Tam se mohl vyžalovati a opět otužiti k novému s životem zápasu. Pro její ctnost mohl světu vše odpustiti, pro lásku její každé jiné pohřešiti, pro srdce její vzdáti se všech života výhod, ona mu byla světem a rodinou! Jak si jen mohl zastesknouti a zatoužiti, maje ji? Co se to v. něm chvěl za podivný, ni-

kdy dříve nepocítěný nepokoj ? Co se to v něm vzmáhalo za povážlivou nespokojenost s tím celým světem; co za žízeň po blahu jakémsi, jehožto vlast nebyla zajisté zde na trudné té zemi?

„Za to, že jsem se na nejlepší matce v duchu prohřešil, budu dnešní večer zcela jejím," kajícně si pravil Antoš, řídě kroky místo k vesnici, stranou směrem k horám. „Byť jsem dříve synem než otcem. Hoši moji mají dnes matku, ale osiřelá nebohá matička moje nemá, s kým by si dnes sedla za stůl. Jak se zaraduje, až mne spatří. Ani se již nepamatuji, kdy jsem s ní naposledy tento večer světil. Byl jsem ještě děckem, a již mne dala chudák od sebe do služby, aby jí lidé nevyčítali, že ve mně vychovává darmochleba, který bude jednou obci na obtíž. Proč nebyla mysli tak pevné, když mne chtěli vzít na vojnu? Co tam mohlo horšího na mne čekat, než co jsem zkusil sedě doma v blahobytu? Kdo by mne byl týral a křivě obviňoval, jak to činívala moje žena, aby si ukrátila čas? Ale nesmím jen viniti matku, vždyť jsem se sám děsil bílého kabátu jako blázen. Nechtěl jsem rozum svůj prodat za kus chleba a poslouchat cizích lidí, a zatím jsem poslouchal ženy, kteráž si chtěla udělat z rozumu mého trnož. Dobře, že se toho nedočkal nebožtík otec, jak by ho asi hnětlo synovo ponížení! Ač byl chůd a prost, dbal přec a především o čest, jak matka posud vykládá. Kdybych se byl stal vojákem," pokračoval Antoš, zahloubav se s rostoucím zápalem v myšlenku tu, „tož bych měl teď již službu za sebou. Nebyl bych se domů vrátil s prázdnýma rukama, byl bych se ve světě činil a za peníze uschráněné byl bych si pak koupil k baráčku našemu kousek pozemku. Vedle toho bych se byl chytil nějakého obchodu, a teď bych žil s matkou, skromně sice, ale v radosti a svornosti. Aby se nám tam nahoře nestýskalo, byl bych si k nám do trojice vyhlídl děvče srdce laskavého. Ano, dobrá by musila být žena, již bych si zvolil, dobrá, dobrá – nic jiného. Bohatství a krásu bych jí daroval. Kdybych teď věděl, že na mne tam nahoře čeká s matkou i manželka přívětivá, jíž jsem ve světě nade vše, jak bych si popílil, abych se dostal do jejího náručí!

Musí to být něco zvláštního, když cítí člověk, že je milován ze srdce a nejen z rozmařilosti. Matka miluje přec jen jinak, rozumněji, klidněji, ale ne tak vřele a sladce jako choť upřímná. Taková láska hřeje asi a chladí v jednom, je mužovou radostí, pýchou i záštitou; jsa takto milován, žije dvakrát, v ní i v sobě. Ale zdali pak je takové lásky mezi ženštinami? Sotva! Nuže, co na tom? Malovat i přát si může opuštěný, vystrčený člověk leccos, když bloudí sám a sám v noci světem; to by bylo zle, aby si nesměl ani v chvíli takové říci, co ho bolí a co mu schází! Tisíce žádají si dnes na osudu peníze, statky, slávu a čest, proč bych já se nevyznal, mně že by bylo pomoženo, kdyby se mi dnes tam nahoře otáčela u kamen dobrotivá hospodyňka, která, usmívajíc se na matku a konejšíc děti, by neměla očí a myšlenek než pro mne. Ale ne! Dnes by nade mnou nesměla zapomenout, že má mimo nás v sednici ještě jiné hosti k večeři, stromy venku v sadě, kozu a krávu v chlévě …“ Antoš zůstal najednou, jako když ho do země vrazí. Mezi touto tichou samomluvou byl totiž stoupal výše a výše nahoru, až se dostal k chýžce matčině; i chtěl si poněkud odpočinout od příkré do vrchu pouti, aby k ní vstoupil s volnýma zase prsoma, opíraje se o zetlelý plot zahrádky. Sotva ale vrhnul pohled zádumčivý na stromy jinovatkou pokryté, pod nimiž si byl jako dítě tak rád hrával, padl na ně náhle široký pruh světla, barvě sníh pod nimi do žlutá. Vyklouzl ze dveří u baráku, a za světlem vyklouzla do zahrádky ženská postava, nesouc něco opatrně v klíně. Nebyl to však shrbený vzrůst matčin, který se mu před očima zakmitl, nýbrž postava vysoká a mrštná. Lehkými kroky přeběhla „mostky“ před stavením, přiblíživši se prvnímu stromu v zahradě. Odhrnula kolem něho sníh, vzala z klína po třech hrstech, obložila tím pečlivě kořen stromu, odříkávajíc zpívavě:

„Stromy, milé stromy, pojďte dnes s námi jíst; až vy budete mít, půjdeme my zas s vámi jíst.“

Antoš byl jako u vidění; jeho sen o pečlivé hospodyni oživl před ním náhle, či bylo to více než vidina roztouženého srdce, co před sebou vi-

děl? Byla snad minulost jeho jen přeludem trapným, jejž náhle se sebe střásl?

Antoš si mnul oči, ale zjevení se nerozplynulo v mlze duchovíte mezi stromy se plížící a každým prudším zaváním větru jiného tvaru nabývající; posud mohl sledovat každý pohyb neznámé, a ani jediný zvuk jejího hlasu mu neušel. Opakovala pozvání svoje u každého stromu, až je všecky vystřídala a ke každému položila z fěrtochu po třech hrstech. Co zbylo, nasypala na pažit náledím pokrytou, měníc poslední řádek říkání svého:

„až ty, travičko, budeš mít, bude naše kozička s tebou jíst.“ Pak se ohlídla po domě a přesvědčivši se nejspíše, že odtamtud nikdo za ní nepřichází, poklekla uprostřed zahrady, vyzula si střevíc s pravé nohy a přehodila si jej levou rukou vší silou přes hlavu.

Antoš se usmál, již věděl, že to není žádný duch; ten by se snad nebyl tázal tajných mocností lidem dnes znameními osud zvěstujících, v kterou stranu meška, jemuž srdce naklonila neb nakloní?

Záhadná postava měla mrštnou ruku; střevíc letěl přes celou zahradu až za plot právě k cestě, po níž byl Antoš přišel. I vzchopila se a vyběhla si proň ze zahrádky; ale přišla pozdě, již nebylo střevíce v sněhu za plotem. Někdo ji předešel a zdvihl jej, prohlížeje si jej zvědavě. Byl to střevíc černý aksamitový se stříbrnou přeskou a s červeným opatkem, jakéž nosila tehdáž děvčata ještědská ve svátek. Nemusila se za to stydět, že ho zdvihl někdo cizí; byl zcela nový a malý, ale přec sebou škubla, vidouc jej v rukách Antošových.

I Antoš sebou trhnul, jak stál zjev před ním; patře mu tváří v tvář – poznal v něm Sylvu.

Oba pohlíželi dlouhou chvíli němě na sebe, jsouce patrně stejně nemile dojati nenadálým tím setkáním. Konečně přerval Antoš mlčení, pravě dívce chladně a nuceně:

„Hodilas mi snad střevíc, abych si mohl na něm prohlídnout opatek, pod nějž chceš všecky mužské dostat?“ Sylva neodpověděla na

strojený jeho žert, vztáhla jen ruku po střevíci.

Antoše mrzelo její mlčení tak velice, jako že se s ní zde tak znenadání setkal; považoval je za zbytek někdejší její k němu urputnosti. Ký to zlý duch poslal mu děvče to právě dnes do cesty, kdy myslil, že okřeje v matčině objetí? Co tu vlastně chtěla? Jakým právem dělala i zde hospodyni, uvádějíc v posměch jeho krásný sen o utěšené domácnosti? Ale v tom ho projelo hrozné tušení.

„Je matka moje tak těžce churava, že uznala rychtářka za nutno, vyslat tě k ní?“ zprudka zvolal.

Sylva vrtěla opět jen němě hlavou, při tom oddychovala tak těžce jako nemocný, jímž lomcuje zimnice. Kdyby jí byl Antoš lépe viděl do tváře, byl by shledal, že za těch málo okamžiků, co stála vedle něho, několikrát k smrti zbledla a opět do temna se zarděla. Na jeho kvapnou otázku obrátila se však rychle k stavení, pobízejíc ho rukou pokynutím, aby ji následoval.

Antoš šel za ní, nevěda, kterak si má v hlavě srovnat, co na oči svoje viděl, ale neměl k tomu dlouho času. Sylva otevřela před ním dvéře sedničky matčiny, a Antoš se zastavil na prahu překvapen obrazem neočekávaným.

Milé k němu zavanulo teplo ze sedničky svátečně uklizené, jejížto okna byla tak zakvětována, že se zdála jako stříbrem pobita. V rohu pod svatými obrazy seděla matka jeho za stolem. Dnes jedinkrát do roka byl pokryt bílým ubrusem. Vedle ní po obou stranách seděli jeho hoši. Vypadali zdravě jako růže. Drželi opatrně ručičky na hromadě drobných, již měli i vnuci i babička před sebou pod ubrusem schovanou, aby dle starého podání zůstali po celý rok při penězích.

Antoš ohledl se ještě jednou, je-li skutečně, kde se býti domníval. Ano, byla to stará sednička, v níž každý kousek tak povědomě naň hleděl. Kolovrat v koutě byl dnes pro velké svátky zastřen bílým šátkem, u kropenky visel pestře vyšívaný utěrák, který matka jen při největších slavnostech z truhly vytáhla, a přes květované cvilinkové cejchy, na

posteli pečlivě vystlané, byla dnes pro větší slušnost hozena rozsívka čistě vypraná a na májovém slunci vybílená. Jirovcová ji dostala od nebožky matky do výbavy, ale neměla chudák nikdy co rozsívat; ukládala si ji tedy, jak bylo synovi ještě od dětinství povědomo, jen pro takové zvláštní příležitosti.[10] Na stole hořela místo louče lojová svíčka, okolo níž byly nakupeny hrušky, jablka, štědrovnice a ořechy. Ale ničím nebylo ještě hnuto, i talíře majolikové s červenými květy a s modrými rámci byly dosud nedotknuty. Večeře syčela a kloktala ještě na kamnech v „plecáčkách“ a v hrncích. Právě vypravovala babička nedočkavým již vnukům, že musejí na jídlo čekat, až se navečeří koza v chlévě a stromy v zahradě. Neslušno prý dnes, aby večeřeli lidé dříve než zvířata a stromy, které je celý rok živí. Musí mít také jednou přednost a poznat lidskou vděčnost. V nejednom prý stavení, kde lidé nešetřili tohoto starodávného obyčeje bud ze zapomětlivosti neb lhostejnosti, rozhněvaly se stromy a dobytek na hospodáře neupřímné tak velice, že přestaly krávy a kozy dojit a stromy nésti. Mezi tímto vypravováním utkvěl najednou zrak stařenin na dveřích a ústa oněměla radostným úžasem. Děti se ohledly, křikly, vzchopily se a jedním skokem viseli oba chlapci otci na krku. Již myslil, že se nedostane živ z jejich objetí.

„Kde jste se vy tu vzali?“ žasl Antoš, tiskna děti radostně k srdci. Věděl, že je rychtářka nerada a zřídka jen k babičce pouští, a teď se s nimi zde setkal, u večer tak významný, kde se toho nejméně nadál.

„Sylva nás sem přivedla,“ volali a s něho skočili na Sylvu, škrtíce ji jako před tím otce.

Antoš tázavě se ohledl po dívce. Znova mu neslo do hlavy, co slyšel, znova naň padla přítomnost její jako můra. Ale nedověděl se mnoho od ní, rozpačitě vyběhla ze dveří a nebyla by se zajisté tak hned vrátila, kdyby nebyla Jirovcová za ní křikla, jestliže pak necítí, že se pálí v troubě jahelník, že tak splašeně utíká?

Sylva musila chtíc nechtíc ze dveří nazpět ke kamnům. Opět se Antoš s nelibostí od ní odvrátil; otáčela se tam tak čiperně, odpovídajíc

přívětivě matce jeho, jak to stojí s večeří, že mu znova připomínala obrazy, jimiž se obíral tam venku u zahrádky . . .

Antoš si sedl rychle ke stolu, chtěje ohlušiti svoje myšlenky, podivný obrat beroucí. Aby toho docílil, počal matce horlivě vypravovati, v kolik hodin dnes ráno vyjel a jak dlouho byl na cestě, z kterého místa poslal kočár nazpět do města i jak velice ho potěšila, když rozžehla svíčku na stole před ním stojící.

„To jsi si nemyslila, Sylvo, když jsi křesala, koho světlem k večeři přivábíš?“ vlídně se obrátila stařena k dívce. Antoš se mrzutě odmlčel. Ve všem a všude byla dnes Sylva, což se jí nemohl sprostit nižádným způsobem? Vřele žehnal matce, že mu rozžehla, jak se domníval, hvězdu nadějnou, a hle, zatím ho sem přilákala Sylvina potutelná ruka ! Ošemetná to hra náhody !

Místo odpovědi počala Sylva nosit večeři na stůl. Nejdříve houbovou polívku, pak onen jahelník, který by se byl její vinou hnedle v troubě chytil, pak vdolky se sýrem, hrách a konečně „makové mléko“. Potom se nakrojily štědrovnice, loupala jablka, louskaly ořechy. Každý se podíval, rozkrojiv první jablko, má-li v něm hvězdu, rozlousknuv ořech, je-li uvnitř bílý, aby zvěděl, přečká-li ve zdraví příští rok. Děti i velcí se usmívali, osud dal všem odpověd příznivou.

Mezi večeří dbala Sylva pečlivě, aby nepřišlo jediného drobtu na zemi. Jak všichni pojedli, sebrala opatrně ubrus a vyšla s ním na novo ven, aby zbytky večeře opět po zahradě rozsila. Hoši odběhli s ní.

Té chvíle použil Antoš konečně, aby se matky na to optal, jak sem přichází Sylva, co tu chce a kterak se jí podařilo zahnízditi se u ní. Po celou večeři viděl s velikou rozhořčeností, jak důvěrně s ní matka zachází i jak má děti k sobě upoutané. Nechutnalo mu ani za tou příčinou. Pro takové potěšení nemusil si věru zajet do hor.

„Kdyby byla Sylva jen tušila, že dnes přijedeš a sem dříve zajdeš než na statek, zajisté že bys jich zde nebyl zastal,“ odpověděla mu Jirovcová; „já však jsem tomu velmi ráda, že jsi se tu s ní konečně setkal. To

tajemnůstkářství mne již nejednou domrzelo. Tížilo mne víc a více, že jsem ti nemohla, ba povědět nesměla, jak velice dívka ta o mne pečuje. Má se ke mně jako dcera vlastní, udělala by mně pomyšlení. Nechce však za živý svět, abys o tom zvěděl. Má strach, že bys pak netrpěl, aby sem déle chodila. Nemůžeš ji prý vystát."

„To má svatou pravdu," vyjel Antoš, „každé sousto rostlo mi dnes v ústech k vůli ní. Nevím ani, jak ji zde trpět můžete. Vždyť jsem vám často dost vypravoval, jak mně dělala vše naschvál; mohla jste si tedy myslit, proč se asi k vám lichotí. Vyzvídá u vás a donáší rychtářce, drží k ní jako Žid k víře své …"

„Držela, holenku, držela," krotila ho Jirovcová, nejsouc ani dost málo dojata výstrahou jeho; „nevěděla, jak to stojí mezi tebou a rychtářkou; věřila ženě tvé na slovo, když si na tebe stěžovala. Jednou ji prý za tebou poslala, aby tě špehovala, a tys na to přišel. Vyčetls jí, že nejedná hezky a dals jí zároveň nějaký pro rychtářku vzkaz. Tenkráte se jí otevřely teprva oči. Poznala nejen, že ji rychtářka hanlivě přelhávala vzhledem k tobě, ale i proč si ji vzala asi do domu. Často mi líčila, jak velice se tenkráte před tebou zastyděla, že se dala použit, aby ti křivdila. I svatosvatě si umínila, že ti vše poctivě nahradí, v čem ti bylo jí ublíženo. Také dostála slovu dle možnosti. Nevěřila jsem jí ale drahný čas, vždyť nejsem dnešní. Trvalo to hodnou chvíli, než navštívivši mne, ode mne jiného zaslechla než ‚Pozdrav tě Bůh!" a Jdi s pánem Bohem!' Ale teď, kdy jsem se tolikráte o upřímnosti její přesvědčila, zasteskne se mi, jak přijde neděle a ona po nešpoře hned ke mně nevejde."

„Proč tedy u rychtářky zůstala, když poznala, co to za ženu?" namítal Antoš, nemálo se hněvaje, že matka takové bajce přidává víry, chlubíc se při tom, že není dnešní. „Čím, prosím vás, již vám dokázala, že se stydí za to, že mi ubližovala? Jak mi to nahrazuje? Ta holka, matko, vám učarovala, že nevidíte očima otevřenýma. Myslíte, že jste ji vy-

zkoumala, zatím vyzkoumala a obelstila ona vás. Je věru prohnanější, než jsem si myslil, když dostala i vás na lep …“

Jirovcová pohledla vážně na syna, tak prudce nebyl k ní ještě promluvil.

„Kdybys neměl tolik otázek najednou, věděl bys již dávno a zevrubně, oč ti vlastně jde,“ klidně mu odvětila na jeho výčitky. „Sylva poznala, seč je rychtářka, ale proto přec od ní nepůjde, ač se jí naskytují služby jiné, ba i ženichové zámožní, kteří dobře vědí, že se tak pilná a přičinlivá holka jako ona nevydaří každý den. Setrvává však na místě svém – k vůli tobě. Tys prý před ní si naříkal, že musíš zůstaviti děti i mne pánu Bohu, poněvadž ti nelze žíti se ženou, která tě chce mít za otroka, a to ji šlo k srdci; zároveň se jí líbilo, že již ničehož od rychtářky přijímati nechceš, co si jí neváží. Vzala si děti tvoje od té doby úplně na starost. Rychtářka si jich nikdy hrubě nevšímala; co jsi pryč, nedbá jich dokonce. Má jiné věci v hlavě, než aby z nich udělala řádné lidi. Sylva jedině k tomu hledí, aby chodili do školy, bdí nad jejich chováním a když rychtářka na tebe laje, rozmlouvá jim to potajmu a vykládá za žert. Každý večer se s nimi modlí za tebe a vypravuje jim o tobě. Kdykoli má čas, navštěvuje mne i s dětmi a vždy mi něco při tom udělá, bud mi v chlévě poklidí, neb mi skočí na rychlo pro klín trávy, a přec se uondá na statku dost. Kdyby tam teď nebylo jí, věru nevím, jak by to tam chodilo, a zda by měli tvoji hoši, až dorostou, oč se rozdělit. Křivdil bys tedy Sylvě hůře než ona kdy tobě, kdybys jí ted splácel nedůvěrou. Ze je návyků trochu divokých, toho nezapírám, ale vnitř je z čistého zlata. Ostatně musíš i ty na ní viděti, nechceš li býti naschvál slepým, že v poslední době valně zjemněla. Nechává si ve všem říci, i prosí, abych ji pokaždé napomenula, učiní li, co se na děvče nesluší. Myslím, že by již teď nešla o posvícenský pondělek na kohouta, aniž by se dala pro pouhý žert do šatlavy zavřít. Také se již k hochům nerovná jako jindy, neslyším o žádných již šarvátkách mezi nimi. Rychtářka dává dosud mnoho na ni, ač se jí již se vším nesvěřu-

je. Dnes si vyjela jejím návodem do Mimoně na půlnoční. Sylva to tak nastrojila, aby mohla děti sebrati a ke mně přijití, bych nebyla sama. V Mimoni je prý v tuto noc velká sláva, z hrubého oltáře v kostele jsou udělány je ličky a na kruchtě napodobují hlasy všech ptáků a zvířátek domácích; na sta lidí tam putuje. To rychtářku lákalo, musí se lidem ukázat, aby o ní povídali, jak je pobožná. Bojím se té ženy teď, kdy dělá ze sebe svatou, více, než když burácela. Pořád se mi zdá, že něco tajného proti tobě kutí, ač si nemohu pomyslit, co by to mohlo asi být . . .“

Antoš neslyšel jediného slova z matčiných obav; byla by mohla mluvit do bílého rána, aniž by ji byl vyrušil. Nevěděl, na kterém to je světě, je-li to ještě ten, na jehož převrácenost a nelaskavost si byl tak bolestně stěžoval, než spatřil světlo v matčině zakvětovaném okénku. V jeho srdci doznívalo a zas znova zaznělo, co mu povídala matka o Sylvě. To divoké děvče tedy, k němuž se choval co k nepřítelkyni, na něž pohlížel povržlivě co na mužatku, v němž nepředpokládal jediného tklivějšího citu: to mu porozumělo, to ho litovalo, to pracovalo po celé měsíce, ba celá léta již k tomu, aby mu bylo prospěšno, skrývajíc se se skutky svými jako se zločiny? Snad by nebyl nikdy o tom zvěděl, kdyby tomu nebyla chtěla náhoda? S jakou vytrvalostí a obětovností bděla nad tím, co měl na světě nejdražšího! Byla matce jeho dcerou a dětem jeho matkou a otcem zároveň. Modlila se s nimi za něho, připomínajíc jim, že je miluje a že je lásky jejich hoden . . .

Jen kdo se setkal po velkých, nespravedlivých ústrcích a klamech znenadání s lidským srdcem, které si nežádá jiného, než aby smělo postrčeného a osudem zkráceného dařiti poklady svými, smířiti ho s životem, vdechnouti mu novou naději; jedině ten pochopí, co pocítil Antoš v této chvíli, pochopí, že se svět proň rázem proměnil. Kde viděl Antoš před málo ještě okamžiky jen trní a skaliska, tam vypučely najednou květy nejvonnější; kde byla tma, tam svítilo proň teď slunce, měsíc i všecky zlaté hvězdy; kde bylo pusto a prázdno, tam se probu-

dilo něco milého, krásného, přelíbezného, co pojmenovati nemohl, o čem neměl dosud zdání, co mu však náhle prohřálo a osvítilo duši až do nejtajnějších hlubin jejích, zpívajíc mu tam sty hrdly slavičími . . .

Jak se Sylva s hochy zvenčí vrátila, poznala okamžitě, že ví Antoš vše i jaká se v něm udala proměna k prospěchu jejímu. Zarazila se, a líce její polila se nejkrásnějším ruměncem, září to srdce čistého, zahanbeného vlastní krásou. Jak byla spanilá v této chvíli! Oči její metaly zlaté paprsky, zvedajíce se k jeho tváři. Mimovolně se zastavila uprostřed sednice, jsouc dotknuta pohledem jeho, v němž se zračilo štěstí tak veliké, vděčnost tak bezměrná, obdiv tak vroucí, že sepjala pohnutě ruce. Ponejprv se mu podívala v této chvíli přímo do očí. Celá duše byla v zraku jejím, blaho, že jí odpustil, že jí více nezneuznává, i jemná výčitka, že to činil tak dlouho, tak nekonečně dlouho . .. Bůh ví, jak dlouho by byl trval osudný pohled ten, při čemž se Antoš zachvěl, jako tenkráte, kdy zabuchalo její srdce na prsou jeho, kdyby se nebyli hoši náhle k Antošovi přihnali, vyrušivše ho z nejvýznamnější rozmluvy jeho života. Také jim toho nikdy neodpustil. Děti spatřily totiž teď teprv, že mu čouhají z kapes kornouty s mislzami, píšťalky, vojáci a tak dále. Byl dosud tak velice jinými myšlenkami zaměstnán, nevzpomněl si ani, že veze hochům nadělení. Musil chtěj nechtěj vstáti a kapsy vyprázdniti. Děti skákaly radostí, a Sylva se musila s nimi okamžitě dát do hraní.

Bylo vidět, že zvykla jim být po vůli, učinila to po slušně. Ochotně jim postavovala na záhrobí vojáky v šiky, vozila koně po podlaze, zkoušela trubky a píšťalky, ale při tom bylo na ní znáti, že chodí, mluví a se směje, jako by byla ponořena do tichého příjemného snu.

Ale nejen děti, i babička si přála na Antošovi svůj podíl vánoční radosti. Pokynula synovi, aby si přisedl k ní blíže a s ní si pohovořil, dokud dávaly děti pokoj. Neviděla ho mnoho neděl, žádala si vědět, jak to stojí s obchodem, jeli dosud ve spolku spokojen a jestli tam zas něco nového zařídil. Dokud hospodařil na ženině statku, slýchala o jeho

činnosti jen s nechutí, zdál se jí tenkráte méně ještě než čeledínem, teď však ji těšila. Ráda se dovídala napřed o jeho nových podnicích a záměrech.

Antoš jí tentokráte tak rád nevyhověl jako jindy; v té chvíli ho nezaměstnávalo nic na světě, co bylo mimo její malou sedničku, ba každá zmínka o něčem jiném urážela jeho cit. Hledě na Sylvu, kterak laškuje s jeho hochy, pocítil v sobě najednou takový posvátný mír, takový radostný poklid jako ještě nikdy. Bylo mu jako bloudícímu, pronásledovanému bojovníku, před nímž se otevřely znenadání brány pevného hradu, kde se jala přátelská ruka vymývati rány jeho balsamem divotvorným, a teď chtěla na něm matka, aby libý sladký ten pocit zapuzoval vlastními slovy. Velkou zajisté jí přinesl obět, že přec tak učinil. Jak se mu zdál hlas jeho hrubý a výrazy nemotorné vedle zvuků v prsou se mu chvějících! Dlouho se nemohl dostat do obyčejného vypravování. Nemohl odvrátit očí od záhrobí, kde si šeptala Sylva mezi hrou s hochy, slyšel v hlase jejím lahodnou ozvěnu toho, co cítil sám. V laskavém tom šepotu, v tom mírném úsměvu, v tom dobrotivém na děti pohledu nebylo však stopy staré, známé mu Sylvy, novou tam viděl bytost, a přec jak povědomou již srdci jeho . . . pravý se udal před ním zázrak, a on ho nesměl zkoumat duší zbožnou; netušené se mu narodilo štěstí, a on musil mluvit o výdělku a ztrátě, o koních a ovse! Ponejprv dnes mu byla matčina o něho péče obtížná . . .

Sylvě se však patrně lépe nedělo než Antošovi; on hleděl stále po očka na skupení u kamen a ona pošilhávala s netajenou touhou ke stolu. Antoš vida, že jeho hovor s matkou poslouchá, přišel však tím náhle do živějšího proudu, přestal se mrzet na matčinu starostlivost, a brzo si pravila Jirovcová se zalíbením v duchu, že neslyšela syna ještě nikdy tak výmluvně povídati.

Sylvu zajímal však nejen vypravovatel, ale i vypravování. Znala se v obchodu, porozuměla Antošovi rychleji a lépe než matka jeho, jíž musil často něco opakovati, zas a zas objasňovati, než se mohla vpra-

vit do jeho názorů a do líčených, namnoze cizích jí poměrů. Sylva začala Antošovi mimovolně pomáhati, volila výrazy a obraty stařeně přístupnější, vysvětlila jí jediným slovem, k čemu potřeboval Antoš několik vět. Přistoupila blíže a ještě blíže, jakmile jí hoši poněkud zapomněli, zapřáhajíce dřevěného koně do vozíku, až si konečně sedla vedle Jirovcové na nízkou stoličku, opírajíc mezi hovorem ramena důvěrně na její klín. Stařena položila děvčeti laskavě ruku na kadeřavou hlavu, poslouchajíc z jejích rtů doplněk výkladů synových. Byť to pro Antoše obraz pohnutlivý, tyto dvě postavy k sobě vlídně se klonící, bylo vidět, že spojuje srdce jejich páska opravdivého přátelství. Znova v něm zarazil obraz ten proud výmluvnosti, i počal se tak plésti a másti, že ho musila Sylva teď ještě více opravovati než před tím matku jeho, což jí vynutilo její starý smích, volání křepelčímu se podobající. Jak jinak, jak zcela jinak zněl ale Antošovi dnes než tenkrát, když jej slyšel ponejprv! Zdálo se mu, že nikdy neslyšel hlasu svěžejšího.

Sylva byla také dojata, sedíc naproti Antošovi; nikterakž však jako on zmatena. On jí nebyl zjevem tak novým a záhadným jako ona jemu. Pohlížela naň ustavičně tím pohledem přímým a vřelým, jímž se byla dnes ponejprv dotknula srdce jeho, nesklopila ho ani jednou před ním ni před matkou jeho. Přivedla Antoše ponenáhlu zas do rovnováhy, tázajíc se ho na množství věcí s důvěrností dětskou. Sylva byla známa v celých severních Čechách a v největší části Saska z doby, kdy v těchto končinách vedla za strýce obchod. Těšilo ji, že si mohla zahovořit o místech jí povědomých a zajímavých. I Antoš zavítával často do Saska, oba znali Lužici jako rodné hory. Obzvláště v Žitavě byli oba jako doma.

Čím je pro ještědský obchod teď Liberec, tím byla ještě před několika desítiletími Žitava, ač bylo do Žitavy celých šest hodin a do Liberce jen skok přes hory. Ale v Liberci byli vždy Němci kovaní, v Žitavě však hovořila tehdáž nižší třída ještě slovanštinou, měla tam učitele i v neděli kázání. Od nepamětných dob zaváželi Ještědští vše do tohoto

městečka, zvěřinu, dobytek, přízi, a tak dále; i krosňák nešel s krosnou svou jinam než tam. O libereckých jarmarcích nikdo nevěděl, ale na žitavských trzích býval vždy celý Ještěd. Tam se kupoval oděv, hospodářské nářadí, domácí potřeby, odtamtud přinesli si naši horáci ponejprv domů kávu. která má teď u nich takový význam. I k doktorům chodilo se jen do Žitavy; měli mezi lidem pohorským mnohem více důvěry než lékaři okolní. Teď se však věc změnila. Žitava úplně se poněmčila, a v Liberci umějí v každém krámě česky, chodí se tedy do Liberce. Je však v Ještědě mnoho občanů, v nichž se ozývá posud temné vědomí někdejší národní spřízněnosti, nechtějí o Liberci ani slyšet a zajdou si pro vše do Žitavy, domnívajíce se, že tam dostanou vše lépe a levněji. Pro libru kávy neb stávkovou kazajku váží dva dni cesty a jeden nocleh.

Žitava měla však pro velikou část Ještědských ještě zajímavosti jiné než čistě obchodní: blízký to Ochranov (Herrenhut). I nezapírali naši horáci ani tehdáž v době veliké skleslosti duševní, že v nich proudí krev starých Čechův, pověstných to myslitelův. Hloubali rádi večer v hospodě za sklenicí piva o věcech náboženských. Mnohdy dostali se do toho prý tak hluboko, že je teprv vyrušíval buben rychtářův, volaje je za svítání na robotu do panského dvora. Osada ochranovská se svým zvláštním zařízením bývala jim nevyčerpatelným předmětem rozjímání; stanovy, na nichž byla založena, byly věčným zdrojem úvah, někdy i hádek dosti prudkých. Stanovy ty byly v Ještědě vůbec známy, neb každý občan byl aspoň jednou v životě v Ochranově, aby si zvláštní „arciberanskou“ tu obec prohledl. Ti však, jimž říkali „písmaři“ neb „Čtenáři“, zašli si tam rok co rok pro novou látku k přemítání.

Jirovcová, slyšíc syna se Sylvou o Žitavě rozmlouvati a také Ochranov jmenovati, přemohla se dnes, žádajíc jich, aby jí přec o tom podivném místě více pověděli, než věděla. Bývala sice také zhusta v Žitavě na jarmarcích, ale nikdy si nezašla do Ochranova jako ostatní všetečné sousedky. Věděla z kazatelny, že zbloudili Ochranovští s pravé ku spá-

se cesty více ještě než jinověrci, i bála se tedy, aby nevzala zkázu na duši, odváživši se do města naskrz prosáklého morem mravním. Nechtívala o těchto bludařích nikdy ani slyšet, dnes však se v ní přec pohnula ženská zvědavost.

Ale těžko bylo Antošovi, vypravujícímu matce, o čem si slyšeti přála, ač jí podával o všem zprávu důkladnou, znaje vše z názoru vlastního. Jeho lákal Ochranov odjakživa, býval tam již co čeledín, pravidla a zákony, dle nichž se spravovala obec ta, byly hloubavému jeho duchu vždy vítanou látkou k přemýšlení. Ale právě tím, že věci ty tak dobře znal, domrzel matku; hněvala se naň, že jim věnoval tolik myšlenek. Každou chvíli zakřikla Jirovcová syna, aby tak rouhavě nemluvil, že to volá až k Bohu. Nechtěla připustiti, že byla osada ochranovská založena „českými bratry", jak Antoš tvrdil, ubezpečuje ji, že to má z tištěné knihy, aniž že byla víra, k níž se osada přiznávala, před třemi sty lety téměř všude po Čechách rozšířena. Tak zkažený nemohl být dle náhledu jejího nikdy lid český; byla by se zajisté dala do pláče, kdyby byl Antoš déle na svém stál. Ale vida, jak je matka rozechvěna, přešel rychle s víry k stanovám společenským.

„V Ochranově není ni bohatých ni chudých," pokračoval Antoš; „každý občan má tam svou práci, schopnostem jeho přiměřenou. Obchod se vede na útraty všech, a výdělek náleží všem dohromady. Uloží se do společné kasy. Za to má každý občan svůj domek se zahrádkou, dostane vše, čeho k živobytí potřebuje, a po smrti stejný se všemi hrob a kámen náhrobní."

„To je jen po právu," odvětila stařena, nechtíc přímo pochváliti, co pochází od bludařů, ač se jí ta rovnost v životě i po smrti líbila, „vždyť jsme všichni stejni před Bohem, přepych a hrdost v životě jsou hříšný a po smrti směšný. U nás ‚křesťanů' to bylo také již jednou zavedeno v starých dobách, že nemá mít jeden víc a druhý méně, ale jak jsme pomocí boží tak velice se rozmnožili, že je nás teď jako písku na břehu mořském, nebylo již možno pravidlo to zachovat," „Neporovnají li se

manželé mezi sebou a dávají-li sváry svými obci pohoršení," vypravoval Antoš dále s bezděčným vzdechnutím, „tu je jim volno, aby se rozešli a v jiný vstoupili sňatek."

„To panuje u nás lepší stud," horlivě mu skočila matka do řeči; „manželé pohoršení dávající mohou jít od sebe, ale nesmějí již uzavřít svazek jiný. Je to pravá neplecha, vdá-li se žena nanovo a potká-li se s prvním mužem. Nechci říci, zač by měla býti považována. Žeť se nestydí aspoň před svými dětmi!"

„Děti jsou u rodičů jen do sedmi let, po čem přijdou hoši do ‚domu bratrského', děvčata do ‚domu sesterského' na vychování, aby byla i tu rovnost zachována a jednomu dítěti se nedostalo vzdělání pečlivějšího než druhému. Tam bydlejí, až dospějí. Jak děvče doroste, hned je obec provdá a jim hocha osamotnělého ožení . . ."

„Obec provdává a žení mladé lidi?" žasla Sylva; „to jsem nevěděla. Tu se dostane mnohý za toho, který mu asi není podle mysli. A jakž, nechce-li hoch dokonce se oženit, neb nemíní-li děvče se provdat?"

„To nebývá povoleno; hoch musí volit mezi třemi dívkami, dívka mezi třemi hochy ..."

„To je věru ukrutné," zlobila se Sylva; „vždyť se nelíbí mnohému člověku mezi sty a sty ani jediný ..."

„Jako je to u tebe, vid?" přejala jí Jirovcová řeč, „Nedivím se však, že si dávají matky brát svoje vlastní děti a že je dávají ve školách vyhlídat. Dívky, které se provdávají jen z rozkazu, nemohou býti nikdy dobrými manželkami, a manželky, které jsou s to každou chvíli od mužů odejít, nemohou děti svoje ani pořádně milovat. Jsou jim tak lhostejný, jako jejich manželové. Mužům se nedivím, že berou tyhle věci zlehka, ti mají jinou krev, než dal Bůh nám, tím více však se hrozím těchhle ženštin. To budou ale také ženské! Samá zajisté jen paráda a zahálka, nebudou jiného dělat, než se strojit a po ulicích se procházet ..."

„To se mýlíte," namítala Sylva, „o parádě není v celém Ochranově ani v neděli a ve svátek stínu. Ženské si chodí tam zcela prostě a všec-

ky jsou ustrojeny na jednu modu. Nosí popelavé šaty až ke krku a bílé čepce. Děvče si uváže čepec pod bradou pentlí růžovou, žena tvrdě červenou a vdova modrou. Neukazují se nikdy na ulici, jen v neděli v kostele lze je viděti. O muzikách a jarmarcích ani nevědí. Služek tam žádných není, matky si vezou svoje malé děti každý večer v malých kočárcích samy za město. Kolkolem jsou v dlouhých řadách vysázeny krásné košaté lípy. Ve dne pracují ženštiny bud v domácnosti, neb předou a dělají krásné krajky, které se také obci odvedou a prodají …“

„Co dělají ti lidé s tolika penězi? Slýchám, že mají veliký obchod s plátnem; musejí ročně mnoho peněz vydělat.“

„Mají veliké pozemky téměř ve všech dílech světa zakoupené,“ vysvětloval Antoš, „a všude si zařizují osady nové. Každý rok kupují v Americe mnoho černochů od pánů a darují jim svobodu, přijímajíce je do obce, zasluhují-li toho …“

„A vedle toho si strojí hody, pijí a jedí, až se hory zelenají,“ utrhla se Jirovcová, nemohouc snésti, že by bylo u těchto kacířů také něco ctnosti občanské.

Sylva se dala do smíchu.

„Na to se optejte strýce mého! On vám poví o jejich hodech,“ chechtala se, „jel tam tudy jednou a stavil se V hospodě na oběd. Vypiv rychle jeden džbánek piva, neb bylo mu cestou v krku vyprahlo, žádal si ještě jednoho. ‚Dosti máte,‘ chladně mu odpověděl hospodský, ‚nenalívám než jednou.‘ A také strýcovi nenalil, nechť si klel, jak klel. Strýc utekl z hospody, hledaje jinou, ale nebylo jiné v celém městečku. Žádal si tedy na hospodském, aby si s ním aspoň sehrál v karty, když mu nalit nechce, by mu přec ušel čas, než si koně nakrmí a napojí. Ale hospodský mu znova odsekl, že v karty hrát neumí, ba že jich ani nezná, i že by nejen on, ale každý jeho souvěrec do smrti se styděl, kdyby měl mařiti drahý čas hrou daremnou . . .“

Tenkráte se však Jirovcová zdržeti nemohla; musila chválit.

„To si dám líbit, to je moudré a chvalitebné. Tak by to mělo i u nás v hospodách chodit; nebylo by tolik opilců a žebráků v obci. Džbánek pro žízeň a nic víc. Chtí-li se lidé hovorem pobaviti, nemusí si při tom neustále krk proplakovati, beztoho z toho nemají než nemoc. Jen jestli se Ochranovští tohoto prospěšného obyčeje také drží mezi sebou, nejen před lidmi? U nich se misi blud s pravdou způsobem podivným . . .“

„Blud je druhý stín člověka, matko, všude za ním se plíží, nejen v Ochranově. Zapomínám však rád na všecky bludy Ochranovských, slyším-li, jak si mezi sebou tykají a jinak si neřeknou než ‚bratře’ a ‚sestro’. Kéž by to tak bylo všude ve světě, pak by mohl člověk ještě jednou tak rád žít. Ta nesvornost mezi lidmi, jejich zištnost a lakotnost, jejich nenávist zkazila mně již mnohou noc. Toho všeho příčinou je z největší části bažení po bohatství. V Ochranově není o té nectnosti ani památky …“

Antoš pronesl tato slova s výrazem tak trpkým, že udělala Jirovcová rychle sobě a synovi kříž snažíc se, aby ukončila hovor beroucí v jejích očích nebezpečný obrat.

„Nechci nikoho odsoudit,“ pravila synovi důrazně, „pročež také netvrdím, že snad bují pokrytectví mezi Ochranovskými ještě více než jinde; ale to je u mne jisto, že stojí co do ctnosti daleko pod námi, jižto se přidržujeme církve jedině spasitelné. Přisvědčuji Sylvě zcela, že to ošklivé, že provdávají a žení tu svou mládež, jako by v ní nebylo ni duše ni srdce, a opakuji, že je ten rozvod jejich pravá hanba. Je tam možná mravnost, kde smí manžel za živobytí manžela druhého pomýšleti na sňatek jiný? Co to za náboženství, jež člověka neučí, aby se znal pro Boha zapříti? Bůh pravil: ‚Pojmeš jen ženy jedné, muže jednoho i nerozvážeš, co jsem svázal, dokud nerozváži sám.’ Oni však svazují bez rozmýšlení a svědomí a rozvazují a na novo svazují jen dle chtíčů svých. Jak je víra naše proti tomu vznešená! Porovnávajíc ji s jinou, teprv vidím, že je koruna všech, jedině jen pravá. Co to na příklad

za svatou věc ty naše kláštery, kde se člověk již tu odříkává prachu pozemského, žije jen v Bohu samojediném! Poznala jsem klášter jen jeden, ale do smrti naň nezapomenu. Poslouchej, Sylvo, tobě jsem o tom ještě nevypravovala, a ty ráda o tom slýcháš, jak je to ve světě. Když jsem byla ponejprv na pouti svatojanské v Praze, padla jsem i vyrazila jsem si ruku z ramena. Dovedli mne do kláštera k Alžbětinkám. Celá jsem se cestou třásla, bála jsem se nejen bolesti při napravení, ale ještě více, že se mne dotkne cizí muž – lékař. Plakala jsem, až mi srdce usedalo, vstoupivši do velké světlé síně, kde bylo mnoho nepovědomého mi nářadí. Tu vejde ke mně panna v černých šatech s bílou plachetkou na hlavě. Z bledé její tváře vycházel podivný svit. ‚Neboj se, ženo nebohá!' pravila mi laskavě, .učiním, co bude mého možného, abych ti nezpůsobila více bolesti; než musím.' Při těchto slovech dotkla se mne svou útlou rukou, v níž bylo však více síly než v rameně tří mužův, a než jsem se vzpamatovala, byla jsem napravena a obvázána. Pro velikou zimnici, která se do mne dala, musila jsem tam setrvat ještě několik dní. Zůstala jsem ráda, i nechtělo se mi ani již odtamtud. Kdybych nebyla měla doma Antoše, jemuž byly tehdáž asi dva roky, byla bych tam zajisté navždy zůstala za služku. Nemohla jsem se po ten celý čas dosti vynadivit těm svatým pannám, které nad námi ve dne v noci bděly, nepozbývajíce nikdy trpělivosti v přetěžkém svém úřadě. Neštítily se nejhnusnějších ran, nebály se nákazy, neděsily se smrti. Těšily umírající v poslední hodince, oblékaly je do rakve, jako by byly sestry jejich vlastní, a to vše jen v skrytosti pro lásku boží: nikdo nezná jejich jmen, nikdo si o nich nepovídá. To je ten pravý život, pomyslila jsem si nejednou, životem je jen polovičním, když člověk pouze seje a sklízí a na nic jiného nemyslí, než aby se nasytil . . ."

„Ach!" vzdychla si Sylva zamyšleně, když stařena pohnutím uchvácena umlkla, „mně se to nezdá životem, nýbrž smrtí, pohřbena býti mezi Čtyřmi zděmi, nemít na očích než nemoc a bídu, ač se mi to jinak tuze líbí, že jsou ve světě lidé, kteří nemají jiného na mysli a na

práci, než jak by jiným sloužili. Musila bych míti jinou krev v žilách, kdybych tam měla uvyknouti …“

„Nemusí jít do kláštera, kdo chce žít záslužně,“ namítal Antoš, „takovým strážným duchem jako ona jeptiška může být každá ženština vždy a všude. Jestiť ještě jiných ran na světě k obvázání než tělesných,“ připojil s po hledem tak vděčným na Sylvu, že se radostně zapálila. V tom však všichni polekaně vyjeli. Dole ve vesnici již klinkali na půlnoční.

„Do smrti bych nebyla řekla, že již táhne na dvanáctou,“ podivila se Jirovcová.

„Jak se ty děti odsud dostanou!“ starostlivě se tázal Antoš, vyčítaje si v duchu, že jich tak dlouho nad jiným zapomněl. Hoši usnuli totiž zcela tiše mezi hovorem starších uprostřed hraček.

„Tu je snadná porada,“ rozhodovala Sylva; „já vezmu jedno na ruku a vy druhé. Snesete mi je až ke statku a pak se můžete zas sem vrátit. O ostatní postarám se již sama.“ Nečekala ani na jeho odpověď, chceli nebo nechce-li. Počala děti hned zahalovati do teplých loktušek. Pospíchala domů, co věděla, že je již tak pozdě, aby nezůstalo stavení prázdné, až odejde čeládka do kostela. Ani ona nemohla pochopit, že nad hovorem na vše ostatní zapomněla.

Jirovcová ji ubezpečovala, že bude dávno doma, než budou v kostele zvonit potřetí. Ač nevěřila v zlé duchy, pokropila přec odcházející vodou z kropenky, než je pustila ze dveří. Mínila, že dobře je dobře, lip však lip, když jí Sylva namítala, že toho není potřebí, poněvadž nemají zlí duchové dnes k lidem žádného přístupu.

Antoš vyšel první ze stavení, aby razil sněhem cestu. Nesl svého staršího synáčka v náručí. Ohledl se ob čas na Sylvu. Šla za ním, majíc v náručí mladšího. Přehodila si svou teplou vlněnku přes hlavu, aby dítě zadýchala. Vinula je tak laskavě k sobě, že si musil Antoš bezděčně zpomenout na obraz v kostele, představující útěk do Egypta. Tak dobrotivě a radostně pohlížela Sylva na jeho spícího syna.

Sestupovali s hor do vesnice touž stezkou, kudy se byl Antoš před málo hodinami tak truchlivě ubíral. Jaká to změna v době tak krátké! Zdálo se mu, že po celý život tolik nezažil, jako za tento Štědrý večer. Uprchnul jako sen, a přec v něm byla věčnost. Zdali býval kdy dříve mlád? Ne, mladost jeho začala teprv touto nocí . . . Byl tuhý mráz, sníh chrupal pod kroky pozdních chůdců, okolo čela Antošova vanuli však větérkové jarní. Na obloze i na zemi třpytila se jiskra vedle jiskry, hvězdy jim svítily nad hlavami, sníh pod nohami, kráčeli pod nebem i na nebi. Kolem nich doletovaly zvuky zvonů, zvěstujíce lidem čistého srdce, že se narodilo světlo světa v této posvátné hodině. Byla sláva a mír na zemi a na nebi, sláva a mír v Antošově srdci.

Přišli až k statku, nepromluvivše jediného slova. Mlčky položil Antoš i druhého hocha svého na silné paže Sylvino.

„Budeš i nadál matkou jejich a dcerou matky mé?“ zašeptal.

Odpověděla mu jen blaženým zaplakáním. Jen dujte, větry nepřátelské, jen si pal, mraze ošemetný, jen si věznì v loktech ledových nebohou zkřehlou zemi, ty zimo zrádná, neošidíš ji přec o jaro! Jednou vysvitne přec slunko, prohřeje ňadra její, a Čím závistněji jsi je umrtvovala, tím mocněji oživne. Tisíce poupat pukne pak najednou zvukem slavnostním, tisíce květin se náhle zaleskne ruměncem ranní záře, tisíce uvolněných hrdel skřiváncích zahlaholí plesem blaženým . . .

Jen si přikazuj, ty světe pokrytecký, jen si závistivě vyhrožuj a věznì v okovech ledových to nebohé srdce lidské, o jaro je přec neošidíš. Vysvitne boží slunéčko, prohřeje je až do hlubin, a čím žárlivěji jsi je až dosud umrtvoval, tím mocněji najednou oživne. Tisíce v něm pak pukne najednou poupat zvukem slavnostním, tisíce se v něm zaleskne květin ruměncem ranní záře, tisíce uvolněných hrdel skřiváncích v něm najednou zahlaholí plesem blaženým . . .

Antoš odešel z hor, jak přišel; žádné cizí oko ho nespatřilo, nikdo o něm nezvěděl. Časně ráno, když šla matka jeho do kostela, opustil

s ní stavení. Dosud se chvěla na nebi i na zemi jiskra vedle jiskry, posvátná noc plála ještě nad světem, opět kráčel pod nebem i na nebi – a nebe si odnášel v srdci. Odcházeje nezastavil se již na statku, nepodíval se ještě jednou na děti, nežádal si promluviti ještě jednou se Sylvou, k čemu? Věděl, že kryje děti srdce mateřské i že jsou tomu laskavému srdci poklady nejdražšími, co chtěl vědět víc? Co stálo ještě za vědění, když byl věci tak velké jist?

Odjel opět do ciziny mezi neznámé mu lidi, spal zas pod cizí střechou i ohříval se u krbu cizího, a přec se mu ustavičně zdálo, že meška na tom pevném hradu, kde nelze zlovůlí ho zastihnouti, kde kapala jemná ruka neustále balsamu na srdce jeho . . .

Uchopil se jako jindy obchodu, kupoval, počítal, prodával, uzavíral prospěšné smlouvy, společníci ho chválili, zdálo se jim, že jeho duch ještě více zbystřel, a Antoš rozpačitě se divil chvále jejich. Nevěděl, že jednal pro spěšně, nepřemýšlel jako jindy o tom, co podnikal, byl jen poslušen okamžitého šťastného vnuknutí, vykonávaje vše v opojení jakémsi, v němž mu byly ztráta i zisk stejně lhostejný.

V hospodách naň dosud čekávali jako na apoštola, aby si s ním pohovořili o zlořádech zakořeněných v obci i v rodinách a o novotách žádoucích. Měl opět radit, osvěcovat, opravy navrhovat, jak to dělával jindy. Tenkráte toho však nečinil. Neviděl žádných vad, vše se mu zdálo dobré, lidé i věci, ve všem pučela proň naděje k lepšímu. Nemohlo býti krásnějšího světa a lepších v něm tvorů jako naše země a my na ní. Již o tom nehloubával, co si to dali za podivné zákony, které je tak často zavádějí k převrácenosti, ni jak by se mohly neplechy způsobem tím po vstalé odstraniti. Byl teď pln spokojenosti a důvěry, radil k shovění a smířlivosti, hlásaje, že se zajisté blíží pro všecky doba spravedlnosti – vždyť byla konečně učiněna spravedlnost jemu: co na něm zhřešeno, tisíckrát mu nahrazeno. Tuhé uhodily zimy téhož roku, sníh se chumelil, vítr ho kupil v závěje ohromné, hradby nebetyčné, mráz měnil v led krev cestovatelův opozdivších se večer na silnicích. Chtěl

být vládcem jediným v těch Černých, nekonečných nocech, netrpěl nic živého v říši své. Jen Meluzině dovolil, by směla lkajíc letěti nad příkrovem, jímž zastřel zemi, a jí zahučet divokou píseň pohřební.

Po zimách nastal odměk náhlý, všude se hrnula voda, každá hrouda země byla studnicí nevyčerpatelnou. Haldy sněhu a ledu měnily se v pouště bahnité, pole se podobala jezerům, s každého vrchu vlnil se vodopád. Lidé litovali Antoše, že musí být téměř celý den pod šírým nebem, stále na bezedných blátivých cestách, a on se zas divil jejich soucitu jako před tím chvále jejich. Neviděl ni sněhu ni bláta, necítil zimy ni obtíží, kolem něho vanuli dosud větérkové jarní, – slaviľ narozeniny mladosti své. Se stejným úžasem slýchal o nemocech i nehodách. – zlo a smrt byly tedy skutečně ještě na světě? On měl již za to, že nastal oním Štědrým večerem pro celý svět den sedmý, kde nebude ni pláče již, ni zármutku, ni bolesti ani klamu mezi lidmi, kde nad nimi vzejde mír věčný. Nad Antošem již vzešla blahoslavená doba ta. Již v něm nebylo ni nepokoje, ni trpkosti, ni touhy marné, vše náhle vyrovnáno, svět proměněn v jediné zlaté světlo, v jediný zlatý zvuk, neviděl, neslyšel jiného. I byloť mu v této významné života jeho době jako pravověřícímu v ráji, kde vše jediným jen pableskem ruměným, jediným jen tónem harfovým.

Dlouho nebylo Antošovi popřáno shledati se s horami. Pokoj uhostil se konečně nadobro v zemích tak drahný čas rozechvěných hlaholem trouby válečné. Rolníkovi bylo zas bezpečno na statku, šlechtici na zámku jeho. Ten i onen pomyslil, aby si založil utěšenou domácnost. Všude v chýžích i v palácích bylo jen slyšet o svatbách. Selský ženich si jednal pěkný potah, aby potěšil nevěstu, až si s ní vyjede, a šlechtický ženich zařizoval si z téže příčiny maštal mramorem dlážděnou. Nebylo nikdy předtím ještě takového ruchu ve spolku jako právě v dobu tu. Antošovi připadl největší úděl práce a starosti, on musil vyjednávati s pány a se snažiti, aby je uspokojil, vždyť se v tom nikdo jiný tak nevyznal jako on.

Antoš toho však nelitoval, že musí být tak dlouho vzdálen někdejšího domova. Nepřemýšlel nikdy o tom určitě, ale tušil, že žije nejslastnější okamžiky svého života. Snad se v něm i ozývalo mimovolně vědomí, že po jaru nastává léto, parné, dusné léto, kde se zatemňuje blankyt nebeský, kde klopí květiny zděšeně útlé hlavy, kde oněmují skřivana', kde se chvějí ňadra země ohlasem hromovým, kde bývá vzduch mořem plamenným, z něhož šlehají blesky do nejmohutnějších obrů lesa, porážejíce jich . . .

Bylo již v postě, když spatřil Antoš opět v soumraku matčinu chýžku na brunátném čele hor. Dychtivě napínal již z daleka zrak, by nezmeškal, až ji oživí hvězda naděje, plamínek rozžehnutý rukou milou. Ale tenkráte čekal marně, chýžka splynula s violovými stíny večerními, než k ní dorazil. Dnes mu nezářila cestou jako tenkráte.

Antoš opatrně se vyhnul vesnici, i bral se nejneschůd" nějšími pěšinkami, kudy lezou jen kozy a pasáci jejich- Nechtěl, aby ho snad někdo známý viděl a hovorem zdržel- Spěchal. Byla neděle, tu prý nebývala matka jeho večer nikdy sama – byl si to dobře pamatoval.

Stoupal tak rychle, že se bez dechu zastavil u starého plotu zahrádky. Myslil, že i ona se musí oživit touhou jeho jako tenkráte, ale i ona zůstala němá a temna, žádná štíhlá postava se nezakmitla mezi stromy, žádné říkadlo nezašelestilo šeptem lahodným v trudném tichu večerním . . . Antoš poodešel k stavení, poslouchal u dveří, neslyšel však než bušení vlastního srdce a nikoli zvuk přátelského vnitř hovoru – otevřel netrpělivě – matka byla skutečně po tmě sama. Antoše dojala její samota dnes tak nepříjemně, jak ho bylo o Štědrý večer dojalo, že sama není. Byl by se v této chvíli s mnohem větší chutí s prahu jejího vrátil než tenkráte; musil se velmi opanovati, že toho neučinil. Zdálo se mu najednou, že nemá matce pranic co říci a u ní pranic pohledávati. Tichá, utěšená v něm veselost přeskočila náhle v nevrlost zádumčivou.

Jirovcová vítala za to syna s větší ještě vřelostí než jindy. Vyskočila jako mladice „z lajce“ u okna, kde se modlila na růženci, pozdravila ho třikrát po sobě jménem božím, podala mu sama židlici, aby si odpočinul po cestě, a spěchala k pícce, aby rozžehla světlo, by si posvítila na syna tak dlouho neviděného, tak tesklivě pohřešeného. Antoš jí však nedal rozkřesati, vzal jí rychle troutník i křesadlo z ruky praviv, že se jim to bude lépe po tmě hovořiti. Vnitř doufal, že se snad naskytne k této práci přec ještě – někdo jiný.

Chudák stařena svolila ochotně. Přisedla tedy po tmě blíže k synovi, nemajíc tušení o nevděčných jeho myšlenkách. Chopila ho za obě ruce, dotýkala se jich zkoumavě, dotýkala se i jeho vlasů i jeho tváře, jako by se byla mohla takto domakat, je-li zdráv a vesel. Počínala si při tom tak podivně a rozčileně, že si i roztržitý Antoš toho povšiml. Tázal se jí konečně, není-li churava.

„Nejsem – ale měla jsem velké starosti . . .“

„Snad se něco přihodilo dětem?!“

Antoš chtěl připojit ještě jméno jedno, které mu leželo stále na mysli i na jazyku; co vešel, nemohl. Nevěděl, co to je, že se najednou před matkou ostýchal vysloviti jméno Sylvino, nebyl s to na ni se přeptati.

„Ne, díky Bohu, dětem není nic, i jinak jde na statku vše krokem svým, ale měla jsem starost o tebe samého.“ Antošovi slyšícímu, že se jedná jen o něho, spadl se srdce balvan.

„Strachovala jste se zbytečně; vedlo se mně tak dobře jako ještě nikdy.“

„Kéž by tě Bůh nadál chránil! Myslila jsem si pořád, že tě tenkráte asi zdravého nespatřím.“

„A proč?“

Jirovcová nechtěla dlouho s barvou ven, ale Antoš doléhal.

„Rychtářka mně vrtá mozkem, musím stále na ni myslit.“

„Na rychtářku? A za jakou příčinou?“

„Věděla bych ráda, co má za lubem.“

„Tím si nermutte hlavu, matko! Jsem jist, zeje rychtářka teď zcela spokojena, co ji na očích nemrzím. Nemohu si teď v ničem na ni stěžovat, nemluví sice ke mně, přijdu-li na statek, ale také mně nic na příkoř nedělá. Jiného si od ní nežádám. Slyšela jste snad, že někdy na mne zas žaluje, jak to činívala jindy?“

„Neslyšela. Teď si již ovšem na tebe nestěžuje, pro hrdého v ní ducha, aby ti neukázala hněv a lítost, že jsi vše přelomil a přetrhnul, a lidi na to nepřivedla, jak to mezi vámi asi stojí. Ale mohu si pomyslit, jak ji to vnitř užírá; nedomnívej se, že ti kdy odpustí, Antoši! Tys ji hrozně potrestal, že jsi se jí tak vymknul, že se žádné strany k tobě nemůže. Chtěla bych na to učinit přísahu, že ve dne v noci o tom přemítá, jak by tě dostala zas pod svou moc. Nasadí vše, objeví-li se před ní toho možnost. Chce tě jen ukonejšiti lhostejností a omámiti zbožností, abys se snad nedomakal, co tropí …“

„Již přestaňte s rychtářkou, matko, nerad o ní slýchám a mluvím.“

„Nemluvím o ní pro ukrácení chvíle, Antoši, děsím se jí skutečně. Povím ti, co jsem ti ještě nepověděla. Když nemohu v noci spát, tu vstanu a modlím se zde u okna, právě kde teď sedíš. Nejednou jsem ji viděla před svítáním tam z lesa pod samým Ještědem vystupovat a přes hory dolů se ubírat k statku. Kudy šla okolo stavení, všude vyli psi, nebylo to nadarmo – vždyť šla od starého Mikusy z hajnovny, to je tolik, co z pelechu pekelného . . .“

„Co na tom? Nechť si tam chodí, když ji těší pohovořit si s tím starým bláznem! Snad nevěříte teď k stáru na čáry?“

„Na čáry nevěřím, věřím však v zlou vůli špatných lidí. Rychtářka bude tak dlouho přemýšlet, až na něco přijde, čím ti ublíží.“

„Teď, kdy vím, že mně již děti zkazit nemůže, nebojím se jí.“

„Nepožívej ničeho na statku, Antoši, prosím tě za to sepjatýma rukama. Již před časem mně Sylva s podivením povídala, že válí rychtářka prese vši nenávist k tobě vždy sama chleba, když jsi na statku návštěvou, i že ti jej nese sama na stůl. Snad do něho pražívá svoje vlasy,

jak to dělají ženy, aby muže k sobě přilákaly. Teď zas mi děvče vypravovalo, že se ztrácejí na statku nejkrásnější holubi, aniž se mohou dopařit zloděje. Podivný to zloděj! Zaškrtí holuby a hodí je kamsi na pole s vyloupanýma očima. Slýchala jsem za mládí svého, že umějí někteří lidé připraviti nápoj lásky z očí holubicích za živa vyloupnutých …“

„Přestaňte, matko, vy mně kazíte chuť,“ vyjel Antoš mrzutě, „připadá mi teď skutečně, že bývá pivo na statku podivně nasládlé a chléb také . . .“

„Vidíš, vidíš, že mám dobře, varuji-li tě. Třeba neumí Mikusa čarovat, přec ví mnoho, co jiný člověk neví, a umí, o čem nemá na sta jiných zdání. Má hromový kámen při bouřce s nebe spadlý, který se ani na nejparnějším slunci nezahřeje. Kamenem tím zahání lidem vole. Viděla jsem jich sama několik, jimž pomohl, ale nikdy to nebyli lidé hodní, vždy osoby pověsti nekalé; neb chce uměním svým jen škodit, nikoli prospívat. Vyhojí-li zlého člověka, víc uškodí, než napraví, a to je mu právě vhod, neb nenávidí člověčenstva. Zažehnává takovým škůdcům úbytě, zaříkává ústřely, pomáhá k ztracené míře a tak dále. Umí však ještě věci jiné, jak mi matka moje povídala, jinému bych to ani nevěřila. Sloužila na zámku u nebožky hraběnky za panskou a tenkráte již bylo na Mikusu leccos slyšet. I hraběnka se o tom dověděla a přála si seznat jeho umělost. Hrabě sám jí ho tedy pozval na zámek. Mikusa se dostavil a jsa požádán, aby dokázal, že něco umí, usmál se prý šeredně, vytáhl za ňadry knihu zcela chlupatou a počal z ní říkat. Tu se najednou rozlítnou vrata u dvora, pak i vběhl do něho jelen, srnka, pak liška i kanec, konečně i medvěd, krátce všecka lesní zvěř, a tu začala po dvoře tak podivně hopkovat, že utekla hraběnka zděšeně od okna a moje matka také. Hraběnka nechtěla Mikusu na to ani již vidět a nikdo jí nesměl ani o něm mluvit. Jak ale začal nějaký rok potom muž její chodit za jinými a ona žárlivostí téměř hynula, tu si opět na Mikusu vzpomněla, jestliže on snad by nevěděl o nějaké radě. Chodívala prý k němu také v noci pod Ještěd. Netrvalo to ani rok, a hraběti

zašla skutečně chuť jezditi za jinými paními, ne že by byl hraběnku znova si zamiloval, ale že vůčihledě chřadl a scházel, nemoha již ani opustiti pokoj, konečně ani již lože. Do roka byl v zemi. Ale nejen hrabě, i všech šest dítek jejich sešlo tímto bídným způsobem za krátký čas se světa, ku podivu všem lidem. Na smrtelné posteli teprv vyznala se hraběnka zpovědníkovi ze všeho. Zaklela z přílišné žehravosti muže i celé jeho potomstvo, aby se nemusila na to dívat, že miluje jiné více než ji, i aby po nevěrníkovi nezůstalo na světě ani památky. Mikusa ji prý naučil žalmu zaříkávacímu. Aby měl platnosti žádoucí, musila jej odříkat, jsouc oblečena v rubáši, vlastní rukou ušitém, držíc se při tom rukama rozepjatýma kříže, na křižovatce postaveného, napodobujíc Ukřižovaného. Před tím se musila pomodliti třikrát otčenáš i věřím v Boha, ale pozpátku, čím zavolala zlého ducha, oznámivši mu, že se mu dává v moc, bude-li vyplněna žádost její. Také se jí prý zjevil v podobě myslivce neb bílé ženy, sama již to nevím. I musila mu prý duši upsat krví. Za touto příčinou nesmí Mikusa ni do kostela, ni ke mši, ni k svatému přijímání, leda kdyby se dal na pravou cestu, pykaje svých hříchů. Ty se usmíváš povídačce mé? Nu směj se s pánem Bohem matce příliš starostlivé, budu tomu ráda, budeš-li se mi i nadál smát. Nechť si to je s Mikusou jakékoli, jedno je přec jisto, že je to ošemetník, jinak by mu ani nebyla tak ošklivá věc připadla, když s ním brala hraběnka radu. Může tedy i rychtářce leccos namluvit, čím bys mohl vzít škodu třeba ne na duši, tedy aspoň na zdraví …“ „O to se s vámi hádat nebudu. Vímt, že je rychtářka pověrčivá: měli jsme za touto příčinou vždy mezi sebou rozepři, i když jsme bývali nejlépe spolu. Jestliže o tom skutečně ještě přemýšlí, aby mne dostala nanovo pod moc, pak mi může k radě toho starého padoucha ovšem leccos namíchat, co bych tak hned z krve nepozbyl. Slibuji vám tedy, že na statku ničeho nepožiju: přijdu se vždy najíst k vám, jak jsem to činíval jindy.“

„Tak nápadně to nesmíš učiniti,“ varovala jej matka; „to víš, že asi ostře po tobě kouká, třeba má oči jinde. Umluvila jsem se se Sylvou, že

pokaždé zakašle, postaví-li na stůl jídlo, při němž pomáhala rychtářka. Jsem ráda, že jsem ti to mohla povědět, než jsi na statek zašel a tam něčeho pojedl. Sylva je vlastně všech úzkostí mých nejhlavnější původce, jí to napadlo ještě dříve než mně, že si nehodlá dát rychtářka vzhledem k tobě pokoje. Pozoruje ji neustále, a co vidí, to se jí tuze nelíbí. Svíjí se prý mnohdy v noci jako v psotníkách, a přec nikoho k sobě nevolá. Prozrazuje se však stenáním a podivným pokřikováním, z něhož vysvítá, že se domněle rve se strašidly. Sedává často v sadě u potoka pod vrbou s velkou knihou v klíně, jako když se z ní modlí, ale Sylva zahlídla, že je červenými literami potištěna a že v ní čítává pozpátku. Také by se prý chtěla o Bůh ví co vsadit, že je po deskách chlupatá. O tobě nemívá rychtářka již nikdy s ní řečí. Jen jednou jí prý přec vyjelo: ‚Nemluv mi o tom nevděčníkovi, dokud nebude skrocen. a že bude skrocen, toho se ti dokládám nesmrtelnou duší svou. Tys byla svědkyní pokoření mého, budeš i svědkyní mého vítězství. Dříve, dokud se toho nedožiješ, nepustím tě ani z domu svého.' Jestli tě to zajímá, optej se na to Sylvy sám! Ale kde to děvče dnes vězí? Čekám na ni marně celé půldne. Neviděla jsem ji s dětmi již od neděle, a přec není na statku teď právě na pilno. Nemohu se jiného domyslit, než že si snad řídila oděv k dnešnímu večeru. Děvčata mají dnes velkou slavnost, nechodívá sice mnoho mezi ně, ale dnes nezůstala zajisté doma. Neviděls nic, když šels vesnicí?"

„Já vesnicí nešel," vypravil Antoš pracně ze sebe. Matčina zmínka o vesnické slavnosti, k níž si řídila Sylva snad oděv, ubírala mu dechu. „Pradleny a dračky slaví dnes teprv dlouhou noc," pokračovala Jirovcová, „odtáhly se s ní letos proti jiným rokům o mnoho neděl. Len se dobře udařil, měly celou zimu až do nynějška co příst a také co drát. Byl dlouhý a teplý podzim, husy se mohly dlouho na strništích pást, obrostly pěkně, je z nich letos peří jako samý prach. Jindy bývají děvčata již hotova o masopustě, ba mnohdy již okolo vánoc, když se len neudaří a studený podzim husy umoří; pročež chtějí také letošní

‚dlouhou noc' zvláště vesele strojit. ‚U Housku jim dali k tomu sednici, je největší v celé vesnici krom v hospodě, tam si budou moci s chutí vyskočit. Přeji to Sylvě, že se dnes trochu povyráží, celý rok nikde nebyla a také jít nechtěla. Plísnila jsem ji za to často. Vždyť nemá jiného, než že si v neděli s dětmi ke mně vyjde, a co se mnou, starou osobou? Divím se jí, že jsem ji ještě neomrzela. Jak nerada bych k vůli dětem, aby ze statku odešla, než dorostou, přec bych si přála, aby si konečně vyhlídla nějakého hodného hocha. Nevím, co to je, že o žádném slyšet nechce, měla by nápadníků dost, kdyby chtěla. A ona konečně chtíti musí, neníť člověku blaze samotnému na světě. Nechť se má k vdavkám, než jí pominou mladá léti; domlouvám jí k tomu často, vždyť je jí již přes dvacet roků, má věru čas . . .“

V Antošovi zavířily myšlenky tak závratně prudce, že se musil zadržet lenochu stolice. To bylo mnoho, příliš mnoho najednou. Letěl zprudka s nebe na zem a na jakou to zem, plnou kalu a hmyzu. Co to slyšel za jediný okamžik! Sylva si chystala marnivě oděv, hodlala na dlouhou noc mezi tu svévolnou vesnickou chasu, chtěla si tam vyhlídnout hocha, aby se provdala, než jí projdou léta . . . Byla to skutečně tatáž Sylva, s níž trávil Štědrý večer? Znal jich snad přece dvé? Mluvila matka teď o té druhé? Nebo bylo skutečně jen tvora jediného téhož jména, který ho podvodně vehnal licoměrnou upřímností do nejhrubšího, do nejnešťastnějšího klamu? A on se mu tak brzo, tak úplně poddal!

Dobře, že byla tma v sedničce, jinak by se byla Jirovcová asi k smrti zalekla syna bledého, s vytřeštěnýma očima před ní sedícího. Nevidouc mu však do tváře, považovala jeho mlčení pouze za posavadní netečnost k osobě, o níž se mu právě zmiňovala. Začala tedy o něčem jiném, zajímavějším, jak se domnívala. Mezitím však zápasil syn její nevědomky s nejprudší bolesti, která kdy zrývala srdce jeho. A přec byl zvyklý trpět a bojovat.

Jirovcová počala synovi líčit, jakou mívá radost z jeho hochů. Nemohla mu dosti vynachválit jejich dobrotu i vtipné jejich hlavy. Dotvrdila svoje slova několika příběhy, v nichž se skutečně zračilo, že to jsou děti velmi dobré a pěknými vlastnostmi nadané. Ani zdání u nich o povaze matčině. Ale Antoš mlčel dosud, ještě nebyl s to vypravit ze sebe jediné souvislé věty, jíž by nebyl vyzradil, co se v něm děje.

I zamlčela se konečně dobrá stařenka jako syn, nemohouc se dočkati jediné odpovědi. Nevěděla již o předmětu dražším ani zajímavějším srdci jeho, o němž by si s ním promluvila, ale Antoš o něm věděl. Zoufale si doznával, že je ještě někdo na světě, kdo ho v této chvíli více zajímá než krev z krve jeho . . .

Jirovcová nabyla ze stálého mlčení jeho konečně přesvědčení, že tíží syna asi neodolatelná po cestě unavenost, již jen k vůli ní přemáhá, aby snad neřekla, že sotva přicházeje, zase s ní se loučí. Aby mu odchod usnadnila, počala tedy sama, že jde dnes na ni podivné spaní. Aby dodala slovům svým více pravdivosti, dala se i do odestýlání své postele. Již se toho nebála, že zavítá na statek k rychtářce, co ho varovala před jejími spády.

Antoš vida, že matka vstává, zdvihl se také dle příkladu jejího, více však jako stroj než člověk vůlí nadaný, a jako stroj vyšel ze dveří, nedávaje jí v omámenosti ani dobrou noc. Jirovcová se musila za ním pousmáti, že tak zmateně odchází, všecek přemožen ospalostí, jak se stále domnívala. Přála mu v duchu dobrý odpočinek a dobré na statku sny; umínila si však přec, že mu to zejtra vyčte, jak pěkně se s ní rozloučil po vzdálenosti tolikatýdenní.

Antoš však nešel daleko. Pitomě se zastavil u samého prahu chýžky, hledě tupým zrakem do údolí zatemněného, jako by nevěděl, kudy dále jíti, kam se obrátiti. „Tedy opět zklamán?!“ zahučelo mu to v duši hlasem hrobovým.

Najednou zahořel však v očích jeho plamen divoký. Z vesnice zazněla k němu hudba, zpěv i smích. Počali dole slavit Dlouhou noc.

Již věděl Antoš, kam ! Úprkem se hnal „k Houskovům“.

Antoš chtěl vidět Sylvu v jejím ponížení a pak navždy ji vypustit z mysli. Chtěl vidět, jak dovádí a žertuje s chlapci, kterak se namáhá, aby vzbudila jejich obdiv obratností svou při zápase. Antoš zaskřípal zuby, představuje si Sylvu potýkající se s chlapci, ale přec spěchal kvapem šíleným k tomuto divadlu, aby si mohl pak nezvratně říci, že není hodná jediné jeho myšlenky. Co to jen bylo, že ho za jediný večer tak omámila, že od té doby v ní viděl něco lepšího a šlechetnějšího, než byly všecky družky její, ba nejšlechetnějšího tvora, kterého kdy poznal? Setkali se s ní v onen nešťastný Štědrý večer s duchem trapným rozjímáním ochablým, se srdcem sklíčeným a po porozumění toužícím; pročež se dal tak pošetile unésti chvalozpěvy matčinými o dobrých jejích vlastnostech, o hlubokém jejím žalu, že ho kdy urazila, i soucitem jejím s opuštěnými jeho dětmi. Netušil tenkráte cestou nadarmo, že naň čeká v horách nové zlo. Jak jí jen mohl věřit po všem, co předcházelo? Nepochopitelná to zaslepenost po zkušenostech tak trpkých. Což byl nenapravitelný v bludech svých? Jak se mu asi posmívala Sylva, uhodla-li, co se v něm děje, a jak by nebyla uhodla? Ošemetně si s ním zahrála! Jak vřele naň hleděla! Jak upřímně zaplakala, když se s ní loučil! Měl slzy hadí za rosu srdce laskavého, a tato neočekávaná laskavost zdála se mu darem božím, náhradou za vše, co kdy vytrpěl a postrádal. Co byl od ní vzdálen, neobíral se ničím jiným, rozplamenila v něm vděčnost tak nadšenou, že se mu teď mátl skoro rozum, když si představil, že ji musí v sobě usmrtiti, poněvadž je jí nehodná. Jen vděčnost ho tedy tak prudce k ní vábila? Nechť si to byla vděčnost jen či cit jiný, jisto však, že v něm musí umříti. Ano musí v něm umříti, musí! Věčná mu hanba, vzpomene-li si na lhářku jen ještě vzdechnutím. Zapomene, ba zapomene na ni! Vždyť zapomněl tolik – tolik jiného, zapomene zajisté také na blbý sen . . .

Stavení „u Housku“ bylo obklopeno dětmi i babami, vše se tlačilo okolo oken přízemní vesnice, z níž se ozýval hlahol veselý. Antoš si jen

pracně vydobyl místa mezi davem, slídě očima ve všech koutech sednice po Sylvě.

V sednici bylo pěkně uklizeno, na stole hořely svíčky ve svícnech dřevěných, květinami a fábory okrášlených; okolo stolu zasedala právě děvčata.

Jestiť totiž obyčej v Dlouhé noci, že večeří nejdříve hoši zvlášť, jsouce obsluhováni děvčaty, která se také sama na večeři složí a hochy častují, a pak teprv večeří děvčata, jimž slouží zas hoši. Hlavní zábava nastane teprv po večeři. Tu se uklidí stoly ze sednice do síně a podlaha se posype vysoko hrachovinou, po čemž nastane krutý zápas chlapců proti děvčatům, a děvčat proti chlapcům. Neukončí se dříve, dokud nepodlehne jedna strana úplně, volajíc milost, a kdyby měl trvat do rána. Nebývají však vždy hoši vítězi, a jsou-li, tu jim je teprv udatně bojovat.

Děvčata seděla dvěma řadami u stolu právě proti oknu, kde stál Antoš: mohl každé pohodlně vidět do tváře. Prohledl si také napjatě jednu po druhé dvakrát, třikrát, desetkrát, ale nechť si koukal, jak chtěl, Sylvy přec mezi nimi nevykoukal. Počal volněji oddychovat, ale znova se zalekl; zapomněl na skupení umývaček dole u kamen, jimž připadl losem úkol vše k večeři připravit a zas uklidit, aby s tím neměli hospodáři žádné práce. Počínaly si tam čiperně a obratně, že Antoš viděl v nejedné na okamžik mrštnou Sylvu, ale vždy to byl jen omyl, pokaždé to byla dívka jiná.

Než Antoš dosud nevěřil, byl tuze mnoho trpěl domnívaje se, že se v Sylvě klamal, nechtěl se oddat předčasně naději, na niž by snad znova následovala rána. Čekal, že ještě přijde, byl jist, že se ještě objeví – k zápasu. Tu nastal teprv okamžik, kde se mohla nad jinými stkvíti a obdivu dojíti. Ale stoly se odnesly, podlaha se posypala hrachovinou, děvčata i hoši postavili se ve dva šiky a dvéře se zavřely, aby nemohla přijít žádné straně již pomoc zvenčí. Počítáno do tří, a šiky se hnuly k sobě, měříce se očima; ještě jednou počítáno do tří, a již k sobě sko-

čily, držíce se v křížku. Nesmírný teď nastal hluk mezi zápasníky i venku mezi diváky, ale Antoš již neviděl, co se dále děje, divadlo to pozbylo proň vší zajímavosti, co se dvéře byly zavřely, čímž mu byl podán nejpatrnější důkaz, že dívky nečekají nejsilnější mezi sebou družky, aby jim dopomohla k vítězství. Jak si oddechl, nabývaje přesvědčení, že není Sylvy v té divoké směsici a že jí tam také nebude!

Ale utěšený pocit ten byl brzo zaplašen vášnivou otázkou, kde tedy Sylva je, není-li ani zde ani u matky. Proč se u ní neukázala po celý týden? Snad již nalezla, k čemu jí prý tak horlivě radívala, bavíc se kdesi s vyvolencem, jenž se stane za krátko mužem jejím, poněvadž prý není člověku blaze samotnému?!

Antoš odvrátiv se rychle od okna, kde byl tak dlouho marně po Sylvě pátral, umínil si pevně, že vyzkoumá, co ji zdrželo. Jeho víra v Sylvu byla tak zviklána, obraz její tak zkalen v nitru jeho, že si ji již jinak představit nemohl než zapletenou v nějaký zcela všední zamilovaný poměr. Musil o tom nabyti jistoty, aby již ani jediné myšlenky k ní nezabloudilo a pochybnost ani nejistota ho nemučila, až jí bude opět vzdálen, že jí snad křivdil přec. Již poznal, jak je slabo srdce jeho, i bál se ho . . .

Antoš se bral k statku takovým spěchem jako před tím k Houskovům. Z daleka však již viděl, že je ve všech oknech tma. Nic se nehnulo v celém stavení, když přeskočiv u dvora plot, se všech stran je obešel. Vše se zdálo pohříženo v spánek hluboký. Ale právě v době té, kdy je všude ticho a bezpečno, laškuje dívka s hochem prý nejraději kdesi v zátiší. Antoš to nevěděl ze zkušenosti, ale slýchal o tom . . .

Obešel tedy znova stavení, prošel si i sad i zahradu, ani jediná kůlna, jediné zákoutí neušlo jeho prohlídce, všude však bylo ticho, odnikud neozýval se šepot jakýsi ni jiný podezřelý šramot. Již chtělo v Antošovi srdce radostně si poskočiti – ale co to ? Z chléva drala se slabá tajemná záře. Z čeládky tam nikdo nebyl, to věděl Antoš jistotně, viděl

služky i čeledíny domácí na „Dlouhé noci“; rychtářka nechodila teď již nikdy do chléva – tam konečně musila být Sylva.

Tichými kroky přikradl se Antoš k chlévu, snažil se všemožně, aby nebyl slyšán, by ti, kdož dosud v chlévě bděli, vyplašeni jeho blízkostí dříve snad neutekli neb světlo nezhasili, než je mohl spatřit a poznat. Studený pot vyrazil mu však při tom na čele. Teď konečně dobýval se jistoty! Otevřel tak rychle dvéře, že se mu nemohl skutečně v té chvíli nikdo skrýti, ale jeho obezřelost mu byla málo platná; zůstal najednou nepohnut, drže se závory. Nemohl ku předu, neviděl, co se ve chlévě děje pro mžitky, které se mu dělaly před očima návalem rozbouřené v hlavě krve.

Tu zaznělo vykřiknutí tak jásavé, že Antoš zaslechnuv je, již věděl, že se na Sylvě opět prohřešil a to ještě více než kdy před tím. Neviděl jí, ale poznal její hlas, v němž se chvěla nevýslovná radost. Nepřemýšlela o ženiších a vdavkách; za to by byl chtěl v této chvíli deset životů položiti. Matka ho zbytečně pobláznila, zbytečně mu pokazila jejich shledání se, na které se byl tak těšil, jako posud ještě na nic v životě. Což se nemohl nikdy dožit radosti nezkalené?! Jak Antoš vzhlédl, viděl Sylvu sedící na dojačec vedle pěkné krávy jejížto hlavu měla na klíně položenu. Ani ona se nemohla hnouti z místa radostným překvapením. Vztáhla po něm jen ruce tak toužebně a důvěrně jako dítě po matce, ale on se jich nechopil. Nemohl. Napolo omráčen několikahodinným bojem nejtrpčích pocitů klesl naproti ní na kupu vonného sena, hrouže se v pohled na ni. Ona položila spjaté ruce do klína – viděla, že nemůže mluvit pro srdce příliš plné. Slzy jí vstoupily do očí, řinouce jí volně jedna po druhé po tvářích dojetím ubledlých. Nesetřela jich. Nerušila ani vzdechem ani posuňkem ticho posvátné této chvíle. V němém tom nazírání minula jim hodina, snad i více, oni to nevěděli. Byla to nejšťastnější hodina, již v tomto životě spolu strávili.

„Ty tedy nejsi na Dlouhé noci!“ zašeptal Antoš konečně, dosud nevěře tomu, co vidí a shledává.

„Co bych já tam dělala?“ podivila se Sylva, probudivši se jeho otázkou jako ze sna.

„Jak se můžeš jen tak tázat? Ty, nejsilnější a nejmrštnější děvče na celém okolí? Zajisté bys tam byla mnoho utržila podivu a pochvaly.“

„Já o takovou pochvalu již nestojím,“ odpověděla, klopíc oči; při tom se jí rozhostil takový líbezný zmatek po tváři, že Antoš ponejprv zvěděl, co to je ženská krása, jejížto moc dosud lhostejně zapíral, považuje ji za pouhý jen výmysl zahálčivých hlav. Zatřásla jím teď od hlavy až k patě.

„Jak tomu dlouho?“ zašeptal znova, po dlouhé však přestávce, nemoha dosud odtrhnouti oči od jejího obličeje, matně osvětleného loučí opodál v konvi hořící. Při každé světla proměně odkrýval v něm nových, dosud netušených vnad. Co to vše mluvilo z té dívčí tváře, nová, nepovědoma, přespanilá to řeč! Kdo by se byl mohl do sytosti do ní ponořiti!

„Však vy to dobře víte!“ zapýřila se v nových nesnázích. Jak jí slušely! Co by jí však nebylo v této chvíli v jeho očích slušelo!

„Nevím, Sylvo, věř mi, že nevím!“ zajíkal se Antoš rovněž v rozpacích, neb lhal. Chtěl slyšet z jejích úst, co dobře věděl.

„Že to nevíte?“ žasla obyčejnou svou prostosrdečností; „vida, měla jsem za to, že je vám již dobře povědomo, že nejsem, čím jsem bývala před dvěma lety, když jsem k rychtářce do služby vstoupila. Tenkráte jsem byla ještě hrr .. . do světa, divoká, nepředložená, bez rozumu, jedním slovem staré dítě, k němuž nepromluvil nikdo, co bylo na světě, moudré a citlivé slovo. Od té chvíle, co jste si se mnou tak vážně pohovořil na pavlači, stala jsem se také vážnější. Rozbřesklo se mi náhle v hlavě, zvěděla jsem, co to je asi ten svět, i že v něm není vždy tak snadno žít, jak jsem se byla domnívala. Od té doby jsem pochopila mnoho, a nač nepřijdu sama, to mi poví vaše matka. Co slyším od ní, povím zas vděčně vašim dětem, ani jediné slovo její nepřijde k ztracení . . .“

„Vím to, Sylvo; poznal jsem na dětech, Čím jim jsi. Ale teď mi také pověz: jak se ti za to poděkuji?“ se vzrůstající vřelostí tázal se Antoš, a teď vztáhl on po ní obě ruce.

„Právě tak chtěla jsem se zeptat vás, vysvobodili jsme tedy dušičku z očistce,“ pousmála se Sylva, podávajíc mu ruce přes krk krávy mezi nimi odpočívající s takovou oddaností, že mu to projelo opět všemi žilami.

„Zač bys ty se chtěla děkovati mně? Neudělal jsem ti jakživ nic dobrého, nenáviděl a podezříval jsem tě tak dlouho nezaslouženě …“ Antoš si vzpomněl kajícně na hodiny sotva minulé, kdy ji hledal s podezřením tak podlým v srdci.

„To právě mně bylo zdrávo,“ skočila mu rychle do řeči, než se mohl před ní obviniti z hříchu posledního, „vaše přísnost probudila mne ze spánku. Ach, ještě cítím, kterak mne tenkráte polil var, když jste mi vyčetl, že jsem pomahačkou rychtářčinou i že se nechávám od ní užívati k věcem zlým a nepatřičným. Nahlédla jsem při prvním slovu vašem, že máte pravdu. Zasloužené opovržení vaše mne tížilo jako skála, nemohla jsem někdy ani usnouti, cítíc je na srdci. Zdálo se mi, že můj celý život ani na to nestačí, abych zas napravila, v čem jsem zhřešila. Neměla jsem od té doby téměř jiné myšlenky, než jak bych se zalíbila vaší matce, již tak ctíte, a kterak bych prospívala dětem vašim, jež tak velice milujete. Neměl jste však nikdy o tom zvědět, těšilo mne, sloužiti vám potajmu. Ale zvěděl jaté o tom náhodou přec, a teď jsem tomu ráda, aspoň vám mohu říci, že jste mne udělal o velký kus lepší než jsem byla, a to vás zajisté potěší. «)“e mi zcela jinak, co vím, že se již na mne nahněváte, ach tak volno a blaze, že byste tomu ani neuvěřil. Nechodím – lítám! Byla zima, co jste byl teď pryč, krutá, jak víte, zima, a mně se zdálo teplo; bylo pošmourno, a pro mne svítilo slunce; jiní se těší na jaro, a pro mne již nastalo – od vánoc. Není to ku podiví? Umínila jsem si, že vám to povím. Za to mi jde ale vše mnohem zdlouhavěji od ruky, teď mne nemá rychtářka proč chválit. Každou chvíli si při

práci postojím, posedím i zamyslím se, aniž pak vím, nač jsem tak dlouho a napjatě myslila. Jsem tak zapomětlivá teď, že mi vyjde jedna věc pro druhou z paměti, jako by tam bylo místa jen pro jedinou – nevidím celý boží den jiného před sebou než vás. Kam koukám, tam jste vy, všude mi přicházíte vstříc, za každým stromem stojíte, z každého Člověka ke mně mluvíte, není to k smíchu? Ale ještě více se nasmějete, až vám povím, že nejsem s to s jinými lidmi o vás mluvit. Vaše jméno mi nechce teď jaksi splynouti se rtů, a jindy jsem se u matky vaší napovídala o vás dost. Jen s dětma mluvím o vás jako jindy, ale jak začne někdo jiný o vás řeč, hned musím ze sednice neb ze stodoly a schovám se, jako bych byla o něčem slyšela, při čem třeba, abych se zastyděla. Každý večer, než ulehnu, vzpomínám si na Štědrý večer, kdy jsme se vlastně teprv seznámili – je to nejmilejší moje myšlení. Pamatovala jsem si každé vaše slovo, jak jste nám tenkráte o Ochranovských povídal. To se nám to šlo tenkráte krásně domů, není-li pravda? Byla noc, a přec byl kolem nás samý třpyt a lesk, až z toho člověku oči přecházely. Musila jsem si je pořád potajmu utírati. Zdálo se mi, že se vznáší právě nám nad hlavami panna Marie na stříbrném oblaku a že sype na nás plnýma rukama samé hvězdy. Také jste ji viděl? Bylo všude plno, plničko hvězd! Když jste se na mne ohledl, měl jste jich v očích, na čele, všude . . . byl to přeslavný Štědrý večer, slavnější snad neviděla země, co stojí. Jestli pak se nám ještě jednou vrátí v takové kráse? Ale proč hledíte tak mlčelivě pod sebe? Podívejte se mi raději do očí, dnes to věru za to stojí. Uhlídáte v nich nejšťastnější na celé zemi duši . . .“

Ale Antoš nevzhledl přec, pustil mezi Sylviným hovorem znenáhla ruce její z rukou svých. Odpovídala na nejtajnější otázky srdce jeho, co bylo v něm posud jen na dějí, snem, pocitem blaženým, co nemělo dosud tvaru určitého, to nabylo slovy jejími náhle podstaty a stalo se skoro již činem … I zhrozil se Antoš – v jeho ráji se zaleskla náhle srst hadí; co měl za ranní záři lepší budoucnosti, bylo požárem zhoubným, zahrozivším zkázou tomu, co měl nejdražšího. Při nenadálém jeho

vzplanutí spatřil netušenou hroznou propast u nohou svých, byl se k ní dostal cestou růžemi posypanou, růže nejsladší ji dosud věnčily . . . Ale bělmo spadlo náhle s očí jeho. Jeho hněv, aby se nezapletla Sylva v poměr jí nehodný, nebyl bolestí, že pozbude přítelkyně soustrastné; jeho rozhorlenost, aby neposkytla cizím lidem divadla, nikoli pečlivostí bratrskou – nýbrž palčivou žehravostí! Nebeské nadšení, jímž vzpomínal na druhou matku dětí svých, svatá vděčnost, jíž dařil dceru matky své – láskou pozemskou, hříchem před lidmi a před vlastním svědomím . . .

Rázem se probudil Antoš ze svého opojení, poznávaje, že stojí se Sylvou na svahu nebezpečném. V okamžiku bylo v něm rozhodnuto, vzchopil se s nejmužnější odvahou. Po tom, co slyšel, nebylo jiné pomoci než nejrychlejší roztržka; teď bylo ještě času, ještě cítil v sobě k tomu síly, zejtra snad za jedinou již minutu, kdyby neopatrně zraku zvedl k očím, z nichž prý dnes „hleděla duše na zemi nejšťastnější“, bylo by bývalo pozdě.

„Sylvo!“ zvolal hlasem, utlumeným nevýslovnou bolestí, že musí neuprositelnou rukou v ní i v sobě rozdrtiti srdce, nic nedbaje, zdali se při tom nezakrvácejí obě, „měj rozor na řeči svoje, Číhá v nich – celé peklo!“

„Nebojte se,“ těšila ho, soucitně zírajíc na jeho vnitřní zápas, „myslím, že se dočkáme ještě mnohých takových krásných Štědrých večerů. Ti doktoři toho vždy až hrůza mnoho vědí, hned mluví o nebezpečí. Mně však se zdá, že je dětem již dnes značně lépe i že jim bude co nevidět zúplna dobře …“

„Co je s dětmi?“ zarazil se Antoš, nechápaje naprosto smyslu jejích slov.

„Což to nevíte? Nu vida, myslila jsem podle toho, jak jste se tvářil, že jste snad kdesi ve vesnici slyšel, že děti stůňou, i že nechcete, abych napřed mluvila o Štědrém večeru, když nevíte, jak a jestli z nemoci vyváznou. Nestrachujte se, doktor byl zde již dvakrát, i praví, že z toho

budou nejspíše neštovice; panují v našem okolí. Rychtářka ihned odjela, když to slyšela; bojí se nákazy. Jsem u dětí sama, nevzkázala jsem ani matce vaší, že děti stůňou, aby se příliš nelekla . . .“

„Kde jsou ti moji sirotci?“ křikl Antoš, zapomínaje nad opuštěnými dětmi vše ostatní.

„Nekřičte tak nahlas, abyste jich neprobudil! Leží v sednici hned tu vedle, usnuly právě, než jste přišel. Ta kráva zde, co nás teď tak moudře poslouchá, počala mně je budit. Odvedli jí včera telátko, naříká si o ně. Vešla jsem k ní, abych ji uchlácholila. Mám dvéře pootevřeny, abych slyšela, kdyby děti na mne zavolaly; ani však sebou nehnuly, co tu jste. Ten spánek jim udělá lépe než všecky medicíny. Dobře, že jste se dříve sem podíval než do sednice, byl byste si mohl mžikem něco od dětí ulovit a snad i sám se rozstonat. Stůně prý i mnoho dospělých. Jděte tedy raději již s Bohem nahoru k matce noclehovat! Není radno obmeškat se příliš dlouho v domě, kde se vyskytla nemoc tak ošemetná. To víte, že se můžete na mne zcela spolehnout, nehnu se od dětí, a kdyby bylo kdo ví co …“

„Já že mám odejít, když se o moje děti snad pokouší smrt?“ vyjel Antoš, nanejvýš dojat a rozhorlen tím, co slyšel; „mně, mně náleží místo u jejich lože a ne tobě. Také ti je nemíním postoupit, Vrátil jsem se v nešťastnou i šťastnou hodinu! Když jsou děti opuštěny matkou, nechť aspoň vědí, že mají ještě otce! Ó tahle žena, tahle žena! Zde to zvíře nerozumné si naříká, že mu odvedli mládě, a ona uteče sama od dětí svých, aby si zachovala – hladkou kůži.“ A Antoš se trpce zasmál, chopiv se louče a ubíraje se rychle do sednice. Ve dveřích se však vzpamatoval. Pokynul Sylvě, aby vstoupila před ním, by se děti nezalekly náhlého jeho zjevu.

Sylva mu porozuměla, opatrně mu na ně posvítila. Spaly dosud, ač teď již nepokojně.

Antoš poklekl před společným ložem jejich, zíraje dlouho na ně beze slov, při tom však kanuly slzy jeho – první, jež prolil od dětinství

– jako déšť na jejich zarudlé tváře a opuchlé ručičky.

„Vy ubozí sirotečkové," stkal jemně, líbaje jejich palčivá čela, „já jsem vám vybral krásnou matku a pečlivé jsem vás zůstavil pěstounce, opouštěje vás. Promiňte mi, vždyť jsem tušiti nemohl, že může srdce mateřské nadobro zatvrdnouti a pozbyti nejen všeho citu lidského, ale i citu přirozeného! Dovršena však míra hříchův jejích i trpělivosti mé. Že mně život zkazila vášní a zlomyslností, mohl jsem jí odpustit, že však křivdí teď i vám – neodpustím do smrti. Ženu tu nebudete a nesmíte již zváti matkou. Vzdala se své lásky k vám, a vy se vzdáte své k ní vděčnosti …" Antoš se od dětí nehnul, chtěl jim ve všem sloužit sám, ale nebyl u nich mnoho pláten. Hoši měli sice velkou radost, poznavše otce, ale čeho si žádali, to jim musila přec jen Sylva podat i udělat. Antoš rozžárlil se za touto příčinou několikrát tak velice na Sylvu, že ostýchavě před ním ucouvla. Nemohla ho teď již ani poznati; nadarmo hledala v jeho oku i hlasu měkkost a vřelost v nich spočívající, když se před několika hodinami shledali. Byl celý změněn.

Když lékař, přijížděje druhého dne, prohlásil, že mají děti skutečně neštovice i že je stav jejich dosti povážlivý, počal Antoš Sylvu odháněti od jejich lože.

„Jdi, již jdi!" vybízel ji neustále, „ubytuj se někde jinde, co budou děti nemocny ; jsi mlada, mohla bys jednou na ně naříkat, že tě připravily o krásu. Hladká líce jsou u ženštiny hlavní věcí, zradí pro ně třeba i vlastní krev."

Sylva však neuposlechla, trpělivě snášela jeho tvrdý rozmar, přičítajíc jej jedině velké starosti o milované děti. Neuhodla, že je v něm trpkosti a bolu ještě z příčiny jiné. Jak ale Antoš nepřestával nevděčně ji odháněti, počínaje si den co den drsněji, ač se nemoc dětí nehoršila, tu se v ní probudila dávná vzdorovitost a stará se v ní ozvala Sylva.

„Půjdu tedy, půjdu, když tomu mermomocí chcete," odpověděla mu s hněvivým pláčem, „ale nejen na několik dní, až se děti zas pozdraví, nýbrž navždy, ze žádné jiné však příčiny, než že jste člověk zlý a pro-

měnlivý, mnohem horší ještě rychtářky, na niž si přec pořád stěžujete. Jednou mi vážete děti na duši, jako by neměly jiného na světě krom mne, a když k nim skutečně celé srdce přiložím, zas mně je odnímáte, jako bych se jich byla stala nehodnou. Zklamala jsem se ve vás, rychtářka měla pravdu, varujíc mne před vámi. Měla jsem vás za nejlepšího ze všech na světě lidí, hned bych byla za vás život položila, ale teď je mi líto každé o vás myšlenky. Vy nemáte ni citu ni stálosti v sobě, do smrti nechci o vás slyšet."

A Sylva do hlubin duše uražena nepochopitelnou chladností Antošovou, počala si skutečně shledávat svoje věci, ač nevěděla, kam se obrátí, co podnikne a jak jí bude možno dále žít, když pozbude nejhlavnějšího života podnětu. Nedbala toho, že ji děti k sobě volaly s pláčem toužebným, ač jí to pokaždé srdcem trhlo, zaslechla-li svoje jméno ze sednice k sobě zaznívati. Vždyť je nechával Antoš také volat a plakat, nesnaže se, aby jim vyhověl, a přec by ho to bylo stálo jediné jen slovo. Jak se mohl za tak krátkou dobu tak strašlivě proměnit! Nebohá Sylva si div nezoufala na své komoře.

Jak měla Sylva truhlu svou narovnánu a zamčenu, zavolala si nejstarší služku. Pravila jí, kde co stojí a leží, odevzdala jí klíče a poučila ji v krátkosti, jak má vše v hospodářství si zavést, aby byla hospodyně spokojena, až se vrátí, nepozorujíc mezer. Dělala opět hluchou, jak ji služka se sepjatýma rukama prosila, aby si nic nedělala z příkrosti sedlákovy a ze statku neodcházela, jinak že tam půjde zajisté vše z klihu. Nikdo prý nevydrží u paní tak podivné a nevrle, nebude-li ona již prostřednicí mezi ní a služebníky. Vždyť věděl i Antoš, čím je na statku, slyšel prosby a domluvy čeládky, a přec dělal, jako by neslyšel. Nehnul ani rukou, aby zamezil odchod její. Chtěl skutečně, aby odešla, ale proč? Proč si ji vzal tak náhle v nenávist? Čím se provinila? Proč jí to přímo nevyčetl? Sylvě se více a více mátly smysly nad touto hádankou. Antoš slyšel skutečně vše, co se děje, viděl bolest dětí, lítost čeládky, byl si toho dobře vědom, co utrpí všichni, i hospodářství, když Sylva

odejde, zůstal však pevný vida, že uskutečňuje dívka neprodleně výhrůžku svou. Těšil se, že je v ní dosud tolik odvahy a síly. Myslil si, připomínaje si slova, jimiž ho uvítala, že zhoubný cit potajmu ho užírající v ní udělal větší již pokroky, že jí nebude tak snadno je opanovati. Chtěl arci, aby se ze statku vzdálila jen na čas jeho tam pobytí; neboť nebylo mu lze dlíti jí klidně po boku. Byl na oko jen dětmi zaměstnán, ale její rozmilost ho opojovala, otravovala mu krev. Když s ní mluvíval nejdrsněji, bránil se obyčejně nejvíce pokušení, aby jí nepověděl, co se v něm děje, a si nežádal, aby mu opakovala sladký svůj pozdrav. – Předsevzal si pevně, že se do hor nevrátí, dokud nebude vyhojen, Sylva však ho nevědomky předešla, ona chtěla jít, děti měly býti připraveny po druhé o matku, o jakou to matku – ale i tato myšlenka nezviklala Antošův úmysl.

„Nechť odejde tedy navždy, bude to tak nejlépe, aspoň nebude již jediné mezi námi pásky," pravil si zmužile. „Nechť si o mně i myslí, že jsem proměnlivý a nevděčný, když nemá dosti zkušenosti, aby prohlídla, jak to se mnou vlastně stojí! Až se ve mně vše zas ustálí – bude to bohdá co nejdříve: pak ji vyhledám a vysvětlím jí svoje chování. Ona mi zajisté pak poděkuje. Každé zlé má svoje dobré, tou nemocí přišli jsme k nějakým koncům, Bůh ví, kam bychom se byli dostali. Ona je krásna a dobra jako anděl, kdož by jí nemiloval! . . . Bůh sud, kdy se to u mne obrátí!" Ale jak byl Antoš uprostřed nejlepšího rozumování, a jak měla Sylva vše nejlépe k odchodu připraveno, ozvaly se najednou v sednici úzkostlivé výkřiky dětí. Služka mající zastupovat Sylvu rychle tam spěchala, ale za krátko se pro ni celá zděšena vrátila. Do Antoše se dala, jak jí prý děti povídaly, najednou taková zima a pak zas takové horko, že klesl bezvládně vedle nich na zem. Zdvihla ho jen stěží, vzpamatoval se sice, ale již jí neznal. Když i Sylva k němu letěla, zapomínajíc touto zprávou okamžitě jeho nespravedlivosti i svého hněvu, nepoznal ani jí. Celou noc mluvil ze sna a ráno byl poset neštovicemi jako děti. Teď nepomýšlela Sylva ovšem již na odchod. Vypravila hned

dva posly, jednoho k Jirovcové na hory, aby jí přišla pomoci ošetřovat nemocných, a druhého k rychtářce. Jirovcová přikvapila okamžitě; tenkráte se nerozmýšlela překročiti práh své snachy, o nějž nebyla zavadila, co byl syn ženat. Dělala Sylvě veliké výčitky, že ji tak dlouho šetřila a již dříve o tom ji nezpravila, co se na statku děje. Posel však pro rychtářku vypravený vrátil se sám. Rychtářka vzkázala Sylvě, že jí připadá k smíchu rozkaz její, aby přišla co nejrychleji sloužit muži, který nic jiného nedělá, než po světě se toulá, aby mohl provozovat daremnosti, kde ho lidé neznají. Považuje prý nemoc jeho za trest desetkrát zasloužený a významný; s obličejem zdrápaným nebude již moci děvčata mámit. Že umře, toho se nebojí, neb kopřivu mráz nikdy nespálí. Zároveň zapověděla poslovi, aby k ní již nechodil, dokud se všichni na statku nevystůňou, aby jí něco s sebou nepřinesl. Jirovcová strnula nad zarytostí ženy synovy, ale Sylva se jí jen pousmála. Byla tomu ráda, že přišlo konečně bez přičinění Antošova na jevo, jakou je mu rychtářka ženou a dětem svým matkou i mnoho-li za tou její pobožností věží skutečné zbožnosti. Neměla však mnoho času s Jirovcovou rozjímat; přivalilo se na ni teď břemeno tak veliké, jako byla její mladistvá síla. Po Antošovi rozstonala se i služka, jíž chtěla svěřit domácnost, a čeládka, postrašena tolikerými případy, vytratila se znenáhla ze stavení, kde zuřila s takovou prudkostí nemoc nakažlivá. Sylva zůstala tedy ke všemu samojedina. Nemocní by snad byli zemřeli hladem, kdyby byla tenkráte odešla, jak byla chtěla. Jirovcová měla sice nejlepší vůli, ale byla stará a věkem sesláblá, nemohla mnoho činit a prospívat, vedle toho byla tak rozechvěna myšlenkou, že možno, aby syn i vnoučata před ní odešli na věčnost, že tím i mnohdy paměť tratila. Jindy chodívaly sousedky pilně na statek „do vsi“, ale teď nepřišla žádná, aby nabídla pomoci své. Ani jedna z nich nepřinesla nemocným nějaké krmičky, aby jim přišla k chuti a domácím aby tím ubylo práce. Jindy to sice dělávaly, ale teď se příliš bály. Každý se vyhnul statku na sto honů, a vyšla-li Sylva neb Jirovcová na práh, utíkal každý,

kdo je jen zdaleka zahlídl, jako by byl spatřil strašidlo. Jen lékař přijížděl ob čas, a to jen z přátelství pro váženého občana. Kam vešel, tam se ho pak lekli slyšíce, že přichází ze statku „od rychtářů".

„Ty jsi pravá rekyně, takových dívek jako ty již se teď nerodí," s úžasem pravíval lékař, vida činnost Sylvinu. Nejen děti, ale ani Antoš, ba ani služka nechtěli si dát od jiného sloužit než od ní. „Já jsem tu jen pro parádu," stěžovala si mu Jirovcová se slzami v očích; „co si počnu, jestli se mi i ona rozstůně pro přílišné namáhání a nevyspání?" – „Já se zajisté nerozstůňu," tvrdila Sylva, „mám to s pánem Bohem uděláno, že mne tenkráte ušetří. O unavenosti posud nevím." A vskutku se podobalo, jako by Sylva nevěděla, co to unavenost, pořád byla stejně čerstvě na nohou, stejně mrštná při obsluze nemocných, jež sama přenášela z postele do postele, jako by byli všichni jen dvouleté děti. Vzácné chvíle, kde si trochu dřímli, nepoužila nikdy, aby si také odpočinula, vždy hleděla, aby spořádala zanedbané a opuštěné hospodářství. Podojila si v chlévě krávy, obracela na špejchare obilí, ve sklepě brambory, aby se nekazily, a uvařila si v rychlosti, čeho měla pro churavé potřebí. A vše vykonávala s jasným okem, bez nářku a beze stesku. Lékař vypravoval o ní, kam přišel.

Ve dne, když měla Sylva plné ruce práce, kdy nenalézala jediného okamžiku k postání a k přemýšlení, tu se jí ovšem podařilo ukazovati vlídnou tvář, ale když přišla noc, vše vůkol ní utichlo a ona sama jen bděla v sednici mezi ložem Antošovým a postýlkou dětí jeho, tu si žádalo srdce přec jen svých práv. Síla a mysl ji pak náhle opouštěly a z reky ně se stala nebohá jen dívka. Zoufale pak klesla na kolena vedle Antoše a ulevila si v pláči a v modlitbě, nabízejíc sebe smrti za oběť na místě jeho. Nesnesla myšlenky zůstat na světě bez Antoše, nemohla si to pomyslit, jak by to mohlo být, aby on najednou zmizel. Mnohem spíše si uměla představit, jak by to bylo, kdyby najednou slunce uhaslo na nebi.

„Umře-li on, pak si udělám smrt," umiňovala si chladnokrevně, a tímto pevným předsevzetím dodávalo si podivné děvče opět zmužilosti. Zhrozila se života bez Antoše, smrt s ním zároveň neměla pro ni nic děsného. Smyslové Antošovi nebyli vždy zahaleni závojem tak hustým, aby nebyl věděl, co se kolem něho děje. Nemohl jich sice vůlí svou protrhnouti ni zahnati oblud horečních, ale měl přec někdy okamžiky tak jasné, že poznal Sylviny o jeho život zásluhy, že cítil její pro něho bol, že byl svědkem jejích obav a slibů v tajnosti noční v zoufalosti srdce mučeného učiněných. Modlitby její prochvívaly vždy tělo jeho dechem posilňujícím, slzy, jimiž rosívala jeho ruce, ochlazovaly palčivou v něm krev; chtěl jí to někdy říci, jí dát aspoň jediné slabé znamení uvědomělého života, ale nemohl pronést slova srozumitelného. Jen chrapot se mu dral z hrdla zapáleného, opuchlé ruce nebyly schopny vlády, vředy pokrytá tvář výrazu, zateklé oči pohledu. Byl po mnoho neděl tak zohaven, že nebyl ani Člověku podoben. Cítil, jak i matka vlastní, přistoupivši k němu z rána, vždy se leká záhubných pokroků nemoci za noc učiněných, i slyšel, kterak běduje, že zůstane navždy zohyzděn, že snad přijde i o zrak a o sluch. Sylva však nebědovala nikdy. Antoš věděl, že se pro ni nepromění, nechť se zdesí celý svět ošklivosti jeho.

Jak přestala horečka konečně rozpalovati choré tělo a mysl jeho mámiti přeludy, zůstal přec ještě drahný čas tak slab, že ležel jako mrtvý. Ale zmalátnělost jeho byla jen zdánlivá, vazeb nemoci zproštěný duch obíral se v něm již neustále obrazy života nového. Jak by se byla Sylva potěšila tušíc, čím je stále vnitř zaměstnán!

Bylo to za jasné měsíčné noci, kdy cítil Antoš zas tolik v sobě sil, že se mohl sám vzpřímiti. Sedl si tiše na loži, vše v sednici dýchalo klidem, děti i matka spaly pokojně opodál, nebylo slyšet než cvakání hodin. Sylva jedině bděla sama jako již po tolik, tolik nocí. Opírajíc hlavu o pelest, hleděla snivě do zaroseného okna. Antoš patřil dlouho na ni mlčky s nevýslovnou něžností Jak se mu zdála bledá a přepadlá, jaký

zádumčivý výraz měly její jindy tak bodré oči, jak mdle se klonila ku předu, kterak visel oděv na její jindy tak plné postavě. Vše na ní svědčilo o velikých zápasech duševních. Antoš si představil mimovolně bujný její zjev, když ji ponejprv byl spatřil. Jak hrdě stála v těsné, červené šněrovačce na vědře, držíc na špici šavle s vítězným smělým úsměvem hlavu sťatého svou rukou kohouta! Jaká to u ní proměna v zevnějšku i v povaze ! Kdo by mu byl tenkráte zvěstoval, že nasadí s obětivostí nejženštější život svůj, aby zachovala jeho zdraví i zdraví dětí jeho?! Byla by ona tehdáž sama tomu věřila? V tom pozdvihla Sylva tiše hlavu a poklonila se vážně třikrát po sobě do okna. Počalo se právě jemně ozařovat, plný měsíc vycházel nad horami, vysýlaje první paprsky do sednice. Sylva pozdravila nocí pána, jak to má prý učiniti ten, kdož žádostiv nějakého daru. Žádala si v tichosti od měsíčka brzkého uzdravení Antošova.

Tu se položila zpolehounka ruka na její hlavu, a Sylva věděla, že je přání její jižjiž vyslyšeno. Sáhla po té ruce, která dnes ponejprv vřele a láskyplně hledala ruku její, a políbila ji se slzami. Byl na ní dosud červený pruh, památka to na ránu její.

„Jestli pak se ti odsloužím, nebudu-li od této chvíle pro jiného žít než pro tebe?“ chvějícím se hlasem otázal se Antoš.

Ona neodpověděla, tak zalekla se jeho slov. Nebyla dosud ještě zírala do budoucnosti, nebylo to vůbec jejím obyčejem zaměstnávati se tím, co jednou bude, v tomto ohledu zůstala tak nedospělou a dětinskou, jako když ještě žila u strýce.

Antoš se domníval, že mlčí, ana se domnívá, že snad znova blábolí.

„Jsem úplně zas při sobě, Sylvo, můžeš každému mému slovu ted již věřit, nebylo mi již dlouho tak jasno v hlavě jako právě teď. Nešramoť!“ připojil tišeji, když klesla vášnivě na kolena, chápajíc teď teprv dosah jeho slibu, jehož se věru nadíti nemohla, připomínajíc si, jak krutě ji odháněl před svou nemocí; „nepřeju si, abys někoho probudila, neb obci s tebou vážně promluvit. Rychtářka zavrhla mne i děti na-

dobro, zůstavujíc nás chladně smrti, tys si nás vykoupila sterými hodinami bezesnými, tisíci slz, nebezpečím života, tobě náležíme teď po právu, nechť o tom soudí lidé jakkoli! . . .“

Co bylo blažené Sylvě teď po právu a po lidech, že jí o nich mluvil! „Jsemť syt provozovat s rychtářkou komedii, byla by teď, co jsi se ubytovala v srdci mém, hrubým již podvodem. A já mám těch lží dost Tys si zasloužila od dětí mých jména mateřského nejednou, ale desetkrát – také se ti dostane.“

Sylva naslouchala bez dechu.

„Neopustilas mne, když jsem klesl smyslů zbaven, churav a zohaven na toto lože, a přec jsem tě málo jen okamžiků před tím nemilosrdně odháněl od sebe i od dětí, které miluješ jako bratry, ba dal jsem ti i výhost z domu, kde sobě vydobylas práva rodinného pilností a činností neunavenou. Sloužilas mi jsouc přesvědčena, že se ti odměním nevděkem, až se vzpamatuji. Tak zapřít, Sylvo, mohlo se jen srdce nejčistší …“

Sylviny oči zářily pohnutím a radostí jasněji než ten měsíc v okně.

„Bude nám bojovati, Sylvo, nejen mně ale i tobě. trnitou nám bude jíti cestou k cíli. Nebojíš se toho, co na tebe čeká? Ty dosud nevíš, jak bolí opovržení lidské, a ty ho zakusíš; spílat ti budou jako mně, nebudeme smět zůstat mezi krajany, má-li jeden býti běh životů našich, jedna nám vykvétat radost, jeden nás tížiti zármutek . . . Necouvneš?“ Ona se pousmála tak hrdě, tak vítězně jako tenkráte o posvícenský pondělek, kdy vyhrála nade všemi.

„Nebudeme již smět překročiti chrám, kde jsme křtěni, kde se za nás modlily matky naše; odpadlíky budeme slouti, vyobcováni budeme z domova dosavadního, nám oběma drahého ; podezřívána bude naše ctnost, dřívější život náš, naše láska k Bohu – on jediný bude vědět, že se nám Činí křivda, on jen, že jsme se od něho neodvrátili, nýbrž že se k němu bereme jen cestou jinou, kde nám zakázáno není kráčeti vedle sebe. Naše dobré svědomí bude jedinou naší záštitou,

světem mým budeš pak jen ty, a světem tvým jen já. Ty nevíš, jak jsi drahá srdci mému, Sylvo …“

Ona kynula, že to ví, ale přec nevěděla. Nemohla ocenit, jakou přináší Antoš obět štěstí jejich.

„Odpusť mi, že jsem se k tobě tvrdě choval poznávaje, jak velice ti přeji a jak tuze přeješ ty mně. Tenkráte se mi ještě zdálo hříchem milovat tě, ale věrnost tvá mne přemohla; teď zas se mi zdá hříchem nemilovat největší dobroditelku svou. Nechci teď znáti světější úlohy, než abych tě učinil šťastnu, jak toho ode mne zasluhuješ. Ach zapomenout chci vlastně na všecky úlohy a úkoly, budu tě milovat sobě k vůli. I já si žádám konečně svého údělu štěstí na tomto světě, nebylť jsem ještě šťasten nikdy, nikdy! Ale vedle tebe nebude nade mne šťastnějšího člověka, to vím. Ne, nepoložím se jako žebrák do hrobu, zbohatnu láskou tvou. Teď teprv vím, čeho jsem postrádal až dosud. Co je do života, v němž není lásky? Již bych nemohl žít, jak jsem žil dříve, scházela by mně všude. Zdali pak jsi asi již uhodla, co zamýšlím ? Vyobcuji se i s dětmi z obce, která mně popírá nejsvětějších práv pro ženu mstivou, a uteku se tam, kde více spravedlnosti. Netáži se tě, učiníš-li jako já; vímť, že mne ve všem následovati budeš. Hodlám do Ochranova, i zasadím se o to, abychom byli přijati mezi údy této osady. Vím, že to možná, mám rozličné toho doklady. Je však potřebí velké trpělivosti a vytrvalosti, aby bylo učiněno zadost všem požadavkům i všecky se odstranily překážky. Ochranovští mají veliké pozemky v Rusku, jejich obchod v plátně tam kvete; my oba se v obchodu známe, tam si dáme vykázat příbytek i činnost. Doufám, že i matku přemluvím, aby přišla časem za námi …“

Sylva zavrávorala na nízkém sedátku svém.

„Od této chvíle považuji tě za svou nevěstu, Sylvo, a protož nechci, abys déle zůstala pod střechou ženy, která má dosud na mne práva zdánlivá. Odejdi odsud k matce mé, ohlas, že tak učiniti musíš pro slabost tělesnou! Máš skutečně zotavení potřebí, vždyť nejsi k sobě ani

podobna. Zůstav bez starosti péči o nás matce! Teď, kdy se již všichni pozdravujeme, dostojí úloze té snadno. Nechci tě dříve spatřit až před oltářem božím …“

Sylva vstala, vyplňujíc okamžitě přání jeho, aby opustila dům své sokyně. Bylo jí v něm najednou dusno.

„Jakmile sesílím, ihned počnu pracovati na vymanění svém i tvém. Po poslu bezpečném ti vždy vzkážu, co máš i ty dělat a jak se chovat. Shledáme se v brzku, abychom se nikdy již nerozešli. Řekni mně přec, než mne teď opustíš, že se na mne těšíš jako já na tebe?“

Sylva však opět neodpověděla. Nenalézala slov pro to, co se v ní dělo, co si umiňovala, co mu slíbiti chtěla. Zdvihla pouze ruku a ukázala mu k nebi do té zářící věčnosti, jako by nebyla mohla jinak naznačit hloubku a bezměrnost citu svého.

Antoš jí porozuměl. Častěji si pak později vzpomněl na tuto chvíli, kde mu okázala do světa jiného . . . Rychtářka nepřibyla skutečně dříve na statek, až se tam všichni úplně pozdravili; Jirovcová opět domů se vrátila, Antoš nanovo odešel do světa. Dříve však, než se zas nadobro přistěhovala, musila čeládka, ježto se byla mezitím zas k povinnosti své vrátila, vykouřit stavení od půdy až do sklepů třikrát po sobě jalovcem a vykropit je odvarem z peluňky.

Prchajíc před neštovicemi od lože dětí svých, byla si rychtářka dobře vědoma, že si v mínění lidském tím zadává; ale nesmyslná její vidina, že se k ní musí zas vrátit manžel odbojný, nedala jí jinak jednati. Bála se nemoci nakažlivé, tvář v hrozné míře zohavující, kterážto vada by pak byla kajícího hříšníka prese vše tajné umění starého Mikusy dle mínění jejího zajisté navždy od ní vzdalovala. Úzkostlivě střežila žena pošetilá neustále poslední zbytky bývalé krásy, vykonávajíc vedle toho rovněž tak horlivě a trpělivě všecky kouzelné rady svého čarodějného důvěrníka. Sylvino podezření a obavy Jirovcové byly podstatný, válela Antošovi skutečně do chleba na prach upražené svoje vlasy, nakapala mu do piva nápoj připravený z očí holubicích, zašila mu do kabátu

v sednici zapomenutém kus svého svatebního fěrtochu a tak dále, ale s nevalným dosud prospěchem. Nepozbyla tím však ani na okamžik víry ani vytrvalosti, čeho byl ovšem starý Mikusa nejvíce příčinou; znalť ji věštbami stále podněcovat. Teprv onehdy, krátce než se Antoš roznemohl, prorokoval se slavnou určitostí, zkoumaje při tom napjatě, kterak se tráví dvě suché rozmarinové větvičky od ní mu přinesené ze svého a z Antošova věnečku svatebního, nad nimiž byl promluvil tři tajemná slova, že se chýlí věci mocně již ke konci. Jaký to mohl být konec jiný než ten dávno vyžadovaný? Jsouc tak blízka cíle, musila nechat rychtářka tenkráte obvyklou chytrost ustoupit nutnosti. Ale prese vši čáku, že je blízka cíle, byla rychtářka, vrátivši se do statku mysli pošmurnější a rozmaru nevrlejšího než dříve. Za jedno jí scházela Sylva ve všech koutech. Dívka jí vzkázala, že se musí zotavovat u Jirovcové od přestálého namáhání. Byla prý tak slabá a skleslá, jak vyřizovala služka, již byla k ní vyslala, aby zvěděla, jak to s ní stojí, že nebylo o brzkém nastoupení služby ani řeči. Za druhé pršely teď na hrdou ženu se všech stran narážky velmi pichlavé a ostré, že opustila muže, děti i domácnost. Vyčítáno jí způsobem dosti makavým, že osvědčila služka její větší věrnost k hospodářům, jimž slouží za mzdu, než vlastní matka rodině své. I ti, kteří jindy k ní velmi držívali pro zjevnou její zbožnost, chválíce ji, že chodí dvakrát za den do kostela i že dává hojně na mše, nenalézali teď pro ni omluvy. Šli jí z cesty, když ji měli potkat, a jindy hledali přec se zalíbením příležitost k rozmluvě s ní. Rychtářka s velkým jen hněvem snášela zasloužené tyto ústrky, byla pro veřejnou hanu i chválu dosud tak citlivá jako dříve, ale nadarmo přemýšlela, kterak by se vyvinila a ospravedlnila. Nepodařilo se jí to, nechť se o to pokoušela, jak chtěla, každý den utrpěla pýcha její novou pohromu. Co by si byla počala v této tísni, kdyby ji nebyla držela věštba Mikusova, den vítězství a pomsty že je blízký?

Čím více zazlíval každý rychtářce nepřirozenou zbabělost vzhledem k rodině její, tím většího docházela Sylva uznání. Byla v poslední době

vůbec mnoho získala co do dobré pověsti, její chlapecké kousky přišly téměř v zapomenutí, teď byla chvála její ve všech ústech. Nebylo věru malou věcí vyhlídati tolik osob nakažlivou nemocí stonajících a nezanedbati při tom hospodářství. Nejen služkám, i dcerkám byla dána za vzor. Každý jí litoval, že přílišnou horlivostí pro zdraví jiných sama o zdraví se připravila. Kdo jen poněkud mohl, navštívil ji na horách v malém Jirovcové baráčku, i pan farář si tam naschvál vyšel, aby Sylvě pověděl, že je s ní velmi spokojen, a ji ponoukal, by nadál kráčela na cestě přísné povinnosti.

Jirovcová byla velmi šťastna, že je dívka, jíž za tolik děkovala, tak čestně odměněna za velkou obětivost svou, ale Sylva přijímala všecky důkazy přízně jen roztržitě a netečně, někdy i s netrpělivostí násilně potlačenou. I zpozoroval-li někdo její změněné chování, nepřičítal je ovšem jiné příčině než její chorobě, a že byla Sylva churava, to jí viděl každý hned na očích; nemusila se teprv na ni vymlouvati, aby odůvodnila, proč ze statku se vzdálila. Nikdy nemívaly černé její oči tak divného výrazu a lesku, ubledlá její tvář stávala se temným tím pohledem ještě bledší.

Sylva však nebyla churava na těle, dávno již byla přemohla ochablost, skličující ji po přestálém o Antošův život strachu, Touha a nepokoj trávily však její síly. Odstěhovavši se k přání Antošovu k matce jeho, kráčela arci několik dní jako v nebi; po prvním opojení počala ji však trápiti nečinnost, k níž byla odsouzena v nejdůležitější svého života záležitosti. Hubila ji více než před tím nocí bezesné. Chápala se práce, aby se vymkla tesklivým myšlenkám, ale Jirovcové malá domácnost byla brzo uspořádána, a u kolovratu nezapomínala, tu teprv hodně živě vzpomínala. Měla teď tolik času k přemýšlení; přemýšlení pak ji namáhalo a dráždilo, nebyla mu zvykla. Sledovala v duchu Antošův každý krok, představovala si, s kým mluví, co podniká, a majíc o věcech za úzkým obzorem jejím ležících jen názor velmi mlhavý, namnoze naprosto opačný a křivý, mučila se zbytečnými obavami. Při-

pomínajíc si slova Antošova, brávala je doslovně a vídala ho velmi často v skutečném trvalém zápase s protivníky jeho úmyslu. Naříkala pak vnitř, že mu není po boku, aby se s ním spojila a mu pomáhala. Se založenýma rukama čekat bylo pro Sylvu poloviční smrtí. Divila se, že Antoš tak dlouho k ní nevypravuje posla, i nemohla pochopiti, k čemu je mu tolik času potřebí k urovnání jejich poměrů. Vždyť bylo dle jejích pojmů právo jejich na bíledni, nemohlo býti nic jednoduššího a přirozenějšího, než co zamýšleli!

Jirovcová hledívala na Sylvu se soucitným úžasem, když teď při každém šustu sebou trhla, po celý den nikde neměla stání a vždy hlasitě křikla a jako stěna zbledla, vešel-li někdo znenadání do sednice. Považovala však jako ostatní dráždivost její jen za následek, že se po tolik neděl nad síly svoje byla namáhala, a snažila se všemožně, aby ji poněkud uchlácholila Upozorňovala ji, kterak se již mocně probouzí jaro, jak se již dole v údolí zelená osení, zavolala ji každou chvíli od kolovratu do zahrady, aby se podívala na pučící stromy neb aby naslouchala, jak se ozývají všude skřivánci. Musila s ní chodit „na parýpku“ do polí, a pilně ji posýlala na stráň za chýžku před větrem chráněnou, kde již kvetly petrklíče a violky. Těšila se tomu, že je po smutné zimě zas tak jasno a veselo na horách, že se mlhy konečně protrhly, visíce jen ještě nad potoky v úžlabinách skalních. Stařena cítila se tak spokojenou jako snad nikdy dříve, vždyť jí darovalo nebe syna; nepřišel ani o oči ani o pěknou podobu, jak se byla strachovala; zůstal tak statečný, jak mu byl zvykl mateřský pohled její. I vnoučata jí ponechal Bůh, aby se jim těšila k stáru; děkovala mu vstávajíc lehajíc za nezaslouženou milost jeho.

Ale radost dobromyslné stařeny nad probouzející se přírodou nenalézala ohlasu v srdci Sylvině, pro ni visela nad horami dosud tatáž černá neproniknutelná tma jako za večerů zimních; vždyť tam nebylo Antoše! Opovržlivě pokrčila ramenoma při pohledu na pučící stromy, na obilí zelené, pro ni klíčil jinde chléb, kvetlo jinde ovoce, duše její

prahla po jiném jaru, po jiných květenách, krásnějších a vonnějších než ty violky a petrklíče na stráni za chýžkou, kam ji Jirovcová tak často posýlala a kam ani jednou si pro ně nevyšla. Již bylo pro Sylvu po tiché blaženosti citu neuvědomělého, kde si ničeho nežádala, ničeho nepohřešovala, kde byla povděčna za slovo, kde ji potěšila upomínka na vlídný pohled. Zbohatla netušené, a přec jí nestačila teď již ani naděje ani slib, ba ani jistota štěstí. Chtěla mít skutečnost, již lze obejmouti nejen srdcem ale i rukama, chvějícíma se láskou. Vášeň tak silná, jako byla sama ji uchvátila, původní neskrocenost její povahy, tak dlouho tlumená citem něžným a hlubokým, přišla k novému v ní výbuchu. Již byla úplně zas tou Sylvou, která se ničehož nebála, ničehož se nelekala, se zbraní si hrála jako jiná dívka s jehlou a vyššího neznala zákonu nad vůli svou. Ale znala přec – přání Antošovo. On řekl: „Odejdi ode mne, nechci tě dříve spatřit až před oltářem božím“ – a slova jeho jí byla svata, bouře u vnitru jejím jich nikdy nepřehlušila. Kdyby však nebylo bývalo rozkazu tak určitého, zajisté by se byla sebrala a byla by ho hledala po všech světa končinách. K večeru stávala se Sylva klidnější. Vyšla před stavení, sedla si do zahrádky pod pučící stromy, pod nimiž si byl Antoš co dítě hrával, kde byl zdvihl její střevíc o Štědrý večer, když se osudu svévolně tázala, kde meška vyvolenec její. Oba tenkráte netušili, že se věštba na nich vyplní. Mírnější zavítaly pak city do rozechvěného nitra jejího, a hvězdy vycházející třpytily se v zaslzených očích jejích. Jirovcová obyčejně k ní přisedla, aby si s ní pohovořila, ale Sylva si teď libovala v rozmluvách prapodivných, málo utěšených. Jirovcová jí musila neustále vypravovat, v kterém stavení se manželé svářili a za jakou to příčinou, zda se smířili čili nesmířili a tak dále.

Jirovcová nedivila se příliš těmto otázkám, domnívala se, že jí tane poměr Antošův s rychtářkou na paměti a že nemajíc teď právě na jiného myslit, v duchu se zaměstnává, jestli nastane přec jakási v něm proměna. Vyhověla ráda její zvědavosti, vždyť se i ona často obírala

otázkou, jestli to na statku povždy tak zůstane a nezměni-li se rychtářka přec, nabývajíc k stáru lepšího rozumu a více citu. Odpovídala Sylvě tak obšírně, jak si toho přála. „,

U Jaršů' hatili se manželé mnoho let," vykládala Jirovcová pohorskou kroniku manželskou, „bylo to pro ženin přínos. Nechávala si ho u bratra a brala si z něho jen úroky. Muž rád pil, bála se, aby nepropil statek a ona nezůstala na holičkách. Když však synové dorostli, zanechal muž pití, styděl se před nimi, a žena zanechala vzdorů. Dala muži, co bylo jejího, a hospodařili pak do smrti ve svornosti a v lásce. ‚U Vlčků' to bylo hůře, tam se svářili, že se jemu každá holka líbila. To ženu mrzelo, byly tam denně různice, až si ji vzali rodiče domů. Ale muž to dělal teď tím hůře, až přišel o vše. Tu se žena přec nad ním ustrnula, i bylo jí líto, že neměla více shovívavosti; myslila si teď, že by si byl snad dal přece říci, kdyby mu byla domlouvala v dobrotě, neb nebyl to člověk zlý. Prosila rodiče, aby mu ještě jednou pomohli, že se zas k němu navrátí. Byla jedinou dcerou, rodiče jí učinili po vůli, a muž si pak tak velice vážil její věrnosti, že ji nosil na rukou a na všecky fiflenky nadobro zapomněl. ‚U Bílků' se nemohli porovnat, poněvadž byla žena hrozná parádnice; co vydělal muž na svoje mozoly, promarnila ve fáborech a v krajkách. Když jí nedal peněz, udělala dluh. Byl tuze veliký dobrák, jiný by ji byl vyhnal. Umřel konečně hořem, a ona teď žebrá. ‚U Buršíků' si vzal muž ženu z přinucení; nelíbila se mu, ale rodiče tomu chtěli. Poslechl, ale dlouho s ní nebyl, oblíbil si jinou. Dívka ta byla chudá, neměla nikoho, a žena jeho se o to vší mocí zasadila, aby mu přišla z očí. Nešetřila peněz, až našla někoho, kdo tvrdil, že mu děvče něco odcizilo. Odvezli je do vyšetřování, ač každý věděl, jak to asi stojí. Muž byl jist,'že je holka nevinna i že vše jen nastrojeno z pomsty. Sotva ji přes její bránění odvezli, poodešel do sadu před ženino okno, tam si prostřel pod třešní bílou rozsívka, postavil se na ni i zastřelil se . . ." Sylvu přešel mráz.

„Nejsmutněji to však dopadlo u kovářů; to však již sama nepamatuju, to mám od své matky. Vidíš dole uprostřed lesa, jak se tam nad stromy někdy zajiskří? To je z výhně u kovárny, tam se udalo, o čem ti ještě chci vypravovat; ale pak již ani muk o těch lidských svízelích, jinak si zkazím nadobro noc. Tehdejší kovář měl pěknou mladou ženu, sám však byl zlý a podivný. Hněval se bláhový, že je již při letech a ona že kvete jako růže. Mstil se jí za to všemožně, že je měli lidé spíše za otce s dcerou než za dva manžely. Nebylo věru čemu se divit, že si vyhlídla k milování jiného, mladého to mysliveckého. Pálil prý za ní jako blázen, chtěl všeho nechat a s ní někam utéci. Kovář však na to přišel, než jim bylo lze upláchnout, i chtěl ženu zabit. Rozpomněl se ale, že by mu za to také asi udělali smrt, vydal ji tedy trestu veřejnému. Naložili s ní, jak bývalo tenkráte nakládáno s dívkou, jíž se mohlo dokázat chování lehkomyslné. Ustrojili ji do pytle, ostříhali jí vlasy, namazali hlavu kolomazí, polepili peřím slepičím i postavili ji v neděli právě o hrubé k vratům kostelním. Dali jí do rukou staré housle, na které musila břinkat a při tom každého, kdo do kostela vešel, následovně pozdravit: „Vítám vás do kostela, zlého jsem se dopustila.“ Ale jak ji chtěl pomstěný muž po kostele pytle a houslí zbavit a zas si ji odvést do kovárny, tu jí nemohl pohnout. Stála tak pevně, jako by byla za tu hodinu do země vrostla, ani tři muži s ní nic nepořídili. Zůstala u vrat kostelních, stále na housle břinkajíc a stále opakujíc svoje smutné říkání. Nejedla, nepila, nespala, až třetí noc hlady zhynula. Pomátla se na rozumu.“

„To měla slabý mozek,“ prudce vyjela Sylva; teď však ji nepřeběhl mráz, aniž se zachvěla soucitem, vztyčila se hrdě, jako by byla chtěla kovářce ukázat, jak měla kovářka stát u dveří kostelních.

„Co to mluvíš, Sylvo? Jen považ takové pohanění! Vždyť se na sta lidí kolem ní nastavělo a smáli se její potupě, a muž její stál vedle toho a každému vypravoval o její hanbě. Jaká by to byla musila být tvrdá, ba i bezbožná ženština, aby byla takovou věc snesla s hrdostí. Kovářka

nebyla žádná sprostá tulačka, nýbrž dítě rodičů zachovalých, sama zachovalá, než pobloudila . . .“

Sylva již ničeho nenamítala, pokrčila jen ramenoma, jako by Jirovcová o něčem mluvila a soudila, čemu naprosto nerozumí. Jen zcela potajmu zašeptala: „Já bych jim byla ukázala …“

„A co se stalo s tím mysliveckým?“ tázala se nahlas po delší přestávce.

„S mysliveckým?“ opakovala stařena zamyšleně a zdlouhavě.

„Ano s ním,“ doléhala Sylva napjatě.

„S tím to dopadlo ještě hůře než s ní – je to prý starý Mikusa. Od té doby, co kovářka tak bídně zahynula, zanevřel na Boha i na lidi. Chtěl kováře zastřelit, ale kovář tuše, co zamýšlí, odstěhoval se jednou v noci pryč do kraje. Po tom Mikusa utekl se do lesa, a mnohá léta nebylo o něm slechu. Konečně se vyskytl celý zdivočilý v hajnovně, kde posud žije. Stal se pravým škůdcem lidského plemena, radí jen zlým a k zlému – vždyť jsem ti nejednou již povídala, k čemu navedl nebožku hraběnku? Je příčinou, že vyhynul celý starý slavný rod . . .“

Sylva kynula, že jí je událost ta povědomá, a ostýchavěji než to bylo teď jejím způsobem, ohledla se k Ještědu, jehož temeno se dotýkalo hvězd a u jehožto paty kul člověk, jehož dohnal blud do neštěstí, neštěstí to pak k zločinům, věčnou pomstu proti všemu, co se nazývalo člověkem, snaže se, by každého, kdo se mu přiblížil, přilákán jsa jeho uměním, svedl na scestí. Viděl na všech lidech vrahy ženy té, již jedině miloval a po jejímžto boku by se byl snad stal řádným občanem, světu důvtipem prospěšný, kdyby mu byl osud popřál, poznat ji dříve. Asi dvě neděle po Antošově odchodu přišel jednou z rána k Jirovcové hoch z hospody. Požádal ji ve jménu tatínkově, aby přišla ihned k němu, by se mu podívala na bolavý prst.

Jirovcová se hned ochotně sebrala, by posloužila muži, jehož si velmi vážila. I nynější rychtář byl oblíben mezi lidmi, byl dobrosrdečný a rozšafný jako předchůdce jeho, a co ho činilo Jirovcové zvláště mi-

lým – byl ť Antošův upřímný přítel. Srdečnost jeho nebyla líčena, často jí pravil, že by si byl Antoš zasloužil jiného osudu.

Přívětivě vešla do hospody se svou krabičkou pod paží, kde měla rozličné masti pečlivě připravené z pohorských bylin. Celé pohoří si k ní pro ně chodilo, a každý si chválil jejich účinek. Nebylo to tedy nic divného, že si hostinský pro ni poslal a již v síni na ni čekal. Ale neukázal jí tam bolavý prst, nýbrž vedl ji nahoru do komory. Musil mít na prstu zlý bolák, neb Jirovcová zdržela se u něho přes hodinu a když s ní zas vyšel, byla ona bledá jako křída a on koukal zasmušile pod sebe. Vyprovodil ji až za stavení, popošel s ní ještě veliký kus cesty, nikoli však k horám, nýbrž k městu, a pořád s ní tiše a horlivě rozprávěl.

„Šťastné pořízení a brzké navrácení," přál jí srdečně, když se s ní konečně rozloučil.

Ona pokynula mlčky hlavou, bylo na ní znáti, že není s to, vypraviti hlasitého ze sebe slova.

„Kam to Jirovcová tak utíká, jako by jí nad hlavou hořelo?" náhle na rychtáře zavolala sousedka. Bílila za stodolou, nezahlídl ji, jda se staženou okolo.

Hospodský se zarazil; nebylo mu patrně milo, že ho někdo s Jirovcovou zastal.

„Dělá se mi bolavý prst, poslal jsem si k ní pro mast, ale právě jí vyšla. Musí si do města pro nějaký olej, aby mi udělala ještě dnes novou," odbýval hospodský zvědavou sousedku, ale při tom se honem obrátil k domovu, aby si nepřála vidět bolavý ten prst a snad sama mu nenabídla prostředek. Byla by ho uvedla do nemalých nesnází, měl všecky prsty zdravé jako hřiby.

Přes den šel hospodský několikrát Jirovcové naproti. Bylo daleko vidět k městu, skoro na hodinu cesty, ale Jirovcové nebylo ani spatřit, ač mohla být již dvakrát z města nazpět. Byl pohodlný čas, a ona běhala přes své stáří a vetchost dosud jako křepelka.

„On se jí poddat nechce, jinak by tu již dávno byla," zabručel, když si u samý večer asi po desáté nadarmo vyšel. „Nedivím se mu na mou věru! Rychtářka si lepšího od něho nezasloužila. Ale páni mají pravdu; bylo by lépe, kdyby se dal oblomit, taková věc dělá vždy mnoho hluku, jak pak teprv u něho; je to první náš muž, každý naň hledí a spravuje se po něm. Musím přec k rychtářce, abych ji pověděl, co na ni čeká, než jí přijde zpráva ta odjinud. Bude lépe, bude-li na ni připravena," a hostinský vešel mezi touto samomluvou vážným krokem a s vážnou tváří na statek „k rychtářům".

Hospodyně seděla sama v sednici, když vešel. Měla před sebou na lavici nádobu s řeřavým uhlím, podivnou vůni vydávajícím. Napjatě se klonila nad uhlím, jako by v žáru jeho něco zvláštního viděla a stopovala. Jak slyšela, že někdo vchází, vzpřímila se rychle tvářic se, jako by si za večera studeného jen ruce na uhlí hřála. Ostře se při tom otázala, kdo to k ní tak pozdě přichází. Poznávajíc hospodského, připojila, co se to stalo, že ji navštěvuje, a hlas její zazněl při tom ještě ostřeji. Věděla, že je více přítelem mužovým než přítelem jejím.

„Ještě se nestalo nic, ale má se státi," odpověděl jí hospodský, jsa uražen její úsečností.

„A co? Roznemohl se snad zas můj pan manžel, a přicházíte pro mne, abych mu šla rychle sloužit?" trpce se pousmála rychtářka, opovržlivě narážejíc na výčitky veřejně jí činěné.

„Zcela se nemýlíte, s Antošem to dopadává nějak nekale, ale tenkráte si nedal předepsat medicínu od doktorů, vzpomněl si na ni sám. O služby vaše při tom asi nestojí. Ale dosti! Teď není doba, abychom se sekali jazyky: nechme to na podruhé, kdo s koho! Přišel jsem k vám, abych vám pověděl, co jsem včera v městě na úřadě slyšel. Pan vrchní mne vzal stranou, i zvěstoval mi ve vší tajnosti, že zadal Antoš o právní s vámi rozvod . . ."

Rychtářce sklesly ruce s uhlí do klína, a hlava její padla na zeď. Zírala na hospodského očima vyvalenýma, jako by mozek její naprosto

pochopiti nemohl, co pojal sluch.

„Ano, muž váš zadal o rozvod," s důrazem opakoval hospodský, „ale páni jsou proti tomu. Bojí se, aby z té věci nepošla zlá krev mezi lidmi a neubylo kázně, když dá první náš občan příklad tak povážlivý. Vybídli mne, abych to hleděl nějak zprostředkovat."

„Ten hanebník, ten lhář, ten pokrytec!" stenala rychtářka; „zapřísahal se, že toho nikdy neučiní k vůli dětem. Proč jsem snášela jeho nešváry, když přec mne teď dává v šanc lidskému posměchu! Rozdrtit, uškrtit jsem ho měla, když se mi ponejprv zprotivil ten tulák ošemetný … Proč si žádá najednou rozvodu? Která z jeho milostnic na tom stojí? Vždyť si nedal v neplechách svých nikdy tím překážet, že je mužem ženatým: co v tom vězí, že mu to překáží teď?" A rychtářka vyjela tak vášnivě proti hospodskému, že převrhla vedle sebe nádobu. Uhlí z ní po kousku vypadalo na podlahu i počalo ji pomalu trávit. Ale ani ona ani hospodský nepovšimli si doutnajících prken mezi hovorem tak významným. „O těch nešvarech a neplechách, o nichž mluvíte, neví nikdo, ty se jinde neděly než ve vymýšlivé vaší hlavě," důtklivě se ujal hospodský vzdáleného přítele. „Každý si muže vašeho váží, jen vy jste pořád něco na něm viděla a naň věděla, až vám musil utéci. Teď máte co proto. Kdybyste nebyla Antoše k obchodu donutila, nemusil se toulat, jak vy to nazýváte. Mohl-li pak vedle vás obstát, chtěl-li zůstat při rozumu? Že se na svých cestách vždy choval jako muž počestný, o tom vy víte lépe než kdokoli z nás. Nezmínil jsem se o tom před nikým, aby z toho nepovstala nová mrzutost, ale dlouho již je mi povědomo, že podplácíte jeho pacholky, aby vám to ihned oznámili, najde-li si jejich pán někde nějakou kůstku. Nemohli vám však nikdy nejmenší dát zprávu o nějakých milostenkách, vždy jen jste od nich slyšela, že nedbá muž váš o jiného než o obchod. Nečinili to z náklonnosti k pánu, že vám nepřišli se žádnými klevetami, mnohý z nich byl by se velmi rád něčeho dopařil k vůli slíbené odměně. Nedivte se, že znám tyhle spády; co neslyší hospodský od hostí, když se podnapijí?"

Rychtářka sebou trhla, když se o tom zmínil, že podplácela Antošovy pacholky. Myslila, že šetřili z opatrnosti lépe tajemství její i svoje.

„Je to co hezkého, když platí žena cizí lidi, aby jí donášeli klepy na muže vlastního?“ pokračoval rozhorlený hospodský, „mohlo li ho to pak těšit, když na to přišel? Po mnohá léta již mu děláte, co víte nejhoršího, vzala jste jemu naschvál i služku do domu, s níž se soudil, poněvadž jste si myslila, že ho vystát nemůže a že mu bude vše dělat na vzdory. Také dělala; je to pravý zázrak, že přišla aspoň teď trochu k rozumu a že mu sloužila tak dobře jako dětem vašim. Nevím, jak by to bylo bez Sylvy u vás chodilo, když jste v nejhorším utekla a čeládka za vámi. I muž i děti by snad byli zahynuli, každý se štítil statku zdaleka. Váš dům mohl vydrancovat, kdo chtěl, zůstavila jste vše Pánubohu. Útěk váš z domu a od dětí, když jim bylo nejhůře, je prý také nejhlavnějším článkem v Antošově žalobě. Upřímně řečeno, rychtářko, kdyby mně tohle udělala žena moje, do smrti bych ji nepustil již přes svůj práh. Manželé se mohou již trochu kousat, všude je k tomu příčiny, obzvláště když ji člověk hledá; ale když přijde zle, tu mají muž i žena k sobě držet a spolu vytrvat až do hrobu. Co by bylo na tom bývalo, kdybyste byla dostala několik skvrn do obličeje? Vždyť nejste děvče na vdávání, abyste se musila o tu svou krásu ještě bát. Ve vašich letech je to přec jedno, scvrkne«li se kůže o rok dříve neb později, Antoš by si byl z toho asi málo dělal, jeho myšlenky stojí na něčem moudřejším. Beztoho nepošlo celé neštěstí z ničeho jiného, než že jste neměla té jeho lásky nikdy dosti. Muž váš je člověk rozumný, to věčné s vámi se ‚hajcání’ musilo se mu znechutit. Nemějte mi za zlé, že s vámi mluvím zcela bez obalu, činím tak z upřímného pro váš rod přátelství. Nemyslím, že je vše ztraceno, páni mu tak snadně nepovolí, jak jsem vám již pověděl. Antoš je dole v městě, promluvte si s ním, vždyť je to k vůli těm chlapcům vašim. Vyhraje-li, tu se od vás nadobro odstěhuje a vezme si je s sebou. Dceru jste sama od sebe zapudila, synové vám

budou odňati, vždyť pak zůstanete sama jako kůl v plotě. Jen si považte, jak by se vám pak zastesklo! Hleďte Antoše nějak zas udobřit! …“

„Já ho udobřit!?“ vykřikla rychtářka tak zuřivě, že se to v sednici rozléhalo, a hospodský před ní polekaně ucouvl.

„Jen si zas nepostavujte hlavu, jak to umíte! Tenkráte by vám to věru prošlo naposledy. To dobře uvažte! Nemusíte jít sama první naproti Antošovi, poslal jsem k němu již matku jeho. Byla chudák jako opařena, když jsem jí pověděl, co Antoš obmýšlí, a ihned k němu běžela. Pravila, že v tom musí být nějaká mýlka, ale není. Jirovcová vždy mnoho zmohla nad synem, ctí ji jako málokterý syn matku starou a chudobnou. Ona mu zajisté domluví, jak se patří, obměkčí ho a vám nezbude mnoho práce, abyste se s ním vyrovnala. Já sám vás k němu doprovodím …“

„Ano, vyrovnám se s ním, ale bez vás!“ zasmála se rychtářka, a blesk, jenž se zdál hospodskému pekelným, zažehl ho z jejích očí. Osvítil sednici ruději, než to doutnající na podlaze uhlí, po němž odcházejíc šlapala, jako by šlapala po písku. Zaraženému hospodskému zdálo se v této chvíli, jako by neměl oheň ani k ní přístupu, jako by se v ní byla náhle probudila jakási moc kouzelná. Hrůza pověrčivá najednou ho pojala před zarytou ženou, a slib její, že se s mužem vyrovná, zazněl mu jako posměch ďábelský. Vzchopil se jak ona a netázaje se jí dále, kdy a jak hodlá s mužem promluvit, prchal před ní jako před zlým duchem. Udělal jediný jen skok a než zmizela rychtářka ve dveřích vedlejší komory, byl již také v síni, uháněje v podivné rozčilenosti k hospodě.

Uháněl tak rychle, že před svým stavením do někoho vrazil. Ucouvnul znova před ženskou postavou. Měla hlavu pokrytou bílou loktuškou, z níž naň hledělo dvé temných, jiskrnatých očí.

„Kdo to?“ zvolal, podléhaje znova hrůze pověrčivé, v něm vzbuzené rychtářčiným si počínáním. Křikl, jakoby byl sám na poušti býval a nikoli u prahu vlastního domu, z něhož k němu zaznívaly hlasy večer-

ních hostů. Prchaje před rychtářkou myslil, že vidí před sebou vtěleného sátanaše, a teď mu zas bylo, jako by před ním stála sama smrt. Nepamatoval se, že byl kdy před tím tak rozechvěn.

Z bílé loktušky ozval se však smích.

„Jestli mne nenapalujete, máte na rychtáře tuze slabou paměť. Což neznáte vskutku již Sylvu, že na mne křičíte jako na zloděje, který se vám chce dobyti potajmu do domu?“

„Ach, tys to, holka! Vezmi tě rarach i s tou bílou plenou na hlavě, vždyť v ní strašíš!“ odplivnul si hospodský. „Co mi neseš? Proč mi nepřišla Jirovcová sama povědět, jak to dopadlo? Kudy pak šla domů, že mi prošla? B)l jsem jí za to odpůldne asi desetkrát naproti.“

„Co že dopadlo? Kam že šla Jirovcová?“ dychtivě vyzvídala Sylva, přistoupivši blíže k hospodskému; „neviděla jsem Jirovcovou od té doby, co jste si ráno pro ni poslal. Čekala jsem na ni v poledne s jídlem; když nešla, myslila jsem si však, že ji nechcete bez oběda pustit. Teď jsem si přišla pro ni, aby po tmě špatnou cestou nepadla. Vy však mi pravíte, že tu není. Kde tedy je?“

„Nu, kde je? V městě je, kam jsem ji poslal za Antošem. Tobě to mohu říci, tys jako dítě z domu, ale dále to nepovídej; nechci, aby to přišlo zbytečně mezi lidi. Času dost, až se to nedá již ututlat. Antoš rozhorlil se na rychtářku pro poslední její kousek a žádá o rozvod. Páni se sice tomu nediví, nepřejí tomu však k vůli povyku, chtějí, aby se manželé zas v dobrotě vyrovnali. Ale zdá se, že se Antoš brání zle, jinak by tu Jirovcová již byla. Myslil jsem, posýlaje ji za synem, že ona nejlépe zprostředkuje, co se zprostředkovat dá. Povolal jsem ji k sobě, vymlouvaje se na bolavý prst, abych s ní za tou příčinou promluvil a lidé hned se nedomakali, že se něco vaří.“ Sylva myslila, že se jí prsa rozkotají; tak mocně to v nich zaplesalo, že nastala konečně doba boje zjevného.

„Jestli se Antoš nepoddá, bude s rychtářkou zle. Sápala se na mne jako lítá saň, když jsem se jí před chvilkou o tom zmínil, co se díti má.

Věděla na Antoše zas nejhorší a počala ho obviňovati, že toho všeho nejspíše příčina nějaká jeho milenka, která ho chce mít jen pro sebe. Bude to ošklivý soud, přijde-li k tomu. Ještě mi to leží v údech jako olovo, tak jsem se teď nazlobil s tou zlou ženou; připadala mi na mou věru jako ďábel sám. Ta se bude Antošovi bránit zuby nehty. Sejdeš-li se s Jirovcovou dříve než já, pověz jí, co jsem ti pověděl teď, a domluv jí ještě jednou ve jménu mém, aby učinila vše možné, by zjednala pokoj, sice z toho pojde desetkrát horší bouřka v obci, než nám kdy o Jakube od Ještěda přitáhla! . . .“

„Vyřídím, co jste mi uložil; jdu jí teď rovnou cestou naproti,“ odvětila Sylva, tlumíc mocně v sobě city svoje, a jako stín zmizela v šeru jarní noci, majíc jaro bujných nadějí v bujném srdci. Jakým to způsobem Jirovcová do města se dostala, jak dlouho byla na cestě k synovi, zdali odpočívala a kde, kdy tam přibyla – o tom neměla stařena nejmenšího pojmu. Kdykoli se jala za dnův klidnějších o tom pak přemýšleti, nikdy si toho nemohla připomenouti. Odloučivši se od hospodského, pitomě kráčela ku předu, puzena a zároveň i chráněna jen zvyklostí. Byltě to pravý zázrak, že došla, kam hodlala, druhý zázrak, že při tom nepřišla k úrazu. Brala se přímo přes kopce, bředla potoky, drala se houštinou, kráčela po nejsráznějších stráních, vyhýbajíc se obecné cestě v úmyslu neuvědomělém, aby se nesetkala s lidmi a oni jí na čele neviděli, kam to jde a za jakou příčinou. Kdo by jí byl řekl, že na ni kdy čeká cesta taková! Zdali by se nebyla opovržlivě usmála této věštbě? Což to bylo ale skutečně pravda, že stál Antoš, její syn, její pýcha i radost, nad propastí hanby a hříchů?! . . .

Ba že stál! Jak vyslovil hospodský „rozvod“, již věděla stařena, na čem je; věděla desetkrát více než on, než mohl někdo jiný krom ní tušiti. Vše zprůzračnělo kolem ní, podivila se, že měla tak dlouho mlhu na očích. „Sylva“ to zaznělo v její duši, a Antošovo jednání jí bylo náhle jasné, věděla, co se v něm děje i co zamýšlí. Ano, Sylva jedině byla podnětem a příčinou, že byla ohrožena jeho spása věčná, jeho čest po-

zemská. Porozuměla nyní Sylvě, její tehdejší skoro zázračné proměně, její nynější nemoci, jejímu zimničnému nepokoji i podivným otázkám. Snadno jí bylo sledovati teď stupňování jejího citu, jak se v ní vyvinula ze soustrasti láska, jak touto láskou uchvátila i jeho. Byl zralým již mužem a přec tak brzo a úplně podlehl! Zhluboka si tu vzdychla matka nešťastná. Jen z poctivosti chtěl syn dát pohoršení tak velké, toho byla jista. Jiný muž na místě jeho byl by se zajisté zapletl s dívkou nezkušenou a podivínskou, jíž bylo slovo „svět“ pouhým jen zvukem, čest pojmem jen temným, nepochopeným, v tajný a nízký poměr zamilovaný, jichž bylo mnoho na okolí; toho však nebyl schopen její syn. Neuměl si s ničím hráti, nejméně však se srdcem a životem jiným; přijímaje je, zaplatil za ně cenu nejvyšší. Byla pevně přesvědčena, že si nežádá najednou veřejné svobody, než aby se mohl veřejně zas vázat. Jako skála přetěžká přivalila se na srdce stařenino upomínka na jejich hovor o Štědrý večer. S jakým zápalem byl mluvil o obci Ochranovské, bez obalu se vyznávaje, že Často přemýšlí o jejím zřízení i že v něm shledává mnoho prospěšného, co by mělo být zavedeno jinde. Zamlčel se jen proto, že viděl, kterak se hrozí matka řečí tak rouhavých, i nepřestal dříve, až mu uzavřela ústa křížem, by z nich již nevypouštěl slov pohoršlivých. Tam si vyhlídl útočiště, to bylo u ní jisto. Proč, ach proč mu nedala tenkráte více znáti nevoli svou! Ale jak si mohla kdy myslit, že se dostane na takové scestí? Odpadlíkem, ano odpadlíkem se chtěl státi! Stařena chtěla o tom pochybovati, vymluviti si obavu tu jako vrtoch, chtěla vší mocí věřiti, že mu o jiné nejde, než aby byl sproštěn svazku se ženou, pro niž v něm uhasla poslední jiskra úcty – ale nemohla, neb nechtěla již býti lehkověrnou a slepou jako až dosud. Při myšlence té šly na stařenku však mdloby. – Spíše by se byla nadálá, že vezme celý svět za své, než že nezůstane bez úhony její syn, a ted taková, taková rána! On, jenž se byl vyšvihnul povahou na prvního v obci občana, k němuž pohlíželo tolik lidí s úctou, s nímž jich tolik bralo radu, považujíce jej za vzor rozumu, rozvahy a počestnosti, on

jim chtěl najednou dát takové pohoršení! Nebylať obava pánů lichá, že podryje kázeň mezi lidmi, odloučí-li se od ženy; což kdyby byli znali úmysl jeho v celém rozměru, jak ho znala ona – byli by ho snad kázali zavřít jako blázna, a dobře by byli tak učinili: tak aspoň soudila uražená její hrdost mateřská. „Pro koho se chtěl tak velice zapomenout?“ trpce sama sebe se tázala. „Pro dívku napolo divou, jejížto bezohledná náklonnost mu zalahodila.“ Nesmírná kyselost kvasila se v stařeně, když spatřila z daleka dům, v němž měli koníři svoje stáje a kdež Antoš bytoval, bylo-li mu déle v městě se zdržeti. Málem by se byla vrátila, zůstavujíc ho osudu a odříkajíc se ho v srdci i před světem. Cítila se nesmírně v něm pokořenu, poníženu jeho hříšnou náklonností k dívce, která se jí zdála v této chvíli poslední svého pohlaví. Zdálo se jí, že mu nebude nikdy moci odpustit, i když ?e jí podaří odvrátit ho jeho úmyslům, podkopána navždy byla její v něho víra Proto ho tedy tak vroucně milovala, aby jí připravil na stará léta takový osud?

Stařena zastala syna na dvoře, prohlížel si tam s patrným zalíbením polní nářadí, zvláště pěkně pracované a zeleně natřené. Jirovcovou to píchlo u srdce.

„Do nového hospodářství?“ otázala se ho tak ostře, že se ohledl, jako by mu byla dýkou srdce projela. Ale po druhé mu to projelo dýkou srdce, když pohledl matce do tváře. V jediném tahu nebyla si v té chvíli podobna.

Mlčky otevřel před ní dvéře do přízemní sednice, již obýval sám; věděl, že mu nastal krutý okamžik. Byl si umínil, že matku sám pod jakousi výmluvou k sobě povolá, aby jí svoje jednání objasnil a vyložil a znenáhla ji naklonil k náhledům svým. Bylo se mu již jednou podařilo, získati ji pro úmysl kromobyčejný, neodepřela mu schválení, když roztrhnul potajmu svazek s rychtářkou, doufal, že dojde jejího svolení, i když to bude chtít učiniti veřejně. Vzhledem k novým drahám svého života arci věděl, že ji okamžitě pro ně nezíská, připravil se na tuhý odpor i na slzy a na domluvy, ale nikdy si nepomyslil, že ho snad zne-

uzná, spoléhal na její velikou lásku, na bystrý, nepředpojatý její úsudek. Vždyť jí proto říkali „mudrlantka“, že nepodléhala žádnému předsudku a vždy jen dle svého svědomí se spravovala. Ale v této chvíli vyčetl pramálo lásky z jejích očí a slyšel v hlasu jejím pramálo zaznívati chuti, pustit se s ním klidně a shovívavě do rozumování. Nepodivil se, že již o tom slyšela, že žádal o rozvod, ale překvapilo ho, že narážela i na jeho tajnou úmluvu se Sylvou. Vyzradila ji dívka sama, nemohouc se již tajiti netrpělivostí svou? Nenadal se, že lásku i úmysl jeho uhodla pudem srdce mateřského.

Podal matce židličku, sám pak stanul před ní jako obžalovaný před soudcem, Cítil, že ho obviňuje a neslyšeného odsuzuje. Trapný se v něm rozhostil za touto příčinou cit. Byl si okamžik ten často maloval, ale zcela jinak. Dojemný sice, ale nikoli bouřlivý; vážný, rozhodný, ale ne bolestný.

„Vy přicházíte stran rychtářky?“ přerval konečně mlčení, nemoha se dočkat matčina oslovení. Jen její zrakové k němu mluvili, ale cizí, přísnou řečí, jíž porozuměti nechtěl.

„K čemu se mne tážeš? vždyť to víš od první chvíle, co jsi mne před sebou spatřil,“ trpce mu odvětila.

„Již se tedy tázati nebudu a počnu hned s odpovědí, Chci konečně, aby lidé věděli, co ví již dávno Bůh. Mámí té přetvářky a lži teď dost.“

„Tobě jde tedy jen o to, aby byla odkryta lež a na dál zamezena přetvářka, že se chceš dát právně od rychtářky odloučit?“ s úsměškem zvolala Jirovcová.

„Ano,“ odtušil syn hrdě, „teď musí hra s rychtářkou přestat, neb srdce se ve mně probudilo. Poznal jsem děvče, jež miluji jako pravou choť srdce svého.“

„Nevyslov jméno její!“ křikla stařena nanejvýš popuzena, že se jí tak vzdorně přiznává, „nechci je slyšet z úst tvých, abych se neprohřešila před Bohem, klnouc mu!“ Klidněji a bolestněji připojila: „Jak asi vám budou lidé říkat, až přijde tato novina mezi ně?!“

„Budou nás zváti jedním jen jménem, neb před oltářem božím dostane se Sylvě jména mého."

„Tedy přec!" vykřikla znova stařena a sáhla si na srdce. Zabuchalo tak mocně, až myslila v té chvíli, že v ní puknout musí. „Beze studu mi zvěstuješ, že jsi lehkomyslníkem i že se staneš bludařem a odpadlíkem, hříšníkem to největším? Jak to přečkám, ó ty dobrý Bože na nebi! Klidně-li pak budeš hledět na pohanění svoje i moje?"

„Jeden je Bůh tam na nebi, a všecky cesty, po nichž kráčíme se srdcem čistým, vedou do lůna jeho, matko. Nevzývejte ho, aby mne pokutoval, neb neodpadnu od něho a nepoháním vás, budu-li se bráti stezkou jinou, než jsem posud kráčel, ba «bude na ní více pravdy v slovech i v jednání mém."

„Svatá Panno, neposlouchej ho, kterak se rouhá! On neví, co mluví v závrati zamilované, pozbyl rozumu i rozvahy i ctnosti najednou. A děti tvoje, zaslepenče, co s těmi zamýšlíš?"

„Půjdou s otcem, vždyť vám dobře povědomo, že nemají matky. Opustila jich, když po nich sahala smrt. Méně projevila pro ně lásky než zvíře, v němž není duše. Navždy se stala nehodnou úcty mé i jejich."

„A matka tvoje, Antoši, která ti nikdy neublížila, vždy poctivě o tebe se starala a jen přílišnou láskou na tobě zhřešila, že tě přísněji nevedla k povinnosti?" zaplakala Jirovcová.

Velký boj se jevil v tváři synově, než jí tiše odpověděl.

„Matka zajisté nahlídne, že jinak jednat nemohu."

„Mýlíš se tenkráte, dítě nezdárné," vzpřímila se stařena bledá jako smrt. „Tenkráte aspoň bude matka tvoje přísnější než ochablé tvoje svědomí."

„Moje svědomí není ochablé, matko; nikdy snad nemělo úlohy větší než právě teď. Tisíckrát promyslil jsem vše i uznal jsem konečně, že mám právo jako každý jiný na život spořádaný v rodině své, na lásku upřímné ženy, na svoje děti. Vždyť se toulám jako vyhostěnec po světě

nevěda, komu náležím, co mého, k čemu mám právo! Zázrak, že jsem se nespustil. Což vás nikdy nepojala soustrast nad osudem mým, nikdy strach, abych nesprostopášnil? Žiju a žil jsem jako člověk? Tak to má potrvat navždy? A proč? Poněvadž se jednou uchopila žena prchlá ruky mé, aby se pomstila nepřátelům svým. Dávno již se jí spustila od té doby, nenalézajíc ve mně sluhu dosti poslušného, po čemž mne pronásledovala nenávistí nejkrutší. Teď není ani této smutné pásky již mezi námi, střekla se mne v dětech mých úplně. Dosud však mám obětovat štěstí svoje tomu, co bylo – snu! Tak tomu chce obec, k níž náležím. Obrátím se tedy tam, kde lidé dospěli k větší již spravedlivosti …“

„A svět!“ zaúpěla matka.

„Co je světu do mého jednání? Kde byl ten svět, aby mne nezkušeného byl varoval před sňatkem tak velice nerovným, jehož zlé následky každý předvídati musil, kdo znal jen poněkud povahu rychtářčinu? I vy jste předvídala, co mne očekává, i vy jste pravila, že byste mne raději viděla vojákem, než nášlapkem hrdé ženy, a když jsem, polekán jsa vaší věštbou, chtěl couvnouti, tu jste tomu nechtěla. Nepřipustila jste, abych byl zrušil přenáhlený, napolo mi vyrvaný slib, odvolávajíc se k tomu, že bych tím i porušil poctivost svou. Vizte, jak se na mně mstila ctnostná vypínavost vaše! Komu bych byl ublížil, vrátiv rychtářce slovo ? Tentýž ještě den by si byla vyhledala ženicha jiného. Komu ublížím teď úmyslem svým? Ošidím někoho, schůdné tím někdo, bude někdo nešťasten? Co učiniti chci, týče se jediné jen mne; rychtářka pozbyla všech práv, abych na ni se ohlížel. Táži se vás ještě jednou, kde byl ten svět, když ona mne trýznila, když mně kalila mladý věk, když mne křivě podezřívala? Bránil mne a pomáhal mi, když jsem nechtě pozbyt úcty sám před sebou, utekl se mezi cizí lidi, abych se sám o své ujmě uživil, nemaje jiných k tomu pomůcek krom prázdných svých rukou? Dohledí na moje děti, když jsem byl od nich vzdálen? Nebránil mému neštěstí, a teď by chtěl najednou bránit štěstí mému? Podivných by si vyhrazoval práv za zásluhy svoje! Neodsoudil ženu, která se

zřekla nejsvětějších povinností svých, a odsoudit by chtěl tu, která je za ni co nejobětivěji konala? Zlomyslnost promine, a lásku by chtěl trestat? Je mi věru k smíchu ten váš svět! A vy, matko, s jasným svým rozumem a se srdcem šlechetným, chtěla byste nadál k němu chodit do školy a na mne s ním hodit kámen, vy, ježto nejlépe víte, co to za poklad to srdce Sylvino, a jak velkého vydobyla na mne práva?“

„A zákony?“ vyčítala mu znova stařena, zmatena proudem jeho vášnivých slov, „ty se tváříš, jako by jich nebylo?“

„Ty zákony, matko, jež si dali lidé, mohou lidé také změnit. Je to zákon nespravedlivý, odsuzující člověka, aby setrval ve svazku s člověkem nehodným, poněvadž se s ním jednou spojil, donucen jsa k tomu poměry neblahými. Přestupuji jej bez rozpaků. V rodišti mém bude jednání mé, jak pravíte, nechváleno, ale tam za horami, dvě hodiny již za Ještědem, neodepře mně nikdo jména muže poctivého., že jsem opustil ženu nešlechetnou, spojiv se s dívkou, která byla postrčeným dítkám mým po celá léta druhou matkou. Ne krásou, ale dobrotou podmanila si Sylva srdce moje. Pustila se se smrtí o mne v boj; dala svůj život, svoje zdraví i svou krásu desetkrát za mne v šanc, bdíc u lůžka mého i dětí mých. Vykoupila si nás – náležíme jí –“

„Nemusíš jít tak daleko až za Ještěd,“ smála se Jirovcová opovržlivě, „hned u samé paty jeho v Truchcově[11] je spolek lidí, kteří číhají v lese na cestovatele, aby je svlékli, i do domů se dobývají, aby je vydrancovali – žádný tam neodepře jména čestného zloději . . .“

„Matko!“ křikl Antoš a teď si sáhl on na srdce, jímž trhla slova její tak prudce, že si myslil, teď že v něm naposled zabuchalo.

„Co se hněváš, mudrlante! Ty přestupuješ bez rozpaků zákon jeden, nediv se, přestoupí-li jiní, přestoupí-li snad i vlastní děti tvoje zas zákon druhý, jim rovněž tak nepohodlný jako tobě první. Jak zaslepila tebe licoměrnost zamilovaného děvčete, tak zaslepí snad tvoje hochy lesk peněz. K čemu odolat chtíčům svým a spravovat se ctí, když to člověku překáží? Vždyť najde všude k sobě lidí stejně smýšlejících ...“

„Tot něco jiného! Vždyť jsem se vás tázal, jestli někomu ublížím, jestli přijde někdo mnou zkrátka, jestli někoho ošidím, vyhledám-li si štěstí dle svého způsobu?“

„Nemusíme právě šidit, a přec můžeme velmi hřešit a veliké dát pohoršení jiným. Ty si bereš proti právu a zvyku ženu, poněvadž se ti líbí, a děti tvoje vezmou, příkladem tvým svedeny, proti právu a zvyku někde kus zlata, také, že se jim líbí. Kde máš rozdílu v úmyslu i v činu? Ne, Antoši, nesmí to být, jak si to myslíš, aby bylo dnes právem to a zejtra zas cosi jiného; jeden aby to uznával a druhý zas aby o tom slyšet nechtěl. Musí být něco vyššího nad námi než hříšná vůle naše, zmítající se jako třtina nad vodou, musí být něco stálejšího a světějšího, na čem stojí svět; ctností to nazývá křesťan a toho se musíme držet stůj co stůj, jeden jako druhý, jinak se s námi propadne do hlubin hříchů. Kam by byli lidé přišli, jak ty kážeš? Co bys říkal teď mně, kdybych byla vždy jen jednala dle libosti své a ne po právu? Abys nemusil říkat cizímu člověku ‚otče’ a abych neporušila muži svému věrnost v hrobě, zamítla jsem toho, jehož jsem více milovala než otce tvého, ponejprv dnes se ti z toho vyznávám. Byla jsem tenkráte také mladá, mladší a rozumnější, než jsi ty, nejvážnější v horách občane; Bůh sám ví, jak mi při tom bylo, ale přemohla jsem se přec. Bylo mi zle, dřela jsem nouzi, musila jsem dát tebe, jedinou útěchu svou, do služby – ale s opovržením jsem vyhnala posla vrchního, když mi nabízel za mou lásku dobrý život, jmění a pro tebe dobré zaopatření. Komu bych byla ublížila, přijímajíc tento návrh? Nikomu! K vůli tobě jsem se věru nemusila namáhat, abych si zachovala dobrého jména, to teď vidím – tobě je jen bublinou …“

„Matko, teď jste byla ukrutnější, než jste sama chtěla …“

„Co ti asi řeknou děti tvoje, až přijdou k rozumu? Zdali ti to nikdy nevyčtou, žes je odňal navždy matce, z jejížto krve pošly, že jsi je připravil o domov a o náboženství?“

„Až přijdou k rozumu, pochopí pohnutky skutku mého. Poznali vlastní matku dostatečně, aby ji ocenili, poznali i jednání té, již si sami zvolili za pěstounku …“

„A již si odvedou v pytli ode dveří kostelních …“

„Matko, pro Boha, přestaňte již mne mučit. Co by Sylva dělala u dveří kostelních?“

„Myslíš, že bude jinak propuštěna z obce, byť věděli, že je čista jako křišťál? Vyzvídala jsem na rychtáři, aniž si toho povšiml, i vím, že potajmu utéci nemůžete, chcete-li se dát jinde poctivě oddat. Netajíš se, že máš úmysl takový, ba chlubíš se jím. Kdo však chce být v jiné církvi přijat, musí se vykázat vysvědčením od církve své, že se jí odřekl i že bylo odřeknutí jeho přijato. Ale co ti to povídám, lépe to víš než já, že se musíš nejen ty, ale i Sylva s dvěma svědky na faru dostavit, ohlásit svou věrolomnost. Spojí se v té věci nejen obec ale i páni s rychtářkou, aby byl dán na vás příklad pro podruhé? Musí se odebrat lidem chuť, aby vás nechtěli následovat. Až se rozkřičí, proč se vzdává Sylva víry, bude potrestána co svůdnice a lehkomyslníce, to uvidíš, pak teprv ti ji vydají …“

„Nezaslouženou tou potupou by mi ji usmrtili,“ zvolal Antoš zoufale.

„Toho se věru báti nemusíš! Chystá se, jak pozoruji, na veřejnou hanbu jako k nějaké slavnosti; v tom ohledu je vtipnější tebe, předvídá ji, hádá, že bude asi krutá. V té holce vězí zlý duch, dusila ho v sobě lstivě, teď však se v ní znova zmohl. Že jsem ji kdy poznala, tu zmiji, že jsem vás sama svésti musila! Odříkávám se vší vděčnosti za ošemetné její služby. Lež na jazyku se ke mně vetřela a beze studu tě k sobě přivábila. Až se nasytí tebe, přivábí si snad zas jiného, vždyť tím nezhřeší, bude to dovolenou věcí, až přijme novou víru – Antoši, vzpamatuj se, nedoháněj matku vlastní k zoufalosti! . . . víš, co jsem ti tenkráte pravila, když jsi chtěl co hoch vztáhnout ruku po ovoci cizím? Teď zamýšlíš horšího, a já . . .“

„Matko, vy neznáte soucitu," křikl Antoš, zakrývaje si tvář, neb náhle se před ním zakmitla ona mlčelivá hladina vodní, na niž mu byla matka tenkrát ukázala, pravivši mu, kde ji má hledat, dopustí-li se kdy poklesku.

„Znáš ty soucitu se mnou?"

„Mějte milosrdenství, matko, já k ní přiložil celou duši. Nikdy dříve jsem lásky nepoznal, dokud jsem se nepodíval do jejích rozmilých očí . . . Ji první jsem zval nevěstou z popudu srdce . . . Ne, nemohu od ní upustit, spíše se vzdám života – je v moci mé, matko, jako je život váš v moci vaší ..."

Teď si zakryla zas matka tvář, zhrozivši se slov synových.

„Sylva by se zajisté podivila," pokračovala po dlouhé přestávce poněkud mírněji a měkčeji, „jak draze si ji kupuješ, a prese vši zpozdilost svou by se uznala za nehodnu ceny tak nesmírné. Nechápe ani nedospělým svým rozumem dosah toho, co činiti hodláš. Jak tě jen mohl upoutat tvor tak prostý, dívka, ježto bývala terčem chlapeckých vtipů, která poskytovala celé vsi mnohokrát bujnou nevázaností divadlo vítané? Ne, Antoši, co ty nazýváš láskou, není jiného než záchvat pomíjitelný; přemůžeš jej, budeš-li chtít. Tys mně před tím vyčetl, že jsem tě nevarovala před sňatkem nerovným, i, že jsem nechtěla z ctnostné vypínavosti, abys porušil svoje slovo; nuže, teď tě tedy varuji před svazkem hříšným, tebe nehodným a vybízím tě, abys nedostál slibu, který ti jen vylákala pochlebovaná v tobě marnost, že k tobě přilnula holka tak podivná, která dosud o mužských slyšet nechtěla. Věř, obětivost její není než vypočítavostí hrubé vášně. Kdyby tě měla skutečně a šlechetně ráda, odřekla by se tebe při pouhé myšlence, co musíš pro ni podstoupiti. Tys nechtěl býti hříčkou ženy zamilované, nechtěj ted býti hříčkou zdivočilého děvčete! Ne, taková ženština nemůže míti k tobě práv a ty k ní nemáš žádných povinností . . ."

„Podivná je ta vaše rozšafnost, matko; což nepozorujete, že se podobá navlas všem nectnostem, z nichž mne viníte ? Vyčítáte mi ne-

vděčnost a nestálost, a v jednom skoro dechu mi při tom dokazujete, že nemají sliby, učiněné v nejposvátnější života hodině platnosti; domlouváte mi, abych lásku odměnil zradou, důvěru klamem, oddanost nevděčností, abych se sřekl všeho pro Čest citu. Za to mám šetřit tu, která je všeho mého neštěstí původce, a ohled míti na houf lhostejných mi lidí, aby nebyli vyplašeni činem odhodlaným z lenivého mělkých duší poklidu. Rovnáte mne k zlosynům, a při tom mi přec radíte, abych oloupil jedinou upřímnou přítelku svou o víru ve mne a abych ji za nesčíslná dobrodiní její od sebe zapudil. Neostýcháte se trhati z ní sama po kusech všecky ctnosti, které jste jindy velmi prospěšně zužitkovala. Ach, matko, často jsem o tom přemýšlel, co to přec za podivnou věc, ta lidská moudrost a spravedlnost! Jak libovolně s nimi nakládá i ten nejlepší z nás! – Ne! na tu pravou moudrost a spravedlnost jsme ještě nepřišli, ni vy ni já jí ještě neznáme; což by pak mohli matka i syn tak krutých si vyčítati chyb, tak krutě proti sobě stát, nemohouce si při vší k sobě lásce nikterakž porozumět, ni jeden druhému povolit? …“

„Tedy jsme domluvili.“

Antoš neodpověděl, odvraceje se od matky.

Jirovcová vstala a poodešla ke dveřím, ne již hněvivě a uraženě, nýbrž truchlivě, majíc šedivou hlavu hluboce nakloněnou k prsům. Syn sebou nepohnul, ale silný muž chvěl se jako ubohý na stromě list, jen jediný ještě okamžik: a on se s matkou rozešel nesmířen pro celý ten vezdejší život. Snad ji naposledy spatřil . . .

„Antoši,“ ozval se ještě jednou hlas matčin, „rouhala jsem se, vyhrožujíc ti, že budu hledat smrt, nepodáš-li se mi – neučiním toho – dosti velké břímě spočívá již na bedrách tvých, také si nebudu nikdy připomínati slov tvých neuctivých, vášní teď ti vylákaných; jen jedno mi za to učiň kvůli, vzpomeň si jen na okamžik na hrob otcův! Dáš ho zneuctít každou cizí nohou, poskytneš okolojdoucím právo, by kopnuvše do nebo, potupně zvolali: Hle, z toho, jenž tu práchniví, pošel pro-

klatý onen odpadlík, jenž dal pohoršení nám i dětem našim. – Rozmotejmež popel jeho do všech úhlů světa, jen kdo sám hříšníkem, splodí hříšníka tak velkého …“

Antoš vzkřikl tak strašlivě, že se v stařeně zarazila krev; myslila, že mu nastala poslední hodinka i že počíná pracovat k smrti. Zpomínka na zesnulého otce, kterou byla již jednou před lety zažehnala bouři v jeho krvi, nepozbyla časem své moci, byla muži dosud tak posvátna a dojemná jako někdy dospívajícímu mladíku. I chtěl se moci její vzpouzeti, ale nadarmo – dorážela naň takovou prudkostí, takovým úsilím, že jiného v chvíli té neviděl než potupně rozmetaný otcův hrob, nad nímž se vznášel milovaný, uražený stín.

„Matko, matko,“ zvolal konečně hlasem srdce rozrývajícím, „vy jste zvítězila! Těšte se tomu, můžete-li! Odměněn budiž dnes otec můj za to, že mi daroval bídný tento život; odměněna buďtež i vy, že jste mne vyhlídala, pro mne že jste zamítla, jehož jste více milovala než otce mého, i že jste mi prese vši bídu svou zachovala dobré jméno. Vraťte se k Sylvě i řekněte jí, že jsem lhář a zbabělec největší, klamem že bylo každé moje k ní slovo! Nechť nevěří nikomu již na tomto světě, nechť nikdy již nepozná soucitu k bližnímu: žádný, žádný ten Červ, jenž se zove člověkem, není toho hoden. I řekněte jí, aby nehleděla obměkčit mne divadlem zoufalosti své, odeženu ji od prahu toho, kdyby se na něm objevila – i kdybych hned věděl, že z toho budu mít smrt, neb stal jsem se ctnostným dle návodu vašeho. Jste teď spokojena? Zapovím i dětem svým, aby již nikdy přede mnou nevyslovily jejího jména – jednám teď po právu? Poslyšte mne, matko, jen chvílinku ještě, než odejdete, hrdá na svoje i moje vítězství – je-li to ctností, co konám teď, a má-li svět stát na takovém právu – nechť se s námi raději propadne do těch hlubin, jichž se děsíte, je uvnitř shnilý a na povrchu pobláznený – nebude ho škoda a nás – teprv ne . . .“

A Antoš vrhnul sebou v celé délce na podlahu i zaplakal jako malé dítě.

Ale Jirovcová neplakala s ním. Ponejprv dnes jí nepohnula bolest synova. V té chvíli nebylo v ní jiné myšlenky, než aby se co nejrychleji domů dostala, by páni zvěděli, že zůstane na přímluvu její mezi manžely vše při starém. Sylva jdouc Antošově matce vstříc, nekráčela, nýbrž letěla. Zaslechla z úst hospodského zvěst andělskou. Znala napřed odpověd, s níž se vrátí Jirovcová od syna, nemohla se dočkat, až ji od ní uslyší. Ani stín pochybnosti jí nevnikl do duše, že by se mohl Antoš v úmyslu svém viklat, neb dokonce přijít k jiným náhledům. Skálopevná byla víra její v každé jeho slovo, zároveň byla tak přesvědčena o spravedlivosti jejich společných záměrů, že byla téměř jista schválení Jirovcové, jakmile jí sdělí syn úmysl svůj. Doufala, že ji snad již dnes pozdraví jménem „dcero moje“, ohlásivši jí, že se i ona rozhodla následovat syna do nové vlasti ke krbu domácímu. Sylvu nelekal hněv pánů, o němž se byl hospodský zmínil, ni nevůle občanů ni jistá msta rychtářčina, nevěnovala všem překážkám, obtížím a pokoření ji očekávajícímu jediné již myšlenky. Nepokoj a netrpělivost, ji v posledních dnech sužující, vytratily se teď z ní náhle; co bylo rozhodnutí jejího osudu tak blízké, ustoupily hrdinskému rozechvění. Nebyla tak prostinka, aby nebyla věděla, co jí hrozí, ale byla nejen hotova vše podstoupiti i vytrpěti za Antoše, nýbrž těšila se ještě, že mu bude moci dát důkaz lásky, snášejíc vše, i potupu veřejnou, s usmívajícími se ústy, třeba si řevnivost rychtářčina vymyslila pokutu tak velkou, jak byla před lety uložena nešťastné kovářce. Chvilinku jen, jen tak pro žert si představila, jak by jí asi bylo, kdyby jí Antoš vzkázal po matce, vše že musí zůstat při starém. Ale nevydržela to dlouho; hlava se jí při tom tak podivně zatočila a myšlenky jí v ní tak pitomě zakolotaly jako H netopýři v báni kostelní, když tam někdy naschvál vylezla, aby je poplašila.

„To je hrozné!“ zděsila se, „tak asi je bláznům. Ba zbláznila bych se okamžitě, kdyby mne Antoš odstrčil a já musila žít jako jindy, nebylo by mi pomoci.“

Ale hned potom se usmála i plísnila se, že si kazí večer tak krásný. A krásný byl večer ten, tak krásný, ba ještě krásnější než onen vánoční, kde vypustilo Antošovo srdce první útlý kořen lásky, z něhož vyrostl teď tak pyšný strom. I dnes bylo tak ticho a tak posvátno v přírodě jako tehdáž, i dnes hořela na nebi jiskra vedle jiskry, ale led, po němž tenkráte s Antošem kráčela, proměnil se v samé kvítí. Kvetlo a pučelo to na ňadrech země jako v ňadrech Sylviných. Vše dýchalo kolem ní mírem, nehnuloť se stebélko na lukách postříbřených rosou noční, lesy spaly tak sladce, že si ani jednou ze sna nevzdychly, jen potok, vedle něhož kráčela, smál se tak ztichounka jako radostné její srdce. Sylva rozprostřela blaženě náruč, jako by byla chtěla celý svět,najednou k prsům přivinouti.

Asi půl hodiny letěla takto spěchem štěstím okřídleným, najednou stanula. Přišla na křižovatku, kde se spojovaly u kříže červeně natřeného dvě pěšinky. Jedna kroužila se pohodlně lukami od bor k městu, druhá kratší, neschůdnější však, vedla přímo hustým lesem. Kterou se měla dáti, aby s Jirovcovou se neminula? Lesem? Snad se ale bála stařenka jít v noci cestou i ve dne neveselou. Lukami tedy? Jakž, kdyby se jí zdála příliš dlouhou? Zajisté si přála být brzo doma. Sylva si po krátkém rozmýšlení umínila, že nepůjde dále, nýbrž že bude stařenu zde očekávat, aby se uvarovala každého zmatku. Vždyť nemohla Jirovcová již dlouho prodlévat, musila se každou chvíli objevit. Pravdě nepodobno, aby zůstala v městě přes noc, vědouc, že očekává hospodský s napjetím rozhodnou odpověd, aby ji sdělil pánům. Sylva poodešla tedy několik kroků z cesty na pokraj lesa hned za křížem se černajícího. Odtamtud mohla stařenku zdaleka slyšet a hned na ni zavolat, aniž ji tam někdo z okolojdoucích spatřil. Nemusila se však báti, že ji tu budou pozdní chůdcové příliš obtěžovat, křižovatce té se každý rád vyhýbal; kdo nemusil, zajisté tudy nešel. Říkalo se, že tu straší duch nebožky hraběnky, té, co proklela muže ze žárlivosti. Jak se proslýchalo, učinila prý to na tomto místě.

Sylva neznajíc pověrčivé bázně, šla okolo kříže zcela klidně i sedla si na poblízký smrk. Položivši si hlavu, unavenou blahem, na peň stromu, přála si, by Jirovcová hodně dlouho nepřicházela, by mohla tu třeba celou noc prosnít. A přec jindy nerada seděla, tak nerada přemýšlela. Na nebožku hraběnku si při tom ani nevzpomněla. Jirovcová jako by byla její touhu uhodla, nepřicházela, a Sylva slavila bez vyrušení první hodiny štěstí svého.

Sylva nevěděla, jak dlouho tak seděla pohroužena v myšlenkách, když ji z nich náhle vytrhnul jakýsi vzdálený šramot. Pozdvihla hlavu. Byly to blížící se kroky, nikoli však spěšné, nýbrž volné a těžké. Tak nekráčela Jirovcová. Sylva však chtěla přec vstáti, aby se podívala, nepřichází-li to snad chůzí unaveností změněnou; tu náhle kroky umlkly a zas se rozhostilo kolkolem ticho.

Pokojně dřímal les dále, ale již nebylo Sylvě tak volno v tom nočním klidu. Ač se nic nehnulo, cítila přec, že jí někdo dlí na blízku, a podivná se jí zmocnila tíseň. Nestrachovala se myšlenky, že je sama uprostřed lesa v širé noci, několik jen kroků vzdálena snad od zlého člověka; jiná však, nikdy dříve nepocítěná úzkost jí počala svírat prsa. Bála se náhle něčeho, proč nenalézala jména. Srdce v ní zabuchalo, nad ní se rozprostíralo jako těžké mračno, povětří kolem ní se jí zdálo víc a víc dusné, oddychovala jen s namáháním. Chtěla se pousmáti podivnému svému rozčilení jako před tím, když zkoušela, jak je asi člověku šílenému, ale teď se jí to již dařiti nechtělo. Snad by toho byla přec dokázala, kdyby se nebyl znova opakoval šumot jakýsi. Tenkráte to však nebyly kroky blížící se, ani šelestění větví, ni bzučení nějakého nočního hmyzu, jak si namluviti chtěla, napínajíc úzkostlivě sluch, nýbrž cosi zvláštního, co vyzpytovati nemohla, ač poslouchala celou duší. Konečně se jí zdálo, že to k ní zaznívají tlumené zvuky hlasu lidského.

Znova naslouchala s větší ještě pozorností. Co to mumlal tajemný ten hlas? Z čí vycházel prsou? Někdy jí byl skoro povědomý, někdy zase zcela cizí, spíše zvířecí než lidský; teď zazněl dojemně plačtivě,

hned potom hrozebně vztekle. Ano, byl to hlas lidský, co ji tak znepokojoval; znenáhla pochytila slova jednotlivá, konečně i věty. Jaké to však byly podivné věty bez ladu a skladu, jako nazdařbůh pronesené. Sem tam zazněl k ní úryvek, v němž byla stopa smyslu, a hned potom zahučel zas pouhý jen nesmysl.

Dlouho tak seděla Sylva, kloníc se ku předu s tepnami tlukoucími, dlouho tak zkoumala se zimniční zvědavostí zvuky záhadné, až se déle klamati nemohla nad tím, co slyší – několik kroků od ní modlil se kdosi otčenáš, zdrávas a „věřím v Boha“ – ale pozpátku.

Sylva si oddechla; nemohla si jiného pomyslit, než že to nějaký nebohý pomatenec, který pleta si čas, přišel teď v noci ke kříži, aby se tu pomodlil. Bylo několik takových ubožáků na okolí; jindy jim nevěnovala Sylva mnoho pozornosti, ale v tomto okamžiku pochopila jejich neštěstí a oči se jí zarosily. Vždyť věděla, jak je asi tvoru tak bídnému, co se byla v žertu o to pokusila.

Sylva zvítězila sice nad pohnutím svým, ale nemohla na jiného již myslit než na modlícího se šílence. Myšlenka ta rušila v ní všechen sladký, sotva nabytý mír, vyrvala ji náhle ze zlatého proudu blaha, na němž plynula duše její před málo okamžiky. Nadarmo chtěla dále přísti ruměné pásmo líbezných svých nadějí, nedovedla toho již. Pořád je musila do sebe vnímati, ty temné spletené tóny, pořád je musila stopovat, ty převrácené věty, jako z podsvětí zaznívající do ráje jejího, neunaveně v nich musila sledovat sporé pablesky smyslu. Třikrát, počítala, odříkal pomatenec svým způsobem svoje modlitby, po čemž umlknul. Sylvě se značně ulehčilo, co kolem ní nezvučel a neumíral duchovitý ten hlas, při němž si musila pořád s hrůzou představovati, co se asi děje i dělo v nebohé hlavě nešťastníkově, než se v ní všecky pojmy tak krutě převrátily, že měl noc za den, konec za počátek, blábolení za modlitbu. Byl nešťastník mužem neb ženou? Ženou-li byl, byla by snad uhodla, co zatemnilo v něm světlo ducha . . . Nevýslovný v ní se probudil soucit při této myšlence, přesvědčovala se pořád víc

a více, že bylo srdce nedaleko ní se modlící oloupeno o nejdražší stkvost svůj – a přec nevěděla, nač staví tuto domněnku. V této chvíli by byla snad dala půl svých nadějí, kdyby byla věděla, že tím zahojí ránu, nedaleko ní krvácející. Procítila soustrastně všecky útrapy nešťastné, zavržené, zneuznané lásky i hanbila se za to, že je tak blaženou, co se zatím vedle ní svíjí jiné srdce v mukách tak strašlivých. Ach, každý ten jeho zvuk padal jako výčitka palčivá, jako kletba, jako krvavá slza na její sklopené, v rukou schované čelo . . . a proud slz vyřinul se ji z očí.

Konečně pozdvihla zas hlavu, chtěla se podívat na osobu, jejížto nepovědomý jí osud v ní vzbudil tolik soucitu, že nad ním zapomínala vlastního, nahnula se mezi stromy, ale hrozný ji pojal cit, když utkvěl pohled její u kříže, kde ji hledala. Právě se zdvíhala vedle něho se země, kde posud klečela, vysoká temná postava v podivném rouše, rubáši se podobajícím . . .

V dívce se zarazila každá krůpěj krve.

Postava ta přiblížila se kříži, stoupla na podstavec, natáhla se v celé své délce, zdála se Sylvě v té chvíli obrovskou a sáhla jednou rukou směle na příční na něm dřevo. Zadrževši se ho šťastně, zachytila se ho i druhou, pověsivši se naň jako ukřižovaný. Byl to člověk či duch? Byla to nebožka hraběnka či hříšnice jiná – živoucí? Pod Sylvou klesala kolena. V tom zalaškoval noční větřík a zdvíhaje vlasy tajemné postavy, zahrál si jimi. Zavlály nad ní ve vzduchu jasné noci jako příkrov. Byly dlouhý jako postava sama, temny a bohatý, byly to vlasy ženské. Sylviným srdcem to šviblo jako bleskem; poznala ty vlasy, jen jedna ženština na okolí měla tak dlouhé a černé, dost se jimi před ní nachlubila . . . Sylva chtěla křiknout, ale krk její byl křečí stažen, křeč svírala i její ústa, nemohla dát zuby od sebe ni oči odvrátit od kříže, aby již neviděla, co se tam děje a díti bude . . .

Znova však se ozval hlas, a Sylva, hrůzou v led a kámen proměněna, slyšela dutě zaznívati nocí:

„Králi pekla v slávě nejjasnější, ozvi se mi v čas nynější, povstaň, pane, zlé milující, zadrž škůdce mého mocnou pravicí, ta ať mu vždy v přič stojí, odpor přetěžký mu strojí!

V tesknosti Antoš Jirovec dni skonej, odvrať všecko dobré od něj, ať přepadne jej siroba i všecka na světě zloba! Ať se pomine rozumem ta, již miluje, děti jejich ať jsou běhouni, ve světě sem tam rozptýleny, místa jistého ať nemají, dům od domu chléb žehrají, všecko zlo ať k sobě přitáhnou a žádného statku nedosáhnou.

Ba ani sirotkům jeho nestaniž se nic dobrého, ať hynou všichni potomci jeho hnedky z kolena druhého!

I matka jeho mezi prvními tebou zapomenuta ať není, ať je zemí, vodou i ona proklatá s sebou, a to půlnočního času jako i za denního času.

Za to se budu ode dneška modlit jen k jménu tvému . . .“[12]

„Zadržte!“ křikla Sylva, nabyvši konečně vlády nad ohromenými údy, a vší silou se vrhla ke kříži, „vaším Antoš zůstane!“

Temný jí odpověděl výkřik, na nějž následoval těžký pád. Postava se svezla s kříže a strhla Sylvu v pádu svém k sobě na zem.

Tak našla Jirovcová rychtářku i její služku. Žádná z nich nedávala znamení života, když polekaná stařena zavolavši lidi na pomoc, je dala obě odnést na statek „k rychtářovům“. Podivná, víře nepodobná novina obíhala den po tom v celých horách. Antoš Jírovec se prý chtěl dát se ženou rozvést, poněvadž z domu vlastního uprchlá, aby nemusila jeho i dětí v nemoci ošetřovat, a ona ho za pohanění to ze msty proklela na červeném kříži na křižovatce. Sylva, jdouc v noci vstříc Antošově matce, ježto se byla do města vydala, aby syna tam meškajícího se ženou opět smířila, náhodou k tomu přišla. Rychtářem přepjatý mozek viděl v dívce však zlého ducha, přicházejícího si o úpis duše její, i ulekla se tak velice, že počala hned k smrti pracovati. Umírala a Sylva prý také.

Brzo se ukázalo, že pověst nelhala; rychtářka umřela za málo dní a Sylva ležela posud jako mrtva. Nepohnula sebou od té chvíle, co ji v lese zdvihli.

Sama rychtářka objasnila záhadnou událost.

Procitnuvši ze mdlob na statku svém uprostřed strnulé čeládky, myslila ustavičně, že visí ještě v rubáši na kříži. Mumlala neustále zaklinači žalm, jemuž se byla od Mikusy naučila, aby se muži svému pomstila, jak to učinila před lety nebožka hraběnka, kdyby se neosvědčily všecky tajemné jeho prostředky, jimiž ho chtěla opět k sobě přilákat a novou v něm vzbudit lásku. S hrozným však výkřikem vytrhla se vždy z kletby, když přišla k místu, kde se jí Sylva objevila. Zažehnávala pak domnělého zlého ducha kříži i modlitbami, i zoufale si žádala svěcené vody, dovolávajíc se, že je dobrá křesťanka, že dává na modlení, na mši a na svíčky a tak dále. Chtěla se pak na důkaz toho pomodlit „otčenáš“ i „věřím v Boha“, ale nemohla toho dokázat jinak než po zpátku. Všecky služky od ní s hrůzou utekly, poznávajíce, jaká jest paní jejich hříšnice; sousedky se jí za touto příčinou štítily, snad by byla umřela, aniž by jí byl kdo oči zatlačil, kdyby nebylo bývalo Jirovcové. Bděla na statku, ošetřujíc paní i služku. Rozhorlenost proti rychtářce byla tak velká, že ji musili v noci pochovat; bylo se báti pohoršlivého výstupu při veřejném pohřbu. Každý přál Antošovi, že ho vlastní zlomyslností sebe samé zbavila. Obecná soustrast obrátila se znova k Sylvě co nevinné příčině její smrti a nevinné oběti zamýšlené msty. Nikdo netušil, jaký jiný ještě úkol měla v smutné události té. Mnoho neděl to trvalo, než se vzpamatovala Sylva z otupělosti duševní i tělesní, na výstup u kříže u ní následující. Ale mladost a síla přec konečně zvítězily. Vzkřísily v ní opět ducha, poraženého strašlivým výjevem. Byl to duch zdravý a silný, dokázala toho brzo. Jak se Sylva tak dalece zotavila, že mohla sama po sednici chodit, počala si mlčky svoje věci shledávati a do uzlu svazovati.

„Co to hodláš?“ zkrátka se jí tázala Jirovcová. Nebyla dívku churavou ještě ani okamžik opustila, ale tato slova byla první, která k ní pronesla. Pečovala o ni, ale nemohla jí odpustit odboj Antošův, ni smělou lásku její k němu.

„Co jiného, než abych se odsud co nejdříve dostala?“ odvětila Sylva rovněž tak krátce a přísně. Ani ona nebyla ještě stařenu oslovila, co nabyla vědomí. Byla to vůbec první slova její ke komukoli. Ústa štěbetavá oněměla, oči pozbyly blesku, tahy svěžesti. Byla soše kamenné podobnější než dívce živoucí.

„Teď pryč nemusíš!“ trpce zvolala stařena, „vímt, co jste s Antošem zamýšleli. Bůh sám však se do toho vložil a povolávaje rychtářku k sobě, uspořil mně hanby, vám hříchů.“

„Nikdy by nebylo mezi mnou a Antošem hříchů bývalo,“ s takovou výsostí odpověděla Sylva, že ji Jirovcová jen s těží poznávala. To již nebylo to prostoduché děvče, které znala, co teď před ní stálo. Vážnost a zralost ducha zkoušeného dumala Sylvě v temném pohledu. „Ale ted se již o to nejedná, co bylo a co mělo být. Nechť si je rychtářka živa nebo mrtva, já odsud odejít musím …“

Stařena pořád podiveněji pohlížela na dívku. „. . .

slíbila jsem jí, jak visela na kříži, zatracujíc jeho i děti jeho, vás i vlastní duši, že zůstane jejím . . .“

Tvář stařenina se vyjasnila ponejprv od toho dne, co byla za Antošem v městě. „. . .

musím mu jít tedy navždy z cesty, aby neměla kletba její k němu moci a přístupu, a také jdu …“ „A Antoš?“ znova se tázala stařena, jata náhlým soucitem se synem.

„Antoš řekne: Dávno vím, že mne Sylva více miluje než sebe.“

Sylva neplakala, pronášejíc tato slova, ale tím více plakala Jirovcová, že ji kdy zneuznala. Věděla, že synovi nikdy svatbu strojit nebude; odejde-li Sylva, srdce jeho že navždy osiří.

„A kam půjdeš? Vždyť nebohá nikoho nemáš! K vůli Antošovi tě vydědil jediný příbuzný …“

„Půjdu do Prahy na službu.“

„Až do Prahy na službu? Tam se ti zasteskne po horách i po našich lidech. Jiný tam kraj i obyčej, tam pro nás cizina.“

„Pro mne je teď cizina všude, i tu v horách, i ve vašem baráčku. Nepatřím sem, nepatřím mezi lidi, jiného se pro mne nehodí než hrob, a do hrobu také jdu. Po celý čas, co jsem tu na posteli ležela, nemohouc slabostí promluvit ni se hnout, přemýšlela jsem o tom, co jste vypravovala o Štědrý večer, i děkovala jsem vám za to v duchu. Nuže do toho domu, kde pláčí s bědujícími, kde těší umírající, kde bdí u mrtvých, tam hodlám do služby. Jiná teď ve mně krev, smutná, mrtvá! Mrtvá i ve mně duše, co usmrtila rychtářka pro mne Antoše; ale co se silou, která mi zbyla v údech? Službou těžkou se unavím a jiným ulehčím – snad bude pak i ulehčeno srdci mému …“ A Sylva šla . . .

Na sta pozdravených žehnalo s vděčnými slzami v klášteře Alžbětinském prosté služce horské, která tam proslula před několika desítiletími vytrvalostí, obětivostí a nevšední silou tělesní. Neučinila žádného slibu, nebyla ničím vázána, mohla jako sestra služná bez překážky opět do světa se navrátiti, ale žádná řeholnice nevykonávala tak přísně povinnosti řádu jako ona. Nejnebezpečnější nemocní byli ji vždy odevzdáni, při nejkrutějších operacích stála vždy jen ona lékařům po boku, a vždy se obdivovali zručnosti a chladnokrevností, jíž jim sloužila. Brzo se naučila od nich tak obratně rány obvazovat, zlomeniny napravovat a tak dále, že je zastávala při všech ranhojičských pracích. Došla v tomto ohledu takového jména, že nechtěli býti nemocní než od ní obvazováni a napravováni. Ulehčila k přání svému na sta bližním – zdali bylo při tom i ulehčeno srdci jejímu? První slovo matčino k synovi, s nímž se rozešla v trpkosti, ač se podrobil vůli její, bylo: „A ona tě přec šlechetně milovala …“

Antoš se dále netázal, nalézaje matku samotou v chýžce pohorské. Nehledal Sylvy, nejel za ní, aby ji přemluvil a odvrátil úmyslu jejímu. Nebál se vyřknuté nad ním kletby, jíž se děsila Sylva, ale cítil, že se otevřel mezi nimi hrob, že Šlápla smrt na květy lásky jejich, že je rozlučuje stín nešťastné ženy, která slepou k němu náruživost smrtí zaplatila.

Statek „u rychtářů“ vrátil Antoš zcela rychtářčině vyděděné dceři Marjánce. On sám odstěhoval se s hochy svými na hory k matce. Zanechal obchodu, neb zdraví mu již nechtělo sloužit jako jindy. Koupil si k otcovu baráku velký kus pozemku, jejž s dětmi svými vzdělával. Žil jen jim, také se staly vedením jeho ozdobou osady své. Zůstal i nadál nejlepším rádcem a přítelem všech, kdož rady a pomoci potřebovali, zůstal i pýchou staré matky, která v jeho náručí blaze skonala. Povznesl se v jejích očích opět na onu výši, kde jindy stával, co přemohl lásku svou na důkaz smíru s duchem matky dětí svých. Jejich nejmilejší hovor byl o Sylvě. Jirovcová ji navštěvovala s vnuky rok co rok o pouti svatojanské, přinášejíc jí steré pozdravy z hor. Nikdy neopomenula ji pochváliti, že zvolila ten pravý život . . .

Antoš nepřežil dlouho matky. Odešel odtud v plné síle věku mužného, aniž kdo tušil, že churaví. On však cítil, že je podťat kořen jeho života. Uvedl vše tajně do pořádku. Útlé bylo srdce jeho, osud ho zkoušel příliš přísně. Když byl hotov, dal si od synů jednou z rána vynést z kůlny velkou bednu, která tam byla tak zahrazena jinými věcmi, že ji nebyli dosud pozorovali. Musili ji postavit do zahrádky, kde seděl, vyhřívaje se na jarním sluníčku. Vyndali z ní kus po kusu nové polní nářadí pěkně pracované a zeleně natřené. Bylo to ono nářadí, které si tenkráte prohlížel, když matka jeho za ním přišla do města, tážíc se ho zostra: „Do nového hospodářství?“

Pohlížeje na ně se zádumčivým úsměvem, skonal tiše.

3. Psáno r. 1867.
4. Suchá, německá ves na úpatí Ještědu.
5. V kraji: brusinky.
6. Mračila se.
7. Část Ještědského pohoří k východu se klonící.
8. Lichotila.
9. O hloupých lidech říká se v horách, že je krmila matka vařečkou místo lžicí.
10. Rozsívka má velký úkol ve výbavě nevěst ještědských. Je to kus pěkného, pevného plátna, z něhož se seje obilí a kteréhož se mimo to při slavných příležitostech užívá za koberce. I při čarách hraje důležitou úlohu.
11. Pověstná druhdy ves pro zlodějské obyvatelstvo.
12. Tento žalm zaklinači, před více lety panem Houškou v sbírce pověr v „Musejníku" uveřejněný, pochází z Ještěda; byl mi odtamtud dodán.

Poznámky autorky

Karolina Světlá: Vesnický román

Text je volné dílo. Úprava a vydání: Audioknihy CZ, licence CC BY 4.0. Můžete jej sdílet a dál používat, pokud uvedete zdroj (Audioknihy CZ, audioknihycz.cz/kniha/vesnicky-roman-svetla/).

Audioknihu připravujeme. Další knihy a audioknihy zdarma najdete na audioknihycz.cz/kniha/vesnicky-roman-svetla/.